

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 9

ANDRA KAMMAREN

1969

4—7 mars

Debatter m. m.

Tisdagen den 4 mars

	Sid.
Meddelande ang. eventuellt arbetsplenum torsdagen den 6 mars....	5

Onsdagen den 5 mars

Allmänna handlingars offentlighet.....	6
Offentlighet för personundersökning i brottmål.....	8
Utrikesförvaltningen.....	9
Statistiska centralbyrån: Särskilda undersökningar.....	12
Ett värdefast statligt obligationslån.....	16
Vidgad behörighet för vigselförrättare, m. m.	20
Ersättning av statsmedel vid skada genom brott, m. m.	38
Kortvarigt frihetsberövande som påföljd för brott, m. m.	44
Ändring i narkotikastrafflagen, m. m.	48
Telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotika- brott m. m.	65
Sabbatsår.....	77
Lagfäst rätt till tjänstledighet för deltagande i vuxenutbildning.....	83
Inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall.....	85
Meddelande ang. tortsättningen av dagens sammanträde.....	95
Särskild markering å långsamtgående fordon.....	95
Interpellationer av:	
herr Henningsson (s) ang. barns vårdnadsplacering.....	97
herr Hovhammar (m) ang. åtgärder mot våld från antidemokra- tiska grupper.....	98
fru Kristensson (m) ang. regler för fastställande av tidpunkt då en person skall anses som död.....	98

	Sid.
herr Hedin (m) ang. en kampanj i radio och TV mot nedskräpning i naturen, m. m.	100
herr Gustavsson i Alvesta (cp) ang. resultatet av vissa undersökningar rörande ungdomar under samhällsvård.	101
herr Werner (m) ang. åtgärder till skydd för mötes- och yttrandefriheten.	102
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Andersson i Örebro (fp) ang. skyldighet för tillverkare av kemiskt-tekniskt preparat att utsätta firmanamn på förpackning ...	102
fru Ryding (vpk) ang. en översyn av förordningen om erkända arbetslöshetskassor.	102
herr Thylén (m) ang. beviljandet av statsbidrag till hamnar.	102

Torsdagen den 6 mars

Svar på frågor av:

herr Ahlmark (fp) ang. den inverkan biståndet till återuppbyggnad av Vietnam får på den totala svenska u-landshjälpen.	103
herr Ullsten (fp) ang. SIDA:s personalbehov med anledning av den svenska hjälpinsatsen i Vietnam.	107
herr Ullsten (fp) ang. ökning av SIDA:s personalresurser.	108
herr Eriksson i Bäckmora (cp) ang. tillhandahållandet av deklara-tionsblanketter.	111
herr Sjöholm (fp) ang. restförandet av kvarstående skatt.	112
herr Nilsson i Agnäs (m) ang. eventuell minskning av antalet be-fattningshavare inom övriga statsdepartement i samband med tillkomsten av industridepartementet.	114
herr Lindkvist (s) ang. beskattning av kapitalvinst vid försäljning av bostadsrättslägenhet.	114
herr Nilsson i Agnäs (m) ang. vaccinering mot röda hund.	115
herr Gustavsson i Nässjö (s) ang. rabatter på tidningar för under-visningsändamål.	116
herr Gustavsson i Nässjö (s) ang. åtgärder för att motverka att sub-jektiva uppfattningar sprides genom skollitteratur.	117

Svar på interpellationer av:

herr Westberg i Ljusdal (fp) ang. sysselsättningsläget i ljusdals-regionen och fru Jonäng (cp) ang. sysselsättningsläget i Gävle-borgs län.	120
herr Eriksson i Bäckmora (cp) ang. upprustning av vägnätet i Gävleborgs län.	131

Interpellationer av:

herr Tobé (fp) ang. riksplaneringen inom plan- och byggnads-väsendet.	136
--	-----

	Sid.
herr Tobé (fp) ang. länsplaneringen inom lokaliseringspolitiken	137
Meddelande om enkel fråga av herr Jönsson i Ingemarsgården (fp) ang. byggandet av bostäder för äldre i glesbygdskommuner.	138

Fredagen den 7 mars

Meddelande om enkla frågor av:

herr Westberg i Ljusdal (fp) ang. utsträckning av tiden för avgivande av självdeklaration för mindre företagare.	140
herr Hylander (fp) ang. driftsinskränkningar vid Ranstadsverket.	140

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 5 mars

<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 8, ang. allmänna handlingars offentlighet.	6
— nr 9, ang. offentlighet för personundersökning i brottmål.	8
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 3, rörande utgifterna inom utrikesdepartementets verksamhetsområde.	9
— nr 7, rörande utgifterna inom finansdepartementets verksamhetsområde.	11
— nr 31, ang. utgifter på tilläggsstat II (statistiska centralbyrån).	16
— memorial nr 32, ang. överlämnande till lagutskott av två till statsutskottet hänvisade motioner.	16
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 1, ang. det promilletal, varmed skogsvårdsavgiften skall utgå för år 1969.	16
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 5, om ett värdefast statligt obligationslån.	16
— nr 6, om en exportpromotionsfond	20
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 7, om vidgad behörighet för vigselförrättare och om upphävande av vigselplikten för präst.	20
— nr 8, om ändring i lagen om införande av brottsbalken.	38
— nr 9, om dels ersättning av statsmedel vid skada genom brott, dels allmän försäkring vid våldsbrott, dels ock målsägandes möjligheter att utfå skadestånd.	38
— nr 10, om kortvarigt frihetsberövande som påföljd för brott, m. m.	44
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 7, om ändring i narkotikastrafflagen, m. m.	48
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 16, ang. lag om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.	65
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 8, om sabbatsår.	77
— nr 9, om lagfäst rätt till tjänstledighet för deltagande i vuxenutbildning.	83
— nr 10, ang. inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall.	85

	Sid.
— nr 11, om rätt för frånskild kvinna till änkepension	95
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 6, om införande av provisoriskt körkort	95
— nr 7, om viss ändring av bestämmelserna angående återkallelse av körkort	95
— nr 8, om särskild markering å långsamtgående fordon	95
— nr 9, om viss utbildning för erhållande av körkort	97
— nr 10, ang. sammansättningen av vattendomstolarna	97

Tisdagen den 4 mars

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollet för den 21 nästlidne februari.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att fru Lindberg och herr Källstad enligt till kammaren inkomna läkarintyg vore sjukskrivna, fru Lindberg under tiden den 26 nästlidne februari—den 10 innevarande mars, och herr Källstad — som vid kammarens sammanträde den 27 februari beviljats ledighet från riksdagsgöromålen till och med den 3 mars — under tiden den 4—den 8 mars.

Fru Lindberg och herr Källstad beviljades erforderlig ledighet från riksdagsgöromålen.

§ 3

**Meddelande ang. eventuellt arbetsplenum
torsdagen den 6 mars**

Herr TALMANNEN yttrade:

Kammarens arbetsplenum onsdagen den 5 mars avses icke skola pågå längre än till omkring kl. 18.00. De ärenden som därvid eventuellt ej medhinnes kommer att företagas till avgörande vid sammanträdet torsdagen den 6 mars, som i så fall börjar kl. 14.00. Om torsdagen däremot icke behöver tagas i anspråk för slutlig behandling av utskottsutlåtanden kommer torsdagssammanträdet att i enlighet med vad som tidigare meddelats ta sin början kl. 15.30. I båda fallen inledes sammanträdet med en frågestund.

§ 4

Föredrogs och hänvisades till bankokskottet följande å bordet vilande be-

rättelser från riksdagens revisorer, nämligen:

över verkställd granskning av riksbankens tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1968; samt

över verkställd granskning av riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning under budgetåret 1967/68.

§ 5

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 8 och 9, statsutskottets utlåtanden och memorial nr 3, 7, 31 och 32, bevillningsutskottets betänktande nr 1, bankoutskottets utlåtanden nr 5 och 6, första lagutskottets utlåtanden nr 7—10 och 16, andra lagutskottets utlåtanden nr 7—11, tredje lagutskottets utlåtanden nr 6—10, jordbruksutskottets utlåtanden nr 4 och 5 samt allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 6.

§ 6

Föredrogs den av herr *Lundberg* (s) vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhängan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående meddelande och verkställighet av exekutiv dom.

Kammaren biföll denna anhängan.

§ 7

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren, att andra lagutskottets utlåtande nr 7 skulle uppföras närmast före första lagutskottets utlåtande nr 16 bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

§ 8

Anmäldes och godkändes följande

förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1969/70 inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner; och

från andra lagutskottet:

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74).

§ 9

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 17, angående vissa anslag ur kyrkofonden,

nr 21, angående anslag för budgetåret 1969/70 till iberio-amerikanska institutet i Stockholm, och

nr 26, med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.

Dessa propositioner bordlades.

§ 10

Anmälades följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 18, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 6 juni 1968 (nr 430) om mervärdeskatt, nämligen nr 1049, av herrar *Dahlgren* och *Sundkvist*,

nr 1050, av herr *Enarsson*, samt nr 1051, av fru *Nettelbrandt m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 11

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.04.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 5 mars

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 25 nästlidne februari.

§ 2

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid till lagutskottpropositionen nr 17, angående vissa anslag ur kyrkofonden;

till statsutskottet propositionen nr 21, angående anslag för budgetåret 1969/70 till iberio-amerikanska institutet i Stockholm; och

till lagutskott propositionen nr 26,

med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.

§ 3

Föredrogs var efter annan och hänvisades till bevillningsutskottet de å bordet vilande motionerna nr 1049—1051.

§ 4

Allmänna handlingars offentlighet

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av motion an-

gående allmänna handlingars offentlighet.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Konstitutionsutskottets utlåtande nr 8 innebär i allt utom det rent formella ett bifall till den motion som behandlas i utlåtandet. Som vi just hörde går utskottets hemställan ut på avslag på motionen, men den utförliga motiveringen går i en annan riktning. Från utskottets sida understryker man starkt just vad motionärerna önskat, nämligen att lagstiftnings- och utredningsarbetet på offentlighetsintressets område skall inriktas på att befästa, inte på att begränsa offentlighetsprincipens tillämpning i vårt land.

Det kan tyckas onödigt att i ett sådant sammanhang dels foga ett särskilt yttrande till utskottets utlåtande, dels ta till orda i kammaren när motionen alltså i verkligheten är tillstyrkt trots avslagshemställan, men jag vill bara med några ord motivera varför vi har gjort på detta sätt.

Avslaget som utskottet förordar beror på att ett utredningsarbete just skall sättas i gång och att det inte är normalt att riksdagen lägger sig i direktivutformningen för offentliga utredningar. En skrivelse från riksdagens sida om vad utredningen bör gå ut på skulle kunna uppfattas som en inblandning i direktivskrivningen. Det har utskottet inte velat vara med om och detta är anledningen till den formella hemställan om avslag på motionen.

Fru Segerstedt Wiberg i första kammaren och jag har alltså — som vi framhåller i ett särskilt yttrande — ansett att riksdagen på den här punkten kunde inte bara genom ord i en motivering utan även i handling genom beslut om ett uttalande ha anslutit sig till motionsförslaget. Jag menar att man kan göra det och kanske borde göra det i ett fall som detta, därför att på offentlighetens

Allmänna handlingars offentlighet

och tryckfrihetens område har riksdagen sedan ett par hundra år alldeles särskilda traditioner att vårda, ett alldeles särskilt förpliktande arv att förvalta.

Den nuvarande sekretesslagen tillkom år 1937. Den har sedan dess ändrats 31 gånger, alltså i stort sett en gång om året. De ojämförligt flesta ändringarna har gått ut på att begränsa offentligheten, att lägga nya områden under sekretess. På det sättet har de områden som är undantagna offentlighetsprincipen kommit att växa. Man kan visserligen säga att relativt sett har offentlighetsprincipens tillämpning vidgats i den meningen att den så kallade offentliga sektorn växer och allt vidare områden av samhällslivet dras in under den offentliga förvaltningen och därmed under offentlighetsprincipen. Jag tror emellertid att det i stor utsträckning är en fiktion, ty samtidigt går tendensen i den andra riktningen genom att allt fler och bredare sektorer av samhällslivet läggs under sekretess.

Jag kan inte värja mig för intrycket att vi många gånger begåvat oss med vad som skulle kunna kallas en sorts bekvämlighetssekretess. Det kanske hellre talas om effektivitetsskäl men i verkligheten vill man av bekvämlighetshänsyn slippa ifrån det ofta litet svårhanterliga systemet att nödgas agera under offentlig insyn i allt vad man gör. Men om vi är överens om — och det är vi väl — att offentlighetsprincipen skall råda i vårt samhälle, får vi vara beredda på att detta kostar och kostar rätt mycket både när det gäller effektivitet och uppoffrad bekvämlighet. Vid många tillfällen kan det komma att te sig mycket besvärligt och då kan det synas vara en enkel utväg att underlätta arbetet genom att lägga ett nytt område under sekretess. Det är dessa frestelser det gäller att motstå, eftersom offentlighetsprincipen spelar en så grundläggande roll i hela det system som gör vårt land till en rättsstat liksom för hela den rättsliga

kontrollen och enskilda människors rättssäkerhet. Avstegen måste därför vara så få som möjligt.

När jag, herr talman, säger att riksdagen kanske kunde ha gjort ett något kraftigare uttalande än det föreslagna gör jag det därför att det är en naturlig arbetsfördelning att riksdagen, folkrepresentationen, har att stå upp till försvar av tryckfriheten och offentlighetsprincipen samt att arbeta för deras utveckling och förbättring. Om det finns några naturliga fiender till dessa värden bör man söka dem i förvaltningen som har sin topp i regeringen. Det är alltså det normala i samhället att riksdagen, folkrepresentationen, ständigt bevakar och försvarar sådana värden som tryckfriheten och offentlighetsprincipen. Detta arv, denna naturliga arbetsfördelning, gör det enligt min mening möjligt för riksdagen att även inför ett utredningsarbete som snart skall igångsättas göra sin stämma hörd utan att därmed på något otillbörligt sätt frångå de vedertagna arbetsprinciper som vi själva ålagt oss här i huset.

Det är inte mycket att tvista om men jag tycker att det hade varit bra om den utredning som snart skall börja sitt arbete fått med sig på vägen de orden att man, om man är ute för att befästa och utvidga offentlighetsprincipen, med stor säkerhet kan räkna med riksdagens stöd och förståelse. Motsätter man sig de tendenser till en vidgning av sekretessen som utan tvivel finns, behöver man inte befara att man inte har riksdagen bakom ryggen.

Det var bland annat detta som fru Segerstedt Wiberg och jag önskade få understrukit och därför har vi i ett särskilt yttrande framhållit, att utskottet något kunde ha konkretiserat sin skrivning om vad det önskar av det kommande utredningsarbetet. Jag har, herr talman, emellertid inget yrkande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5

Offentlighet för personundersökning i brottmål

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av motioner angående offentlighet för personundersökning i brottmål.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Fru HOLMQVIST (s):

Herr talman! Riksdagen tog för en liten stund sedan ställning till konstitutionsutskottets utlåtande nr 8 med anledning av en motion vars yrkande kan synas gå stick i stäv mot yrkandet till motion nr 246 i denna kammare av mig och några kammarkamrater och motion nr 95 i första kammaren av fru Grethe Lundblad och herr Mårtensson. Vi ifrågasätter varken offentlighetsprincipen eller offentligheten vid domstolsförhandlingar. Jag tror inte att den mesthängivne försvarare av offentlighetsprincipen gör några invändningar mot de synpunkter som framförts av mig och mina medmotionärer.

Det behövs inget stort mått av fantasi och inlevelseförmåga för att förstå hur det skall kännas att inför sittande rätt, släkt och vänner, okända åhörare och representanter för pressen få andra människors subjektiva omdömen om ens person offentliggjorda. I de fall där den tilltalade frias från brottet skulle en sådan handläggning av personundersökningen förefalla i högsta grad stötande för rättskänslan.

Nu kan sägas att möjlighet finns att handlägga sådana ärenden inom stängda dörrar. Denna möjlighet har också vi motionärer konstaterat, men den utnyttjas inte alltid. På den punkten hade vi motionärer hoppats på en meningsyttring av utskottet, men tyvärr har utskottet helt underlåtit att ge någon mening till känna. Eftersom redan nuvarande lagstiftning medger den här omnämnda möjligheten, som efter vad jag kan förstå

Utrikesförvaltningen

inte ifrågasattes av den s. k. 1960 års offentlighetskommitté, hade det varit tacknämligt om utskottet givit någon mening till känna om den olika praxis som tillämpas domstolar emellan. Det hade varit önskvärt med ett uttalande från utskottet med den innebörden, att möjligheten att inte offentliggöra personundersökning av hänsyn till den åtalade och hans familj i högre grad än som nu sker borde tillvaratas. Jag är övertygad om att detta skulle vara till båtnad för tilltalade som inte själva förstår att tillvarata sin rätt.

Vår synpunkt på den andra fråga som vi berört, nämligen att offentlighet nu kan ges åt annars sekretessbelagt material såsom barnavårdsnämnds och nykterhetsnämnds handlingar är också grundad på omtanke om den tilltalade och inte på bekvämlighetsskäl.

Det är beklagligt om ett — kanske under lång tid — uppbyggt förtroende mellan socialarbetare, socialvårdande myndigheter och klienter skall gå förlorat, därför att anteckningar, gjorda i tro att de är sekretessbelagda, helt plötsligt kan ges offentlighet. Om socialarbetares minnesanteckningar av uppgifter, som klienter lämnat i förtroende, blir offentliggjorda, kan tilltron till socialvårdare i synnerhet och samhället, representerat av sociala myndigheter, för all framtid rubbas. Vi motionärer yrkade på en översyn av hithörande bestämmelser i rättegångsbalken och sekretesslagen.

Utskottet har inhämtat att en utredning, som skall fortsätta arbetet på en revision av sekretesslagstiftningen, inom kort kommer att tillkallas. Det kan tyckas att vårt önskemål därigenom har tillgodosetts över hövan. Jag har emellertid svårt att uttrycka någon glädje häröver. Jag vill bara nämna att offentlighetsutredningen tillsattes år 1960 och avlämnade sitt betänkande i december 1966. Detta betänkande har vid remissbehandlingen starkt kritiserats. Chefen för justitiedepartementet har funnit, att betänkandet inte kunde läggas till grund

för lagstiftning och att en ny utredning måste tillsättas. Det är stora och vitala ting som skall utredas, och det finns därför ingenting att säga om att det tar tid. Men om de frågor vi har tagit upp i vår motion skulle ingå i direktiven till en ny stor utredning kommer människors privatliv — i väntan på att de stora principfrågorna löses — att offentliggöras i onödan.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6

Utrikesförvaltningen

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1969/70 inom utrikesdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkten 1

Utrikesförvaltningen

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! På den här punkten har Ingrid Segerstedt Wiberg och jag väckt motionerna I: 438 och II: 419. Vi har yrkat att ambassaden i Sudan *inte* skall dras in såsom regeringen vill.

Bakgrunden till det kravet är det krig och de förföljelser som ägt rum i södra delen av landet. Siffror och andra uppgifter skiftar. Men klart är att många, många tusen människor har döts. Mellan 100 000 och 200 000 har flytt från sina hem in i något av grannländerna. De dominerande norra och mellersta delarna av Sudan har enligt många bedömare bedrivit en politik gentemot den södra delen som präglats av förtryck, intolerans och brutalitet. Ras- och religionsplittring ingår i för-

Utrikesförvaltningen

klaringen till konflikten i södra Sudan, som varit en av de stora afrikanska tragedierna på 1960-talet.

Nog vore det glädjande om Sverige på något sätt kunde bistå befolkningen i södra Sudan. I SIDA:s petita från 1968 antyds en sådan möjlighet. »Styrelsen bevakar möjligheterna att såvitt möjligt medverka till att bistånd kommer de områden och folkgrupper till godo, som drabbas av de konflikter vilka sedan generationer härjat områdena i nuvarande södra Sudan.» Det vore utmärkt om den tanken kunde förverkligas.

Men om det skall vara möjligt krävs åtskilligt. Bland annat är det viktigt att vi har någorlunda välutvecklade förbindelser med regeringen i Khartoum. Även om vi först längre fram i vår skall behandla den svenska u-landshjälpen, finns här ett samband som vi inte kommer ifrån. Diplomatiska förbindelser med regimen i Sudan i form av en ambassad i landet kan ge oss ökade möjligheter till u-hjälp i den södra delen. Om vi som regeringen och utskottet föreslår drar in ambassaden, kan chanserna minska.

Nu sägs det i statsutskottets mycket korta utlåtande att indragningen av ambassaden »inte (är) av avgörande betydelse för frågan om svenskt bistånd till Sudan».

Vad menar man det detta? Vilken faktor som blir av »avgörande» betydelse kan vi inte veta förrän möjligen efteråt. Om den diplomatiska närvaron i Khartoum ensam blir »avgörande» är naturligtvis inte säkert. Men den kan vara en faktor bland flera som ger oss en chans att bistå svårt drabbade människor i södra Sudan.

Mot ett enigt utskott förmår en motion inte göra mycket. Det är det *enda* skälet till varför jag inte yrkar bifall till den. Men jag vill ställa den frågan till statsutskottets företrädare på den här punkten: Om vi tänker oss att längre fram ge bistånd till det härjade södra området av Sudan — är det då **vettigt**

att dra in ambassaden i landet och i stället sköta förbindelserna från Kairo? Är det då inte bättre att avvakta utvecklingen och ha kvar ambassaden i stället för att slå igen den efter tre års arbete i landet?

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Då Sverige upprättade en representation i Khartoum, skedde detta av två skäl. Ett av dessa var att man önskade att på ett mera tillfredsställande sätt kunna medverka till att utveckla handelsförbindelserna med Sudan. Under de gångna åren har detta emellertid inte visat sig vara möjligt, och därför finns det alltså ingen anledning att upprätthålla den svenska representationen där.

Det andra skälet hade samband med den fråga som herr Ahlmark tar upp, nämligen u-hjälp till Sudan. Själva saksfrågan kommer att behandlas senare, vilket herr Ahlmark också sade. Frågan gäller att med stöd av svensk representation kunna klara de uppgifter som sammanhänger med utvecklandet av en sådan u-hjälp. Avdelningen har i nu förevarande sammanhang förhört sig om vilka möjligheter som föreligger, och det har meddelats oss att handläggningen av denna u-hjälp kommer att kunna ske helt tillfredsställande via den representation vi har i Kairo, dit uppgifterna alltså skall överflyttas.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Vi får nu veta att ambassaden i Khartoum inte har någon betydelse för en utvidgning av vår u-landshjälp till södra delen av landet. Jag undrar hur fru Lewén-Eliasson kan vara så säker på det. Nog måste väl ändå våra relationer till regimen i Sudan kunna spela en roll för våra möjligheter att ge u-hjälp till en omstridd del av landet. Och nog kan väl en ambassad betyda en del för våra relationer. Så är det inte, säger fru Lewén-Eliasson. Då frågar jag mig: Varför inrättade man

Utrikesförvaltningen

ambassaden i Khartoum 1966. Jag har läst statsverkspropositionen för det året. Där heter det:

»Frågan (om fast representation i Sudan) har aktualiserats genom ett avtal mellan Sverige och Sudan om finansiellt bistånd . . . Härtill kommer att ambassaden i Addis Abeba bl. a. genom SIDA-projekten . . . blivit så arbetstyngd att sändebudet . . . inte effektivt kan tas i anspråk även i Sudan.»

Och statsutskottet strök under den synpunkten med tjocka streck. I dess utlåtande, som fru Lewén-Eliasson var med om att underteckna, heter det:

»Frågan om upprättande av en svensk representation i Khartoum, som sedan länge diskuterats, har aktualiserats genom att ett avtal mellan Sverige och Sudan om finansiellt bistånd till ett belopp av 35 miljoner kronor nyligen undertecknats. Ej minst med hänsyn därtill och då avtalet även trätt i kraft anser utskottet sig böra tillstyrka inrättandet av ett beskickningskansli i Khartoum.»

När man inrättar ambassaden, så gör man det alltså på grund av vår u-landshjälp till landet. Men när man drar in den säger man att det inte alls påverkar den fortsatta u-landshjälp. Jag vill fråga fru Lewén-Eliasson: Var finns logiken i det resonemanget?

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Jag vill upprepa att det var två skäl som gjorde att man inrättade representationen i Sudan. Jag har redan sagt att det ena skälet inte har samma relevans i dag som det hade då. Det andra skälet var u-hjälp. Det avtal som man träffat är man nu i färd med att fullfölja. Det har undersökts, huruvida det kan ske tillfredsställande genom representationen i Kairo. Svaret är ja!

Man har dessutom frågat, huruvida det är möjligt att därifrån tillfredsställande sköta de uppgifter som sammanhänger med en eventuell u-hjälp enligt

det förslag som väckts i motioner i år. Även svaret på den frågan har blivit ja.

Frågan om indragningen av ambassaden i Khartoum sammanhänger också med att man öppnar en ambassad i en annan del av världen. Det är alltså fråga om en flyttning, och det blir inte någon utvidgning av volymen av vår utlandsrepresentation. Statsutskottet har därför funnit Kungl. Maj:ts förslag vara lämpligt.

Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Vad fru Lewén-Eliasson säger är alltså följande: Ambassaden i Khartoum var viktig för u-landshjälp 1966, men den spelar ingen som helst roll för u-landshjälp 1969. Men ingenting har skett som gör det rimligt att påstå att läget är totalt förändrat på den här punkten.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

Punkterna 2—11

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 12

Lades till handlingarna.

§ 7

Statistiska centralbyrån: Särskilda undersökningar

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1969/70 inom finansdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkterna 1—4

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5**Statistiska centralbyrån: Särskilda undersökningar**

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! I sin petitaframställning inför årets budget åskade statistiska centralbyrån 340 000 kronor för utvecklingsarbete och metodarbete i anslutning till politiska opinionsundersökningar. Departementschefen har i statsverkspropositionen föreslagit 200 000 kronor för denna verksamhet.

Jag anser det vara utomordentligt värdefullt att samhället engagerar sig i denna typ av verksamhet. Vi har ju under de senaste åren fått uppleva hur politiska opinionsundersökningar genomförda med icke acceptabel vetenskaplig metodik blivit slagträ i den politiska debatten. Opinionsundersökningarna har blivit ett medel att påverka den politiska opinionen. Politiska opinionsundersökningar är utomordentligt väsentliga och man har anledning att ställa mycket höga krav när det gäller den vetenskapliga metodik som ligger till grund för denna typ av utredningsverksamhet. Men detta är inte bara en fråga om den vetenskapliga metodiken; det är också en fråga av mer principiell natur — jag tänker t. ex. på möjligheterna till insyn i denna aktivitet, på regler för publicering av resultat m. m.

Tillsammans med några andra ledamöter av denna kammare har jag väckt en motion, likalydande med en motion i medkammaren, i vilken vi kräver att det vid sidan av statistiska centralbyrån skall stå en kommitté som ansvarar för denna verksamhet, i vilken kommitté skall ingå representanter för de i riksdagen representerade politiska partierna. Att vi har ställt detta krav beror givetvis inte på att vi skulle tvivla på statistiska centralbyråns strävan efter objektivitet eller dess strävan efter störs-

ta möjliga vetenskapliga exakthet i sina undersökningar; det är enbart för att understryka den vikt vi anser att denna typ av verksamhet har som vi framlagt detta förslag.

Jag skall, herr talman, inte närmare utveckla dessa principiella synpunkter; jag tror att en av mina medmotionärer kommer att ta upp dem. Jag vill emellertid sedan jag tagit del av statsutskottets utlåtande nr 7 framhålla att man tydligen heli har missförstått motionärerna. I utskottsutlåtandet sägs: »Att på sätt i motionerna I: 634 och II: 743 yrkas formellt reglera samarbetet mellan statistiska centralbyrån och beställarna har utskottet funnit mindre lämpligt.» Herr talman! Det har aldrig varit motionärernas mening att kommittén skall reglera samspelet mellan enskilda beställare och statistiska centralbyrån. Det är inte det motionskravet gäller. Motionen avser att tillgodose de principiella önskemål som jag här har berört.

Eftersom det under det första året endast är fråga om metodutvecklingsarbete har vi emellertid möjlighet att återkomma när statistiska centralbyrån har fått sådan erfarenhet att man kan gå ut på fältet och göra verkliga politiska opinionsundersökningar. Och då, herr talman, anser jag det nödvändigt att de principiella synpunkter som framförts i årets motioner blir beaktade. Samtidigt är jag på det klara med att medelsanvisningen i så fall måste bli av helt andra dimensioner än det är fråga om för metodutvecklingsarbetet. Genomförandet av politiska opinionsundersökningar över hela landet är mycket kostnadskrävande, men jag anser det vara väsentligt att de utförs i samhällets regi med insynsmöjligheter och möjligheter att beakta den vetenskapliga exaktheten. Därför är det utomordentligt värdefullt att vi tar detta första steg i år och anvisar medel till statistiska centralbyrån.

Jag vill, herr talman, i anslutning till punkten 5 även beröra en annan fråga.

Statistiska centralbyrån: Särskilda undersökningar

Under denna punkt föreslås att riksdagen till Särskilda undersökningar anvisar 5 100 000 kronor. Avsikten är att med dessa medel även skall bestridas kostnader för statistik som avser den regionala utredningsverksamheten. Statistiska centralbyrån har i sina petita starkt understrukt vikten av att den regionala statistiken byggs ut. Vi väntade oss att departementschefen i statsverkspropositionen också skulle ha understrukt vikten härav. Det har han emellertid inte gjort, och av den anledningen har jag tillsammans med några kammarkolleger väckt en motion vari vi hemställt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle ge till känna vad statistiska centralbyrån anfört i sina petita. Utskottet har inte tillstyrkt motionen. Man hänvisar till statistiska centralbyråns petita och menar att eftersom statistiska centralbyrån anser den regionala statistiken angelägen kommer den också att byggas ut.

Herr talman! Det är min förhoppning att statistiska centralbyrån verkligen ges möjlighet att bygga ut den regionala statistiken. Behovet därav har ökat avsevärt genom utbyggnaden av den samhälleliga planeringen. Inte minst har därvid en ökad redovisning på lokal och regional nivå blivit nödvändig. Detta gäller inte bara för statliga myndigheter som är verksamma inom geografiskt avgränsade områden utan även för kommunala myndigheter vid deras planering. I dag kan den statliga statistiken inte användas i någon nämnvärd utsträckning i den kommunala planeringen. Därför måste en mängd dubbelarbete utföras, och det kan inte vara samhällsekonomiskt försvarbart.

Avslutningsvis vill jag instämma i statsutskottets förhoppning om att statistiska centralbyrån kommer att bygga ut den regionala statistiken.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Herr GADD (s):

Herr talman! Den motion som väckts

beträffande politiska opinionsundersökningar ger mig anledning att helt kort anföra några principiella synpunkter på frågan.

Långt innan förra årets valrörelse startade kom de politiska opinionsundersökningar som vi har här i landet att få en mycket central plats i debatten. Trots att en enig vetenskaplig opinion fördömde metoderna och ansåg att de resultat som uppnåddes med dem snarare förvrängde än gav upplysning om den faktiska situationen, fortsatte opinionsundersökningarna att spela — det vill jag hävda — en betydande roll i den politiska diskussionen. Därmed har också frågan fått ett allmänt politiskt intresse.

Om vi går tillbaka till 1964 års val publicerades mitt under valrörelsen ett undersökningsresultat, enligt vilket 80 procent av ett stort svenskt politiskt partis väljare hade bestämt sig för att gå över till en ny partibildning. Det är uppenbart att en sådan upplysning till väljarna kommer att påverka den politiska opinionen. Man kan naturligtvis med tanke härpå spekulera i att t. o. m. friserade och förvrängda undersökningsresultat skulle kunna släppas ut och därmed på kort sikt få en politiskt styrande betydelse.

Om vi nu, som statsutskottet har uppfattat situationen, skall se hela problemet som en avtalsfråga mellan de olika intressenterna — de politiska partierna — kommer vi med all sannolikhet i fortsättningen att få en flora av opinionsundersökningar, i vilka man med det ena undersökningsresultatet försöker neutralisera eventuella verkningar av andra undersökningsresultat och därmed förvirras hela den politiska diskussionen.

Jag tror därför att det finns ett reellt politiskt, demokratiskt behov av riktiga undersökningar som kan betraktas som något av en ledstång för kompletterande undersökningar som de olika partierna kan företa om de så vill.

Statistiska centralbyrån: Särskilda undersökningar

Med de här korta principiella synpunkterna vill jag, herr talman, bara ha sagt att vi väl till ett annat år får återkomma, så att frågan kan behandlas av riksdagen såsom något annat än en anslagsteknisk och avtalsteknisk fråga. Den har politisk substans, anser jag.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Jag vill ansluta mig till de sista orden i föregående talares yttrande, nämligen att denna fråga har en politisk substans. Därför är det ju ganska naturligt att man försöker, så långt det står i mänsklig förmåga, att få så exakta uppgifter och formuleringar vid undersökningarna som möjligt. Nu finns det ett speciellt vetenskapligt råd som har att utarbeta metoder och besluta hur dessa skall tillämpas. Vi i utskottet anser att man bör kunna bygga på detta råds bedömningar, så att man inte får ett system som innebär att man kan handla än så och än så och där den ena undersökningen slår sönder den andra undersökningens bevisföring. Vi menar att det system som skall tillämpas så långt som möjligt bör ligga på objektiv vetenskaplig grund.

Nu har i motionerna förordats en särskild kommitté vid sidan av detta vetenskapliga råd. Vi har ansett den organisationsformen olämplig. Det blir väl så, att partierna får beställa undersökningar, varvid dessa bör genomföras så strikt vetenskapligt som över huvud taget är möjligt. Det är det som vår bedömning grundar sig på och vi finner det också naturligt att partierna har möjlighet att diskutera uppläggningsmed detta vetenskapliga råd. Men strävan efter objektivitet i undersökningarna bör hela tiden vara det väsentliga. Ty det skådespel vi upplevde under senaste valrörelsen betackar sig nog samtliga partier att få upprepat.

Ja, herr talman, jag tror inte att jag har något mer att säga på den punkten.

Vi är överens med motionärerna om att undersökningarna skall bygga på objektiva grunder och att partierna skall ha möjlighet att resonera, men vi menar att det är vetenskapsmännen av facket som skall utforma de metoder som skall tillämpas. Det är för närvarande enbart fråga om att utarbeta metoderna. Skall man göra större saker, delar jag nog motionärernas mening, att man också måste röra sig med betydligt större be-
lopp.

Herr talman! Med stöd av det anförda hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Herr WAHLUND (cp):

Herr talman! Innan jag hörde herr Lindholm var min avsikt bara att gå upp här i talarstolen och instämma med herr Hugosson och herr Gadd närmast för att markera att vad vi diskuterar inte gäller något speciellt socialdemokratiskt problem, att det inte gäller något enskilt parti utan är något som man måste intressera sig för alldeles oberoende av partitillhörighet.

Nu hörde jag emellertid herr Lindholm säga, med åberopande av vad som står i utskottsutlåtandet, att det är fråga om beställningsarbeten, att de olika politiska partierna skall kunna beställa undersökningar från statistiska centralbyrån och att i en sådan situation rimligtvis i första hand parterna skall komma överens om kontroll och vad därmed sammanhänger.

Det ger mig anledning att varna för att man slår in på den linjen, som både regeringen och utskottet förordar. Jag var med bland de vetenskapsmän som tillkallades av den socialdemokratiska partiledningen för att bedöma de hithörande undersökningar som ett privat opinionsmåtningsinstitut på sin tid gjorde och framförde i sammanhanget en hel del kritik. Jag blev sedan förvånad över att regeringen i propositionen inte ville följa statistiska centralbyråns äskanden och låta centralbyrån, som ob-

Statistiska centralbyrån: Särskilda undersökningar

ektiv instans, anförtros ifrågavarande undersökningar.

Var och en förstår att det, om ett politiskt parti beställer en undersökning, ligger nära till hands att tro att beställningen utformas så att man kan vänta sig fördelar för sin egen förkunnelse. Vi vet ju att man ofta på förhand kan gissa sig till hur en statistisk undersökning, och särskilt en undersökning av det här slaget, kommer att slå ut, och redan där förloras något av objektiviteten.

Skall det här bli beställningsarbeten som betalas av de politiska partierna, kommer förmodligen det parti som har beställt en undersökning att förbehålla sig rätten att publicera resultatet, om det kan bedömas som fördelaktigt för partiet, och låta bli att publicera ett resultat som partiet bedömer som oförmånligt. Vi bör vara mycket försiktiga med att öppna sådana möjligheter.

Det har sagts av de tidigare talarna här, och jag instämmer, att det är mycket viktigt just vid sådana här undersökningar att det finns garanti för hundra procentig objektivitet, eftersom ett undersökningsresultat kan användas för att påverka opinionen i en viss riktning.

Jag har ingenting emot att statistiska centralbyrån gör vissa förberedelsearbeten, även om jag beklagar att det blir en försening på det viset. Jag menar dock att undersökningarna, när de en gång skall sättas i gång på allvar, bör företas på statistiska centralbyråns ansvar men att det också enligt motionen bör finnas möjlighet att skapa en body där de politiska partierna har möjlighet att anföra sina synpunkter.

Nu säger herr Lindholm: »Vi har ju ett vetenskapligt råd i statistiska centralbyrån.» Ja, det har vi och jag har den största respekt för det rådet, men jag är övertygad om att därest sådana här undersökningar kommer till stånd i statistiska centralbyråns regi, då kommer det att föreligga behov av att komplettera detta vetenskapliga råd med

människor, som är särskilt kunniga i statistik av det slag som det här är fråga om och frågeställningarna härvidlag.

Herr talman! Som frågan nu ligger till lönar det sig inte för mig att komma med något yrkande.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Om beställaren av en undersökning bygger på utgångspunkten att han väntar sig speciella fördelar av just den undersökningen, är utgångspunkten enligt mitt sätt att se fullständigt felaktig. Vad beställaren bör vara intresserad av är att få ett objektivt besked om hur förhållandena i verkligheten ser ut. Jag skulle tro att vissa partier efter förra valrörelsen hade en stark känsla av att de hade ett dylikt behov men inte fick det tillgodosett genom de undersökningar som då förekom.

Om metoderna utarbetas på vetenskaplig grund så långt som det är möjligt, bör metoderna givetvis också vara desamma vid de olika undersökningarna, ty om man kommer fram till att en viss metod ger största möjliga objektivitet vid utfrågningarna, bör väl den metoden användas i samtliga fall. Sedan kan det naturligtvis vara olika saker man frågar om, men själva systematiken att söka få fram sanningen bör ha en gemensam grund i de olika utfrågningarna. Det är därför som det i de olika undersökningarna inte bör finnas något utrymme att rikta undersökningen så att den ger ett visst, på förhand beräknat utslag.

Herr WAHLUND (cp):

Herr talman! Det som herr Lindholm nu har påpekat har jag naturligtvis inte något emot. Det är så det skall vara, men varför skall då partierna betala? Varför skall ett visst enskilt parti betala för dessa »härliga», objektiva undersökningar som herr Lindholm talar om? Varför kan inte statistiska centralbyrån få betalt för dessa undersökning-

Ett värdefast statligt obligationslån

ar från sin allmänna stat? Jag menar, herr Lindholm, att det där håller inte.

Sedan säger herr Lindholm att om undersökningarna skall kunna vara så där objektiva, måste de bli tämligen likartade från den ena gången till den andra. Nej, det gäller ganska långt, men det gäller inte helt. Det händer mycket ofta att man vill ställa frågor på vissa speciella områden: man vill exempelvis undersöka effekten av vissa omständigheter på ett valresultat. Undersökningarna kommer ofta att bli ganska speciella.

När jag sist var inblandad i sådana här diskussioner — det var faktiskt på uppdrag av socialdemokratiska partiet — då trodde jag mig finna att det från regeringshåll vid det tillfället fanns ett mycket starkt intresse av att man skulle »objektivera» undersökningarna. Vilka omständigheter jag grundade denna uppfattning på skall jag inte redovisa, men intresset tycks inte vara lika stort i dag.

Jag tror att det, när man har tänkt över denna sak, skall visa sig, att det finns utrymme för en anordning enligt motionen. Vi återkommer som motionärer nästa år.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Det var intressant att höra en professor i statistik tala om hur man kan behandla statistik. Såvitt jag fattade honom rätt var från hans utgångspunkt det hela i allt väsentligt en budgetfråga. Om man flyttar ned det till en budgetfråga, kan vi alltid diskutera vilket utrymme vi har i budgeten för olika anslag. Det är möjligt att vi framöver, när metodstudier m.m. är färdiga och man är på det klara med vilken metod som skall användas, kan diskutera, huruvida partierna skall betala eller om vi skall utvidga partistödet genom ett stöd i denna form också. Det är alltså en avvägningsfråga och ingenting annat.

Herr WAHLUND (cp):

Herr talman! Låt mig bara säga att

visst har jag erfarenheter av hur statistik kan behandlas och misshandlas, men de erfarenheterna gäller hur annat folk behandlar statistik.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

Punkterna 6—21

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 22

Lades till handlingarna.

§ 8

Föredrogs vart för sig

statsutskottets utlåtande och memorial:

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser statistiska centralbyrån, och

nr 32, angående överlämnande till lagutskott av två till statsutskottet hänvisade motioner; samt

bevillningsutskottets betänkande nr 1, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, såvitt propositionen angår det promilletal, varmed skogsvårdsavgiften skall utgå för år 1969.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtande, memorial och betänkande hemställt.

§ 9

Ett värdefast statligt obligationslån

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 5, i anledning av motioner om ett värdefast statligt obligationslån.

I de likalydande motionerna I: 386 av herr *Stefanson m. fl.* och II: 445 av herr *Ohlin m. fl.* hemställdes att riksdagen skulle uppdra åt riksgäldsfullmäktige att emittera ett värdesäkert lån i små valörer för att därigenom erfarenhet skulle vinnas om denna låneform.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå motionerna I:386 och II:445.

Reservation hade avgivits av herrar Åkerlund (m), Nils Theodor Larsson (cp), Strandberg (m), Österdahl (fp), Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (cp), Fälldin (cp) och Löfgren (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I:386 och II:445 uppdra åt riksgäldsfullmäktige att emittera ett värdesäkert lån i små valörer.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! De två folktopmotioner som ligger till grund för detta utlåtande från bankoutskottet avser ju ingen nyhet. Även i år har tagits upp frågan om en möjlighet för småspararna att kunna få placera pengar värdefast.

Jag tror att vanligt folk begriper bättre än beträffande många andra saker, hur viktigt det är, att man finner former för att värdesäkra det kapital småspararna lyckas spara ihop. Jag tycker att det borde vara en angelägenhet för staten att på något sätt finna former för att ge småspararna möjlighet till sådana placeringar. Även utskottet anser att det här är fråga om en angelägen uppgift och även en fråga om rättvisa, men inte desto mindre avstyrker utskottet förslaget, att man skall ordna en sådan här möjlighet för småspararna.

Vi inom utskottet som har reserverat oss ansluter oss helt till motionärernas synpunkter, att detta är en angelägen uppgift, och därmed även till värdesäkringskommitténs uppfattning. Denna kommitté framlade redan i början av 1964 sitt betänkande och påvisade där det angelägna i att man borde söka vägar i enlighet med vad som nu föreslagits i motionerna. Det sägs att kommitténs förslag övervägs av regeringen. Det har det gjort ända sedan

Ett värdefast statligt obligationslån början av 1964 och nu är det början av 1969. Det har alltså gått fem år och ingenting sker.

Man pekar visserligen på att det finns andra former för en god ränteavkastning genom de särskilda sparformer som har redovisats här, men vi som är reservanter anser att de möjligheterna bör kompletteras med en sådan form för ett värdefast sparande som motionärerna har föreslagit. Det är inte bara en fråga om ränteavkastningens storlek, utan framför allt en fråga om hur mycket pengarna är värda den dag då småspararna behöver sitt kapital. Hittills har det oftast varit så att de, som gjort en samhällsnyttig insats och hjälpt andra genom sitt sparande, ideligen har kunnat konstatera att de har blivit strykpojkar genom att de sparade pengarna inte alls haft det realvärde, när man skulle ta pengarna i anspråk, som man kunnat ha rättighet att begära.

Vi anser också att den värdesäkring som innebär ett oförändrat realvärde, även om det är ett högre nominellt värde, inte är någonting som skall beskattas, och därför har vi också framfört denna synpunkt i reservationen till bankoutskottets utlåtande nr 5.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr Åkerlund m. fl.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Motionärerna och reservanterna önskar ge riksgäldsfullmäktige i uppdrag att emittera ett värdefast lån i små valörer. Denna fråga är för kammarens ledamöter inte ny. Vi har haft att ta ställning till ungefär samma fråga under de tre senaste åren, och varje gång har riksdagen avvisat dessa framstötter. Ärendet har trots detta ägnats rätt stor uppmärksamhet, och vi vet också att frågan om värdesäkring av fordringar har blivit föremål för omfattande undersökningar — senast av värdesäkringskommittén vars betänkan-

Ett värdefast statligt obligationslån

de också har remissbehandlats. Samtliga remissinstanser har varit överens om att allmän övergång till en omfattande indexlånemarknad inte är att tillråda.

Nu vill jag för all del säga att detta inte är vad motionärerna och reservanterna här framför, utan det gäller en fråga av mer begränsad räckvidd. Man vill ha ett statligt värdesäkert lån i små valörer. Syftet skulle — säger motionärerna och reservanterna — vara att vinna erfarenheter av denna typ av låneform. Avsikten med det är, som bekant, att bereda småspararna möjlighet att välja en värdesäker placeringsform.

Även om vi också inom utskottsmajoriteten för vår del kan godkänna motionärernas allmänna syfte och anser det angeläget att småspararna i möjligaste mån tryggas mot effekterna av försämringar i penningvärdet, har vi inte blivit övertygade om att denna form av indexlån utifrån olika utgångspunkter är den lämpligaste.

Fullmäktige i riksgäldskontoret har sagt sig inte vara helt övertygade om att detta skulle vara en lämplig form, och de har ju annars möjligheter att emittera sådana lån. Vi vet också att vårt östra grannland Finland har använt denna typ av lån. Men av olika anledningar har man nu övergivit dessa former.

Jag vill dessutom, herr talman, erinra om att med de sparlån i små valörer, som riksgäldskontoret under en längre tid har gett ut, bereds småspararna goda möjligheter till vad vi menar vara ganska värdesäkra placeringar, eftersom de lånen, om obligationerna behålls av spararna hela löptiden, ger en förräntning på mellan 7 och 8 procent. Mot bakgrunden av att vi har dessa låneformer menar vi att det inte finns någon anledning att gå in på någon form av indexbindning. Vidare anser vi att eftersom Kungl. Maj:t ännu inte har tagit ställning till värdesäkringskommitténs förslag — och det är det väsentliga i sam-

manhanget — finns det inte någon anledning att nu handla i denna fråga.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Jag vill bara anföra ytterligare några synpunkter med anledning av herr Bengtssons i Landskrona anförande. Han nämnde att det i Finland har förekommit sparformer av det slag som motionärer och reservanter har föreslagit. Men, sade herr Bengtsson, av olika anledningar har man gått ifrån dem. Det skulle alltså kunna tas till intäkt för att man har gjort så dåliga erfarenheter av lånen eller att de fick så dålig anslutning att man fördenskull gått ifrån dem. Det verkliga förhållandet är att dessa sparlån rönt stort intresse och fick mycket god anslutning. Att man nödgades gå ifrån dem sammanhänge, såvitt jag är riktigt undermåttad, med devalveringssituationen i Finland.

Vi har väl i alla fall den uppfattningen att vårt lands ekonomi och vår stats angelägenheter sköts på ett sådant sätt, att vi inte skulle behöva hamna i exakt samma situation som man gjorde i Finland. Därför tror jag att det argument som herr Bengtsson här framförde var något klent underbyggt.

Beträffande resonemanget att man, genom att förräntningen blir 7 procent eller, som herr Bengtsson sade, t. o. m. 7 å 8 procent, skulle ha givit småspararna möjlighet till nära nog värdesäkra placeringar, så måste man komma ihåg att med en prisstegring och en realvärdeförsämring på så lågt som 2 procent per år — vi har sett helt andra siffror i detta avseende — behöver det inte gå många år förrän det klart visar sig att den där räntesatsen inte alls innebär någon värdesäkring. När herr Bengtsson säger att riksgäldskontoret kan ge ut lån av detta slag men inte gör det, är det naturligt för oss som reservanter att fö-

reslå att riksdagen helt enkelt skall begära hos riksgäldskontoret att man ger möjlighet till dessa sparformer. Vi anser att de mycket väl skulle kunna behövas såsom en komplettering till de andra sparformer som herr Bengtsson talat om och som vi också omnämnt i motionen och i reservationen.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! När herr Löfgren tar upp frågan om Finland och varför Finland övergett de indexbundna lånen, så är det uppenbarligen på det sättet — så har jag i varje fall uppfattat saken — att man i Finland anser sig ha negativa erfarenheter. Man har inte kunnat kombinera denna låneform med en effektiv stabiliseringspolitik. Det är en mycket väsentlig sak i detta sammanhang.

Dessutom menar jag, herr Löfgren, att om staten nu ger ut låneobligationer, som småspararna kan köpa och som ger en avkastning av 7 å 8 procent, så finns det ändå möjligheter — även om vi drabbas av en viss penningvärdeförsämring — att försäkra småspararna en hygglig utdelning på deras pengar.

Dessutom är det väl inte alldeles omöjligt för den svenska företagsamheten att, om man så önskar — själv ge ut denna typ av lån som man pläderar för och därvid pröva sig fram. Såvitt jag vet är det bara KF som gett ut ett sådant värdefast lån. Det finns ju alla möjligheter för herr Löfgren och andra inom det borgerliga lägret, vilka enligt vad jag föreställer mig har goda kontakter med företagsamheten i detta land, att be att företagsamheten prövar denna låneform, som fullmäktige i riksgäldskontoret inte anser sig vilja slå in på.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Det är av ett visst intresse att kommentera situationen i Finland. Därför skall jag be att få göra det med några ord. I Finland hade man länge indexbindning i olika sammanhang — fullständig indexbindning i vis-

sa och en ofullständig i andra. Det rörde sig om t. ex. löneavtal, något som vi ju känner väl till från våra förhållanden, om regler för jordbruksprissättningen, någonting som vi också känner väl till, och det rörde sig även om kreditmarknaden där vi däremot, som det skrives i utskottsutlåtandet och som påpekats även här från talarstolen, har en mycket begränsad erfarenhet.

Finska staten hade gett ut indexobligationer till mycket betydande belopp. Det fanns också enstaka kommunlån som var indexbundna. Försäkringsbolagen hade indexbindning av både livförsäkringar och sakförsäkringar. Det senare är ju för övrigt något som vi inte är främmande för här hemma — dessa fullvärdesförsäkringar som innebär automatisk uppjustering år efter år.

Från bankernas sida bjöds insättarna indexbindning av två olika slag. Dels hade man något som kallades A-konton, där insättningarna var 100-procentigt indexbundna till levnadskostnadsindex, och dels hade man något som man kallade för B-konton där bindningen begränsades till hälften av stegringen.

Det visade sig — den siffran anföres i utskottets utlåtande — att ungefär 35 procent av allt som fanns på depositionsräkning, som det kallas i Finland, var indexbundet. Detta var ett besked om att spararna uppskattade denna möjlighet att kunna räkna med att deras sparmedel i stort sett behöll sin köpkraft. Det är väl ändå skäl att erkänna att herr Löfgren har rätt när han understryker betydelsen av detta. För statens del innebar möjligheten till indexbindning att man kunde räkna med en större sparbenägenhet hos småsparare och i den privata sektorn än vad man förmodligen annars hade kunnat göra.

När det nu kan anföras sådana positiva fakta, ställs naturligtvis frågan varför detta system övergavs. Det bör då sägas att detta skedde som ett led i en paketuppställning som kom till stånd efter devalveringen av den finska marken

Vidgad behörighet för vigselförrättare, m. m.

hösten 1967. En opartisk förhandlare, juristen Keijo Liinamaa, fick till uppgift att leda överläggningar med arbetsmarknadens parter, jordbruksorganisationerna och andra stora intressegrupper. För ett år sedan, i mars 1968, träffades en överenskommelse — det s. k. Liinamaa-avtalet — som innebar bl. a. att man skulle slopa indexgottgörelse på sparkonton. Den omständigheten var inte på något sätt att betrakta som ett underbetyg åt de tidigare erfarenheterna, utan det var ett led i det allmänna slopandet av indexbindningar. Sådana bindningar avskaffades också i fråga om löner, jordbruksprodukter och för priser i en hel del andra sammanhang.

Ju mindre risken är för en snabb prisförsämring, desto mindre är naturligtvis nödvändigheten av att bjuda sådana här indexbundna lån. Det kan vara ett skäl för oss att säga att eftersom prisnivån här hemma för närvarande tycks vara ganska stabil, så är angelägenheten av indexlån inte stor. Det är emellertid inte fråga om — det medgav herr Bengtsson i Landskrona — att genomföra något märkvärdigt och revolutionerande, utan det är fråga om en försöksverksamhet i liten skala. Att företa en sådan under lugna tider kan nog vara befogat. Det är bakgrunden till reservanternas önskan att motionskravet måtte bifallas.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Löfgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Åkerlund m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Löfgren begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 125 ja och 80 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 10

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 6, i anledning av motion om en exportpromotionsfond.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11

Vidgad behörighet för vigselförrättare, m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av dels motioner om vidgad behörighet för vigselförrättare, dels ock motioner om upphävande av vigselplikten för präst.

I de likalydande motionerna I: 38 av herr *Ernst Olsson m. fl.* och II: 45 av herr *Johansson* i Skärstad *m. fl.* hemställdes »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till 1969 års riksdag, vilket ger vigselförrättare såväl inom svenska kyrkan som inom andra kristna trossamfund behörighet att viga svenska medborgare, även då ingen av de trolovade är med-

Vidgad behörighet för vigselförrättare, m. m.

lem av vigselförrättarens eget samfund eller kyrka, under förutsättning att minst en av de trolovade tillhör något kristet trossamfund».

I de likalydande motionerna I: 753 av herrar *Sörenson* och *Eric Peterson* och II: 853 av fru *Anér* och herr *Eriksson* i Arvika hemställdes »att riksdagen måtte besluta att uppdraga åt den ansvariga myndigheten att snarast företa sådan ändring i förordningen om prästs vigselkyldighet, att han/hon befrias från skyldigheten att viga, om han/hon hyser allvarliga samvetsbetänkligheter mot att förrätta begärd vigsel, dock att berörda kyrkliga myndighet ålägges att se till att rätten för medlemmar i svenska kyrkan att erhålla vigsel inom denna kyrka icke kränkes».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner,

- a) I: 38 och II: 45 samt
- b) I: 753 och II: 853,

(Nuvarande lydelse)

3 §.

Till vigsel inom svenska kyrkan äga de trolovade välja den präst inom kyrkan de själva åstunda; dock vare annan ej skyldig viga än präst i församling, av vilken endera är medlem.

Inom annat ----- Konungens förordnande.

Denna lag träder i kraft den dag Konungen förordnar.

2) av herr *Alexanderson* (fp), som ansett, att utskottet såvitt avsåge motionerna I: 753 och II: 853 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna — — — (lika med reservation nr 1, yrkandet under b) — — — Konungen förordnar.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Schött* (m), *Svanström* (cp), *Ernulf* (fp) och *Larsson* i Norderön (cp), fru *Anér* (fp), herr *Fridolfsson* i Stockholm (m) samt fru *Jonäng* (cp), vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen med bifall till motionerna I: 38 och II: 45 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva till känna vad reservanternas anförde om vigselrätten;

b) att riksdagen med bifall till motionerna I: 753 och II: 853 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen för sin del antagit nedanstående förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 3 § giftermålsbalken:

Härigenom förordnas, att 4 kap. 3 § giftermålsbalken skall erhålla följande ändrade lydelse.

(Föreslagen lydelse)

Till vigsel inom svenska kyrkan kunna de trolovade anlita den präst inom kyrkan som de själva åstunda och som därtill är villig. De äga erhålla vigsel i församling endera tillhör av präst som därtill förordnas.

Herr LARSSON i Norderön (cp):

Herr talman! Första lagutskottets utlåtande nr 7, som kammaren nu skall behandla, omfattar två frågor om vigsel som varit föremål för debatt under en längre tid. Den ena frågan gäller betingelserna för rätten att förrätta kyrklig vigsel, och den andra avser huruvida en präst skall slippa förrätta vig-

Vidgad behörighet för vigselförrättare, m. m.

sel om hans samvete förbjuder honom det.

Jag ber att först få säga några ord om rätten att förrätta vigsel. I de likalydande motionerna I: 38 och II: 45 begärs att Kungl. Maj:t till årets riksdag lägger fram förslag som ger vigselförrättare både inom svenska kyrkan och inom andra kristna trossamfund behörighet att viga svenska medborgare, även då ingen av de trolovade är medlem av vigselförrättarens eget samfund eller kyrka. En förutsättning skall dock vara att åtminstone en av de trolovade tillhör något kristet trossamfund. För närvarande måste enligt giftermålsbalkens regler någon av de trolovade tillhöra det samfund, inom vilket vigseln skall förrättas.

Första lagutskottet har i sitt utlåtande i år — liksom tidigare — anfört att man måste vänta med att lösa denna fråga tills det blir klart hur förhållandet mellan kyrkan och staten skall ordnas. Jag hänvisar till utlåtandet, där utskottsmajoriteten nederst på sidan 8 säger: »Avgörandet torde — — — med fördel böra anstå i avbidan på slutförandet av remissbehandlingen utav kyrka—statutredningens slutbetänkande och Kungl. Maj:ts ställningstagande med anledning därav.»

I det sammanhanget vill jag också hänvisa till utskottsutlåtandet sidan 7, mitt på sidan, där det framgår att direktiven för de sakkunniga för fortsatt utredning av frågan om den framtida gestaltningen av förhållandet mellan staten och svenska kyrkan icke upptar frågor rörande vigsel. Således måste då ett avgörande beträffande dessa frågor lösning enligt utskottsmajoritetens mening ligga inom en mycket oviss framtid.

Herr talman! Jag har svårt att förstå att denna fråga behöver sammankopplas med kyrka—stat-frågan. Vad kan det spela för roll hur den organisatoriska frågan löses? Om en trolovad tillhör eller inte tillhör det samfund där vig-

seln skall ske har väl inte med saken att göra. För min del tycker jag det verkar som om första lagutskottets ställningstagande beror på att man har velat skjuta problemet ifrån sig.

Några principiella skäl mot utvidgning av vigselrätten har aldrig anförts. Tvärtom har de senaste årens ekumeniska strävanden medfört ett närmare samarbete än tidigare mellan frikyrkosamfundet och mellan dessa samfund och den svenska kyrkan. Detta är i och för sig en fullt tillräcklig anledning för att ändra lagstiftningen i enlighet med motionsyrkandet. Dessutom medför den nu gällande begränsningen olägenheter för en hel del trolovade genom att de inte kan få vigsel av den präst som står dem närmast. Som reservanterna har anfört bör alltså vigsel av svensk medborgare få förrättas inom svenska kyrkan eller annat kristet trossamfund så snart en av de trolovade tillhör sådant samfund.

Jag övergår då till den andra fråga som behandlas i första lagutskottets utlåtande. Som jag nämnde gäller denna huruvida en präst i svenska kyrkan skall kunna befrias från skyldighet att viga om han har allvarliga samvetsbetänkligheter mot att göra det. Enligt de regler som gäller för närvarande föreligger visserligen ingen allmän vigselnskyldighet för prästerna. De trolovade får välja vem de vill, men prästen i den församling, där en av dem är medlem, är skyldig att viga. Det är alltså denna skyldighet ärendet gäller, och den skyldigheten föreslås bli avskaffad i motionerna I: 753 och II: 853.

Även denna fråga har första lagutskottet skjutit ifrån sig genom att hänvisa till lösningen av kyrka—stat-frågan. Det torde emellertid inte finnas sakliga skäl för att dröja längre med att avgöra denna sak. Frågan har behandlats av både 1963 och 1968 års kyrkomöten, som har antagit ett lagförslag vilket har skrivits av hovrättspresident Björn Kjellin och mottagits mycket positivt

Vidgad behörighet för vigselförrättare, m. m.

av remissinstanserna. Kyrkomötena har ansett det vara en praktiskt acceptabel lösning av frågan, om man lyfter bort vigselkyldigheten från den enskilde prästen och i stället lägger denna skyldighet på församlingen. Prästen skulle kunna få partiell tjänstledighet beträffande viss vigsel, och vikarie skulle kunna förordnas på tjänsten i motsvarande del.

Det lagförslag, som har antagits av dessa kyrkomöten, har upptagits i reservationen 1 till första lagutskottets utlåtande. Som lagförslaget utformats är det väl ägnat att i praktiken undanröja konfliktsituationer. Samvetskonflikten löses för den enskilde prästen, och för de vigselökande kan ju arrangemanget inte innebära någon olägenhet.

Herr talman! Jag ber att med detta få yrka bifall till den vid detta utskottsutlåtande fogade reservationen 1.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! I likhet med föregående talare yrkar jag bifall till reservationen i anslutning till motion II: 853, som handlar om de vigselvägrande prästerna.

Jag står här och talar därför att jag anser att vi har råd att kosta på oss respekt för människors samvete. Personligen har jag, fast detta egentligen inte har med saken att göra, ingen som helst förståelse för dessa prästers vare sig teologiska eller statsrättsliga uppfattning, men jag kan ändå inte anse det riktigt att de skall ställas inför domstol och dömas för vad de själva upplever som samvetsplikt.

Den kompromiss som hovrättspresidenten Kjellin framlagt, som kyrkomötet två gånger enats om och som reservanterna stöder är naturligtvis just en kompromiss med de fel som alltid vidlår en sådan. Den kan inte vara fullständigt tillfredsställande, men enligt min mening är detta ändå den bästa lösningen under nuvarande förhållanden.

Utskottsmajoriteten hänvisar givetvis till att frågan kommer att lösas när förhållandet mellan stat och kyrka ordnats, men mänskligt att döma kan det dröja omkring tio år innan det problemet är avklarat, varför ett provisorium som löser svårigheterna under denna tid inte kan vara alldeles onödigt.

Det är bekant att flera rättsvårdande myndigheter under justitiedepartementet exempelvis hovrätten över västra Sverige i sitt remissvar till kyrka—statutredningen, finner det ganska pinsamt och svårt att försvara att svenska domstolar skall behöva döma människor för deras samvetens skull. Man märker också att de som råkar värst ut ofta är tredje part, d. v. s. de medborgare som önskar bli vigda i svenska kyrkan men som blir bortvisade därför att den ene eller kanske båda är fränskilda. Pinsammast är när prästen på grund av domstolsförfarande anser sig tvungen att offentligt förklara varför han inte vill viga vederbörande. Samtliga biskopar i landet, även biskopen i Göteborg, är ense om att vilja undvika detta och vill därför stödja den Kjellinska kompromissen som överensstämmer med reservanternas förslag. En präst som inte anser sig kunna viga ett visst par skall således lugnt och stilla och utan minsta skandal kunna anteckna vederbörandes vigselönskan och be sin överordnade ta hand om saken och ordna så att någon ämbetsbroder sköter ärendet, utan att det behöver bli ringaste bråk eller offentlighet.

Jag vet att det kan invändas att, om man låter somliga präster slippa vissa tjänsteåligganden för samvetets skull, kommer de snart att begära flera lättnader och då av mycket mindre godtagbar art. Jag tror visst att de kommer att göra detta, men då rör det sig om sådant som inte kan försvaras med tillnärmelsevis så goda argument, framför allt eftersom det gäller sådana problem som skulle kvarstå fullständigt oförändrade hur mycket kyrkan än skildes

Vidgad behörighet för vigselförrättare, m. m.

från staten. Under alla förhållanden är frågor sådana som vilka ämbetssystrar man kan umgås med, vilka kollektorer som kan pålysas o. s. v., av internt kyrklig art. När det gäller sådant kan ingen vänta sig finna någon sympati hos lagstiftaren. Vigselflikten som ett statligt tjänstemannauppdrag — ty det är den ju eftersom man bekräftar vigseln å statens vägnar och inte å kyrkans — kan ju av somliga med en viss rätt uppfattas som ett verkligt samvetstvång. Vigselflikten är ju en perifer uppgift i prästyrket, vilken inte har mycket med yrkets verkliga innehåll att göra. Det understundom framlagda förslaget, att man skulle uppmana präster att sluta i sitt prästyrke, därför att de i vissa speciella fall inte kan uppfylla just vigselflikten, kan enligt min mening inte anses vara sakligt berättigat.

Eftersom befrielse från vigselflikt sedan länge existerat i Danmark och Norge, vilka länders statskyrkor är minst lika hårt knutna till staten som vår, kan det inte med fog hävdas att den ifrågavarande befrielsen skulle vara omöjlig att genomföra eller att den på något vis skulle strida mot statskyrkans principer eller mot den statskyrkan som ännu så länge har en statskyrka. Jag vill därför på allvar ställa frågan, om vårt samhälle verkligen har någon nytta av att döma människor till straff för vad de själva upplever som ett samvetsskrav, när ingen annan skadas av det.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till reservationen 1.

I detta anförande instämde herr *Wiklund* i Stockholm (fp).

Herr **FRIDOLFSSON** i Stockholm (m):

Herr talman! Att sitta i ett utskott är förvisso både intressant och lärorikt. Man får insikt i ärendena på ett helt annat sätt än i kammardebatten, och man upplever både negativa och positi-

va saker. Till de negativa upplevelserna för en utskottsledamot — det spelar därvid ingen roll om man sitter vid bordet eller vid väggen — hör erfarenheten att det verkar vara omöjligt för vissa utskottsledamöter att ändra en ståndpunkt de vid en viss tidpunkt intagit till en fråga. En del ledamöter låter sig bevisligen inte påverkas av att nytt material läggs fram och att ärendet i fråga svänger. Den ståndpunkt som man sedan årtionden intagit vidhåller man är ut och är in.

Frågan om vidgad befogenhet för vigselförrättare har första lagutskottet behandlat praktiskt taget varje år under 1960-talet. Jag motionerade om detta problem fyra år i svit, men eftersom jag hade beslutat att förnya mig vid 1969 års riksdag underlät jag i år att avge någon motion.

Utskottsmajoriteten som årligen avstyrkt väckta motioner om vidgad vigselflikt har framhållit två skäl till detta. Man har hänvisat till väntade betänkanden från familjerättskommittén och kyrka—stat-utredningen. Det andra skälet till avstyrkande har varit att de motioner som väckts yrkat att den vidgade vigselflikten endast skulle gälla frikyrkopastorer.

De av utskottsmajoriteten använda argumenten för avstyrkande är enligt mitt sätt att se i år inaktuella. De åberopade utredningarna har lagt fram sina betänkanden. Familjerättskommittén har över huvud taget inte berört frågan. Kyrka—stat-utredningen ägnade den ett par rader utan att ta ställning i själva sakfrågan. Den parlamentariska kyrka—stat-utredningen, som arbetar nu, har inte fått något som helst direktiv att behandla detta spörsmål och kan alltså helt och hållet underlåta att ta upp det. Årets motion, som i stort sett överensstämmer med de motioner som riksdagen tidigare behandlat, har ett vidgat yrkande därigenom att den aktuella befogenheten för vigselförrättare även skulle gälla präster i svenska kyrkan.

Vidgad behörighet för vigselförrättare, m. m.

De tidigare motionerna gällde som bekant endast frikyrkopastorer. Därmed faller det andra av utskotts- och riksdagsledamöternas argument för avslag.

När jag läste årets motion kunde jag med tanke på de förhållanden jag här talat om inte finna att det över huvud taget fanns någon möjlighet att underlåta att tillstyrka motionen. Men majoriteten i första lagutskottet har inte höjt sig för dessa saksäl. Man är uppfinningsrik. Nu försöker man förhåla frågans lösning genom att hänvisa till den parlamentariska kyrka—stat—utredningen. Den utredningen har — som jag tidigare understrukit — inte fått något direktiv att behandla den här frågan.

I fjol betecknade jag utskottsmajoritetens ställningstagande som en förhållning av ärendet. Detta yttrande protesterade då utskottets talesman emot. Man ansåg sig visst inte förhåla frågan. Var och en av kammarens ledamöter kan själva bedöma vem som har eller får rätt härvidlag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 1 i utskottets utlåtande.

Herr WERNER (m):

Herr talman! I detta ärende vill jag närmast säga några ord beträffande det senare motionsparet som gäller vigselplikten. Rent allmänt får man säga att det är underligt att det kan bli en stor debatt i detta ärende, ty i sakfrågan måste vi väl ändå alla vara överens. Det är orimligt att en präst, som skall predika för människor att de skall följa sitt samvete, på en punkt inte själv skall ha chans att göra det.

Utskottet hänvisar till den parlamentariska kommitté som behandlar kyrka—stat—utredningen. Utskottet skriver att man »med fördel» kan invänta resultatet av utredningen och den proposition som Kungl. Maj:t kommer att lägga fram med anledning av denna.

Jag förstår inte riktigt vilken fördel

ett sådant inväntande skulle medföra. Är det inte i stället så att vare sig kyrkan skils från staten eller ej måste man finna en lösning som ligger i linje med vad motionärerna yrkar? En från staten skild kyrka kommer omedelbart att realisera sina propåer från många tidigare tillfällen. Frågan har varit uppe vid kyrkomötet tre gånger. Vid det senaste kyrkomötet 1968 rådde full enighet om en lagändring av 4 kap. 3 § äktenskapsbalken i enlighet med den PM i ämnet som hovrättspresidenten Kjellin lade fram 1963. Kyrkomötet är ju också en demokratisk församling.

Jag måste säga, herr talman, att det är underligt att utskottet inte mera uppmärksammat senaste kyrkomötes beslut. Det enda man företer är en finstilt fotnot på sidan 6 i utskottets utlåtande, i vilken anföres att kyrkomötet »hemställt att förslaget förelägges riksdagen för godkännande». Därtill kan man nämna att Svenska prästförbundet den 24 januari i år hemställde till Kungl. Maj:t att denna fråga skulle få skyndsam behandling inom ramen för den översyn av äktenskapslagstiftningen som nu pågår. Denna översyn skall ju i görligaste mån bringas att överensstämma med de övriga nordiska ländernas lagstiftning. Vi hörde nyss att prästen i både Norge och Danmark redan har den frihet som han här inte åtnjuter.

Nåväl, detta är alltså kyrkans bestämda uppfattning. Däröfver föreligger inte någon tvekan. Hovrättspresidenten Kjellins PM gick ut på remiss. 13 domkapitel, 4 länsstyrelser, hovrätten för västra Sverige samt justitiekanslern uttalade sig positivt. Likväl har dessa uttalanden ännu inte föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Kyrkans uppfattning i frågan är helt klar. Den måste också från statens synpunkt vara ganska klar, ty det kan inte vara tillfredsställande för staten att låta domstolarna undan för undan döma präster för vigselvägran. Det är tråkigt att i tidningarna läsa om sådant som nu

Vidgad behörighet för vigselförrättare, m. m.

senast inträffade i Kalix häradsrätt. Detta tillhör medeltiden eller i varje fall 1700-talet då domare och präster i rätten diskuterade vad som är meningen i Guds ord. En rättssal är fel forum för en sådan diskussion.

Så döms då prästen för »försummelse, oförstånd och oskicklighet». Jag tillhör inte den grupp präster som vägrar att viga; jag tycker att man har rätt att vara ganska generös med vigselns välsignelse. Men jag kan försäkra er, mina damer och herrar, att dessa män inte kan karakteriseras som försumliga, oförståndiga och oskickliga. Det är män — jag säger »män», eftersom jag inte vet om någon kvinnlig präst ännu har blivit föremål för ett sådant här rättsförfarande — som tar mycket allvarligt på dessa frågor och agerar utifrån en djup religiös övertygelse. Denna måste man respektera, vilken mening man själv än har.

Det finns ingen rimlig anledning att vänta hela 1970-talet med att lösa denna fråga — så länge kommer vi att få vänta om utskottet får råda. I vilket förhållande kyrkan i framtiden än kommer att stå till staten, måste detta problem lösas i enlighet med vad motionärerna föreslår. Därför bör frågan lösas redan nu.

Jag tycker ändå att man i år kan hysa goda förhoppningar. Jag fick av en tillfällighet nr 3 av tidningen Broderskap i min hand. I denna finns en mycket förträfflig artikel om civiläktenskap, skriven av en Lennart Svensson — jag vet inte om han är en förträfflig broder till Evert Svensson. Lennart Svensson säger många vettiga saker. Bl. a. skriver han: »Det är därför på tiden att lagen erkänner enskilda prästers rätt att i detta avseende helt handla efter sina egna samveten.»

Jag vill verkligen vädja till mina vänner inom regeringspartiet att rösta efter sitt samvete.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 1.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Jag skulle vilja vädja till dem som har att lösa denna fråga att skynda på. Mycket av det jag hade tänkt säga är redan sagt av herr Werner och andra.

Jag framställde under fjolårets riksdag en interpellation angående en snabbutredning i frågan. Jag fick inget svar. Jag upprepade interpellationen i januari i år och trodde att jag möjligen i dag skulle få höra av justitieministern. Men så blev alltså inte fallet. Första lagutskottet skriver på sidan 8 i sitt utlåtande, att tidigare motioner angående utredningar och lagändringar »regelmässigt avslagits». Dessa regelmässiga avslag är tydligen oöverstigligen hinder för utskottet när det gäller att åstadkomma en positiv lösning av frågan om prästs vigselkyldighet.

I motsats till fru Anér har jag förståelse för de berörda prästernas teologiska syn och för deras ställningstagande; jag har precis samma uppfattning som de.

Jag vill än en gång säga att ärendet är brådiskande. När blir det slutbetänkande från kyrka—stat-utredningen, som det så ofta talas om, egentligen färdigt? Och vad har detta med denna sak att göra? Ligger inte frågan till på det sättet, att oavsett vad utredningen kommer till för resultat när det gäller förhållandet kyrka—stat, så måste den nu aktuella frågan lösas? Under tiden tills betänkandet framlägges kommer den ena prästen efter den andra att bli dömd för tjänstefel och för brott mot kyrkans ordning. Om någonting fortfarande är oklart, så bör justitieministern föranstalta om en snabbutredning. En obligatorisk borgerlig vigsel måste eftersträvas. Den som sedan vill ha kyrkans välsignelse av sitt äktenskap, kan inte begära att en präst emot sitt samvetes bud skall förrätta vigseln.

Jag upplever detta som olidligt och orättvist. Jag tycker också att här förekommer ett slags värdering av samve-

Vidgad behörighet för vigselförrättare, m. m.

ten. Om en pojke säger att han inte vill ta till vapen och gå ut i krig, så respekterar vi hans samvetsnöd. Men när en präst i sitt arbete är ut och är in troget gör vad han skall göra och är lydig Bibeln, då respekteras inte hans samvete!

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 1.

Fröken ÅSBRINK (s):

Herr talman! Ekumenik och samvetsfrihet är i detta land omistliga värden. Men vi får inte glömma bort — det sker lätt i debatten i just dessa frågor — att samhälle och kyrkosamfund nödvändigtvis måste söka en medelväg, eftersom enskilda samveten visar sig stå emot varandra. När samvete står mot samvete skall vi söka ömsesidigt respektera varandras samveten. En beklaglig utveckling av debatterna i dessa ämnen — som ju är utomordentligt känsliga och som vittnar om att religionen är djupt rotad i de svenska medborgarnas hjärtan, mycket djupare än man skulle kunna tro av vissa dagsaktuella yttranden — är att man talar om »regelmässiga avslag» och anser sådana tyda på att de, som yrkar avslag, inte sätter sitt samvetes bud lika högt som de, som yrkar bifall till motionerna. Sådana argument borde väl kunna utmönstras ur den allmänna diskussionen. Individens frihet kräver respekt för personligt ställningstagande, och ett *personligt* ställningstagande kan det vara fråga om, även då majoritetens utslag är efter år blir ett avvisande av motionen.

Den svenska statskyrkan är en lekmannakyrka, och alla kyrkosamfund i detta land framhåller lekmannen. Vi har ingen prästkyrka i vårt land. Men vi har en juridisk institution i statskyrkan. För många torde väl detta problem visa önskvärdheten av en obligatorisk borgerlig vigsel. Varje vigselpar skulle sedan helt fritt kunna välja tjänsteförrättare efter sitt samvete. Det föreföll majoriteten i första lagutskottet vara en

uppkonstruerad situation att ett par som önskar en bestämd vigselförrättare skulle kunna stå så långt från det samfund som vigselförrättaren företräder, att man skulle välja honom enbart av personliga, subjektiva skäl utan att kunna dela den samfundssyn han företräder så mycket, att någon av parterna tillhör det. Jag föreställer mig att det skulle kännas djupt otillfredsställande för många vigselförrättare, eftersom det dock är fråga om en religiös akt.

Vad beträffar motionsparet angående befrielse från vigselplikt är det att märka, att dessa bestämmelser om prästs skyldighet att viga inte har införts i några nya stadganden och att de, som redan är prästvigda, därför inte kan känna sig överrumplade av bestämmelserna. Den som går in i en tjänst med öppna ögon och vet vad denna kräver, kan inte yrka på »martyrskap» på samma sätt som om bestämmelserna hade införts senare.

Skall varje enskild vigselförrättare kunna granska det par, som kommer och ber om att få en kyrklig välsignelse av sitt nya förbund? Från teologisk synpunkt finns vida aspekter på den frågan. Jag vill dock understryka att även enligt det Kjellinska förslaget kan de enskilda medborgarna komma att bollas mellan olika tjänsteförrättare. De praktiska svårigheterna ter sig utomordentligt omfattande. Man kanske alltför mycket har bedömt denna fråga från en storstads synpunkt; där kan det vara relativt lätt att lösa frågan om en vigselförrättare. Om man tar hänsyn till situationen på landsbygden ter sig emellertid detta förslag mycket svårutförbart.

Det Kjellinska förslaget kommer ingalunda att godtas av de präster, som nu benämnes vigselvägrande. Detta framgår bland annat av en artikel i det senaste numret av Kyrka och Folk, där det står på tal om dagsböter för bibeltrohet: »För redan nu är det klart att ingen av de s. k. vigselvägrande präs-

Vidgad behörighet för vigselförrättare, m. m.

terna kommer att lyda en sådan lag» — d. v. s. en lag enligt det Kjellinska förslaget. Man glömmer lekmannen.

För ett par dagar sedan fick jag ytterligare bekräftelse på hur obarmhärtiga mot den enskilde kyrkomedlemmen dessa förslag och diskussioner många gånger kan vara. En man, som hade skilt sig och nu var omgift, förklarade att han inte ens hade vågat gå till sin kyrka och be att få bli vigd. »Jag kunde inte ta risken att bli vägrad. Och vet Ni», sade han, »jag kommer aldrig över känslan att vara utestängd.»

Det är en mycket allvarlig aspekt på hela denna fråga. Jag tror att vi måste väga samvete mot samvete och inte tillämpa någon prioritering av det prästerliga samvetet. Vi har en *lekman kyrka*, och det är väl detta som legat till grund, när majoriteten av första lagutskottet hemställt att motionerna för närvarande icke måtte föranleda någon åtgärd. Utskottet har vidare — med all rätt och inte som en undanflykt, som någon av de tidigare talarna ville låta påskina — hänvisat till att vi eventuellt inom ett tiotal år står inför en radikalt förändrad situation i relationerna mellan kyrkosamfund och stat i vårt land.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till första lagutskottets hemställan.

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (m) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Åsbrink framhöll i sitt inlägg att religiösa frågor har en fast förankring hos svenska folket och att de därför är mycket känsliga. Den synpunkten anser jag värdefull och uppmanande. Däremot kan jag inte förstå att fröken Åsbrink med det resonemang hon här har fört kan komma till en sådan slutsats att hon yrkar avslag på motionerna.

På vissa håll talas det ofta och mycket och gärna om en övergång till obligatoriska civiläktenskap, d. v. s. att man skall få möjlighet att fritt välja den vigselform man önskar. Vi talar också ofta

och gärna om religionsfrihet i detta land. Därför är det för mig oförklarligt att man inte kan vara generös nog att genomföra en vidgning av vigselrätten för frikyrkopastorer och präster i svenska kyrkan. Man skulle ju därmed vara en bit på väg mot det som även utskottsmajoritetens talesman pläderar för, nämligen att åstadkomma valfrihet. Varför skall man, fröken Åsbrink, vänta i tio år för en ändring? Vi har här en möjlighet att rösta för reservationen och på det sättet åtminstone få en betydande utvidgning av valfriheten på detta område.

Herr LARSSON i Norderön (cp) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Åsbrinks anförande utmynnade dock i ett avslag på de ifrågavarande motionerna, och kvar står utskottets skrivning att man skall avvakta remisstiden liksom också Kungl. Maj:ts ställningstagande med anledning därav. Det finns ju i utlåtandet redovisat vad man har ernått i denna avbidan, och det är alldeles riktigt som fröken Åsbrink sade att man då om ett tiotal år kan vänta sig någon ändring. Vi tror dock inte att det finns anledning vänta så länge, vi reserverar oss inte övertygade om att man behöver göra det.

När det gäller vigselrätten skulle jag vilja framhålla ett annat exempel som går något emot fröken Åsbrinks. Jag kan erinra om studentpräster som omkring sig har en skara unga kristna människor från olika kyrkor och församlingar. Det förefaller egendomligt att studentpräster enligt gällande förordning inte har rätt att viga de ungdomar som brukar komma till dem i andra kyrkliga sammanhang. Jag anser att en ändring härvidlag måste komma till stånd snarast möjligt. Även kyrka—statutredningen var ju positivt inställd till att en sådan ändring skulle genomföras redan i A-läget.

Sedan gäller det vigselförordningen.

Vidgad behörighet för vigselförrättare, m. m.

Vi är här i kammaren vana vid att höra att vi skall lösa våra frågor gemensamt i de nordiska länderna. Här har påpekats att man i både Norge och Danmark har denna frihet. Då finns det väl ingen anledning för oss här i landet att vänta i tio år på att få en förordning som gäller i dessa länder. Det har tidigare sagts men kan understrykas än en gång att det lagförslag, som förordats här av reservanterna och som kyrkomötet har antagit, har haft stöd hos alla de tretton domkapitlen och alla de fyra länsstyrelser som hörts i ärendet samt också hos hovrätten för västra Sverige och justitiekanslern.

Det måste finnas goda skäl för kammaren att i dag ta ställning till den här frågan. Vi är väl angelägna om att genomföra reformer som gäller den tid vi är inne i och inte sträcka oss tio år framåt i tiden.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr WERNER (m) kort genmäle:

Herr talman! Ett par ord om fröken Åsbrinks argumentering!

Det är sant att prästen vet vilken lag han går in under när han viges, men skulle fröken Åsbrink avråda en präst som är tveksam inför prästkallet på grund av vigseltvånget? Skulle fröken Åsbrink säga att han borde avstå från kallet? Jag tror det inte. Hon skulle väl i stället säga, att det säkert ordnar sig på något sätt. Sådant som läget är i vår kyrka i dag behöver vi sannerligen varje villig medarbetare, och som fru Anér sade är det bara en liten del av den pastorala uppgiften det här gäller.

Sedan de praktiska svårigheterna med det Kjellinska förslaget! Det är måhända litet annorlunda på en pastorsexpedition än på en rektorsexpedition, men inga praktiska svårigheter i det här fallet. Numera kommer man inte så ofta

och säger att man vill bli vigd av den eller den prästen, utan man tar ut lysning och säger: »Vi hade tänkt viga oss den 14. Vem blir det?», och vederbörande får svaret: »Vi får se vem som har jour den dagen.» Vet man inte detta, ber man att få återkomma. Allt går smidigt att ordna.

Och vad landsbygden beträffar vill jag säga att vi redan på grund av prästbristen är i hög grad hänvisade till varandra och så ofta får gå in i varandras tjänster, att något tillfälligt förrättningsbyte inte skulle kännas som någon ytterligare belastning. Jag vill inte fränkänna någon rätten att i dag rösta efter sitt samvete, men jag vill att man slår vakt också om prästens samvete.

Lekmannen får sitta i kläm, sade fröken Åsbrink, men lekmannen har 3 000 präster att tillgå, medan prästen står ensam. Jag kan inte finna att lekmannen kan komma i kläm på grund av det förfarande som här föreslås.

Fröken ÅSBRINK (s) kort genmäle:

Herr talman! Kammaren torde lägga märke till, hur egenartad debatten är. Den ene talaren säger, att ett brudpar måste få välja vilken vigselförrättare de vill ha utifrån sin personliga mening, och näste talare säger, att vi har 3 000 präster och att vigselpar får vigas av den, som har jour.

Herr Fridolfsson i Stockholm tackade för »en uppmuntran». Jag vet inte, när herr Fridolfsson tillerkändes ensamrätt till kristen livssyn i denna kammare eller över huvud taget i samhället, så att han kan tacka för en uppmuntran.

Det sägs att vi bör visa litet generositet, och det framställs som småsnålt att inte gå med på förslaget. Ja, det skulle vara lätt att göra det, om inte därigenom andra samveten kom i kläm. Vi måste ständigt göra avvägningar, och det finns väl också en beklaglig brist på respekt för detta. Kunde herr Fridolfsson och andra talare litet mer om vad gamle Luther säger, skulle de veta, att för

Vidgad behörighet för vigselförrättare, m. m.

Luther även den världsliga ordningen var en gudomlig ordning. Det fanns inte ett sådant motsatsförhållande mellan stat och kyrka, som här har antytts.

Vidare undrar jag, varför vi i Nord-eks dagar skall underlåta att tala om att Finland tillämpar i stort sett samma system som Sverige. Därmed står det fifty-fifty — man bör inte enbart tala om Danmark och Norge.

Så lättsinnigt som att »det ordnar sig säkert på något sätt» skulle jag aldrig svara någon, som ville bli präst i svenska kyrkan, utan det funnes väl skäl att allvarligt diskutera igenom frågan med honom, försöka att visa vad som har förmått svenska kyrkan att knäsetta principen att prästen icke är domare över de enskilda människorna och klargöra att han förvaltar ett ämbete.

Herr talman! Jag uppberar min hemställan om bifall till första lagutskottets förslag.

Herr FRIDOLFFSSON i Stockholm (m) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Åsbrink gjorde ett uttalande som man ifrån socialdemokratiskt broderskaphåll kört med år ut och år in, i varje fall vid de tillfällen under den förflutna fyraårsperioden som jag yttrat mig i frågor av religiöst-politisk karaktär. Fröken Åsbrink menar att jag går upp i talarstolen och försöker påstå mig vara eller agera i en självpåtagen uppgift som något slags talesman för kristenheten i det här landet.

Jag förstår att fröken Åsbrink — jag kan också se det nu här från talarstolen — av sina politiska meningsfränder får uppgifter om vad hon skall säga. Fröken Åsbrink informeras tydligen om vad andra ledamöter under årens lopp har sagt vid liknande diskussioner. Av protokollet kan man finna att fröken Åsbrinks yttrande var identiskt med vad som fölls i tidigare debatter av detta slag.

Fröken Åsbrink talar om Luther och säger att den världsliga ordningen är en gudomlig ordning. Det är väl den rubri-

ken regeringspartiet sätter över sin aktivitet på det här området. Vi brukar, herr talman, beteckna vissa tillkrånglade situationer som Krångelsverige. Den här frågan tycker jag kan hänföras under den rubriceringen.

Herr WERNER (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan försäkra fröken Åsbrink att de präster som vägrar att viga gör det inte av den anledningen att de betraktar sig som herrar över andras samveten. Deras ställningstagande har en helt annan grund. Men, fröken Åsbrink, vi kan väl ändå inte anse oss vara till freds med den bestående ordningen. Jag tror inte att fröken Åsbrink heller tycker att det är bra som det är.

Jag vet också litet om vad fader Luther säger om det världsliga regementet, men det är väl ändå inte gudomligare än att man kan ändra på det, och det kan sannerligen behövas med det regemente som vi har.

Fröken ÅSBRINK (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag mottar med glädje herr Fridolfssons intygan om att socialdemokratin i sina principer följer den kristna grundsynen. Det är många som tillhör vårt parti just av den anledningen.

Vad beträffar Luthers lära är här inte platsen att undervisa herr Fridolfsson närmare om den. Jag har inte sagt, att prästerna är domare. Jag sade, att de uppträder som om de vore domare och att de uppfattas av lekmännen, som befinner sig i kyrkans vård, på ett sådant sätt. Det är det som inger så många inom vår kyrka och i vårt land så stora farhågor.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Först skall jag be att få säga till herr Werner att jag inte har någon biologisk bror som är förträfflig. Däremot är det så att Lennart Svensson är en förträfflig person.

Vidgad behörighet för vigselförrättare, m. m.

Jag skulle vilja återföra debatten till den utvidgade vigselrätten. Jag tror att vi ganska fort måste söka få till stånd en sådan ordning att den som har samhällets auktorisation på att viga får viga de personer som önskar bli vigda just av ifrågavarande vigselförrättare, vare sig det är en präst eller en civil vigselförrättare. Därför kommer jag att yrka bifall till reservationen i den delen. Vi har genom den stencil som delats i kammaren möjlighet att ställa olika yrkanden i de båda frågor det här gäller.

Som här har påpekats har det vid flera tillfällen föreslagits att man skulle införa civil vigselförrättare eller vigselförrätt. Det är klart att det vore en väg att lösa denna fråga. Man registrerar sig juridiskt hos en civil myndighet, och sedan går man till en präst för att få kyrkans och Guds välsignelse över det äkta förbund som har ingåtts.

Eftersom Broderskapsrörelsen har nämnts här vill jag säga, att vi i stort sett för vår del har gått på den linjen att detta är att krångla till frågan. Vore det inte bättre, har vi frågat oss, att den präst som viger också får juridisk rätt att göra det? Vad som framför allt är viktigt — det skall vi väl försöka vara eniga om — är, att det blir fullständig valfrihet på detta område. Alla skall få viga sig hos den de själva valt. Givetvis behövs en samhällets auktorisation för att akten skall bli juridiskt bindande. Jag har i stort sett inte mycket mer att säga om den saken men vill gärna tillägga att man ute i kommunerna måste se till att ordna med vigselrum som kan användas inte bara för borgerlig vigsel.

Vad beträffar den andra frågan som har lett till stor debatt här kan jag inte se annat än att så länge vi har en kyrka som är bunden vid staten har en präst i svenska kyrkan den dubbla funktionen att vara inte bara präst i religiös mening utan även tjänsteman, ur svenska statens synpunkt. Då får han

faktiskt finna sig i — som alla andra tjänstemän — att följa de lagar och bestämmelser som gäller.

Emellertid tror jag att man gör denna fråga litet större än vad den i själva verket är. Det Kjellinska förslaget som kyrkomötet har antagit och som utredningen kyrka—stat också har funnit vara ganska hyggligt som en framtida lösning fungerar redan nu i praktiken. Jag vill gärna fråga: Vem vill vigas av en präst som inte vill vara vigselförrättare? Det är klart att då går man till en annan. Det måste vara en ganska pinsam situation att bli vigd av en präst som säger: Detta strider mot mitt samvete. I själva verket ordnar man det så, att man går till en präst som inte har den inställningen.

Jag vill naturligtvis att trossamfundet skall bli likaberättigade. Jag ser fram mot en sådan ordning i vårt samfundsliv i Sverige. Jag förmodar att om trossamfundet får vigselrätt skall de själva få fastställa de regler som skall finnas. Svenska kyrkan är nu — vilket fröken Åsbrink påpekade — en lekmannakyrka, och lekmännen har genom kyrkomötet varit med att bestämma att vigselförrättaren skall finnas. När vi får fria samfund och de bestämmer att en sådan skyldighet skall finnas, måste självfallet den som är anställd i detta samfund finna sig i vad samfundet har bestämt. I annat fall kommer han i en ganska svårartad situation.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall för det första under mom. a till reservation 1 av herr Schött m. fl. Jag tycker att den löser detta problem så att det kan komma upp i regeringen och vi kan få ett förslag. För det andra yrkar jag bifall till utskottets hemställan under mom. b om vigselförrättare.

Herr JOHANSSON i Skärstad (cp):

Herr talman! Först ber jag att få ansluta mig till de synpunkter som herr

Vidgad behörighet för vigselförrättare, m. m.

Larsson i Norderön anfört när det gäller motionerna och reservationen 1.

Ur religionsfrihetssynpunkt ter sig den begränsning som nu finns för vigselförrättare mycket egendomlig. Om jag får anföra några rent mänskliga synpunkter på problemet är det väl så, att bröllopsdagen är en av livets mest avgörande och ljusomstrålade dagar för två människor. Att ett vigselforpar på denna sitt livs stora dag inte skulle få välja den vigselförrättare, som de önskar och som också så gärna vill förrätta vigseln, är ju mycket otillfredsställande. Det händer då och då att fadern, som är pastor och vigselförrättare och har behörighet, inte får viga sina egna barn eller nära släktingar, som gärna vill ha hans tjänst, därför att de tillhör ett annat trossamfund. För att ta ett konkret exempel kan det inträffa att fadern är missionsförbundare och barnen baptister eller pingstvännen, och av den anledningen får fadern då inte viga sina barn.

Detta otillfredsställande förhållande kan vi ändra här i dag om vi vill visa vår goda vilja, och sedan får vi invänta vad som kommer att ske med förhållandet kyrka—stat.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Sedan skulle jag vilja säga till fröken Åsbrink, även om vi kanske inte skall ta upp det problemet här, att man väl ändå bör hålla isär de olika begreppen. Det är en skillnad om man gifter om sig därför att den man varit förenad i äktenskap med dör, och om man gifter om sig sedan man fått skilsmässa från maken på grund av söndring i äktenskapet.

Fröken ÅSBRINK (s) kort genmäle:

Herr talman! Till svar vill jag åberopa vad som har framkommit i ett remissvar, där man påpekar, att när ett äktenskap har upplösts genom ett dödsfall, t. o. m. — om man tillspetsar det — detta kan ha förorsakats av att den

ena maken har drivit den andra i döden. Det är ett mycket starkt ytterlighetsfall, men man åberopar det ändå i remissyttrandet från länsstyrelsen i Vänersborg.

Jag undrar: Vad är skillnaden?

Herr ZACHRISSON (s):

Herr talman! Den envishet med vilken frågan om vidgad behörighet för vigselförrättare återkommit riksdag efter riksdag med förankring i skilda partier borde ha fått utskottet att förstå, att kravet på en förändring av den nuvarande lagstiftningen är vitalt för den del av medborgarna som drabbas av stelbentheten i den ordning som nu gäller. Frågan är inte partipolitisk. Den är inte principiellt svåröverskådlig. Den är utredd. En förändring kostar inga pengar. Vad det gäller är att ändra en bestämmelse, som inte är bra och som kan ändras utan olägenheter, så att de som är förfördelade kan få sin önskan om att fritt välja vigselförrättare uppfyllt.

Fröken Åsbrink säger att detta är något uppkonstruerat. Det är det visst inte! För att påstå det skall man leva långt från verkligheten. Det är lätt påvisbart att många människor, som lever nära kyrkorna och deras ungdomsorganisationer men som ändå inte vill acceptera en traditionell medlemskapsyn, blir drabbade av den ordning vi har.

Första lagutskottet sade redan 1962 att den nuvarande ordningen medför olägenheter för de s. k. anhängarna — som utskottet då uttryckte det. Precis så är det fortfarande. Den lag vi har är stiftad utifrån en traditionell syn på medlemskap och föreningstillhörighet, som gällde ännu i 1930- och 1940-talens svenska samhälle. Men i den öppna gruppverksamheten i fritidsgrupper, studiecirkel och en rad sociala aktiviteter, som riksdagen själv genom anslag vill stimulera, fungerar trossamfundet och deras ungdomsrörelser i dag

Vidgad behörighet för vigselförrättare, m. m.

helt efter andra spelregler när det gäller synen på medlemskap och tillhörighet. Men de människor som deltar i denna öppna verksamhet och vill utnyttja samfundens tjänster i olika sammanhang kan inte få göra det vid ett sådant viktigt tillfälle som vigseln. En lag som på det sättet bidrar till att rubba förtroendet för en gemenskap som man hör till måste ändras.

Av någon outgrundlig anledning har utskottet kopplat denna fråga med problemet om vigselplikt för präster i svenska kyrkan. För den kopplingen talar t. o. m., enligt utskottet, starka skäl, av vilka man dock inte redovisar ett enda. Om utskottet bundit ihop förslaget om vidgad vigselrätt med frågan om obligatoriskt civiläktenskap, skulle jag ha kunnat känna en viss sympati därför. Men vilka skäl talar för den koppling som man nu har gjort?

Vi har som väl är också fått utdelat i bänkarna en propositionsordning, som innebär att vi kommer att få rösta för de båda momenten var för sig, vilket jag finner tilltalande.

Kyrka—stat—utredningen har behandlat frågan utan att hitta de skäl, som utskottet tycker finns fastän fördolda. Utredningen sade att några principiella betänkligheter av mer allvarlig art inte föreligger mot en ändring ens i nuvarande förhållande mellan kyrka och stat. Det är klart besked.

Låt oss därför förorda en ändring av de nuvarande föräldrade bestämmelserna och bifalla mom. a i reservationen 1.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag är naturligtvis en outsider i detta ämne, men det kan finnas skäl för att även en sådan tar till orda.

Det talas mycket om samvete här. Herr Werner sade att vi skall »slå vakt om prästens samvete». Det finns kanske anledning till det. Men det finns också andra människor som har samveten. Vi föds ju alla med samveten — det är

ingenting som man förlänas i och med att man blir vigd till präst. Det finns många livets skiften där ämbetsmän, statstjänstemän och kommunala tjänstemän — om vi nu håller oss till dem — är ålagda vissa handlingar. De är också utrustade med samveten, och de kan säkert många gånger komma i mycket stark samveteskonflikt.

Det förekommer att människor tvingas vräka andra människor från deras bostad, människor som har barn och som inte har någonstans att ta vägen. Det vore självklart illa om *inte* en person som skall utföra en sådan gärning råkade i samveteskonflikt. Skall jag göra en sådan grym gärning eller skall jag strunta i vad reglementet säger? Jag skulle tro att den samveteskonflikten är väl så stark som den samveteskonflikt som är förknippad med det spörsmål som vi nu behandlar och som här kanske i viss mån blivit uppförstorat.

Vidare finns det naturligtvis domare, som ibland blir skyldiga att döma t. ex. en familjeförsörjare till fängelse för kortare eller längre tid, efter en lag som domaren kanske tycker är orättvis och felaktig och onödigt hård. Men han är ändå skyldig att göra det.

Detta är ett stort och mycket intressant problem, och det skulle kunna diskuteras länge. För att debatten inte skall få slagsida, bör man påminna om att detta är en allmän fråga med stor räckvidd.

Det finns lösningar på detta problem, och sådana lösningar har framlagts här i riksdagen, men då var de som nu slår vakt om prästens samvete inte villiga att gå den vägen. Jag tror att det var fröken Bergegren som först lanserade idén att man skulle göra lysningen till rättsligt bindande när det gäller äktenskap — äktenskapet skulle alltså vara ingånget i och med att lysningen var klar. Sedan skulle det stå var och en fritt att anordna den religiösa eller andra ceremoni som han själv ville. Därigenom skulle man inte behöva tvinga

Vidgad behörighet för vigselförrättare, m. m.

en präst att viga någon som han inte vill viga. Problemet är ju, att det för att ett rättsligt giltigt äktenskap skall komma till stånd förutsättes att en vigsel skall äga rum. Denna skall förrättas av en statstjänsteman, i detta fall prästen. Det nämnda förslaget innebar en bra lösning, som man kanske kan komma fram till så småningom. Men det har funnits tillfälle att rösta på den tidigare i denna kammare.

Men allra bäst vore — och det är det viktigaste härvidlag — att skilja kyrka och stat. Det problem vi nu diskuterar visar hur orimligt det är att ha statskyrka, där staten kan ålägga människor att utföra handlingar som strider mot deras samvete som en del präster nu förmenar att de gör.

Vi kan dock inte genomföra denna princip allmänt över hela linjen, så att alla statstjänstemän och ämbetsmän skulle kunna befrias från att utföra handlingar som deras samvete säger nej till. Men här går det att göra det, och här bör man göra det.

Det är alldeles riktigt som fröken Åsbrink sade att man vägrar viga var och en som är frånskild, men det kan ju finnas äktenskap, där ena maken är död genom att den pinats ihjäl av den andre maken. Men där har man inga samvetsbetänkligheter. Den saken undersöker man helt enkelt inte.

Så länge vi har sambandet mellan stat och kyrka, bör den ordningen bestå att prästen skall lyda de lagar som gäller. Men därför är det så mycket mera angeläget att vi så snart som ske kan skiljer kyrka och stat. Det är den radikala och riktiga lösningen.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen 1 under mom. a och bifall till utskottets hemställan under mom. b.

Fru JONÄNG (cp):

Herr talman! Jag hör till reservanterna, men jag hade egentligen inte tänkt yttra mig i debatten, eftersom jag tyckte att det väsentligaste var sagt. Efter herr

Sjöholms anförande känner jag mig emellertid föranlåtten att begära ordet.

Herr Sjöholm menar att förslaget beträffande vigselplikten för prästerna kan få konsekvenser även för andra tjänstemän. Jag har funderat på detta. Det är naturligtvis riktigt att om man befriar den enskilde prästen från att viga, så skulle detta kunna få en prejudicerande betydelse. Även andra tjänstemän skulle kunna hänvisa till samvetsbetänkligheter beträffande vissa uppgifter.

Här vill jag gärna säga att det ändå finns en skillnad, vilken är mycket väsentlig. Prästen står under ett dubbelt lydnadslöfte. Det kan vi inte komma ifrån. Å ena sidan är han skyldig att göra vad staten ålägger honom, men han är också å andra sidan skyldig att följa Guds ord. Det lovar han vid sin prästvigning, och prästvigningen är accepterad av staten. Staten har därmed också accepterat prästens löfte att följa Guds ord.

Jag tycker att man måste ha dessa synpunkter med i bilden när man resonerar som herr Sjöholm gör.

Sedan är det klart att man kan fråga sig hur man skall tolka Guds ord. I likhet med fru Anér delar jag inte den tolkning av Guds ord, som innebär att man inte får viga frånskilda. Den kristna synen på äktenskapet är principiellt, att detta skall vara livet ut. Man kan emellertid inte heller isolera Jesu ord om äktenskap och skilsmässa från allt annat han har sagt, t. ex. att han inte har kommit för att lägga nya bördor på människorna.

Fröken Åsbrink talade om att prästen sätter sig till doms över frånskilda människor. Jag tycker att det är att missuppfatta. Det är verkligen inte fråga om att de präster, som ställer sig tveksamma till att viga frånskilda, sätter sig till doms över människor, utan det är fråga om att lyda Guds ord såsom de uppfattar det och tolkar det.

Det förslag som reservationen 1 går

Vidgad behörighet för vigselförrättare, m. m.

ut på tillvaratar bägge parterers intressen, och just därför anser jag att det är ett bra förslag. Prästen tvingas inte att viga, men de enskilda människorna kommer inte heller i kläm, vilket jag tycker är lika viktigt.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen 1.

I detta anförande instämde herr Nilsson i Bästekille (m).

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Jonäng talade om ett dubbelt lydnadsförhållande. Är det något som gäller bara för präster? Ytterrandet överraskade mig litet, ty jag trodde att ett sådant förhållande skulle gälla för alla människor som dels skall lyda reglementet, dels leva efter sitt samvete. Många människor uppfattar samvetet på samma sätt som andra människor uppfattar Gud.

Att man dels är tvungen att lyda reglementet, dels står under lydnadsplikt gentemot samvetet förekommer i alla livets skiften — för alla människor, inte bara för präster. Det skulle vara särskilt underligt, om fru Jonäng utifrån sina utgångspunkter ville göra gällande att endast präster står under det lydnadskravet.

Fru JONÄNG (cp) kort genmäle:

Herr talman! Skillnaden är den att prästen på ett mycket mera påtagligt sätt har ett dubbelt lydnadslofte i och med sin prästvigning.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Herr Sjöholm har gjort sig känd för att vilja förbjuda kammarens ledamöter att tala från manuskript, och han talar själv alltid utan. Jag undrar emellertid om det inte hade varit klokt, om herr Sjöholm i dag hade präntat ner de tankar som han skulle föra till torgs. Hade han haft dem på pränt, tror jag att han hade sett att den i förstone bestickande jämförelsen

mellan domaren och prästen ändå är helt befärgd.

Brottslingen har verkligen en garanterad rättighet, nämligen rätten att bli dömd, men han har inte rätt att välja domare. Det är detta det gäller här. I reservationen och i motionerna skiljer vi mellan prästen och kyrkan. Motionärerna-reservanterna vill åstadkomma ett läge, som såvitt jag begriper är helt parallellt med det som gäller vid domstolarna, nämligen att varje medborgare skall ha rätten att bli vigd, men inte den ovillkorliga rätten att själv välja av vem, precis som brottslingen har rätt att bli dömd, men inte den ovillkorliga rätten att välja av vem han vill dömas. Går man på reservanternas väg, får man en parallellitet därvidlag.

Men intressantare, herr talman, är att jämföra de två förslag som är koplade till varandra. Jag tycker ju också att det är en ganska lös och onödig sammankoppling, men man kan göra en intressant jämförelse.

När man vill vidga vigselrätten så att en präst, oavsett vilket samfund han tjänar, skall ha rätt att viga människor, oavsett vilket samfund de tillhör, blir detta verkligen något av en samvetsfråga, kanske framför allt en pietetsfråga. Herr Johansson i Skärstad nämnde exemplet med fadern, som inte får viga sina egna barn. Vi vet att detta har förekommit. Det finns människor som har en bestämd samhörighet, släktskap eller annat, med en viss präst och därför önskar viga av denne.

Men säg mig, herr Sjöholm och andra, kan man tänka sig något fall när en fränskild människa önskar viga av en bestämd präst och detta beror på att denna människa känner en alldeles särskild gemenskap — andlig eller annan — med just den prästen? Sannolikt är det alldeles tvärtom. Man vet att man har rätt att bli vigd; svenska kyrkan måste tillhandahålla vigselförrättare. Men när man väljer ut en bestämd präst

Vidgad behörighet för vigselförrättare, m. m.

och säger att »just han skall viga mig fastän jag är fränskild» — gör man då inte det just därför att man vet att den prästen har samvetsbetänkligheter mot detta? Det är en demonstration. Det kan vara en politisk meningsyttring, herr Sjöholm! Sådant förekommer. Man väljer prästen icke för att man har någon gemenskap med honom utan för att man känner en motsättning till honom och på något sätt vill demonstrera den motsatsställningen. Det är den intressanta skillnaden.

Om man på ett område generöst utvidgar vigselrätten och på ett annat område — kanske generöst — något begränsar vigselplikten, har man i själva verket dragit åt samma håll, och det tror jag är det viktiga i detta ärende.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte velat förbjuda folk att tala från manuskript, herr Carlshamre, jag har föreslagit att man på försök skulle *pröva* för att se hur det tog sig ut. Jag vet att jag kan åberopa herr Carlshamre som ett gott exempel på att det går mycket bra att göra det.

Herr Carlshamre bestrider alltså att det kan finnas ett sådant skäl som att människor på grund av andlig gemenskap skulle välja vigselförrättare. Det behöver jag inte fördjupa mig i, därför att problemet är att många människor inte kan välja präst. I mindre kommuner på landet finns bara en präst, och denna präst skall viga människor. Problemet uppstår då denne vägrar, och det gick herr Carlshamre helt förbi.

Herr Carlshamre säger att det inte är adekvat att jämföra med en domare. Visst kan man det! En domare kan inte säga: I detta fall kan jag inte döma därför att det strider mot mitt samvete att döma denne man till fängelse. Så får han inte göra. En kronofogde kan inte säga, att han har samvetsbetänkligheter mot att vräka vissa människor och att

man därför får kalla in en kronofogde med rymligare samvete från annat håll. Det får vi inte, herr Carlshamre! Alltså är exemplet fullt adekvat.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Det stämmer inte riktigt, herr Sjöholm! Domaren är inte provocerad. Han är icke utsedd att döma i målet just därför att han tycker illa om den lag som gäller. I flertalet av de fall, då någon insisterar på att bli vigd av en särskild präst, är det för att denne inte vill viga fränskilda.

Herr Sjöholm vill reducera alltsammans till en fråga om resvägar på landet. Det är att förenkla problemet. Så glest är det inte mellan prästerna i den svenska kyrkan, och inte i de andra samfundet heller, att det skulle innebära någon allvarlig praktisk olägenhet om man skulle vilja skona en bestämd präst som för sitt samvetes skull har svårt att utföra denna handling. Då har man gjort det litet för enkelt.

Det avgörande är alltså detta: Varje gång man vill tvinga en bestämd präst att förrätta en vigsel, som han av samvetsskäl inte vill förrätta, är det, herr Sjöholm, sannolikt just därför att han icke vill som han skall tvingas.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att det är alldeles fel att människor, som herr Carlshamre gör gällande, provocerar präster att bära sig underligt åt. Jag hoppas att det inte förhåller sig på det sättet. Jag tror faktiskt att människor ofta vill ha en viss präst; det kan vara den präst som har konfirmerat eller döpt vederbörande. Jag tror att sådana skäl väger ganska tungt i detta fall.

Herr Carlshamre slingrar sig emellertid fortfarande förbi det förhållandet, att i de flesta fall i mindre kommuner endast en viss präst står till buds. Där kan det alltså inte vara fråga om provokation.

Vidgad behörighet för vigselförrättare, m. m.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! När det gäller frågan om prästens dubbla lojalitet vill jag inskränka mig till att instämma i vad fru Jonäng tidigare sagt.

Herr Sjöholm sade dessutom, att man skall följa en lag så länge den finns. Det finns exempel på präster och andra, som har funnit att de på grund av samvetsbetänkligheter måste gå emot en lag, men jag skall inte gå in på den saken. I stället skall jag nämna det förhållandet att herr Sjöholm själv har varit — och det med rätta — mycket ivrig att försöka få ändring av lagarna på punkter som han anser vara mindre väl utformade och därför föreslagit riksdagen lagändringar. Nu finns det möjlighet till en lagändring, som såvitt jag kan förstå löser det problem, som vi nu diskuterar.

Herr Sjöholm har anvisat mycket längre gående lösningar — kyrkans skiljande från staten, att lysning skulle innebära slutgiltigt bekräftat äktenskap o. s. v. Man kan ha vilka åsikter som helst om dessa tankar, men dessa förslag föreligger ju inte i dag. I dag har vi ett ställning till ett förslag, som skulle ändra lagen så till vida att var och en som tänker gifta sig får rätt att vigas av prästen i den församling som vederbörande själv eller den andra kontrahenten tillhör. Denna rätt fastslås i reservationen, och samtidigt är det så ordnat att man inte behöver tvinga en präst, som av samvetsskäl inte vill göra det, att förrätta vigsel. Här är det inte fråga om »rymliga» eller »mindre rymliga» samveten. Jag tror att om man har respekt för andra människors känslor, så uttrycker man sig inte på det sättet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 1 på båda punkterna.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Det är riktigt att jag ofta föreslagit ändringar av lagar och

jag har också redogjort för två bra sätt att i det nu aktuella fallet komma ifrån problemet.

Jag tycker inte, herr Gustafson i Göteborg, att reservationen förordar en god lösning, ty kvar står ju det synnerligen frånstötande att de frånskillda värderas såsom inte fullvärdiga i religiöst avseende och att det därför inte går att ta befattning med dem. Detta är ett grymt sätt att resonera, och särskilt på religiöst håll borde man ta avstånd från det.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. a

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1) i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Anér begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i mom. a) i utskottets utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Schött m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom appresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Anér begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 104 ja och 97 nej, var-

Ersättning av statsmedel vid skada genom brott, m. m.

jämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. b

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1) i motsvarande del och reservationen 2); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Anér begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i mom. b) i utskottets utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Schött m. fl. i motsvarande del och reservationen 2) av herr Alexanderson.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Anér begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 114 ja och 82 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 12

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av dels Kungl.

Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 20 mars 1964 (nr 163) om införande av brottsbalken, dels ock i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 13

Ersättning av statsmedel vid skada genom brott, m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 9, i anledning av motioner om dels ersättning av statsmedel vid skada genom brott, dels allmän försäkring vid våldsbrott, dels ock målsägandes möjligheter att utfå skadestånd.

I de likalydande motionerna I: 744 av herr *Ernulf m. fl.* och II: 859 av herr *Mundebo m. fl.* hemställdes att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära

1. förslag om ett system för statlig ersättning av personskada som uppkommit genom brott,

2. utredning om möjligheterna att införa ett system för ersättning av ekonomisk skada som uppkommit genom brott.

I motionen II: 244 av herrar *Börjesson* i Falköping och *Johansson* i Växjö yrkades »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en skyndsam prövning av frågan om ersättning av allmänna medel för skada som drabbat enskild person genom brott mot honom eller hans egendom, i enlighet med vad i motionen anförts».

I de likalydande motionerna I: 44 av herr *Eric Peterson m. fl.* och II: 14 av herr *Sjöholm m. fl.* hemställdes att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära utredning och förslag angående en allmän brottsförsäkring gällande våldsbrott.

I de likalydande motionerna I: 388 av herr *Virgin m. fl.* och II: 448 av herr *Holmberg m. fl.* yrkades — i den del som behandlades i detta utlåtande —

Ersättning av statsmedel vid skada genom brott, m. m.

»att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning angående åtgärder för att förbättra målsägandes möjligheter att utfå skadestånd enligt i motionen förordade riktlinjer».

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av förevarande motioner,

a) I: 744 och II: 859,

b) II: 244,

c) I: 44 och II: 14 samt

d) I: 388 och II: 448, såvitt nu var i fråga,

måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om utredning rörande ersättning av allmänna medel för skada, åsamkad genom brott.

Reservation hade avgivits av herr *Erik Svedberg*, fröken *Mattson*, herrar *Hjorth* och *Larfors*, fröken *Bergegren*, herrar *Martinsson* och *Hansson* i Piteå samt fröken *Åsbrink* (samtliga s), vilka ansett att utskottet bort hemställa, att förevarande motioner,

a) I: 744 och II: 859,

b) II: 244,

c) I: 44 och II: 14 samt

d) I: 388 och II: 448, såvitt nu var i fråga,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **MARTINSSON** (s):

Herr talman! Efter lottning har de socialdemokratiska ledamöterna i första lagutskottet blivit reservanter till utskottets utlåtande nr 9 om det allmännas ersättningsskyldighet vid skada genom brott, allmän försäkring vid våldsbrott och målsägandes ökade möjligheter att utfå skadestånd.

Utskottet har i sin slutkläm förklarat, att man på grundval av nu föreliggande material inte är redo att ge närmare anvisningar om hur de många delvis mycket komplicerade spørsmål, som sammanhänger med ett vidgat statligt bistånd, skall lösas. Det utredningsupp-

drag som man beställer bör därför inte begränsas till en prövning av de förslag som görs i motionerna utan bör bli förutsättningslöst.

Vi reservanter anser det tämligen meningslöst med ett utredningsuppdrag som på detta sätt kommer att få mycket vida ramar och röra sig över hela skadeståndsfältet. Reservanterna framför i år — liksom utskottet tidigare gjort — vissa principiella betänkligheter mot att införa ett generellt samhällsansvar för skada som kan drabba medborgare. Om man drar ut konsekvenserna av vad som föreslås i dessa motioner och anser samhället ansvarigt för varje skada, som kan drabba medborgarna på grund av brottsliga handlingar, finner man att en hel del praktiska betänkligheter förtjänar anföras. Vi skulle förmodligen få en mycket omfattande utredningsorganisation och med all säkerhet få uppleva massor av bedrägeriförsök i en sådan situation. I dagens svenska samhälle förekommer ett stort antal källarinbrott, cykelstölder och annat, som oftast inte blir uppklarade. I sådana fall skulle alltså samhället få betala ut ersättning till den som lidit skada.

Man kan ha mera förståelse för om yrkandena begränsas till att endast gälla ersättning för personskador försakade genom brottslig handling. Men även i detta fall finns en hel del invändningar att göra. Man måste fråga sig hur det förhållandet, att samhället skulle överta skadeståndsansvaret, egentligen kommer att inverka på den allmänna laglydnaden. I frågor om utformningen av olika slags strafflagstiftning brukar vi ju tala om allmänpreventionen. Den anses av många vara av mycket stor betydelse, medan andra vill tillmäta den mindre betydelse. Alla tillmäter den ändå en viss betydelse. Hur skulle det rent allmänpreventivt verka om staten skulle överta det ekonomiska skadeståndsansvaret för varje våldsvärkare som utför brottsliga handlingar i vårt samhälle?

Ersättning av statsmedel vid skada genom brott, m. m.

På vissa områden pågår nu utredningar om utvidgning av statens ansvar liksom även om att skapa ett skadeståndsansvar på områden, där sådant tidigare inte har funnits. Det gäller bl. a. skador som utförts av dem som är omhändertagna för anstaltsvård men rymt. Utredning pågår också för att försöka åstadkomma en ansvarighet när det gäller dem som är föremål för kriminalvård i frihet. Det pågår också en rättsociologisk undersökning, som avser att ge klarhet om vilka verkningar som en försäkring kan ha på skadeståndslagstiftningen, och det finns också anledning att avvakta denna utredning, innan man tar något ytterligare steg på detta område.

I reservationen har vi också pekat på att grundskyddet, som i huvudsak regleras i lagen om allmän försäkring, under senare år har förbättrats. En hel del av den skada som uppkommer t. ex. vid våldsverkars brottslighet mot enskilda personer ersättes av denna försäkring. Jag tror att det skulle leda till ganska besvärliga förhållanden på sjukförsäkringens och pensionsförsäkringens område, om staten skulle ha en generell skyldighet att utge en kompletterande ersättning, när någon blivit angripen av en brottsling och därigenom åsamkats en kroppsskada.

I dagens läge har vi inte velat uttala oss för en stor allmän utredning över hela fältet. Vi har därför i vår reservation föreslagit att motionerna inte skall föranleda någon riksdagens åtgärd.

Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till reservationen av herr Erik Svedberg m. fl.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Det är ju en för mig ovanlig uppgift att försvara utskottsmajoriteten. Den borde vara rätt tacksam, men är kanske i detta fall en otacksam uppgift, eftersom det är svårt att i herr Martinssons argumentering hitta något som man kan bemöta; den innehåller

nämligen föga eller ingenting om själva sakfrågan.

Detta är, herr talman, ett ärende av mycket stor principiell betydelse. Egentligen handlar det inte om någonting mindre än hederlighet i politiken och om huruvida man skall vara trogen sina vallöften. Det är en för hela demokratin och hela vårt politiska liv mycket väsentlig fråga.

Under den senaste valrörelsen talades mycket om tryggheten; det var det genomgående temat. Det har talats om fadersgestalter, vilka spelat en mycket stor roll för valets utfall. Fadersgestalten är ju en trygghetssymbol. Väljarna följer naturligtvis en gammal konservativ regel; de vet vad de har men vet inte vad de får. Här gällde det tryggheten. Man lovade att samhället skulle garantera denna, något som det privata initiativet inte skulle kunna göra. Här måste alltså samhället gå i spetsen. Så hette det före valet.

Men vad händer när vi kommer till riksdagen för att genomföra de löften som slungades ut från talarstolar över hela landet? Jo, då visar det sig att socialdemokraterna springer ifrån dessa vallöften.

Den fråga vi nu behandlar är en mycket elementär trygghetsfråga. Den är lätt att lösa och lätt att administrera om man bara visar god vilja, men det är just denna goda vilja som saknas. Det är väl ändå en elementär rättvise- och trygghetsfråga att en person som blivit slagen och lemlästad på offentlig plats — och detta på grund av att samhällets rättsskydd inte fungerat som det borde — av statsverket hålles ekonomiskt skadeslös för den skada han har lidit. Detta är väl en mycket rimlig begäran. Det gäller alltså här en rättvise- och trygghetsfråga.

Det fanns inga riktiga argument i herr Martinssons inlägg. Han säger det gamla vanliga att utredningar pågår, men det pågår ju inte någon utredning om just detta problem, herr Martinsson — det

Ersättning av statsmedel vid skada genom brott, m. m.

har vi varit fullt eniga om i utskottet. Det hjälper inte med att hänvisa till att det pågår utredningar om s. k. rymlingsskador, d. v. s. skador som vållats av rymlingar från säkerhetsanstalter och ungdomsvårdsskolor m. m. Det är endast en del av problemet. Men kan det verkligen vara rimligt att en person som blir lemlästad av en rymling från en anstalt skall få ersättning, under det att den som blir lemlästad av en person som befinner sig i frihet inte skall få någon ersättning? Jag tycker tvärtom att detta förhållande är ett ytterligare skäl för att kammaren skulle bifalla förevarande motioner om att skapa likformighet.

Herr Martinsson behöver inte stapla svårigheter på svårigheter, de är ändå inte så stora att en utredning inte skulle kunna klara dem. Det är mycket möjligt att det förhåller sig så som herr Martinsson säger, att det är svårt att lagstifta om hela detta komplex. Inte minst gäller det bedrägerifall och sådant. Men en utredning skulle mycket väl på vissa avsnitt kunna komma fram till att det vore lämpligt med en lagstiftning. Den motion som jag väckt gäller ju bara personskada på grund av våldsbrott. Jag tycker att man bör kunna börja med den frågan och att detta inte skulle vara så svårt.

Reservanterna säger vidare att det inte är så angeläget med en sådan utredning som här föreslås, eftersom det finns privata försäkringsbolag som har ordnat skydd till en mycket låg kostnad. Detta har också skett; något försäkringsbolag har t. o. m. ordnat en försäkring utan självrisk och utan att försäkringstagaren behöver erlægga någon extra premie, om han har hemförsäkring. Detta visar att det hela inte är så kostsamt. Men det underliga är ju att representater för regeringspartiet säger att staten inte skall sköta detta, utan att man här skall lita till det privata initiativet och t. o. m. till sådana storkapitalistiska företag som försäk-

ringsbolag. Vi har hört vulgärt tal om kapitalismens lakejer, men här är ju rollerna omvända, då socialdemokraterna hänvisar till kapitalistföretagen och det privata initiativet när det gäller att lösa dessa problem. Socialdemokraterna vill inte att samhället skall befatta sig med dem. I valrörelsen hette det precis tvärtom, att samhället måste gå i spetsen och ta ansvaret.

Det är ett ganska egendomligt argument som här anföres, när man säger, att den privata företagsamheten klarar det hela så bra att samhället kan strunta i det. Det är ett ologiskt och inkonsekvent resonemang, ty när den allmänna sjukförsäkringen infördes kunde exakt samma argument ha åberopats. Det fanns ju då privata sjukkasor som skötte denna verksamhet mycket bra, men trots det ansåg vi att samhället — med all rätt givetvis — borde ta på sig detta. Vi var alldeles eniga den gången. Samma var fallet med den obligatoriska arbetslöshetsförsäkringen, där socialdemokraterna efter mycket krumbuktande slutligen gick med på krav från folkpartiets sida att problemet skulle lösas och att samhället skulle ta sitt ansvar. Det är vi numera också eniga om. Jag undrar varför inte problemet går att lösa i detta fall när det gäller en mycket enkel och begränsad fråga.

Jag hör, herr talman, till dem som inte sällan röstar med socialdemokraterna och ibland mot förslag som kommer från folk som står mig närmare, om jag tycker att det är riktigt att göra så. Jag har därför speciell anledning att känna mig besviken i detta fall, där det inte finns något sakskäl för reservanternas ställningstagande. Här är det bara fråga om krumbukter och undanflykter och svepskäl, då man av någon anledning inte vill ha en utredning i denna fråga fastän den ligger just i linje med vad socialdemokraterna skulle vilja göra och i valrörelsen har sagt sig skola göra. Det är alltså här inte

Ersättning av statsmedel vid skada genom brott, m. m.

fråga om annat än ett svek mot väljar-
na, och det hör man enligt min me-
ning inte göra sig skyldig till.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr JOHANSSON i Växjö (cp):

Herr talman! Alla blir vi illa berörda när någon oskyldig människa åsamkas skador genom brott. Ett mycket markant inslag i bilden av den ökade brottsligheten i vårt land utgör den kraftiga ökningen av just våldsbrott. Det bör vara en samhällsuppgift att inte bara försöka hindra och i förekommande fall beivra brott utan även i största möjliga utsträckning försöka hålla de människor skadeslösa som oförskyllt drabbas av brotten. Gällande strafflag föreskriver att skada som någon genom brott tillfogat annan gäldas av den brottslige vare sig brottet skett med uppsåt eller av vållande. I verkligheten är det dock svårt att få skadeståndet utbetalt vid just denna typ av skada, eftersom gärningsmannen ofta saknar tillgångar.

Första lagutskottets utlåtande nr 9 behandlar motioner som tar upp just samhällets skyldighet att träda till då ersättningen från dem som gjort sig skyldiga till brott uteblir. Liknande motioner har väckts under ett flertal år och med knapp marginal avslagits här i kammaren. Motionärerna kommer igen, som herr Sjöholm sade, av den anledningen att vi anser att detta verkligen är ett rättvisekrav. På en del områden har för all del lösningar åstadkommits, vilket vi hälsar med tillfredsställelse. Sålunda utbetalas ersättning till dem som lider skada åsamkad av någon som rymt från fångvårdsanstalt, ungdomsvårdsskola, allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare o. s. v. Men det är inte tillräckligt, anser vi. När liknande motioner behandlades vid 1966 års riksdag skrev ett enigt utskott att man även skulle ta upp problematiken när det gällde personskador som orsakas av dem

som är föremål för kriminalvård i frihet. Men vi har fått klarhet i att den proposition som herr Martinsson anspe-
lade på inte kommer att ta upp dessa problem. Förberedelser görs däremot för åtgärder på nordisk basis, men inte heller när det gäller dessa har vi fått några klartecken.

Herr Martinssons argumentation var egendomlig i så måtto att han räknade upp alla de svårigheter som skulle uppstå om motionärerna fick sin vilja igenom och utskottets förslag alltså vann kammarens gehör. Följden skulle bli väldiga besvärligheter, beloppen som skulle komma att delas ut sades bli mycket stora och det skulle bli svårt att göra en avvägning mellan ersättningsberättigade fall och icke ersättningsberättigade. Men å andra sidan sade han sedan att det var en hel del på gång inom detta område — det finns t. ex. expertutredningar som behandlar dessa problem — och att han ändå hoppades att något skulle ske. Denna dualism i herr Martinssons resonemang förstår jag inte riktigt.

Jag har på nära håll exempel på att en enskild människa blivit utsatt för våld av en kriminalpatient som var frigångare; det är tio år sedan detta skedde, men man håller fortfarande på och förhandlar om ersättningen, och någon slutgiltig lösning av problemet har inte uppnåtts.

Herr talman! Av vad jag här har sagt framgår tydligt och klart att det krävs en översyn. Här behövs förslag som beaktar de problem som tagits upp i motionerna. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Det var närmast herr Martinssons argumentering som föranledde mig att begära ordet.

Herr Martinsson säger att han hyser betänkligheter mot principerna, och jag kan erkänna att det finns anledning att

Ersättning av statsmedel vid skada genom brott, m. m.

göra det. Som skäl för sina betänkligheter räknar herr Martinsson sedan upp en del besvärliga problem som vi skulle råka ut för: bedrägerier och cykelstöld. Det är dock inte sådana problem som i första hand tas upp i de motioner som behandlas i första lagutskottets utlåtande, utan framför allt personskador som åstadkommes genom våldsbrott. Att frågorna är svåra att komma till rätta med må vara hänt, men det förhållandet får inte föranleda att vi undviker att gripa oss an dem.

En av samhällets primära uppgifter är att skydda medborgarna för skada som de åsamkas till följd av andras brottsliga handlingar. Lyckas vi inte härmed måste vi på något sätt ersätta dem. Det finns dessutom praktiska erfarenheter från andra länder som en utredning kan dra lärdom av — väl utarbetade system att bygga vidare på. Jag kan som exempel nämna England. Vi har således inte bara idéer att hänvisa till.

I reservationen understryks starkt att frågan bör lösas genom frivillig försäkring. Detta är mycket egendomligt när man vet att i andra sammanhang från socialdemokratiskt håll kraftigt har betonats samhällets skyldighet att skydda medborgarna både vid sjukdom och andra inkomstbortfall och vid skador av olika slag. Varför betonar man då så starkt att medborgarna i detta fall får klara sig själva?

I samband med att landstingen övertog den psykiatriska vården har förhållandena dessutom faktiskt blivit sämre i detta avseende. Den ersättning som skulle utgå för skada vållad av rymlingar gällde tidigare också i fråga om dem som avvek från vård på psykiatriskt sjukhus eller som varit utplacerade i s. k. familjevård. Men i och med att landstingen övertog denna vård har skyldigheten för staten upphört att ersätta skador som vållats av detta klientel. Visserligen har Landstingsförbundet rekommenderat att landstingen skall

uppmärksamma detta, men inte har landstingen anslag eller pengar för att lösa en sådan uppgift. Jag tycker inte heller att det är en uppgift som skall åvila landstingen utan den bör staten svara för.

Ja, herr talman, det var några synpunkter som jag ville framföra i anslutning till detta ärende, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Martinsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Erik Svedberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 92 ja och 111 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen av herr Erik Svedberg m. fl.

§ 14

Kortvarigt frihetsberövande som påföljd för brott, m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 10, i anledning av motioner om kortvarigt frihetsberövande som påföljd för brott, m. m.

I de likalydande motionerna I: 388 av herr *Virgin m. fl.* och II: 448 av herr *Holmberg m. fl.* hemställdes — i den del som behandlades i detta utlåtande — att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning angående införande i vårt reaktionssystem av en påföljd av typen kortvarigt frihetsberövande.

Utskottet hemställde,

att förevarande motioner, I: 388 och II: 448, såvitt gällde utredning angående kortvarigt frihetsberövande inom kriminalvården, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Schött* och *Oskarson* (båda m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, med bifall till motionerna I: 388 och II: 448, såvitt nu var i fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående införande i vårt reaktionssystem av en påföljd av typen kortvarigt frihetsberövande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Denna fråga är inte ny vare sig det gäller den motion som ligger till grund för utskottsutlåtandet eller den reservation som är fogad till utlåtandet, men låt mig säga att det i dag är ännu mer angeläget att verkligen granska detta problem än det varit någonsin tidigare.

Vi vet att kriminaliteten i vårt land har ökat oroväckande på de senaste åren. Stegningen är i och för sig mycket alarmerande, men vad som ter sig ännu

allvarligare är att våld, och framför allt hot om våld, har blivit allt vanligare i samband med brott.

Oro är allmän — det tror jag också man vågar påstå — och vi ser uttryck för den även i årets statsverksproposition, bil. 4, där justitieministern har konstaterat just denna oro. Det krävs enligt min uppfattning ett bestämdare uppträdande från samhällets sida för att begränsa brottsutvecklingen.

Många medborgare i vårt land har i dag en bestämd känsla av att myndigheterna inte är herre över situationen och inte förmår garantera deras rätts-säkerhet. Det behövs både energiska och målmedvetna åtgärder för att åstadkomma en förbättring.

Alldeles speciella problem medför ungdomsbrottsligheten, och vi vet att den tränger allt längre ned i åldersgrupperna. Visserligen är det, enligt undersökningar som har gjorts, i regel förhållandevis oskyldiga brott som begås av dem som befinner sig i de yngre årgångarna, och flertalet återanpassas i samhället utan några åtgärder från samhällets sida när de har kommit över den problematiska åldern, men en mindre del fastnar i brottslighetens garn.

De regler som samhället nu använder och den praxis som har utformats, att söka mildt tillrättaföra dessa ungdomar, är vi alla överens om. De behöver allt det stöd och all den hjälp de kan få. Men när det rör sig om mera allvarlig och avancerad brottslighet, ofta med inslag av våld, anser vi att det behövs en mera bestämd reaktion från samhällets sida. Vi skulle behöva en stoppsignal som på ett tydligt sätt fastslår, att »nu får det vara nog med det brottsliga handlandet».

För närvarande saknas en sådan stoppsignal. Det kan medföra att en del ungdomar inte på ett tillräckligt tydligt sätt får klargjort för sig, att samhället inte längre tolererar deras verksamhet och att deras situation är ohållbar. Moderata samlingspartiet har därför i en

Kortvarigt frihetsberövande som påföljd för brott, m. m.

motion, såsom jag tidigare sagt, föreslagit att man borde utreda möjligheterna att komplettera det svenska påföljdssystemet med ett kortvarigt frihetsberövande. Det skulle i så fall komma till användning mot unga lagöverträdare som gjort upprepade brottsliga handlingar och som är på väg mot en mycket allvarlig kriminalitet vilken till sist kommer att föra dem till vård på ungdomsvårdsskola, fängelse eller ungdomsfängelse.

Avsikten är alltså att söka bryta en allvarlig brottslig aktivitet som leder till en för den enskilde ohållbar situation och en misslyckad framtid.

Ett sådant påföljdssystem finns i andra västeuropeiska stater. Frågan har också diskuterats inom Europarådets kriminalrättskommitté. Denna avgav på hösten 1965 en rapport som redogjorde för de lagregler och den praxis som tillämpats i olika länder vad gäller korttidsstraff och som även innehöll vissa rekommendationer om användningen av ett sådant påföljdsmedel. Dessa rekommendationer godkändes av ministerrådet, i form av en resolution som riktade sig till Europarådets medlemsstater. De rekommendationerna tar inte avstånd från korttidsstraffet, men framhåller — det vill jag särskilt understryka — att omhändertagandet bör ske på ett sådant sätt att de unga kan erhålla en positiv och lämplig behandling och att de vid denna behandling skall vara skilda från ett mera svårt kriminellt belastat klientel.

Enligt brottsbalken och barnavårdslagen ges i dag vissa möjligheter till korttidsbehandling vid anstalt för ungdomar, som har begått brott. Man kan alltså säga att vi rent principiellt har godtagit kortvarigt frihetsberövande i vårt påföljdssystem. Vi anser dock att de möjligheter som den nuvarande lagstiftningen erbjuder inte är till fyllest. En ändring är, som jag sade tidigare, så mycket mer angelägen mot bakgrunden av en ständigt ökande och allt grövre

brottslighet. Om man på ett sådant sätt som vi föreslagit, med ett slags stoppsignal, kan bryta en aktivitet, som annars efter någon tid medför ingripande av mycket allvarligt slag, måtte väl detta framstå som det mest humanitära för den enskilde. Det är alltså inte fråga om ett avsteg — det vill jag särskilt påpeka — från den grundregel som vi alla är överens om, nämligen att alla krafter och alla medel skall användas för att hjälpa och återföra dem, som begått lagbrott, till ett normalt samhällsliv.

Vi har förordat en utredning på detta område. Även om man kan vinna vissa erfarenheter från andra länder, vill jag understryka att påföljden skall anpassas efter våra förhållanden och efter vår kriminalpolitiska grundsyn.

Herr talman! Den form av påföljd som vi förordar bör komma i nära anslutning till den begångna handlingen. Där har vi i dag stora brister. Det sociala obehag eller den känsla av obehag som jag förmodar att varje människa erfår efter det att han eller hon har begått ett brott kan förstärkas genom att reaktionen kommer med en gång. Som det nu är blir det först efter lång tid som straffet eller åtgärden kommer, vilket beror på tidsödande utredningar, kanske många gånger på formaliteter, men också på arbetsbelastningen hos våra utredande myndigheter. När väl påföljden kommer har obehagskänslan många gånger suddats ut hos vederbörande, och han har kanske till och med glömt detaljerna kring handlingen. Reaktionen framstår då ofta för vederbörande som en hämnd från samhällets sida, vilket är ägnat att göra honom ännu mer samhällsfientlig än han varit tidigare och kanske ännu mer binder honom i den situation och det handlingsmönster där han har hamnat. Om reaktionen kunde komma snabbare och man därigenom kunde bryta den brottsliga utvecklingen, vore detta enligt min mening det mest humanitära sättet att behandla vederbörande på.

Kortvarigt frihetsberövande som påföljd för brott, m. m.

Jag vill än en gång understryka att om vi kan få en sådan utredning till stånd, bör den följa de principer som vi tillämpar inom kriminal- och rättsvården.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservationen, som är fogad till utskottsutlåtandet.

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Jag vet inte för vilken gång i ordningen som kammaren har att ta ställning till motioner av detta slag, som kommit igen gång på gång i samma skick och med ungefär samma motivering. Senast kammaren hade att behandla denna fråga var i höstas. Det finns kanske ingen annan förklaring till att man kommit igen redan nu än att man anser att kammaren har ett rätt stort antal ledamöter för vilka frågan kan äga nyhetens behag eller obehag. I övrigt har ju inte ärendet tillförts någonting utöver vad som anfördes i höstas. Herr Oskarson säger visserligen att han nu finner sitt förslag mera angeläget än någonsin mot bakgrunden av den ödesdigra utvecklingen särskilt i fråga om ungdomsbrottsligheten. Jag kan inte föreställa mig att det under de senaste månaderna har inträffat en så plötslig vändning att det skulle motivera att man kommer tillbaka efter så kort tid.

Jag tror att jag inte närmare behöver redogöra för detta ärende, som har redovisats så många gånger tidigare i kammaren. Jag vill bara säga att jag skulle ha större förståelse för herr Oskarsons önskemål att finna en reaktionsform som snabbt skulle kunna göra klart för dem som begår olagliga handlingar att de inte gör det ostraffat, om vi inte redan hade en så rik skala av åtgärder att ta till i vårt samhälle.

Jag kan erinra om att enligt brottsbalken har vi möjlighet att döma till skyddstillsyn och i samband därmed också intagning för anstaltsvård en el-

ler två månader. Det gäller ungdomar som har fyllt 18 år.

I fråga om ungdomar under 18 år finns det möjligheter till omhändertagande inom barnavårdslagens ram. När vi införde bestämmelsen att barnavårdsnämnd skulle ha rätt att omhänderta ungdomar för utredning av brott var just motivet att vi ville förhindra att de fortsatte på en bana som kunde leda till ödesdigra konsekvenser. Man underströk emellertid också att detta icke skulle betraktas såsom ett straff utan bara som en skyddsåtgärd.

Hela den vård som lämnas inom barnavården är inriktad på att den inte skall betraktas som en straffåtgärd utan som ett samhällets omhändertagande för vård. Tyvärr är det väl så att ett frihetsberövande alltid av vederbörande uppfattas såsom ett straff. Problemet är hur vi skall kunna få ungdomar som tas om hand för utredning och som tas om hand på ungdomsvårdsskola att uppfatta samhällets åtgärd såsom en vårdande åtgärd och inte en straffande.

Vad herr Oskarson vill ha är en ny straffform som vi finner ganska betänklig. Man bör besinna att det, om man skall kunna nå det syfte som herr Oskarson har, nämligen att få reaktionen i så nära anslutning till brottet som möjligt, skulle innebära att man skall döma till ett kortvarigt frihetsstraff på den grunden att man förutsätter att vederbörande kan komma in i en kriminell utveckling som leder till hårdare straff. Det kan då hända att man sedan, när man har gjort en fullständigare utredning, finner att han inte har begått sådana gärningar att de förskyller ens frihetsstraff. Det vore ju ganska underligt om vi skulle införa en form av rättssäkerhet för ungdom och en annan för människor över en viss ålder.

Jag tycker att samhället, med de möjligheter vi redan har att ingripa, har en ganska rik skala av åtgärder till sitt förfogande. I anslutning till vad herr Oskarson anförde om Europarådets re-

Kortvarigt frihetsberövande som påföljd för brott, m. m.

kommendationer skulle jag också vilja stryka under att Europarådet icke har direkt tagit avstånd från kortvariga frihetsstraff men inte heller rekommenderat sådana straff, utan varje medlemsstat har möjlighet att bedöma vilka åtgärder den vill vidta med hänsyn till de sanktionsmöjligheter den redan tidigare har. Vi har i Sverige en så pass differentierad skala av behandlingsformer för de unga brottslingar det här gäller att det inte finns något behov av ytterligare lagstiftning.

Jag vill tillägga att det nu pågår en översyn av barnavårdslagens vård- och behandlingsmöjligheter. Under sådana förhållanden finner utskottet lika väl i år som förra året att det inte finns någon anledning till annat än att avstyrka motionerna.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till första lagutskottets hemställan.

Herr **OSKARSON** (m):

Herr talman! Bara några ord i anslutning till fröken Bergegrens anförande. Fröken Bergegren säger att denna fråga behandlades för några månader sedan — det är riktigt — och att det inte finns någonting som tyder att det sedan dess har hänt någonting på brottsutvecklingens område. Jo, det har det gjort. Bland annat har vi fått en årsstatistik från förra året som är ännu mera allvarlig och ännu mera skrämmande än den vi hade tillgång till i höstas. Jag tycker alltså att det har hänt saker och ting som motiverar att man återkommer.

Sedan säger fröken Bergegren att vi skulle införa en ny strafform. Nej, det är det inte fråga om. Här är det fråga om ett omhändertagande i samband med intensivvård, gruppsamtal och dylikt för att klargöra för den unga människan att hon är inne på fel väg och att försöka att på ett nära och påtagligt sätt göra detta klart för vederbörande. Vi har inga sådana medel i dag.

Fröken Bergegren pekar på dem vi har i form av anstaltsvistelse och omhändertagande inom barnavårdsnämnden för utredning. Det har vi, men dessa former framstår för mig som många gånger allvarligare än om vederbörande tas om hand omedelbart och man verkligen försöker klargöra för honom de misstag han begår, att han är inne på fel väg och hur han skall komma ur denna situation. Dessutom är möjligheterna inom barnavårdsnämnden att ta om hand fall för utredning synnerligen begränsade, bl. a. beroende på att vi inte har anstalter och inte plats att ta hand om detta klientel. Det finns län och stora områden inom landet som inte alls har tillgång till några anstalter eller möjligheter att omhänderta för utredning enligt barnavårdslagen.

Fröken Bergegren säger att Europarådet inte har utfärdat någon rekommendation. Det har man gjort. Den är mycket kort, men det är dock en rekommendation till medlemsstaterna. I det sammanhanget kan nämnas att Norge har infört ett system om kortvarigt frihetsberövande även om det inte har kommit i tillämpning ännu, beroende på att man inte har de resurser som behövs. När vi nu talar så mycket och så varmt om både europasamarbete och nordiskt samarbete, kan jag inte förstå varför vi här inte skulle kunna godta vad andra medlemsstater både inom Norden och inom Europarådet anser vara möjligt.

Fröken **BERGEGREN** (s):

Herr talman! Jag skulle till herr Oskarson vilja säga att när vi för inte så värst länge sedan fick den nya behandlingsform som skyddstillsyn med anstaltsbehandling innebar skapade vi ett instrument just i det syfte som herr Oskarson i viss mån är ute efter. Jag tycker att det skulle vara värdefullt om vi finge mera erfarenhet av hur denna anstaltsbehandling har verkat, innan vi ger oss i kast med att utreda ytterligare

Ändring i narkotikastrafflagen, m. m.

en ny form. I en tid då man mer och mer ifrågasätter värdet av frihetsberövande över huvud taget och gärna säger att man skall inskränka den straffformen till det oundgängligen nödvändiga, förefaller det litet främmande att tala om ytterligare former av frihetsberövande. Jag tror att de möjligheter vi har givit barnavårdsnämnderna bör vara fullt tillräckliga för just den behandlingsform som herr Oskarson efterlyser. Om vi nödvändigtvis skall kalla det kortvariga frihetsberövanden för att det skall tillfredsställa herr Oskarsons behov, tycker jag att det är för litet att hänga upp sådana här yrkanden på.

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Nu var ju fröken Bergegren betydligt mildare i tonen mot mig. Låt mig säga att jag gärna är med på att vi skall försöka hämta erfarenheter av de behandlingsformer vi nu har. Men motionärerna har bara begärt en utredning, och med kännedom om den takt i vilken statliga utredningar arbetar tror jag att det inom den ramen skulle finnas tid att skaffa sig de erfarenheterna.

Sedan var det fråga om benämningen. Jag har ingenting emot en annan benämning, om vi kan finna en som bättre tillfredsställer fröken Bergegren. Huvudsaken är om vi kan finna något sätt för att verkligen nå det mål som vi eftersträvar.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen det förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Oskarson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herrar Schött och Oskarson.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Oskarson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 168 ja och 26 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 15

Ändring i narkotikastrafflagen, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i narkotikastrafflagen den 8 mars 1968 (nr 64), m. m., jämte motioner i ämnet.

Genom en den 17 januari 1969 dagtecknad proposition, nr 13, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i narkotikastrafflagen den 8 mars 1968 (nr 64),

2) lag om ändring i lagen den 30 juni

1960 (nr 418) om straff för varusmuggling,

3) lag om ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen föreslås att straffsatserna för grovt narkotikabrott och för grov varusmuggling som gällt narkotika skall höjas från fängelse i lägst sex månader och högst fyra år till fängelse i lägst ett och högst sex år. Samtidigt föreslås att straffmaximum för varusmuggling som ej är att anse som grov höjs från fängelse i högst ett år till fängelse i högst två år för de fall då smugglingen gällt narkotika.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande motioner.

A. Vid riksdagens början väckta motioner:

1) de likalydande motionerna I: 222 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 251 av herr *Hedlund m. fl.* om åtgärder mot narkotikamissbruket, såvitt nu var i fråga;

2) de likalydande motionerna I: 225 av herr *Dahlén m. fl.* och II: 284 av herr *Wedén m. fl.* om åtgärder mot narkotikamissbruket, såvitt nu var i fråga;

3) motionen II: 72 av herr *Björck* i Nässjö om åtgärder mot narkotikamissbruket, såvitt nu var i fråga.

B. I anledning av propositionen väckta motioner:

4) de likalydande motionerna I: 913 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 1047 av herr *Hedlund m. fl.*;

5) de likalydande motionerna I: 914 av herr *Virgin m. fl.* och II: 1048 av herr *Holmberg m. fl.*

I motionerna I: 222 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 251 av herr *Hedlund m. fl.* yrkades bl. a., såvitt nu var i fråga,

»d) att den undre straffgränsen vid narkotikabrott höjes till fängelse i ett år;

e) att den övre straffgränsen vid narkotikabrott höjes till fängelse i tio år;».

I motionerna I: 913 av herr *Bengtson*

Ändring i narkotikastrafflagen, m. m.

m. fl. och II: 1047 av herr *Hedlund m. fl.* yrkades att riksdagen måtte besluta om i motionerna intagna ändringar i narkotikastrafflagen och lagen om straff för varusmuggling, innebärande yrkanden att straffskalan för grovt narkotikabrott och grov varusmuggling av narkotika skulle bestämmas till lägst ett och högst tio år.

I motionerna I: 914 av herr *Virgin m. fl.* och II: 1048 av herr *Holmberg m. fl.* yrkades bl. a. att riksdagen måtte antaga i dessa motioner framlagda förslag till lag om ändring i narkotikastrafflagen och lag om ändring i lagen om straff för varusmuggling, innebärande yrkanden att maximistraffet för grovt narkotikabrott och grov varusmuggling av narkotika skulle bestämmas till fängelse i åtta år.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte *dels* med bifall till motionerna I: 222 och II: 251, såvitt anginge yrkandet d), *dels* med avslag på samma motioner, såvitt anginge yrkandet e), samt motionerna I: 913 och II: 1047 ävensom motionerna I: 914 och II: 1048, såvitt anginge yrkandet I, bifalla propositionen nr 13, såvitt anginge ändringar i narkotikastrafflagen och lagen om straff för varusmuggling;

B. att riksdagen måtte bifalla propositionen i övrigt;

C. att följande motioner, nämligen

1) I: 222 och II: 251, såvitt anginge yrkandet i),

2) I: 225 och II: 284, såvitt de hänvisats till lagutskott,

3) I: 914 och II: 1048, såvitt anginge yrkandena under II, samt

4) II: 72, såvitt anginge yrkandena 1 och 3,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

vid utskottets hemställan under A

I

av herr *Blomquist* och fröken *Wetter-*

Ändring i narkotikastrafflagen, m. m.

ström (båda m), vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte — *dels* med förklaring att de genom proposition nr 13 framlagda förslagen om ändringar i narkotikastrafflagen och lagen om straff för varusmuggling icke i oförändrat skick kunnat antagas, *dels* med bifall till motionerna I: 914 och II: 1048, såvitt anginge yrkandet I, samt motionerna I: 222 och II: 251, såvitt anginge yrkandet d), *dels ock* med avslag på sistnämnda två motioner, såvitt anginge yrkandet e), samt motionerna I: 913 och II: 1047 — antaga de berörda lagförslagen i av reservanterna angiven lydelse;

II

av herrar *Andreasson* och *Gustavsson* i Alvesta (båda cp), vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte — *dels* med förklaring att de genom proposition nr 13 framlagda förslagen om ändringar i narkotikastrafflagen och lagen om straff för varusmuggling icke i oförändrat skick kunnat antagas, *dels* med bifall till motionerna I: 222 och II: 251, såvitt anginge yrkandena d) och e), samt motionerna I: 913 och II: 1047, *dels ock* med avslag på motionerna I: 914 och II: 1048, såvitt anginge yrkandet I — antaga de berörda lagförslagen i av dessa reservanter angiven lydelse.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **WETTERSTRÖM** (m):

Herr talman! Narkotikaproblemen har i vårt land antagit sådana dimensioner att de — som regeringen insett — måste angripas på bred front, därtill skyndsamt och effektivt.

Man kan endast beklaga att en samlad aktion inte företagits långt tidigare och inte ens nu föreslås. Denna farsot måste hejdas, den måste få ett slut. Unga människors liv står på spel, andra människor löper ofta fara att utsättas för desperata våldshandlingar av narkoma-

ner — för att inte tala om de tragedier som ungdomens narkotikamissbruk drar med sig inom familjerna, som känner sig helt maktlösa i kampen mot narkotika.

Som ett led i bekämpandet av narkotikamissbruket har vi i dag att ta ställning till två av regeringen framlagda propositioner. Den ena gäller ett förslag om skärpning av straffen i narkotikastrafflagen, och den andra förslag till lag om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott. Jag ämnar för min del, herr talman, inte dra upp en ny stor narkotikadebatt över hela fältet — vi har haft många sådana under den senaste tiden, och många lär följa — utan jag vill, måhända med någon utvikning, söka begränsa mig till de lagförslag som just nu är aktuella.

Andra lagutskottet har haft att behandla narkotikastrafflagen. En rad motioner har väckts i denna fråga såväl under den fria motionstiden i januari som i samband med propositionens avlämnande. Jag ber att här få uppehålla mig just vid denna lag, eftersom jag deltagit vid utskottsbehandlingen av frågan. Debatten skall ju inte omspanna hela fältet nu, men jag kanske får tillfälle att återkomma till första lagutskottets utlåtande nr 16 senare.

Regeringsförslaget innebär att straffskalan för grovt narkotikabrott höjs från fängelse i lägst sex månader och högst fyra år till fängelse i lägst ett år och högst sex år. Motsvarande höjning föreslås för grov varusmuggling som gäller narkotika. Dessutom omfattar förslaget att straffmaximum för sådan varusmuggling av narkotika som inte bedöms som grov skall höjas från fängelse i ett år till fängelse i två år.

Ingen motionär har yrkat på lägre straffsatser än regeringen, men såväl moderata samlingspartiet som centerpartiet yrkar på högre straff. Buden skiljer sig därvid åt, vilket resulterat i två reservationer. I reservation I av herr Blomquist och mig säger vi att

en jämförelse med de grova förmögenhetsbrotten och de allmänfarliga brotten talar för att ett straffmaximum på åtta år måste anses vara motiverat. Vi tycker att det är en logisk och rimlig avvägning, eftersom straffmaximum för förmögenhetsbrott är sex år och för t. ex. mord tio år eller livstid. I reservation II av centerpartiledamöterna i utskottet vill man höja maximistraffet till tio år. Man menar att illegal tillverkning, försäljning och införsel av narkotika i stor skala kan jämföras med mord eller spridande av gift, och man hänvisar till brottsbalken som för mord stadgar fängelse i tio år eller på livstid som maximistraff.

Herr talman! Jag delar utskottsmajoritetens uppfattning att enbart de straffrättsliga åtgärderna inte är tillräckliga för att stävja missbruket och komma åt den illegala hanteringen, utan samhället bör »utan dröjsmål ta initiativ till mera positiva insatser av det slag som nämnts i propositionen». Emellertid anser jag att det är en brist att sådana insatser i propositionen endast omnämns i allmänna ordalag. Departementschefen talar om en »offensiv på bred front», som bl. a. skall innefatta en utvidgad upplysningsverksamhet och förstärkta vårdinsatser, men några konkreta förslag preciseras inte och aviserar inte heller, efter vad jag kan finna.

Jo, ett förslag om ändring i lagen om slutna psykiatrisk vård skall komma i april månad i år. För att samhället på ett mera beslutsamt sätt än för närvarande skall kunna medverka till att narkomaner kommer under effektiv medicinsk vård krävs emellertid också dels en omfattande uppsökande verksamhet, dels betydande kliniska resurser, vilka nu till stor del saknas. Forskningsresurserna är otillräckliga, och det kan ifrågasättas om sjukvårdshuvudmännen har givits tillräckliga rekommendationer beträffande narkomanvården.

Regeringen har inte heller uppmärk-

Ändring i narkotikastrafflagen, m. m.

sammat kriminalvårdens behov av vårdresurser för att komma till rätta med narkotikaproblemet bland de intagna. Inom kriminalvården gäller problemet inte heller uteslutande vårdresurserna, utan det är också en fråga om tillgång på platser.

I en av dagens morgontidningar kan man — som vanligt skulle jag vilja tillägga — finna åtskilligt om narkotika. Det framgår bl. a. — och helt naturligt — att med de ökade polisinsatserna mot narkomanerna blir antalet interner större. Därför krävs fler platser vid de slutna fångvårdsanstalterna. Snart tillkommer Österåker med 200 vårdplatser, men samtidigt reduceras Långholmens resurser. För att klara det omedelbara behovet, skriver man i tidningen, har kriminalvårdsstyrelsen begärt att åter få öppna fängelset i Karlstad som stängdes i fjol.

För att göra en utvikning kan man finna att det i samma morgontidning talas om haschdebuten vid ungdomsvårdsskolorna. Lövstahemmets rektor Dick Blomberg uttalar enligt tidningsreferatet i en undersökning av knarkmissbruket i fem skolor: »Det förefaller uppenbart att ungdomsvårdsskolorna utgör en klar riskmiljö, där ungdomar som tidigare inte varit i kontakt med narkotika lätt börjar missbruka narkotika.» Vid denna undersökning har det visat sig att 75 av 100 elever i ungdomsvårdsskolorna använder narkotika i någon form.

Vi är alla överens om att det förvisso är mycket som behöver göras. Som jag tidigare framhöll hade det varit önskvärt att samtliga tilltänkta insatser hade presenterats på en gång.

Hur högt man bör sätta straffmaximum är givetvis en bedömningsfråga. Jag tycker att man inte skall negligera den avskräckande verkan som ett längre fängelsestraff kan ha, även om man samtidigt har klart för sig att det är lika viktigt med effektiva insatser från polisens och tullens sida för att ertappa

Ändring i narkotikastrafflagen, m. m.

de skumma individer som ägnar sig åt illegal narkotikahandtering i stor skala. Mitt partis begäran om ökade resurser åt polisen är därför i hög grad befogad.

Som jag tidigare sagt, har vi föreslagit en höjning av maximistraffet som avviker från propositionens förslag om sex år, nämligen till åtta år. Det är i och för sig en chockhöjning, när man betänker att maximistraffet för narkotikabrott före den 1 januari 1964 var sex månaders fängelse. Vid det nämnda tillfället höjdes straffet till två års fängelse, men den 1 januari 1965 kom det — i och med genomförandet av den nya brottsbalken — i praktiken att sänkas till ett års fängelse. Den 1 april 1968 höjdes straffet på nytt, denna gång till fyra års fängelse, alldeles så som högerpartiet förordat i motioner till 1966 års riksdag. På grund av den fruktansvärda situation som har uppkommit föreslår vi nu, som sagt, en höjning till åtta år. Om vårt förslag skulle vinna gehör innebär det att straffsatsen sextondubblats från den 31 december 1963 till nu. Dessutom bör man komma ihåg att vid flerfaldig brottslighet får straffmaximum ett tillägg på två år, alltså till maximalt tio år.

Herr talman! Jag kan förstå alla dem som nära nog anser att intet straff kan vara för högt för de samvetslösa profithajar som det här är fråga om. Det ligger nära till hands att reagera på det sättet. Å andra sidan kan man inte utan konsekvenser se isolerat på en del av strafflagsbestämmelserna. Vår lagstiftning präglas av en alltmer humanitär syn om inte på brottsligheten så på de människor som förövat brotten. Även om vi nu befinner oss i en situation som måste betecknas som extremt allvarlig — och därför så gott som alla är ense om att situationen även kräver extrema åtgärder — så får vi, tycker jag, inte helt bortse från nämnda förhållanden. En avvägning måste göras, och vi tror inte att vi har skjutit över målet, när vi i reservation I yrkar på

en höjning av maximistraffet till åtta år.

Med vad jag här har sagt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation I vid andra lagutskottets utlåtande nr 7.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Det är i dag på en dag när ett år sedan riksdagen antog den gällande narkotikastrafflagen. Vi trodde väl då att lagen skulle ha större avskräckande verkan än det visat sig att den fått. Missbruket av narkotika har under det senaste året inte minskat utan snarare ökat ganska kraftigt. Fram emot hösten blev rapporterna om missbruket allt allvarligare och allt tätare. Tidningspressen riktade strålkastarna på situationen, och problemet uppmärksammades på många platser ute i landet. Frågan togs upp i riksdagen i interpellationer och enkla frågor, och i mitten av december sammankallade rikspolischefen polisfolk från hela landet för att dra upp riktlinjerna för en intensifierad spaningskampanj efter narkotika. Denna prioritering lär enligt vissa uppgifter ha lett till ganska goda resultat. Man har emellertid ännu inte helt klarat ut hur man skall förfara med de personer som man spårat upp antingen det gäller langare eller missbrukare.

Omkring årsskiftet föranledde larmsignalerna åtgärder från regeringens sida. Regeringen kallade till en konferens, en kommitté av verkschefer tillsattes och ett regeringsprogram i tio punkter utarbetades. En av punkterna i programmet uppgav en straffskärpning, och det är denna straffskärpning vi har att ta ställning till i dag.

I propositionen föreslås att maximistraffet för grovt narkotikabrott och grov varusmuggling av narkotika skall höjas från nuvarande fyra års fängelse till sex års fängelse. Centerpartiet har

tagit upp narkotikafrågan i en stor partimotion vid årets början, och i den kräver vi bl. a. en höjning av maximistrafpen för grova narkotikabrott till tio års fängelse. Centerrepresentanterna i andra lagutskottet har följt upp detta och reserverat sig till förmån för denna partimotion.

Jag vill här nämna någonting om vårt motiv för kravet på en kraftigare straffskärpning än den som regeringen har föreslagit. Jag anser att tillverkning, försäljning eller smuggling av narkotika i stor skala kan jämföras med mord. Straffet för mord är fängelse i tio år eller på livstid, och även för grov misshandel är maximistrafpen så högt som tio år. Jag vill göra ytterligare en jämförelse. I brottsbalkens 13 kap. 7 § heter det:

»Om någon framkallar allmän fara för människors liv eller hälsa genom att förgifta eller infektera livsmedel, vatten eller annat, på annat sätt sprida gift eller dylikt eller överföra eller sprida allvarlig sjukdom, dömes för *spridande av gift eller smitta* till fängelse i högst sex år.

Är brottet grovt, skall dömas till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst tio år, eller på livstid. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det skett med uppsåt att skada annan till liv eller hälsa eller om många människor utsatts för fara.»

Herr talman! Jag tycker att den paragraf jag citerat väl beskriver den hantering som våra stora narkotikahandlare och importörer sysslar med. Jag anser det därför rimligt att också de grövsta narkotikabrotten bedömes på liknande sätt. Om narkotikalangaren ådömes ett långt fängelsestraff får de sociala myndigheterna större möjligheter att under en längre period ta hand om dem som varit langarens kunder och offer. Man isolerar försäljaren från hans marknad under en längre tid och kan då sätta in effektiva vårdåtgärder.

Enligt vissa uppgifter från polishåll,

Ändring i narkotikastrafflagen, m. m.

som även finns relaterade i propositionen, är de internationellt verksamma försäljarna, tillverkarna och importörerna väl medvetna om straff- och upptäcktsrisker i de olika länderna. Sverige betraktas av dessa som något av ett paradiset. I propositionen säger departementschefen själv att »brottsligheten blir allt grövre och präglas av försälgenskap och hänsynslöshet». I propositionen redovisas också vissa uppgifter i ett uttalande av rikspolischefen där han säger att »dessa personer betraktar Sverige som en mycket tacksam marknad, bl. a. på grund av att straffreaktionen är mild i jämförelse med förhållandena i många andra länder, som berörs av den illegala narkotikatraffiken. Om man vidare jämför med de svenska straffsättserna för grövre förmögenhetsbrott och med dem för brott mot person, ter sig straffen för de grova narkotikabrotten enligt rikspolischefen som lindriga. Narkotikabrotten förorsakar nämligen ofta personligt lidande och betydande sociala skadeverkningar. Därjämte inbringar brottsligheten mycket stora ekonomiska vinster som ofta vida överstiger de vinster som grova förmögenhetsbrott ger». Enligt rikspolischefen finns det därför starka skäl att kraftigt reagera mot narkotikabrottsligheten och en straffskärpning är väl motiverad.

Vad rikspolischefen framhållit ger enligt min mening stöd för det förslag vi framlagt. För att en straffskärpning skall kunna få någon effekt måste naturligtvis också polisens resurser förstärkas. Jag vill klart säga ifrån, att vi inte anser att en straffskärpning kan lösa hela problemet. Straffskärpningen utgör en begränsad åtgärd i kampen mot narkotikan. Den kan genom sin avskräckande effekt tillsammans med andra åtgärder från tullens och polisens sida bidra till att stoppa handel, införsel och tillverkning av narkotika. De åtgärder som vidtas för att sprida information och förstärka vårdresurserna är att anse som minst lika viktiga som de frå-

Ändring i narkotikastrafflagen, m. m.

gor vi har att behandla i dag. I vår motion har dessa problem tagits upp men vi får tillfälle att diskutera dem vid ett senare tillfälle då regeringsförslag föreligger.

Jag har noterat vissa uppgifter som finns i en av dagens morgontidningar. Det gäller ett referat från en undersökning som gjorts i vissa ungdomsvårdsskolor. Det har visat sig att var fjärde elev på våra ungdomsvårdsskolor har gjort sin knarkdebut inom skolans område. Utredningsmannen säger bl. a., att av de elever som före intagningen på ungdomsvårdsskola inte hade erfarenhet av narkotika hade 47,9 procent vid intervjutillfället hunnit debutera med haschrökning, 26,1 procent med oralt missbruk och 21,4 procent med intravenöst missbruk. Med andra ord hade varannan tidigare haschfri elev rökt hasch sedan han kommit till skolan. Jag måste säga att dessa uppgifter är skrämmande, herr socialminister.

Samhället tar hand om ungdomar för vård, och det satsas årligen stora summor på ungdomsvårdsskolorna. Enligt de uppgifter som socialministern lämnat i statsverkspropositionen kostar ungdomsvårdsskolorna i dag 117 kronor per elev och dag. När vederbörande tas om hand för vård utgår vi väl ifrån att det skall vara vård för rehabilitering och återanpassning i samhället. I stället visar det sig att vi där stöter på ett av dagens allvarligaste samhällsproblem. Jag vill fråga socialministern som nu befinner sig i kammaren: Vilka åtgärder har regeringen vidtagit för att klara av den situation som råder i dessa skolor? Jag förutsätter nämligen att det som framkommit vid denna undersökning inte är någon nyhet utan varit känt tidigare. Jag tycker att detta är så allvarligt, att vi måste inrikta oss på att göra de anstalter där vi skall rehabilitera ungdomen fria från knark.

Jag vill till sist, herr talman, påpeka att vi inte får glömma bort att narkotikaproblemet samtidigt som det är ett

stort samhällsproblem i sig självt också är ett symptom på andra stora sociala problem. Dessa måste lösas och vi måste alla verka för bättre förhållanden i vårt land. Vi måste försöka avskaffa de sociala missförhållandena, kraftigt verka för bättre miljöförhållanden och helt enkelt ta största hänsyn till den enskildes situation i samhället.

Herr talman! Med det sagda ber jag att få yrka bifall till reservationen II vid andra lagutskottets utlåtande nr 7.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! I motioner, interpellationer och propositioner har narkotikafrågan blivit föremål för behandling här i riksdagen. Våren 1968 framlade Kungl. Maj:t förslag till ny narkotikalagstiftning, som bifölls av riksdagen. Det har visat sig efter den nya lagens ikraftträdande att de åtgärder som beslutades och vidtogs inte varit tillräckliga. Den 27 december 1968 framlade regeringen ett tiopunktsprogram för narkotikabekämpningen, ett program som innebär konkreta åtgärder för lösandet av narkotikaproblemet.

Utvecklingen har dock blivit alltmer skrämmande. Dock finns det anledning, trots att man inte på något sätt skall blunda för lägets allvar, att varna för narkotikahysteri. Med lugn och besinning skall vi söka komma till rätta med narkotikaproblemet.

Vad som ger anledning till oro är att bruket av narkotika spritt sig över hela landet. Dock förekommer de allvarligaste formerna troligen fortfarande i och omkring Stockholm. Spridningen ut över landet och det ökade missbruket på de platser där missbruk tidigare förekommit måste ha till följd att nya, icke tidigare narkotikadrabbade grupper kommer i kontakt med narkotika. Den största ökningen av missbruket torde ha skett i skolorna. På vissa håll har det uppgivits att langare medvetet sökt bygga upp en marknad bland skolungdom genom att upprätta försäljnings-

ställen i omedelbar närhet av skolorna. Detta medför också att medelåldern bland narkomanerna blivit allt lägre. Tyvärr är det inte ovanligt att ungdomar i 13—14-årsåldern använder narkotika i stora mängder.

Vidare är det uppenbart att missbruket tilltar kraftigt i kretsen av socialt utslagna och kriminella. Åtgärderna borde här inte enbart omfatta repressiva åtgärder på kort sikt utan kompletteras med miljösanering och kraftiga stödåtgärder av social karaktär.

Den illegala handeln med narkotika och narkotikamissbruket har fått en sådan omfattning, att samhällets ansträngningar nu måste ytterligare intensifieras och samordnas på bred front. Denna offensiv bör i främsta rummet inriktas på upplysningsverksamhet och förstärkta vårdinsatser. Vad gäller upplysningsverksamheten bör skola, föräldraföreningar och ungdomsorganisationer engageras i detta arbete. Massmedia — tidningar, radio och TV — kan här verksamt bidra till spridandet av objektiv, saklig information om narkotikamissbrukets skadeverkningar samtidigt som informationen skall leda till att ta bort den eventuella nyfikenhet som kan uppkomma genom att narkotikafrågan i alldeles särskilt hög grad har kommit i blickpunkten.

De flesta narkotikamissbrukare har genom olyckliga omständigheter såsom nyfikenhet kommit in på bruket av narkotika, och steget från ett vanemässigt bruk till missbruk är inte långt.

Vad som är angeläget är att man från samhällets sida skapar vårdresurser som gör det möjligt att ta hand om dessa vårdbehövande narkomaner och ge dem möjlighet till ett tillfrisknande. Vårdresurserna är i dagens läge inte tillräckliga, varför det är angeläget med ökad samhällelig satsning på detta område.

Såsom departementschefen så riktigt framhållit är det av väsentlig betydelse att komma till rätta med tillflödet av

Ändring i narkotikastrafflagen, m. m.

narkotika till den illegala marknaden och därmed försvåra åtkomsten av narkotikapreparat för missbrukare och för personer vilka annars riskerar att dras in i detta missbruk. För det ändamålet fordras ytterligare polisiära och kriminalpolitiska medel. Sålunda har vi i dag på riksdagens bord ett förslag till lag om tillåtelse för telefonavlyssning vid utredningar om grova narkotikabrott. Jag vill inte förneka att det är med viss tveksamhet som jag kommer att ansluta mig till förslaget om en lag avseende telefonavlyssning, ty jag anser att det här är fråga om ett mycket allvarligt ingrepp mot den personliga integriteten. Även om stränga regler till skydd för rättssäkerheten vidläder lagförslaget, är det dock ett allvarligt ingrepp det här är fråga om. Men situationen är sådan, att den enskildes intresse måste vika för det allmännas. Här är det fråga om hänsynslösa människors profiterande på olyckliga människors behov av narkotika. Om man genom telefonavlyssning kan begränsa narkotikahajarnas framfart, har så mycket vunnits därmed att de eventuella betänkligheter som finns måste vika. Här gäller det ingenting mindre än att rädda människoliv.

Straffets avskräckande verkan är omdiskuterad. Den straffhöjning som genomfördes den 1 april 1968 tycks inte ha haft avsedd effekt. Departementschefen har föreslagit att maximistraffen skall höjas till sex år. Med tanke på dessa brotts allvarliga art är det dock tveksamt, om denna höjning är tillräcklig för att ha någon avgörande effekt. Narkotikalangning i stor skala kan jämföras med mord. En höjning av maximistraffen till tio år synes således vara motiverad. Det gäller att isolera narkotikalangaren från hans marknad under en längre tid och skydda samhället från hans skadliga verksamhet. I den mån straffet har någon avskräckande verkan är det endast mycket höga straff som kan påverka narkotikalangaren, eftersom han har så höga förtjänster på sin

Ändring i narkotikastrafflagen, m. m.

verksamhet. En person som har en månadsinkomst på hundratusentals kronor, något som förekommer i langarkretsar, är omöjlig att återinföra i ett normalt samhällsliv med normala förtjänster på vilka han dessutom skall betala skatt. Straffet för en avancerad narkotikalangare är inte i första hand att se som en vårdåtgärd utan som en form av allmänprevention.

Det narkotikaproblem som vi i dag har är en svår »samhällssjukdom» i sig självt men det är också ett allvarligt symptom på andra svåra missförhållanden i vårt samhälle. Ett samband mellan narkotikamissbruk och bostadsbrist, stress, standardjäkt och dålig boendemiljö torde inte vara svårt att spåra. Således är varje åtgärd för att förbättra den enskilda människans situation ett led i bekämpningen av narkotikan.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation II.

Herr GÖRANSSON (s):

Herr talman! Jag vet inte om det var herr Gustavssons i Alvesta förslag som föranledde ljuset att slockna, men det vore kanske bra om vi i debatten om narkotikafrågan fick höra inte bara mörka tongångar.

Det är inte mer än ett år sedan vi diskuterade och beslöt om olika förslag till skärpta åtgärder på narkotikaområdet, vilka har lett till goda resultat, men icke förty har regeringen varit tvungen att komplettera och bygga ut åtgärderna.

Vad vi nu har att ta ställning till är ett förslag om en straffskärpning för grövre narkotikabrott, som innebär att både minimistraffet och maximistraffet skall höjas. Man kan fråga om våra domstolar verkligen har hunnit att få tillräcklig erfarenhet i fråga om tillämpningen av denna lag som inte är mer än ett år gammal. Har våra domstolar utmätt straff ända upp till den övre gränsen eller vad är det som har

gjort att man känt sig nödsakad att redan efter ett år föreslå en höjning av straffet med ytterligare två år?

Av utskottsutlåtandet och av departementschefens yttrande framgår att det har funnits skäl som gjort att domstolarna har känt sig tvungna att utnyttja straffmaximum och att i vissa fall gå därutöver, nämligen när det har varit fråga om flera brott av samma art.

En sak som man inte får glömma bort i denna debatt är den strävan som vi har att på olika områden få till stånd en likartad lagstiftning i Norden. Eftersom man i Norge har infört ett straffmaximum på sex års fängelse och den danska regeringen nyligen har lagt fram ett förslag om höjning av straffmaximum till samma antal år, är det konsekvent att vi i Sverige följer samma metodik. På det sättet får vi till stånd en bättre samordning de skandinaviska länderna emellan. Vi vet alla hur lätt dessa s. k. affärsidkare i narkotikabranschen har att ta sig över gränserna från ett land till ett annat. Därför är det angeläget att få en samordning till stånd när det gäller strafflängden.

Man kan naturligtvis diskutera om det rätta straffet är ett straff på sex år eller som moderata samlingspartiet föreslår åtta år eller som centerns representanter yrkar tio år. Denna fråga kan inte ses som en isolerad företeelse. Man skall inte tro att man löser hela problemet enbart genom att höja straffmaximum. Straffet kommer alltid att vara ett komplement till andra åtgärder. Polisiära åtgärder, riskerna för upptäckt och upplysning i narkotikafrågan kommer också med i bilden. Jag tror därför inte att det är meningsfullt att säga att åtta år är bättre än sex eller att tio år är bättre än sex.

Det övertygande skälet har för mig varit att lagstiftningen bör vara likartad i de skandinaviska länderna. Därmed får vi nöja oss för stunden och se

vilken verkan det har. Jag vill än en gång understryka att åtgärder måste vidtas för att öka upptäcktsrisken i motsvarande utsträckning för att lagen skall få tillräcklig skärpa och bli tillräckligt effektiv.

I debatten har av olika debattörer hänvisats till uttalanden i tidningspress och på andra håll. Man får den bestämda uppfattningen att det har skett en försämring under de senaste åren. Jag är inte övertygad om att läget verkligen har försämrats. Genom att man har givit polisen ökade möjligheter att lära sig narkotikafrågan — de enskilda polismännen har fått utbildning i att känna igen en narkoman som snubblar på det karakteristiska sättet o. s. v. — har flera brott kunnat uppdagas, och detta har gjort att antalet anmälningar nu är fler än för ett år sedan. Efter de besök jag gjort på rikspolisstyrelsens narkotikaavdelning är det min bestämda uppfattning att de ökade resurserna i form av utbildning och större personalunderlag gjort att man har kunnat angripa problemet på ett effektivare sätt. Därmed har risken för upptäckt för langarna ökat. Jag tror att detta har en minst lika stor avskräckande effekt som en skärpning av straffet till åtta eller tio år.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i andra lagutskottets utlåtande nr 7.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag konstatera att det inte heller under herr Göranssons anförande kom något ljus över kammaren.

Jag vill sedan göra några kommentarer till herr Göranssons anförande.

Jag är medveten om betydelsen av att vi har en likartad strafflagstiftning i alla de nordiska länderna. Men jag anser också att det är betydelsefullt att straffsatserna när det gäller narkotikabrotten står i rimlig relation till straff-

Ändring i narkotikastrafflagen, m. m.

satserna för andra brott här i Sverige. Den jämförelse jag gjorde då jag i mitt anförande citerade brottsbalken tycker jag är relevant i detta sammanhang.

Herr Göransson berörde frågan vilken verkan ett maximistraff på fyra, sex, åtta eller tio år kunde ha. I fråga om straffet uttalar andra lagutskottet: »När det gäller den i motionerna diskuterade frågan om straffets avskräckande verkan vill utskottet framhålla att för brottslingar av den typ som ägnar sig åt illegal narkotikahandling i stor skala torde det, då det gäller maximistraff av sådan längd varom nu är fråga, vara mindre avgörande om straffmaximum bestämmes till sex år (åtta år vid flerfaldig brottslighet) eller ytterligare några år.» Till herr Göransson som representant för utskottet vill jag säga att om straffet inte har någon avskräckande verkan kan det väl ifrågasättas, om det är någon mening med att ens höja det från fyra till sex år. Jag har den uppfattningen, att straffet har stor betydelse. Därmed har jag inte sagt — detta gjorde jag klart i mitt tidigare anförande — att man kan lösa hela narkotikaproblemet enbart genom en straffskärpning; det är bara en del av problemet vi kan lösa på det sättet. Vårfrågorna får vi diskutera vid ett senare tillfälle.

Fröken WETTERSTRÖM (m) kort genmäle:

Herr talman! Egentligen finns det inte mycket att genmäla mot herr Göranssons mycket balanserade anförande. Han talade om att man genom pressen lätt får den uppfattningen att tillståndet har försämrats mer än det verkligen har, detta beroende på att polisen tack vare ökade resurser fått större möjligheter att hålla efter langare och alla andra ljusskygga figurer som uppträder i sådana sammanhang. Jag vet inte om det förhåller sig på det sättet. Polisens ökade resurser har naturligtvis bidragit till att statistiken stigit då det gäller gri-

Ändring i narkotikastrafflagen, m. m.

panden o. s. v.; men om detta verkligen är orsaken till att man först nu ser hur skrämmande situationen är, ter det sig nästan ännu värre. I så fall har vi kanske haft samma situation under flera år men inte känt till den.

Sedan skulle jag vilja säga några ord om anpassningen till och önskemålet om en likartad lagstiftning i Norden. Det skulle väl vara underligt, i all synnerhet i dessa dagar då Nordiska rådet är samlat i detta hus, om man inte värdesatte alla överenskommelser som kan träffas inom det nordiska samarbetets ram. Vi måste emellertid erkänna att inget av de övriga nordiska länderna haft tillnärmelsevis så stora och svår-
bemästrade problem på narkotikans område som Sverige haft. Det är därför inte otänkbart att även de övriga nordiska länderna följer efter, om Sverige när det gäller straffsatserna skulle ta ett steg i den »moderata» riktning som jag har föreslagit från denna talarstol.

Herr GÖRANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta spred inte heller något sken från denna talarstol.

Vad som är väsentligt i denna debatt är att vi alla känner avsky för narkotikabrotten och att vi på olika sätt vill medverka till att få bort dem. Vad jag närmast ville säga, när jag i mitt första anförande talade om straffmaximum och satte sex år emot åtta respektive tio år, var att om vi inte samtidigt gör någonting på andra områden är en straffskärpning meningslös. Vi måste vara beredda att vidta åtgärder på olika områden. Samtidigt som vi anpassar oss efter den nordiska lagstiftningen måste vi se till att risken för upptäckt ökas så att detta straff får en avskräckande verkan.

Jag skall inte uttala mig om huruvida narkotikaproblemen är större i dag än för ett eller två år sedan. Efter att under tre år i rad ha varit uppe hos rikspolisstyrelsens narkotikaavdelning har

jag emellertid fått den uppfattningen att de tal som i dag nämns i pressen även nämndes för tre år sedan. Skillnaden är att man då inte kunde stå för uppgifterna eftersom problemet inte var kartlagt — man hade t. ex. inga uppgifter utifrån landet, ty polismännen där var inte utbildade för att kunna avgöra vad som var narkotika och vad som var andra tabletter. Det intensiva upplysningsarbete som bedrivits inom poliskåren har lett till att man ute i landet kommit underfund med att man verkligen har ett narkotikaproblem. Nu sker rapportering; man får en kartläggning av problemets räckvidd och har möjlighet att angripa problemet på ett helt annat sätt än tidigare. Därmed är dock inte sagt att missbruket är större i dag än för ett år sedan.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Från den meningsriktningens sida som jag företräder har vi vid upprepade tillfällen givit till känna vår åsikt om dessa frågor. För väl bortåt femton år sedan riktade vi första gången uppmärksamheten på dessa problem — jag tror att det var herr Rimmerfors som gjorde det. Jag delar deras uppfattning som i debatten påpekat att det är en fråga av mångsidig beskaffenhet. Det är ett multikausalt problem, som det uttrycks i facksammanhang, och ett problem som därför kräver ett mångsidigt betraktelse- och handlingsätt från samhället genom en samordning av en rad olika samhällsåtgärder. Det är därför beklagligt att man styckat sönder motåtgärderna i flera olika propositioner. Vi har här på listan två propositioner i följd, visserligen samordnade på det sättet. Det är bra att dessa behandlas tillsammans, men det är i alla fall två olika propositioner, och ytterligare en proposition är aviserad; möjligen kommer det flera. Det är beklagligt att vi sålunda inte får motåtgärderna i ett paket, såsom vi fick förra året. Att denna uppdelning skett måste bero på arbets-

tekniska och behandlingstekniska omständigheter här i riksdagen men också på att man avvaktar narkomanvårdskommitténs betänkande. De två motåtgärder det för dagen rör sig om är straffskärpning och rätt till telefonavlyssning i vissa fall vid misstanke om narkotikabrottslighet.

Vid bekämpande av kriminalitet i allmänhet brukar vi numera inte knyta särskilt stora förhoppningar till de ovillkorliga frihetsstraffen. Talarna här har hänvisat till den allmänpreventiva effekten av straffskärpningar. Jag tillhör dem som tvivlar härvidlag, men det finns beträffande denna typ av brottslighet verkligen likväl skäl att införa straffskärpningar. Jag gav uttryck för min tvekan i detta avseende förra året, men jag gick med på kravet på straffskärpningar av den anledningen att vi — om det gäller tillräckligt långvariga straff — kan *skydda* samhället och speciellt unga människor med benägenhet för narkotikamissbruk mot dessa hårdföra dödens hantlangare, som vi gott kan kalla narkotikaförsäljarna. Detta är alltså mitt motiv till att jag kan biträda kravet på straffskärpning. Det parti jag företräder ansluter sig emellertid till regeringens ståndpunkt att det nu kan vara tillräckligt att skärpa straffmaximum till sex år.

Herr talman! Jag vill anteckna en framgång i detta ärende med tanke på ett visst yrkande, som vi har i en allmänt hållen partimotion och som avser åtgärder mot narkotikamissbruk. Det gäller motionen 284 i denna kammare. Med utgångspunkt i bl. a. den motionen, som tar upp en rad olika motåtgärder hoppas jag att vi senare får huvuddebatten i narkotikafrågan. Dessutom finns det ju flera andra obehandlade partimotioner och åtminstone en aviserad proposition. Jag hoppas också att vi kan få denna större narkotikadebatt på basis av det tredje betänkandet från narkomanvårdskommittén, som vi väntar när som helst. Dessutom avvak-

tar vi resultatet av den stora enkät som socialstyrelsen för närvarande bearbetar tillika med den åsyftade propositionen om klarläggande ändringar i lagen om slutna psykiatrisk vård i vissa fall, avseende just narkotikamissbrukarna.

Nu till den framgång för ett visst yrkande i vår partimotion jag nyss åsyftade.

Vi riktar ju där uppmärksamheten på att amfetamin, som ju är ett av de för dagen viktigare narkotiska medlen, kan tillverkas av kemikalier som säljs i obegränsad mängd i den öppna handeln. Langningen från utlandet av amfetaminpreparat är kanske inte längre huvudfrågan utan mer och mer tillverkningen inom landet med hjälp av dessa kemikalier; med dessa kan man själv framställa amfetamin, om man bara vet vilka kemikalier det är fråga om och hur tillverkningen skall gå till — det lär vara en inte alltför komplicerad procedur. Det sägs nu i andra lagutskottets utlåtande nr 7, att Kungl. Maj:t i dagarna utfärdar en kungörelse om tillverkning, införsel och överlåtelse m. m. av fenylaceton, som är huvudingrediensen vid tillverkning av amfetamin. Man kommer där att kraftigare reglera försäljningen av detta grundmaterial, fenylaceton. Utlåtandet tillgodoser alltså partimotionen i vad gäller detta yrkande.

Herr talman! Jag ber att med det anförda få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag hade anledning att i mars i fjol, när riksdagen enhälligt antog regeringens proposition angående en rad åtgärder mot narkotikamissbruket, framhålla att vi stod inför ett svåröst problem med också internationell räckvidd. Jag betonade att vi icke fick slå oss till ro med de åtgärder som kunde komma att vidtas på grund av riksdagens bifall till propositionen. Kam-

Ändring i narkotikastrafflagen, m. m.

pen mot narkotikamissbruket måste ständigt föras vidare allteftersom våra kunskaper och erfarenheter på detta område vidgas.

Jag vill erinra om att några reservationer inte framfördes mot det förslag regeringen lade fram i fjol, utan riksdagsbeslutet var enhälligt. Jag hade också anledning notera den värdefulla enigheten bakom regeringens förslag. Narkotikafrågan lämpar sig minst av allt att bli brukad som ett politiskt slagträ.

Jag skall, herr talman, inte mycket vidga denna debatt, men några av talarna har varit inne på en del frågor som har givit mig anledning att begära ordet.

Fröken Wetterström framhöll att det hade varit tacknämligt om man hade fått en mera översiktlig presentation av olika åtgärder, och herr Wiklund i Stockholm, som sade sig vara väl införstådd med de tekniska problemen, ansåg att frågan styckades sönder.

Det är viktigt att komma ihåg att regeringen på grundval av fjolårets riksdagsbeslut beslutsamt följt upp detta arbete. Vi klargjorde vår vilja härtill vid behandlingen av regeringspropositionen i fjol. De åtgärder regeringen funnit särskilt angelägna har sammanfattats i det tiopunktsprogram som lades fram den 27 december i fjol. Det innebär en skärpt kamp mot narkotika-branschens profitörer, ökade förebyggande åtgärder, förstärkta vårdinsatser och en samordning av samhällsinsatserna.

Det kanske, herr talman, mot bakgrunden av de synpunkter som lagts fram här om hur vi följer upp frågorna kan ha sitt intresse att kort redogöra för de åtgärder som vidtagits för att realisera programmet.

I några punkter understryks en förstärkning av resurserna för polisens och tullens narkotikabekämpande samt tullens och polisens samarbete med utländska tull- och polismyndigheter. Ut-

över vad som i statsverkspropositionen redovisats av olika förslag beträffande bland annat polisens förstärkning vill jag nämna att polisens insatser mot den illegala narkotikahandlingen under de första månaderna i år varit ungefär sex gånger intensivare än under 1968. Detta har redan börjat ge resultat, inte bara i form av ett ökat antal personer som anhållits eller häktats i samband med narkotikautredningar utan också genom sannolikt minskad tillgång på narkotika inom landet.

I punkterna 3 och 4 togs de lagstiftningsfrågor på narkotikaområdet upp som vi behandlar just nu i kammaren. Jag vill, herr talman, senare återkomma till det utskottsutlåtande som är föremål för diskussion.

Punkten 5 i programmet gällde socialstyrelsen och dess insatser för att tillsammans med Landstingsförbundet och Kommunförbundet inventera och planlägga en ökad uppsökande verksamhet samt ökade resurser för narkomanernas psykiska vård och eftervård. För att snabbt nå resultat gällde det att överväga vissa omDispositioner av befintliga och planerade vårdinsatser. Socialstyrelsen har under januari haft genomgångar med representanter för Landstingsförbundet och Kommunförbundet samt med sjukvårdsstyrelsen och nykterhetsnämnden i Stockholm. Socialstyrelsen har satt i gång en inventering av landstingens och primärkommunernas resurser för behandling och vård av narkotikamissbrukare. I samband därmed har också en patientinventering vidtagits. Socialstyrelsen kommer nu att direkt med de kommunala huvudmännen ta upp konkreta möjligheter till en ökning och förbättring av vård- och behandlingsresurserna. Socialstyrelsen verkar också för att åstadkomma största möjliga integration mellan de olika länkarna i vårdkedjan: uppsökande verksamhet, öppen vård, slutenvård och eftervård. Jag bör nämna att just i dagarna har man fastställt ett mycket

Ändring i narkotikastrafflagen, m. m.

stort antal konferenser, som ingår i detta led av kontakter med dels sjukvårdshuvudmännen, dels de kommunala huvudmännen beträffande den sociala sidan. De konferenserna kommer att hållas över hela landet under mars månad och ett stycke in i april och maj.

I regeringens tiopunktsprogram framhölls under punkten 6 att erfarenheten visar att viss tveksamhet råder beträffande möjligheterna att bereda svåra narkotikamissbrukare vård mot deras vilja. Som framgår av andra lagutskottets utlåtande har socialstyrelsen nu till regeringen inlämnat ett förslag till komplettering av 1966 års lag om beredande av slutna psykiatrisk vård i vissa fall. Denna fråga kommer nu att prövas och efter snabb remissbehandling underställas riksdagen.

I sjunde punkten i regeringens program meddelades att landets ungdomsorganisationer skall kallas till en konferens i februari. Denna konferens har nu hållits. Ungdomarnas aktiva medverkan är en av de allra viktigaste förutsättningarna för att vi framgångsrikt skall kunna bekämpa narkotikamissbruket. Låt mig, herr talman, understryka detta.

I åttonde punkten togs informations- och upplysningsverksamheten upp, och i följande punkter togs också frågan upp om tillskapande av ett samarbetsorgan med uppgift att noga följa utvecklingen på narkotikaområdet, samordna myndigheternas insatser samt ta initiativ till åtgärder.

Samarbetsorganet är tillsatt och i arbete. Riksåklagaren ingår i samarbetsorganet. I detta ingår också cheferna för kriminalvårdsstyrelsen, rikspolisstyrelsen, socialstyrelsen, generaltullstyrelsen, skolöverstyrelsen, universitetskanslersämbetet samt representanter för Landstingsförbundet och Kommunförbundet.

Det är viktigt att de nu pågående och planerade insatserna kombineras med ett sakligt underbyggt upplysningsar-

bete från samhällets sida. Syftet bör vara att höja det allmänna medvetandet om narkotikaproblemens allvarliga karaktär från såväl individuell som samhällelig synpunkt.

En planläggning av upplysningsverksamheten pågår för närvarande inom det tillsatta samarbetsorganet för bekämpande av narkotikamissbruk. Det ligger i sakens natur att det upplysningsarbete som det här gäller bör bedrivas i olika former för att nå ut till så många grupper av samhället som möjligt. Av stor betydelse är — låt mig understryka det — den intensifiering av programverksamheten för här berörda område som Sveriges Radio avser att genomföra under våren.

Vi kommer — det är riktigt som herr Wiklund i Stockholm påpekade — tillbaka till denna fråga, därför att vi under våren får narkomanvårdskommitténs betänkande om förebyggande åtgärder, informationsverksamhet m. m.

Herr Gustavsson i Alvesta tog upp frågan om ungdomsvårdsskolorna. Låt mig, herr talman, bara göra en kort kommentar med anledning därav.

Ungdomsvårdsskolornas ambition och hela inriktning är ju att ge vård och hjälp till ungdomar som har råkat i svårigheter i olika avseenden. Ungdomsvårdsskolorna har, med andra ord, som en viktig uppgift just att hjälpa de unga som har kommit att missbruka olika slag av narkotika. Herr Gustavsson menar väl inte att ungdomsvårdsskolorna skulle värja sig för detta klientel. Tvärtom är det angeläget att just ungdomsvårdsskolorna får möjligheter att bereda denna ungdom vård och tillfälle till rehabilitering. Fyra av våra ungdomsvårdsskolor — Råby, Fagared, Bärby och Rygården — har fått förstärkta resurser för omhändertagande av bland annat narkotikamissbrukare. Vid Rygårdens ungdomsvårdsskola finns sedan länge överläkare. Enligt beslut av 1968 års riksdag har vid de tre övriga skolorna inrättats arvodesbefatt-

Ändring i narkotikastrafflagen, m. m.

ningar för överläkare samt tjänster för biträdande överläkare.

Förutom vid de nämnda skolorna vårdas narkotikamissbrukare i varierande utsträckning vid vissa av de övriga skolorna. En förstärkning av resurserna med 45 tjänster bl. a. vid dessa skolor föreslås i statsverkspropositionen för nästa budgetår. Vidare har medel begärts för två nya utskrivningsavdelningar. Dessutom föreslås medel för anlåtande av ytterligare psykologisk expertis vid skolor där narkotikamissbrukare vårdas. Med andra ord, just vid dessa skolor har förstärkningar satts in på olika områden för att på effektivare sätt bereda denna ungdom hjälp och vård.

Herr talman! Jag kommer så över till det utskottsutlåtande vi nu diskuterar. Utskottsmajoriteten har delat min uppfattning att straffmaximum bör höjas men att höjningen inte bör bli högre än att vi får en likartad lagstiftning i de nordiska länderna. Regeringen anser för sin del att likformighet inom Norden på detta område är synnerligen önskvärd. En enhetlig nordisk syn på narkotikaproblemet är ägnad att öka våra möjligheter till gemensamma ansträngningar i kampen mot narkotikamissbruket. Man skall också observera att med det angivna maximistraffet av sex år kan vid sammanträffande av flera brott, med tillämpning av bestämmelserna i brottsbalken, utmätas straff upp till åtta års fängelse.

Jag vill understryka vad utskottet framhållit, nämligen att man inte kan lösa narkotikaproblemet enbart genom straffbestämmelser utan att det torde vara av större betydelse att genom effektiva insatser från tullens och polisens sida öka risken för upptäckt av brott. Jag har tidigare också framhållit att de ökade insatser polisen har gjort hittills under året har givit resultat.

Herr talman! Jag vill med anledning av att herr Wiklund tog upp frågan om en vidgad kontroll beträffande vissa

ämnen, som kan användas för framställning av centralstimulerande medel, säga att det ingripande vi har gjort vilar på en gemensam framställning från bl. a. socialstyrelsen, rikspolisstyrelsen och generaltullstyrelsen. Jag kan här meddela att regeringen i konseljen den 14 februari beslutat utfärda en kungörelse om kontroll över ämnet fenylacetone. Kungörelsen kom ut från trycket den 24 februari och trädde i kraft dagen därpå. Regeringen är självfallet beredd att snabbt vidta liknande åtgärder beträffande andra ämnen som eventuellt kan visa sig lämpliga att användas för illegal framställning av narkotika.

Herr talman! Tiopunktsprogrammet innehöll en mycket viktig punkt, nämligen våra åtgärder på det internationella fältet. Må det tillåtas mig att kortfattat redovisa insatserna här! Sedan vi förra året behandlade denna fråga har ju Sverige blivit invalt i FN:s narkotikakommission, och vi har därför fått vidgade möjligheter att agera på det internationella fältet. Sammanträdet med FN:s narkotikakommission har relativt nyligen avslutats i Genève. Vid sammanträdet representerades vårt land av fyra delegater med generaldirektör Bror Rexed, socialstyrelsen, i spetsen. Sveriges insatser vid sammanträdet tilldrog sig stor internationell uppmärksamhet.

Jag har tidigare vid åtskilliga tillfällen framhållit att en av de viktigaste åtgärderna mot narkotikamissbruk är ett vidgat internationellt samarbete för att kontrollera produktion, handel och annan hantering av beroendeframkallande medel. Ett sådant internationellt samarbete existerar redan beträffande de klassiska narkotikamedlen enligt 1961 års allmänna narkotikakonvention.

Från svensk sida har som bekant under årens lopp åtskilliga försök gjorts för att få in de centralstimulerande medlen och särskilt sex av de farligaste medlen under narkotikakonven-

tionen. Det nyligen avslutade mötet med Förenta Nationernas narkotikakommision var det första sedan Sverige invaldes som medlem i kommissionen.

Den viktigaste frågan på kommissionens dagordning gällde kontroll av sådana beroendeframkallande medel som ännu inte är underkastade internationell kontroll. Kommissionen ägnade mer än hälften av sin tre veckor långa session åt denna fråga. Till grund för diskussionen låg ett utkast till en ny internationell överenskommelse rörande sådana ämnen. Bland de ämnen som man avsett att föra in under de nya överenskommelsen ingår bl. a. LSD och de sex centralstimulerande ämnen som Sverige enligt sin anmälan till generalsekreteraren i FN anser vara särskilt farliga.

Under arbetets gång antog kommissionen enhälligt ett förslag till resolution om brådskande kontrollåtgärder beträffande dessa sex medel. I resolutionen rekommenderas att medlemsstaterna i avvaktan på ikraftträdandet av en ny internationell överenskommelse skall göra sitt yttersta för att på dessa medel tillämpa internationella konventionsåtgärder som så nära som möjligt motsvarar de strängaste kontrollåtgärder som föreskrivs för 1961 års allmänna narkotikakonvention. Medlemsländerna skall vidare hjälpa varandra att reglera spridningen av dessa farliga medel i avsikt att åstadkomma effektivt skydd mot deras missbruk. Det antagna resolutionsförslaget utmynnar alltså i en rekommendation till medlemsstaterna som är mycket kraftigt formulerad.

Under den debatt som förekom i narkotikakommisionen uttalade sig representanter för flera av de deltagande staterna positivt för att deras stater skulle samarbeta med Sverige för att åstadkomma effektiv kontroll redan innan en ny internationell överenskommelse hinner träda i kraft. Man kan väl säga att vår senaste aktion i Ge-

Ändring i narkotikastrafflagen, m. m.

nève hade förberetts bl. a. genom den internationella narkotikakonferens som hölls i Stockholm i fjol, för övrigt den första i sitt slag som ordnats.

Det svenska framträdandet i narkotikakommisionen har ytterligare fäst uppmärksamheten på farorna med de centralstimulerande medlen. För första gången har en internationell brännmärkning av de farligaste ämnena åstadkommits på mycket hög nivå.

Den antagna resolutionen innebär vidare att vi på svensk sida har fått starkare underlag för löpande kontakter med våra europeiska grannländer i syfte att åstadkomma effektivare åtgärder mot den illegala handeln med dessa ämnen.

Allra sist vill jag nämna att Sveriges aktivitet på det internationella fältet också har fäst uppmärksamheten på en annan sak som inte bör döljas. Mycket motstånd har vi mött då vi aktualiserat dessa frågor internationellt. Mycket av det motståndet kan förklaras av bristande kunskap om de centralstimulerande medlens farlighet, men det är svårt att frigöra sig från tanken att det bakom motståndet mot ökad internationell kontroll också ligger ekonomiska intressen. Hanteringen av centralstimulerande medel medför stora vinningar för läkemedelsproducenterna. Jag har sagt det tidigare och jag vill upprepa det nu: Vad vi här upplever är ett exempel på att läkemedelsproduktionen är en industrihantering som i dag är förenad med ett mycket stort ansvar, inte bara medicinskt utan också socialt, och det kommer att öka i takt med den mycket snabba utveckling som vi upplever på detta område.

Herr talman! Jag har velat redogöra för de åtgärder som har satts in med anledning av regeringens tiopunktsprogram och som vilar på principerna i den proposition som riksdagen enhälligt antog i fjol.

Skall jag göra något tillägg så är det att detta är en stor internationell frå-

Ändring i narkotikastrafflagen, m. m.

ga som inrymmer svåra problem och det bör inte förbises i vår debatt att problemen finns i en rad andra länder. Det är till sist genom en samverkan över hela världen som vi kan vinna bestående resultat.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom socialministern hade vänligheten att ta upp ett och annat av vad jag berörde i mitt anförande, bl. a. att motåtgärderna nu presenteras för riksdagen i bitar, inte såsom förra året i ett paket, vill jag återigen understryka mångsidigheten i denna problematik. Jag är fullt övertygad om att regeringen håller ihop det hela — därom råder det ingen tvekan. Det vittnar bl. a. tiopunktsprogrammet om och detta är såsom grepp betraktat föredömligt. Men jag vill understryka att det hade varit önskvärt att också riksdagen hade fått en möjlighet till en samlad bedömning av tiopunktsprogrammet, när dess konsekvenser nu skall beslutas och föras ut i praktiken.

Den enda acceptabla anledning som jag kan se till att en sådan uppdelning av riksdagsbehandlingen skett är att det nu är verkligt brådskande och att det ligger en fara i ett dröjsmål. I ett sådant läge, herr talman, får man naturligtvis tumma på metodiken.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Socialministern tog upp den del av mitt anförande som berörde ungdomsvårdsskolorna och den utredning som är publicerad i tidningarna i dag. Socialministern sade att ambitionen är att ge vård och hjälp åt dem som misslyckats. Jag är medveten om det, men vad jag här påtalade var — och det framgick av utredningen — att var fjärde elev knarkdebuterade på ungdomsvårdsskola. Jag hade faktiskt väntat mig att socialministern hade sett

litet allvarligare på detta problem än att bara avfärda det med att fråga: Menar herr Gustavsson att ungdomsvårdsskolorna kan värja sig mot detta problem? Jag tycker att detta är så allvarligt att vi måste sätta in alla tänkbara resurser. Vad vi först och främst måste utgå ifrån är väl ändå att våra vårdanstalter av olika slag är knarkfria. Annars skall vi inte tala om vård. Dessa ungdomar kom till ungdomsvårdsskolan för att bli rehabiliterade, men i stället blev ungdomsvårdsskolan inkörsporten till narkotikan, och det är detta jag reagerar mot. Det var därför jag frågade: Vad har man egentligen gjort? Varför har man inte uppmärksammat detta tidigare?

Jag har klart sagt att straffsatserna inte är hela lösningen av problemet. Vi är överens om detta. Vad vi hävdar när vi föreslår 10 år som högsta straff är att straffet har en avskräckande verkan och att de grova narkotikabrotten är av sådan art att de är jämförbara med mord och spridande av gift. För sådana brott förutser vår strafflagstiftning i övrigt straff på 10 år.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta citerar en utredning som är publicerad i dagens tidningar. Jag kan av förklarliga skäl inte gå in på någon analys av den utredningen. Vi kommer självfallet att mycket noggrant ta del av de synpunkter som framförts i den.

Jag vill dock åter betona att vad ungdomsvårdsskolorna kan ge är vård och rehabilitering och naturligtvis — det vill jag understryka — kontroll, vilken är utomordentligt angelägen. Just genom att ungdomarna kommer under vård och uppsikt på skolorna ges också större utrymme för tillsyn och observation. Vi skall självfallet titta närmare på denna utredning.

Överläggningen var härmed slutad.

Telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.**Mom. A**

Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till reservationen I) av herr Blomquist och fröken Wetterström; samt 3:o bifall till reservationen II) av herrar Andreasson och Gustavsson i Alvesta; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Gustavsson i Alvesta begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen begärde dock herr Gustavsson i Alvesta votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. A) i andra lagutskottets utlåtande nr 7 antager reservationen I) av herr Blomquist och fröken Wetterström, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen II) av herrar Andreasson och Gustavsson i Alvesta.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 38 ja och 40 nej, varjämte 124 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontrapro-
3 — *Andra kammarens protokoll 1969. Nr 9*

position i huvudvoteringen antagit den under 3:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II) av herrar Andreasson och Gustavsson i Alvesta.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 138 ja och 55 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B och C

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 16

Telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m., jämte motioner i ämnet.

Genom en den 17 januari 1969 dag-

Telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

tecknad proposition, nr 5, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga i propositionen framlagt förslag till lag om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen föreslås en särskild tidsbegränsad lag om telefonavlyssning vid utredning om grovt narkotikabrott m. m. Möjligheterna till telefonavlyssning har i förslaget liksom i motsvarande bestämmelser i rättegångsbalken kringgårdats med rättssäkerhetsgarantier. Bl. a. fordras för telefonavlyssning tillstånd i varje särskilt fall av domstol.

I de i anledning av propositionen väckta motionerna hade hemställts att riksdagen måtte avslå propositionen.

Nämnda motioner var dels motionsparet I: 907 av herr *Björk m. fl.* och II: 1041 av herr *Bergman m. fl.*, dels motionsparet I: 908 av fru *Segerstedt Wi-berg m. fl.* och II: 1042 av herr förste vice talmannen *von Friesen*.

Utskottet hemställde,

att riksdagen, med avslag å motionerna I: 907 och II: 1041 samt I: 908 och II: 1042, måtte bifalla förevarande proposition, nr 5.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! I skuggan av narkotikadebatten är det inte lätt att diskutera den mycket delikata fråga som vi nu har oss förelagd. Vårt samhälle rids då och då av maror som ibland föranleder avsteg från de regler vi har satt upp, eftersom vi vill att levnadsvillkoren skall vara hyfsade. Narkotikamissbrukets fruktansvärda följder för en-

skilda individer har tagits till intäkt för att i riksdagen ta upp frågan om en utvidgning av rätten för undersökningsledare och åklagare att få tillstånd till telefonavlyssning.

De nuvarande reglerna för telefonavlyssning är mycket restriktiva, och ett så viktigt steg som att luckra upp dessa regler borde enligt min mening ha föregåtts av en mycket omständligare prövning än vad som nu har varit fallet. Jag har den mycket bestämda uppfattningen att om frågan varit föremål för prövning i konventionell ordning, så hade det förslag som vi nu har att behandla inte sett ut på samma sätt.

Det förhåller sig tyvärr så att när vissa höga instanser, t. ex. regeringen, har deklarerat sin position, så är prövningen inte helt fri. Vi känner oss av olika skäl bundna av dessa ställningstaganden, även om vi själva inte har samma mening. I varje fall är det mänskligt att man inte provar den här frågan på samma sätt som om dessa höga instanser inte hade deklarerat sin position.

Nu är vi i den situationen, och det tror jag är högst olyckligt. Propositionen och utskottsutlåtandet ger uttryck för tanken att telefonavlyssning är ett mycket allvarligt ingrepp i den personliga integriteten. När man skall försöka vidga samhällets möjligheter att lyssna på enskildas telefonsamtal väljer man ord som skall ge behagliga associationer och leda tankarna åt annat håll — värdeladdade ord lär det visst heta i vetenskapliga sammanhang. Man säger sig ha skapat betryggande rättssäkerhetsgarantier. Utöver dem som gäller för telefonavlyssning i övrigt, alltså domstolsförfarande, har man i detta sammanhang sagt att lagen skall gälla endast ett år och att frågan på nytt skall tas upp till prövning om ett år. Detta är alltså vad man kallar betryggande rättssäkerhetsgarantier. Jag tycker över huvud taget att det är svårt att

Telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

finna samhörighet mellan begreppen telefonavlyssning och rättssäkerhet.

På den enda punkt där första lagutskottet yttrat sig har man sagt att när frågan på nytt skall prövas skall användningen av detta medel vara redovisat i propositionen. När första lagutskottet på den här punkten är visionärt tror jag att utskottet har rätt. Om ett år kommer vi förmodligen att få förslag om ytterligare förlängning, vilket skulle medföra att vi kommer att ha telefonavlyssning i sådana här sammanhang tills — vilket vi också hoppas — hela narkotikafrågan får en annan valör än den har i dag genom att missbruket inte längre har samma omfattning.

Vi måste ha klart för oss att telefonavlyssning är det enda tvångsmedel från samhällets sida mot vilket vi i praktiken inte kan föra någon talan när vi är utsatta för det därför att den avlyssnade inte känner till att han är utsatt för denna metod. Vid husrannsakan t. ex. är situationen som bekant en helt annan. Det är nämligen inte en person utan en telefonapparat som avlyssnas. Vad vi än må anse om dem som sysslar med narkotikaaffärer — vi är väl alla eniga om att det är någonting som vi vill stävja — så blir ju vid en telefonavlyssning alla samtal till och från apparaten upptecknade och granskade av ifrågasvarande skrivpersonal och polispersonal. Detta får man inte glömma bort när man diskuterar denna fråga.

Vi har här i landet och även ute i Europa försökt verka i precis motsatt riktning genom att skärpa lagbestämmelserna och öka tryggheten för individens personliga integritet. Jag anser alltså att det är ett steg i alldeles felaktig riktning.

Jag var glad när jag för några år sedan läste direktiven till integritetskyddskommittén, sådana de finns återgivna i riksdagsberättelsen för 1967 beträffande frågan om att reglera skyddet individer emellan. Departementschefen säger där: »Behovet av rättsskydd

för privatlivet gäller inte bara förhållandet mellan medborgarna inbördes. Det är en inte mindre viktig uppgift för lagstiftaren att värna den enskilde mot opåkallad insyn i hans privata angelägenheter från samhällsorganens sida. I den mån undantagsvis sådant som hemlig övervakning måste förekomma i myndigheternas arbete bör förutsättningarna härför noga regleras i lag.»

Jag tycker att det som föreslagits i proposition nr 5 svarar dåligt mot uttrycket »noga regleras i lag». Högst vanliga människor skall fullfölja den ändock omänskliga uppgiften att disponera över samhällets maktmedel. Enligt min mening måste vi därför begränsa och kringgärda denna maktutövning, ty de är som sagt vanliga människor de också med alla de svagheter detta kan innebära. För att värna vår personliga integritet är det viktigt att alltid hålla detta i minnet.

Jag är medveten om att det finns talare som kan vilja framföra andra synpunkter, men själv har jag givetvis flera skäl för mitt ståndpunktstagande än dem jag nu redovisat, eftersom jag varit med om att väcka motion i frågan.

Trots att detta gäller första lagutskottet och debatten förs i riksdagens andra kammare tycker jag att man kan säga att första lagutskottet gör sig skyldigt till en betänklig beskrivning av ett ståndpunktstagande när utskottet repeterar justitiekanslern — den ende man funnit med någon synpunkt som å tjänstens vägnar har haft beröring med denna fråga.

På mitten av sidan 10 i utskottsutlåtandet står det följande: »Ej heller justitiekanslern har velat bestrida behovet av telefonavlyssning vid utredning av sådan brottslighet.» Vad stöder man sig på? Jag vet inte, men det enda i texten som jag kunnat hitta i offentliga handlingar är det som återges på sidan 4 i samma utlåtande. Där står att justitiekanslern anfört följande: »Han vill för

Telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

sin del inte bestrida riktigheten av rikspolischefens och riksåklagarens bedömning av behovet — — —.» Längre fram säger han bl. a. följande: »Om det anses att skälen är tillräckligt starka för en speciallagstiftning» etc. Man kan kalla detta för omskrivning av justitiekanslerns synpunkter sådana dessa återgivits i reciten i utlåtandet men omskrivningen är betänklig.

Herr talman! Jag vill sluta med att yrka bifall till motionerna som ju innebär avslag på proposition nr 5.

Herr förste vice talmannen von FRIESEN (fp):

Herr talman! Herr Bergman har ganska väl gett uttryck åt stämningar som nog är rätt allmänt förhärskande i vår gemensamma valkrets i Göteborg, och jag tycker det är lämpligt att den uppfattningen också framförs i riksdagsdebatten, trots att man inom första lagutskottet tyvärr inte funnit någon reservant som velat stödja motionärernas synpunkter.

Många har visat tveksamhet i denna fråga. Justitieministern har uttalat en mycket bestämd tveksamhet, justitiekanslern har också, som herr Bergman påpekade, givit uttryck åt sin stora tveksamhet när det gäller en utvidgning av rätten till telefonavlyssning, och om jag kunnat läsa första lagutskottets utlåtande riktigt är man också inom utskottet osäker beträffande denna lagstiftning. En gammal latinsk sentens lyder i översättning: I tvivelaktiga fall skall man inte handla. Mot denna regel med tusenåriga anor har man brutit i de instanser som haft att bedöma frågan.

De som varit rent positiva i saken är rikspolischefen och riksåklagaren. Det är ganska naturligt i fråga om rikspolischefen, ty det är klart att han vill ge sina medarbetare inom polisen så många möjligheter som tänkas kan för att vidga spaningsuppdraget och komma så många som möjligt av brottslingarna på spåren. Men det är politikernas uppgift

att dra upp gränserna för vad som kan anses vara rätt och rimligt med hänsyn till skyddet av den personliga integriteten. Därför tycker jag, att man skulle ha sagt nej till rikspolischefens begäran.

Jag är, herr talman, angelägen att framhålla att mina synpunkter i den här frågan på intet sätt dikteras av någon allmän ovilja mot polisen och dess arbete. Tvärtom har jag helt nyligen gett uttryck för den meningen, att vår polis utför ett mycket nyttigt och nödvändigt arbete till skydd för medborgarna. Jag har ingen anledning att rubba denna uppfattning. Vi har all anledning att vara tacksamma för det för polismännen själva ofta mycket farliga arbete som utförs. Men detta är en sak. Vår skyldighet som politiker är som nämnts att se till att polisens möjligheter inte blir alldeles obegränsade.

Det förefaller mig också som om polisen redan i dag har mycket goda möjligheter att nå resultat. Vi kan ju dag efter dag läsa i tidningarna att man uppnått mycket lyckade resultat när det gäller att komma åt dessa brottsliga figurer genom den skärpta drive som satts i gång från polisens sida. Man närmar sig många gånger de centra som uppenbarligen finns i den här verksamheten. Jag är därför helt övertygad om att polisen med hjälp av hittills existerande möjligheter skall kunna komma till rätta med sin självklara uppgift att söka stoppa tillförseln av narkotika.

Jag vill också ge uttryck åt en annan synpunkt.

Min uppfattning dikteras på intet sätt av likgiltighet för problemets allvar. I min egenskap av läkare har jag kanske mer än flertalet i denna kammare sett narkotikans offer. Jag har kommit i personlig kontakt med många unga människor med de här problemen. De stora fingerade dödsannonser, som vi sett på gator och torg både här och i Göteborg, har varit riktiga till sin innebörd. Det är nämligen så att narkotikan har tagit

Telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

många unga människors liv, och vi reagerar väl också starkare beträffande ungdomar som alltför tidigt berövats livet. Häromdagen läste jag i en tidning en verklig dödsannons, där jag omedelbart förstod att det var fråga om samma orsak som i de fingerade annonserna: »narkotikan tog hans liv». Det är många ungdomar detta gäller, och det är ett upprörande faktum att så är förhållandet. Dessa ungdomar har av samvetslösa människor lockats att börja med narkotika och tänker inte på vilken fruktansvärt snabb tillvänjning som sker vid bruk av dessa gifter.

Nej, herr talman! Jag vill inte på något sätt förringa betydelsen av att man kan stoppa tillförseln av dessa fruktansvärda gifter vid källorna. Men jag håller fortfarande före, att det finns möjligheter för polisen och tullen att utöva denna kontroll och att gripa de mycket kvalificerade brottslingar det här gäller. Vi har för övrigt nyss antagit lagbestämmelser om straffskärpning, en skärpning som mindre tar hänsyn till de straffades tillrättaförande och förbättrande utan mera måste betraktas som avskräckande för dem som fortsätter med denna hantering.

Till de allmänna och principiella betänkligheter jag har mot en utvidgning mot telefonkontrollen kommer också rent praktiska överväganden. Jag skulle dock vilja säga några ytterligare ord om det principiella. Det är inte min avsikt att här utmåla skräckskildringar à la George Orwell i hans berömda bok om 1984, där vi har en »storebror» som genom särskilda lyssnarapparater och särskilda ögon kan kontrollera medborgarna i alla deras åtgärder. Så långt har vi inte hunnit, och så långt kommer vi med säkerhet inte i ett demokratiskt land. Denna form av övervakning är förbehållen de auktoritära staterna. Men det finns all anledning att man här säger ett varningens ord mot varje inskränkning i den medborgerliga friheten och den personliga integriteten.

Det är detta som både herr Bergman och jag har velat göra.

Till sist, herr talman, vill jag säga att de praktiska resultaten av de föreslagna nya spaningsmetoderna med säkerhet kommer att bli minimala. Det har påståtts att man skulle kunna rädda 100-tals unga liv genom att begagna sig av denna telefonavlyssning. Helt säkert är detta en betydande överdrift. Det kan hända att man i nätet får in en del av dessa småhajar, som i vinningssyfte ger sig ut som bulvaner för andra, större grossister. Men storgrossisterna är säkert för sluga, de är alltför vaksamma för att låta sig fånga i det planerade nätet. De är medvetna om de möjligheter som polisen har, och de begagnar därför andra medel för att kommunicera med varandra.

Jag tror inte ett dugg på det som står i propositionen om att de tvingats att ge sig ut på gator och torg, varigenom de lättare blir tillgängliga för polisens övervakning. Det skrivs väl fortfarande brev, trots poststyrelsens behjärtade ansträngningar att med hjälp av portohöjningar, numreringar och annat minska den verksamheten. De kommer säkerligen inte att dra sig för att använda denna möjlighet.

Resultatet av den nya och framför allt ur principiell synpunkt betänkliga åtgärden kommer att bli praktiskt taget plus minus noll. Denna form av övervakning har inte lett till några större resultat när det gällt andra brott, och den kommer inte att göra det nu heller.

Herr talman! Med åberopande av både de principiella betänkligheterna och den uppfattningen, att det praktiska resultatet av den nya spaningsverksamheten kommer att bli minimalt, är jag beredd att yrka bifall till samtliga i ärendet väckta motioner, vilket innebär avslag på Kungl. Maj:ts framställning.

Herr MARTINSSON (s):

Herr talman! Det var efter många fun-

Telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

deringar fram och tillbaka som utskottets ledamöter kom fram till slutsatsen att man skulle godta propositionen som innebär att det öppnas möjligheter för telefonavlyssning vid bekämpandet av narkotikabrott.

Vi delar helt många av de synpunkter som här framförts av herrar Bergman och von Friesen. Men vi har haft att väga dessa synpunkter på rättssäkerhet och personlig integritet, vilka båda är av så stor vikt i ett demokratiskt samhälle, mot det förhållandet att det gäller just den typ av brott, som i dag diskuteras och som på senare tid fått så stor aktualitet i vårt samhälle.

Vi skriver också i utlåtandet: »Utskottet delar departementschefens och motionärernas uppfattning att ett så allvarligt ingrepp i den personliga integriteten som telefonavlyssning bör användas ytterligt restriktivt. Metoden bör med andra ord tillgripas endast när tungt vägande skäl föreligger och då kringgärdas med betryggande rättssäkerhetsgarantier.»

Vi framhåller även i slutet av vårt utlåtande, att om det — när denna lag har tillämpats under ytterligare ett år — finns anledning för Kungl. Maj:t att lägga fram förslag om förlängd giltighetstid av lagen, så får det inte komma på fråga, att detta förslag slentrianmässigt antas av riksdagen, utan vi bör då få en redovisning av de erfarenheter som tillämpningen av lagen kan ha givit. Vi avser därmed att vi kräver en redogörelse för de brott som uppdragats med hjälp av denna lagstiftning, hur allvarliga dessa brott är och i vilken utsträckning avlyssning har tillämpats utan att några brottsliga handlingar uppdragats — alltså en ingående redovisning över huvud taget av hur lagen har använts. Någon kan invända att det av kriminaltekniska skäl inte skulle vara möjligt att redovisa detta öppet. Men jag tror att vår skrivning är tillräckligt bestämd för att vi verkligen skall få en effektiv redovisning.

Det är alltså vårt ställningstagande. Vi har i dag kritiserats av herr Bergman, som ansåg att frågan kommit fram alltför lättvindigt. Den kritiken kan väl knappast gälla utskottet, eftersom vi haft att behandla en kunglig proposition på samma sätt som vi gjort många gånger tidigare.

Motionärerna har inte heller anvisat någon annan lösning än att propositionen skulle avslås. Ändå säger herr Bergman, att en grundligare prövning skulle ha lett fram till en helt annan utformning av lagstiftningen.

Denna lagstiftning är ju inte någon ny juridisk konstruktion; i korthet kan man väl säga att vi nu vill använda de lagregler som redan gäller för spioneribrott. Vi tar det steget att vi anser att narkotikabrotten är så allvarliga, att de kan jämföras med spionage, och vi vill därför ge polisen denna nya spaningsmöjlighet.

Jag tror inte heller att man har anledning att som herr Bergman ironisera över de rättssäkerhetsgarantier som denna lag liksom den lag som reglerar telefonavlyssning vid spionagebrott är försedd med. Dessa garantier består av domstolsprövning, noggrann reglering av vem som får ta del av materialet, o. s. v. Det är tjänstemän med stor ansvarskänsla som handlägger dessa ärenden.

Man frågar sig naturligtvis, som förste vice talmannen von Friesen gjorde: Vad blir resultatet av detta? Kommer man över huvud taget att avslöja några brottslingar med hjälp av denna spaningsmetod?

Under utskottsbehandlingen har vi fått uppfattningen att man kommer att kunna avslöja i varje fall några av de brottslingar som gör sig skyldiga till denna typ av brott. Polisen känner sig i vissa lägen slagen till slant, därför att man inte får använda denna spaningsmetodik. Det är ju ändå på det sättet att hindras narkotikabrottslingarna från att använda det allmänna te-

Telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

lefonnätet, så måste de söka andra kommunikationsvägar. Det är då alldeles uppenbart, att detta gör det lättare att genomföra en konventionell spaning. Jag tror inte att rikspolischefen hade redovisat en sådan uppfattning om denna lagändring saknade varje betydelse.

Men det är naturligtvis omöjligt för oss som utskottsledamöter att uttala oss i frågan om huruvida denna spaningsmetod kommer att göra det möjligt att avslöja 10 personer, 50 personer eller 200 personer. Vi har bedömt det så att skulle man kunna avslöja ett tiotal storgrosshandlare i branschen, så har lagen under detta år fyllt en uppgift. Herr förste vice talmannen vet emellertid redan nu, att de praktiska konsekvenserna blir minimala och att detta inte kommer att ge något resultat. Vi i utskottet har inte blivit lika övertygade om den saken.

Det sades också att det var naturligt, att rikspolischefen begär ytterligare spaningsmöjligheter men att det skulle vara vår uppgift som politiker att säga nej. Jag tror säkert att rikspolischefen som ju i sitt liv inte bara sysslat med polisverksamhet — vi känner honom väl i denna kammare — har en lika utpräglad rättskänsla och känsla för rätts säkerhet och för demokrati som någon av oss som sitter här. Det vore att göra honom orätt att mistänka, att han skulle bedöma denna fråga mindre vidsynt än vi.

Vi har i stor utsträckning enats om att föra en kampanj mot det onda som drabbat vårt svenska samhälle i form av narkotikamissbruk bland ungdomen. Vi har enats om ytterligare ett antal polistjänster, och vi har i dag beslutat om mycket kraftiga skärpningar av straffen. Vi vet väl inte så värst mycket om vilken effekt dessa mycket hårda straffskärpningar kommer att få, men vi har trott att dessa åtgärder, om de ingår i ett program, skall kunna verka i samma riktning. Jag tror att det vore mycket olyckligt för hela programmet

för narkotikabekämpningen om andra kammaren i dag skulle avslå Kungl. Maj:ts proposition i denna del. Principfrågan är ju ändå bara den: Är denna brottslighet lika farlig som spionage? Kan vi komma fram till den slutsatsen, då bör vi också kunna godta den nya lagstiftningen.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i första lagutskottets utlåtande nr 16.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår inte vad herr Martinsson menade när han frågade varför motionärerna inte anvisar något alternativ.

Det är ju det förhållandet att vi så starkt ogillar telefonavlyssning såsom spaningsmetod som gör att vi avvisar förslaget. Om telefonavlyssning skall förekomma skall det vara i alldeles speciella fall, såsom sker enligt nu gällande lag. Den lösliga form som avlyssningen nu kommer att få blir ett be svärande inslag i vår rättssäkerhet.

Det går inte att göra på annat sätt än att säga nej till propositionen. På helt andra punkter kommer riksdagen sedan att få behandla frågor om att skärpa samhällets möjligheter att bekämpa narkotikan, men det är en helt annan sak; det avsnitt vi nu behandlar berör en annan principiell fråga.

Jag har inte ironiserat över rättssäkerheten som sådan. Vad jag ironiserade över — i den mån det nu kunde uppfattas som ironi — var att den ettåriga prövotiden anses vara ett betydande inslag av rättssäkerhet. Det tycker jag inte är en adekvat beteckning på rätts säkerhet. Tydligen har första lagutskottet fått klart för sig att vi om ett år får en proposition om förlängning.

Jag är på det klara med att de flesta i denna kammare har lika känsliga samveten som vi i denna fråga, och herr Martinsson har dokumenterat det genom att säga, att det i första lagutskottet var många funderingar fram och

Telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

tillbaka innan man beslöt tillstyrka förslaget i Kungl. Maj:ts proposition. Alltså kunde ni lika gärna ha hamnat på avslags- som på bifallslinjen. Jag hamnade på avslagslinjen när propositionen lades fram, och jag står kvar där. Skillnaden mellan dem som beslutat ta detta steg och dem som inte vill göra det är alltså inte så stor. Därför hoppas jag innerligt att många i denna kammare drar den konsekvensen av sin tveksamhet vid värderingarna i denna fråga att de röstar avslag på propositionen.

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Telefonavlyssning tillhör inte de arbetsformer som en verklig demokrati bör använda sig av. Från många håll inom mitt eget parti, moderata samlingspartiet, råder också stor tveksamhet inför det steg som riksdagen tar när den, som jag tror, bifaller första lagutskottets förslag om en stund.

Detta har varit en svår fråga för första lagutskottet. Jag vågar påstå att tveksamheten varit mycket stor hos alla dess medlemmar när det gällt att tillstyrka denna proposition. Förslaget innebär ett mycket allvarligt intrång i den personliga integriteten.

Helt naturligt skall jag tala för mig själv som ledamot av utskottet och alltså som en av dem som tillstyrker propositionens förslag.

Varför har jag då gjort detta? Ja, anledningen därtill är naturligtvis först och främst det allvarliga läge som i dag råder på narkotikaområdet. Om vi på något sätt kan skapa möjligheter att bättre komma åt storsmugglare — importörer eller vad vi skall kalla dem — fabrikörer och distributörer inom narkotikahandeln är detta en allvarlig angelägenhet. Dessa människor sprider giftet till folk som inte vet vad det för med sig när de börjar använda narkotika, och framför allt är det många ungdomar som drabbas.

Tidigare i debatten har sagts att man

inte kan få bevis för att några resultat nås. Nej, det är svårt. Men om vi lyckas stoppa en eller några av dessa langare har vi kanske därigenom lyckats rädda många ungdomar från att få sina liv förstörda. Detta är ett av de skäl som jag personligen har haft när det gällt att ta ställning.

Som också tidigare har framhållits är det ingen ny principiell fråga som vi här har att besluta om. Vi har redan bestämmelser om telefonavlyssning i vår lagstiftning. Skillnaden är att vi nu går ned till brott, där minimistraffet är ett år, mot det hittills gällande minimistraffet av två år. Jag tror att man skall beakta detta när man diskuterar frågan.

Sedan skall det också — vilket tydligt påpekats i utskottsutlåtandet — endast tillämpas när det finns starka skäl att misstänka grovt narkotikamissbruk eller grov narkotikasmuggling.

Utskottet har som sagt varit tveksamt — det har diskuterat denna fråga mycket — och samma tveksamhet har kommit till uttryck både hos departementschefen och hos tidigare talare här i kammaren. Men vi har också ansett att de rättssäkerhetsgarantier, som dock ges i förslaget, är sådana att man inte behöver frukta att oskyldiga människor drabbas. Det sägs tydligt ifrån att det endast är domstolarna som får medge telefonavlyssning, och det får bara ske på utredares eller åklagares framställning. Alltså måste ju mycket starka bevis finnas för att det verkligen föreligger ett brott av det allvarliga slaget det här är fråga om.

Vidare är lagen tidsbegränsad. Många kanske då hyser farhågor för att en lag, som vi en gång väl har fått, inte är lika lätt att upphäva, och det är nog så rätt. Men det är ändå så, att nästa års riksdag måste ta ställning till denna fråga på nytt, det är fastslaget i både propositionen och utskottsutlåtandet. Dessutom har utskottet begärt att man vid nästa års riksdag, om det då

Telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

kommer en ny proposition om förlängning av den eventuella nya lagen, skall redovisa de erfarenheter som gjorts under den tid lagen har varit i bruk.

Herr talman! Jag är medveten om frågans allvar, men mot bakgrund av vad jag här redovisat har jag stött utskottet, och jag vill yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde fröken *Wetterström* (m).

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Det är inte bara inom Göteborg, som herr von Friesen nämnde i början av sitt anförande, som man känner olust inför förslaget om telefonavlyssning. Jag tror att de tveksammas antal är större än första lagutskottets enhälliga utlåtande ger sken av, och man har också från utskottet redovisat att man där var tveksam.

Att vi med den snabba och oroande utvecklingen på narkotikans område måste ta till verkligt kraftiga åtgärder är vi väl alla överens om. Men jag är inte övertygad om att vi uppnår det resultat vi vill med den vaga motivering, som föreligger för att bifalla proposition nr 5. Vi måste sätta in resurserna där de har största utsikten att nå effekt. Vi är också ense om att det är nödvändigt med skärpningar på detta område, och det framgår ju av att statsrådet Asplings proposition om narkotikastrafflag har tillstyrkts av andra lagutskottet och nyss antagits av kam-maren.

Vi hoppas och tror nu på en större effekt. Men i det fall det här gäller tror man ju knappast ens i propositionen på någon större verkan av det beslut, som majoriteten i anledning av ett enigt utskottsutlåtande troligen kommer att fatta om en stund. Efter att ha hört utskottets talesmän finner jag det mycket märkligt att inte en enda av ledamöterna i utskottet känt olusten så stor, att man reserverat sig för motionerna.

Att man tillgriper telefonavlyssning i vårt land för en eventuell misstanke om brott för vilket straffet kan bli mindre än två år är mycket oroande, herr talman. Som herr Bergman nyss sade går vi i fel riktning. Inte ens rikspolischefen och riksåklagaren tror att telefonavlyssning i och för sig kommer att bringa i dagen något omfattande bevismaterial, och ändå är man beredd att tillgripa detta medel och därmed gå ifrån det integritetsskydd som vi förut sagt att vi vill slå vakt om. Börjar vi luckra upp principen, kan vi snart komma i en liknande situation när det gäller andra brott utan att egentligen veta var vi hamnar.

Herr Oskarson påpekade att domstol måste pröva frågan och att telefonavlyssningen är omgärdad med säkerhetsföreskrifter. Ja, det är gott och väl, men utan att misstro våra domstolars ärliga uppsåt vid beslut om telefonavlyssning är jag rädd att man i alltför många fall kan bedöma läget som allvarligt, medan effekten blir ringa.

Det är inte sannolikt att storlangarna, de verkliga bovarna i dramet, förmedlar särskilt viktiga uppgifter per telefon. De sluga människor det här rör sig om har nog redan vidtagit mått och steg för att klara sig ur den fälla som gillras för dem. Däremot är jag rädd för att andra människor, som kanske någon gång har kommit i kontakt med narkotika, kan känna rädsla och psykisk press och tro att deras telefoner också avlyssnas. Kan detta avhålla någon från fortsatt kontakt med narkotika, är det bra, men det är inte hos den kategorin vi finner de stora problemen. Dessa människor kan som sagt drabbas rent psykiskt, medan de verkliga narkotikahajarna går fria.

Vi vet att det finns länder i Europa där man använder telefonavlyssning. En del länder överväger att ändra sina lagar i riktning mot det som gäller här innan vi fattar beslutet i dag. Är det någon som vet hur människan i dessa

Telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

länder upplever sin situation? Lyckligtvis vet jag det inte av egen erfarenhet, men jag har träffat och talat med människor som har berättat om vilken osäkerhet och psykisk press det innebär att veta att någon utomstående lyssnar till deras telefonsamtal. De har uttryckt sin glädje över att ingen i Sverige behöver utsättas för en sådan tortyr som denna nervpress innebär. Nu är vi alltså i färd med att införa telefonavlyssning bara på en möjlig misstanke, att den som har ett visst telefonnummer kan vara brottsling på narkotikaområdet.

Herr talman! Propositionen innebär ett viktigt principiellt avsteg från de regler som är avsedda att skydda den personliga integriteten. Det här är en svår fråga att ta ställning till och ett viktigt beslut att fatta. Jag anser att ett så viktigt problem borde ha föregåtts av en offentlig debatt och över huvud taget ha fått en grundligare behandling. Den osäkerhet som återspeglas i propositionen angående verkan av telefonavlyssning kan ge en antydning om att man har handlat i panik, och det är kanske lättförståeligt med hänsyn till den situation vi har i dag, men jag är nästan övertygad om att vi efter en annan förbehandling skulle ha fått en proposition om åtgärder för att avslöja sådana som begått grova narkotikabrott och ett lagförslag som kunnat ge den bekämpningseffekt vi alla önskar och avser utan att tillgripa telefonavlyssning.

Herr Martinsson undrar, varför vi i dag inte kan lägga fram förslag om andra åtgärder än telefonavlyssning, åtgärder som skulle vara bättre. Regeringen och första lagutskottet har dock inte heller varit så säkra på att detta medel är effektivt. Med hänsyn till den osäkerheten hade det varit bättre att inte lägga fram förslaget utan en närmare prövning.

Jag yrkar bifall, herr talman, till motionerna som har avgivits i ärendet,

vilket innebär avslag på proposition nr 5.

I detta anförande instämde fröken Sandell (s).

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Jag lyssnade med mycket stort intresse på vad fru Thunvall anförde nyss. I och för sig anser jag att det är utomordentligt glädjande att här i kammaren finns en så stark tveksamhet när det gäller tillgripande av en metod, som vi inte tycker riktigt hör hemma i ett demokratiskt samhälle.

Fru Thunvall undrade hur det kommer sig att ingen, trots den tveksamhet som lyser igenom utskottsutlåtandet, har reserverat sig emot utskottets förslag. Jag tycker att herr Martinsson ganska klart och tydligt har redovisat anledningarna härtill. För min del måste jag säga att narkotikaproblemet är för samhällets del en så utomordentligt allvarlig sak, att man inte alltför lättvindigt vill sopa undan förslag om åtgärder för att komma till rätta med det. Det finns en ganska allmänt utbredd uppfattning att vi nog kan komma åt de små langarna men att de verkligt stora »hajarna» sitter som någon sorts giftspindlar i sina nät utan att någon ännu har lyckats att dra fram dessa vidriga djur i dagsljuset. Nu tror eller åtminstone hoppas polisen att man genom telefonavlyssningen skall få ytterligare en möjlighet att komma de verkliga skurkarna på spåren. Jag medger gärna att den förhoppningen kanske hör till de fromma, men jag vågar ändå inte kategoriskt säga att telefonavlyssning inte kan visa sig vara en möjlighet att nå det önskade resultatet.

Jag skulle gärna sett att vi inte hade behövt anta denna proposition, men jag är för dagen inte beredd att säga att vi inte bör göra försöket, åtminstone på ett år.

Till herr Bergman skulle jag vilja säga att han kanske har läst utskottsutlåtandet,

Telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

det en smula slarvigt. Utskottet har inte sagt att när denna fråga kommer upp till omprövning efter något år skall vi ställa vissa villkor, utan utskottet har tagit fasta på just de farhågor som uttryckts i en av motionerna, nämligen att det lätt kan bli på det sättet att man permanentar en sådan här lag. Därför säger utskottet att om frågan tas upp igen skall vi kräva en utförlig redovisning, så att vi får veta om dessa åtgärder har lett till den åsyftade effekten. I annat fall bör det inte ifrågakomma att man förnyar denna lag.

Under de premisserna har jag, även om jag verkligen har varit mycket tveksam, beslutat mig för att godta propositionen, men jag gör detta under det stränga förbehållet att jag gärna vill mycket noga pröva frågan om det någon gång skulle komma på tal att förnya lagen.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till utskottets förslag.

Fru THUNVALL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte mycket bemöta fröken Bergegrens anförande, men fröken Bergegren sade bland annat att telefonavlyssning inte är en metod som vi bör tillgripa i ett demokratiskt samhälle. Nu vill man ändå tillgripa den. Det är detta som vi motionärer inte vill.

Herr CARLSSON i Tyresö (s):

Herr talman! Var och en som tar del av förslaget om införande av telefonavlyssning måste självfallet känna tveksamhet. Den spontana reaktionen är väl för de allra flesta av oss att ett förslag i den riktningen måste avvisas. Men när vi skall ta ställning till samhällets åtgärder i narkotikabekämpande syfte, kan vi inte isolera en åtgärd och bedöma den för sig, utan då måste vi se till utsikterna att med framgång genomföra programmet i sin helhet.

Det tiopunksprogram som regeringen har presenterat innehåller ju en rad

olika åtgärder på det internationella planet, en upprustning av vårdresurserna, en utökad informationsverksamhet, en förstärkning av polisens och tullens resurser och sist men inte minst engagerandet av ungdomsorganisationerna i kampen mot narkotika. Om man vidtar alla de åtgärder som jag här har nämnt men ändå inte kommer åt det lilla antalet storgrossister i narkotika, då är jag personligen rädd för att de andra åtgärderna i stor utsträckning kommer att bli ett slag i luften. Man kommer inte att nå roten till det onda.

Herr förste vice talmannen sade tidigare här att det redan i dag finns goda möjligheter att nå resultat. Det är riktigt att polisen har avslöjat en del knarknästen och en del langare. Men det genomgående för dessa resultat är just, att man aldrig nått storlangarna, att man alltid bara fått fast en del obetydliga redskap, som dessutom ofta är redskap i den meningen att de själva är slavar under narkotika. På den vägen nås inga bestående och avgörande resultat.

Storgrossisterna i narkotika har ju ett enda syfte: att hänsynslöst tjäna pengar på andra människor trots att de öppet inser hur det går för de människor som på detta sätt — jag kan inte använda ett annat ord — sugts ut. Det verkar uppenbarligen inte på minsta sätt återhållande att de ser dessa människors undergång. Jag vill gärna göra den personliga deklarationen att detta för mig har varit avgörande för att acceptera ett sådant här mycket allvarligt ingrepp.

Det är, som jag nämnde, ett faktum att en mycket stor del av marknaden behärskas av ett litet antal profitörer som arbetar i stor skala. Erfarenheten inte minst under de senaste månaderna visar att det är oerhört svårt att komma åt dessa profitörer med konventionella spaningsmetoder. Det är mot den bakgrunden som regeringen, förmodar jag, har lagt fram sin proposition, då den funnit det försvarligt att ge polisen till-

Telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

gång till denna spaningsmetod, telefonavlyssning, under förutsättning att tillräckliga garantier skapas mot missbruk. Lagförslaget innehåller också ett flertal sådana garantier. Inte minst viktigt i sammanhanget är att lagen görs tidsbegränsad. Den gäller bara för ett år och den kan inte förlängas utan riksdagens medverkan.

Man kan också utgå från att riksdagen, om en förlängning blir aktuell, kommer att få en redovisning av hur ofta lagen behövt användas och i hur många fall telefonavlyssning lett till avslöjande och lagföring. Då är det riksdagens sak att med detta faktaunderlag ta ställning till om metoden har varit ett effektivt medel som fyllt sin uppgift och kan avskaffas, om den bör användas ytterligare någon tid eller om den — tyvärr i så fall — inte har varit tillräcklig, inte har löst uppgiften och därför inte skall användas i fortsättningen.

Hur angeläget det än är och hur bekymmersamt det än är att komma till rätta med tillverkning, smuggling och handel med narkotiska preparat hade det ändå enligt min uppfattning funnits anledning tveka om att sätta ett vapen som telefonavlyssning i händerna på polisen, om man behövde befara att avlyssning skulle sättas in mot ett stort antal människor som har mer eller mindre ytlig beröring med narkotikatrafiken. De uppgifter vi fick i den arbetsgrupp som förberedde regeringens tiopunktsprogram visar emellertid klart att det inte var fråga om någonting sådant. Jag kan av självklara skäl inte här nämna några absolut säkra siffror, men jag skulle inte bli förvånad om det när materialet efter ett år läggs på bordet visar sig att antalet avlyssnade personer kommer att understiga dussinet.

Med hänsyn till det allvarliga hot mot enskilda individer och inte minst mot ungdomar som narkotikamissbruket utgör, svårigheterna att komma till roten med det onda om man inte når stor-

grossisterna och de begränsningar av telefonavlyssningens användning och garantier mot missbruk som förordats, vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag har varit utomordentligt tveksam när jag läst handlingarna i det här ärendet, och jag har varit mycket tveksam under den här debatten. Men avgörande för mig har — förutom den oro vi alla känner för narkotikans spridning — varit följande.

Lagen gäller på ett år. Nästa års riksdag får tillfälle att åter pröva denna fråga. Och nästa år får vi — det har herr Martinsson med skärpa understrukt — en utförlig redogörelse för hur denna rätt till telefonavlyssning har brukats, hur ofta den har använts och vilka resultat den har lett till.

På grund av de inskränkningarna kommer jag, med stor tvekan, att följa utskottets linje.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 907 och II: 1041 samt I: 908 och II: 1042; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bergman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionerna I: 907 och II: 1041 samt I: 908 och II: 1042.

Sabbatsår

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Bergman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 146 ja och 39 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 17

Sabbatsår

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av motioner om sabbatsår.

Andra lagutskottet hade behandlat två till lagutskottet hänvisade motioner, I: 224 av herr *Dahlén m. fl.* samt II: 260 av fru *Nettelbrandt m. fl.*

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning rörande möjligheterna att inom ramen för den allmänna försäkringen eller annorledes ge enskilda individer rätt att under livstiden åtnjuta längre sammanhängande ledighet i form av sabbatsår eller sabbatsledighet».

Utskottet hemställde,

att motionerna I: 224 och II: 260 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru *Hamrin-Thorell*, herr *Azelson* och fru *Frænkel* (samtliga fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna I: 224 och II: 260 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förutsättningslös utredning angående

möjligheterna att ge enskilda individer en längre sammanhängande ledighet från det ordinarie arbetet i form av s. k. sabbatsledighet.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Till andra lagutskottets utlåtande i anledning av motion nr 260 i denna kammare av fru *Nettelbrandt* är fogad en reservation som jag gärna vill säga några ord om. I motionen förekommer såväl ordet sabbatsår som ordet sabbatsledighet. Jag skulle vilja säga att sabbatsår används som arbetsterm för en längre tids sammanhängande ledighet, långledighet. Det behöver inte vara just ett år, det kan vara tre eller sex eller åtta månader.

Tanken på en längre sammanhängande ledighet är inte ny. I ett flertal länder har man, vilket utskottet också nämner, länge prövat systemet. Till exempel bilarbetare i USA har efter vissa kvalifikationsår en längre ledighetsperiod, liksom metallarbetare och typografer i Australien — man beräknar, att där omkring en femtedel av befolkningen är direkt berörd av beslutet. På Island finns möjlighet för alla lärare att efter normalt tio års anställning få ett arbetsfritt år med full betalning, för att vidareutbilda sig genom studier hemma eller genom studiebesök i andra länder.

Man kan möjligen när det gäller läraryrket säga att vi här i Sverige har en liten början till en betald långledighet genom att lärarna kan få 240 dagars tjänstledighet med B-avdrag för vidare studier.

Samma chans till vidareutbildning bör alla grupper i samhället kunna få. Detta skall inte begränsas till en enda yrkeskår. De som av olika anledningar inte fått utbildning i ungdomen kan på detta sätt få kompensation under äldre år.

Sabbatsår

TCO började redan för ett tiotal år sedan propagera för en längre tids ledighet. Dess dåvarande jurist, nuvarande statsrådet Lennart Geijer, var då som nu positiv till förslaget. Med den uppskrivade arbetstakt vi har i dag ökas riskerna för stress och psykisk ohälsa, som i sin tur ofta orsakar kroppsliga sjukdomar och nedsatt arbetsförmåga. En lång sammanhängande avkoppling kan bli en positiv motåtgärd.

Långledigheten bör inte vara knuten till någon viss ålder. Den skall enligt min mening kunna tas ut någon gång mellan 40 och 60 års ålder. Till och med vid 60 års ålder kan man behöva koppla av det rutinmässiga arbetet för att under lugna förhållanden sätta sig in i ett sig snabbt utvecklande samhällens våldsamma förändringar och orka med resten av arbetslivet. TCO betonade också vikten av att ett system för sabbatsledighet ges ett sådant innehåll att arbetskraftens rörlighet mellan olika arbetsgivare inte hindras.

Arbetsmarknadsstyrelsen avgav ett positivt yttrande 1966. Utskottet har i sitt utlåtande också skrivit in styrelsens åsikt om större flexibilitet såväl i fördelningen av arbetstiden under den aktiva tiden som i fråga om dennas längd och att dessa spörsmål förtjänade uppmärksamhet vid diskussion bl. a. om utformningen av den allmänna försäkringen.

Vi är väl medvetna om att flera problem uppstår, när man skall införa en sammanhängande ledighet av detta slag. Finansieringen av en reform som denna, som skulle omfatta alla löntagare och helst även arbetsgivare och fria yrkesutövare, måste ingående diskuteras och olika möjligheter övervägas.

Motionärerna har bl. a. pekat på *ett* alternativ — att inordna reformen i socialförsäkringssystemet, varvid eventuella försäkringsavgifter kan bli föremål för underhandlingar mellan arbetsmarknadens parter.

Problemet måste bli genomdiskuterat

och analyserat. Därför begärs i motionen en parlamentarisk utredning. Denna skulle kunna bilda underlag för framtida förhandlingar och diskussioner.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till den vid andra lagutskottets utlåtande nr 8 fogade reservationen.

Herr förste vice talmannen övertog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Fru SIGURDSEN (s):

Herr talman! Denna fråga gäller ju problemet om en längre ledighet.

I motionen talas om sabbatsår eller sabbatsledighet. Fru Fränkel har visserligen sagt att sabbatsår bara är använt som en arbetsterm. Som motiv för en sådan ledighet anför man att den skulle kunna användas för studier. Man skulle kunna sammankoppla den med havandeskapsledighet, alltså få en längre ledighet än kvinnor nu har. Detta är ett par av de exempel man ger som motiv för reformen.

När den nu aktuella motionen tidigare behandlades i riksdagen sändes den ut på remissbehandling, och såvitt jag kan tolka remissyttrandena fick den knappast något större stöd av löntagarorganisationerna, även om man liksom fru Fränkel kan utläsa en positiv hållning från TCO:s sida. Men löntagarorganisationerna har i varje fall i sina yttranden sagt att detta är en fråga som bör lösas avtalsvägen. Något större intresse för denna fråga har dock inte visats från löntagarorganisationernas sida, och det är väl ändå löntagarna som frågan om ett eventuellt sabbatsår gäller.

Frågor som aktualiseras i riksdagen är oftast — och det är väl naturligt — uttryck för en opinion hos delar av folket, hos grupper, hos organisationer o. s. v. Mig veterligt har inga löntagarorganisationer haft denna fråga ens uppe till diskussion. Vad beror det på?

Jo, det beror förmodligen på att man

Sabbatsår

har många andra olösta frågor som man vill aktualisera. Det beror såvitt jag kan förstå också på att detta fortfarande är en mycket exklusiv fråga i vårt samhälle, vilken ligger fjärran från de frågor som är aktuella eller som vi ens kan tänka oss att aktualisera i dagens läge, även om vi givetvis skall bemöda oss om att vara visionära.

Vad kostnaderna beträffar säger man i reservationen att det inte kan komma på fråga att arbetsgivarna skall åläggas en extra kostnad. Försäkringsavgifterna skall man förhandla om. Vem skall betala? I alla sådana här sammanhang uppstår det kostnader; reformen måste ju finansieras.

Jag var först en smula tveksam och undrade om motionen gällde en mindre grupp bland löntagarna, men fru Fränkel framhöll att motionärerna avser alla löntagare. Då är det ju fråga om mycket stora kostnader, som till syvende och sist alla måste vara med och betala, även om ytterst få grupper har möjlighet att utnyttja förmånen. Personer med små inkomster skulle i den situationen få vara med och betala för dem som har möjlighet att tillgodogöra sig ledigheten.

Det har talats om förhandlingar. Vi vet att förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter alltid är mycket hårda och att det finns många angelägna frågor att ta upp. Vi är medvetna om att välfärdssamhället behöver ses över. All utveckling innebär en förändring, men jag tror att det för dagen finns större frågor att dels använda våra utredningsresurser till, dels i framtiden satsa av samhällets medel på.

Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru FRÄNKEL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Sigurdsen sade bl. a. att löntagarorganisationerna inte visat något intresse. Jag vill bara göra fru Sigurdsen uppmärksam på att den här frågan diskuterades på TCO:s ut-

bildningsdagar i höstas. Enligt ett referat därifrån uttalade sig t. o. m. ombudsmannen i LO Tore Karlson mycket positivt för tanken på ett sabbatsår.

Fru Sigurdsen sade dels att frågan inte går att lösa avtalsvägen, dels tvärtom. Det finns angelägnare saker, sade fru Sigurdsen vidare, och därom är jag ense med henne. Det finns många uppgifter som vi måste lösa först, men jag är så optimistisk att jag tror att alla dessa skall vara lösta vid slutet av 1970-talet eller under tiden närmast därefter. Reformen kan inte förverkligas tidigare, men vi vill att en utredning görs redan nu, så att allting är förberett den dag då förslaget kan omsättas i praktiken.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Fru Sigurdsen har talat om att remissinstanserna inte ställt sig särskilt positiva. Jag skulle nog tvärtom vilja säga att vid den remissbehandling som skedde för tre år sedan visades en mycket positiv inställning, ehuru det fanns delade meningar när det gällde på vilken väg man skulle gå fram för att uppnå en lösning av denna fråga.

Jag har personligen den allra största respekt för tanken att frågor som rör arbetsdagar skall lösas i första hand genom avtal och inte genom lagstiftning. Vi har emellertid sett många gånger — inte minst i pensionsfrågor — att det inte är möjligt att komma fram till goda lösningar, som omfattar alla grupper av anställda, om det inte finns ett utredningsmaterial som underlag för förhandlingarna. Det har också vid flera tillfällen visat sig att det kan vara bra att ha allmänna bestämmelser som fyller ut, där de avtal som träffas inte räcker till.

Fru Fränkel har redan tagit upp LO:s inställning. Vid de utbildningsdagar som ägde rum under hösten och som fru Fränkel har refererat till hade jag tillfälle att diskutera bl. a. dessa frågor. När jag tog upp frågan om sabbatsle-

Sabbatsår

dighet fick jag ett livligt instämmande från den LO-representant som var närvarande vid dessa utbildningsdagar. Tidningar över hela landet skrev om denna stora fråga att LO begär sabbatsår. Jag vet inte vad det har blivit av den frågan för LO:s del. Det skulle vara av intresse att här få en redogörelse för på vilket sätt LO nu arbetar för att få till stånd det sabbatsår som man gjorde ett stort nummer av under hösten.

Statskontoret har gjort en del intressanta uttalanden. Man har utfört en särskild översyn som rör arbetsmarknadsverket och arbetsmarknadspolitiken och sökt komma fram till någonting som skulle skapa bättre organisatoriska och administrativa betingelser för genomförandet av 1970-talets arbetsmarknadspolitik. Man har i detta hänseende uppdragit åt tio ekonomer att på olika områden tänka visionärt inför 1970-talets arbetsmarknadspolitik. Det finns i detta sammanhang mycket intressanta synpunkter, bl. a. från Ingemar Ståhl. Han behandlar just frågan om utbildningen, nödvändigheten av att omskola sig, som blir alltmer accentuerad på 1970-talet. Han talar om svårigheterna för den enskilde att klara detta, och han skisserar ett slags utbildningsfond som skulle ge möjligheter till den vidareutbildning och omskolning som den enskilda individen alltmer kommer att behöva.

Denna ekonoms tankegångar rimmar mycket väl med motionärernas, som — utan fullständig parallellitet — ser det som en nödvändighet att med ett större grepp lösa dessa frågor för att individen också utbildningsmässigt skall kunna klara sig.

Motionärerna har tagit upp många andra saker, men utbildningen är en viktig fråga. Rekreationen, som inte närmast innebär att bara ligga stilla och göra ingenting utan skall vara en riktig stimulansgivning till den enskilda, är inte det minst viktiga.

Fru Sigurdsen undrade vem som skall

betala. Det är av intresse att läsa vad utskottet anför på denna punkt. Utskottet säger att en sabbatsledighet »i den omfattning som motionerna syftar till uppenbarligen skulle medföra mycket höga kostnader och att vid en jämförelse med andra aktuella reformkrav införandet av en allmän sådan ledighet måste bedömas som mindre angelägen».

Inom parentes sagt är det anmärkningsvärt att fru Sigurdsen just såsom LO-representant kan skriva under ett sådant här uttalande, när samtidigt LO — om jag har läst pressreferaten rätt — med sådan kraft har avsett att gå in för sabbatsåret.

När utskottet anför att det uppenbarligen skulle medföra mycket höga kostnader, vittnar det enligt min mening om att man inte tillräckligt har satt sig in i de tankegångar som ligger bakom motionerna. Motionärerna har antytt möjligheterna att t. ex. inränga denna fråga inom den allmänna försäkringens ram. Det är, vilket förresten arbetsmarknadsverket påpekade i sitt remissyttrande för tre år sedan, i högsta grad fråga om en större flexibilitet när det gäller utnyttjandet av fritiden. Det behövs med andra ord över huvud taget inte vara fråga om kostnader. Det är inte nödvändigt att det blir en sådan lösning, utan det kan helt enkelt bli en förändrad periodicitet i arbetstiden om man ser på den enskildes hela levnadsperiod. Jag tror att det är ett alltför statiskt betraktelsesätt om man här endast tar sikte på arbetstiden per vecka eller per år. Ser man det i ett längre perspektiv för de enskilda individerna, kommer onekligen hela den aktiva perioden in. Det är ingenting som säger — motionärerna har i varje fall inte sagt det — att det över huvud taget skall bli några kostnader. Man kan tänka sig sådana lösningar, men det är fullständigt felaktigt uppfattat av utskottet när det framhåller att det uppenbarligen måste bli mycket höga kostnader. Detta är i varje fall inte

Sabbatsår

motionärernas avsikt. Jag tror att det är mycket viktigt att man inte är ekonomiskt orealistisk utan också tar de ekonomiska faktorerna med i bedömningen. Det beror med andra ord på hur denna ledighet kan utformas om det blir fråga om kostnader eller icke.

Fru Fränkel redogjorde något för de lösningar som förekommer i andra länder. Jag tycker det är viktigt att påpeka — särskilt som fru Sigurdsen framhöll att det finns mycket mer angelägna frågor att syssla med — att vi är ganska underutvecklade i det här avseendet, eftersom man i en rad länder sedan många år tillbaka har haft liknande lösningar för stora grupper. Vi borde inom Sverige börja ägna denna fråga större uppmärksamhet än som hittills varit fallet.

Man har använt ordet »visionär». I likhet med de ekonomer som från statskontorets sida har uttalat sig om arbetsmarknadspolitiken under 1970-talet tror jag det är viktigt att man tänker visionärt och inte tänker på hur dagens samhälle ser ut. Om man vill ha lösningar som i varje fall är mera övergripande för olika grupper är det inte möjligt att från den ena dagen till den andra finna sådana lösningar utan att ha hela området kartlagt. Just en sådan översyn som motionärerna har begärt gör det bl. a. möjligt för organisationerna att träffa de avtal som de kan komma att vilja träffa. Det är viktigt att understryka att om det inte skall bli nära nog någon form av livegenskap inom ett arbetsområde eller hos en arbetsgivare, kan det vara nödvändigt att genom t. ex. insamlande av poäng eller något liknande spara ihop till den här perioden, när den nu skall komma.

Herr talman! Jag ber att få instämma i yrkandet om bifall till reservationen.

Fru SIGURDSEN (s):

Herr talman! Fru Nettelbrandt frågar bl. a. hur LO arbetar. LO har gjort ett

stort nummer av frågan om sabbatsår. Det är möjligt att pressen har gjort ett stort nummer av ett inlägg som kan ha gällt en ledighet exempelvis för vuxenutbildning, och hur LO arbetar på det området kan jag tala om för fru Nettelbrandt, eftersom man för några veckor sedan framlade ett program med en målsättning för hur den framtida vuxenutbildningen skall utformas. Där tar man upp exempelvis frågan om anställningstrygghet och andra frågor för dem som nu behöver få del av vuxenutbildning. Visst kostar det programmets genomförande pengar, fru Nettelbrandt. Man är inte så orealistisk inom löntagar- och arbetsgivarorganisationerna att man inte förstår att reformer av alla slag kostar pengar. Fru Nettelbrandt sade att det inte behöver vara en fråga om kostnader, men jag har svårt att förstå vad hon menar. Varför har vi inte då mycket tidigare fått fyra veckors semester, och varför har vi inte kunnat genomföra en förkortning av arbetstiden mycket tidigare? Menar fru Nettelbrandt att reformer som semesterlagstiftning och arbetstidsförkortning inte kostar något? Jag tycker att det i så fall är ett mycket orealistiskt resonemang.

Denna fråga måste få mycket stora samhällsekonomiska konsekvenser, om det skall bli en förmån som alla kommer i åtnjutande av. Jag sade att det finns många andra angelägna spörsmål som kanske behöver både utredas och diskuteras. För mig, fru Nettelbrandt, är politiken en fråga om prioritering, och jag anser i likhet med utskottets majoritet att den föreliggande frågan i dagens läge inte står särskilt högt på listan över det som vi bör prioritera.

Herr talman! Med det sagda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Fru Sigurdsen sade att

Sabbatsår

pressen möjligen gjort ett stort nummer av saken. Om jag inte tolkar henne fel är det tydligen så, att LO inte avser att göra något större nummer av frågan, men jag tror att det finns ett mycket stort intresse för saken bland LO:s medlemmar. De avtal som träffats i USA beträffande den stora bilarbetargruppen visar exempelvis att det verkligen finns ett intresse för deras del. I många hänseenden har ju LO varit ett föredöme för organisationerna i USA, och jag tror att man här borde vända på steken och se litet mer på hur de amerikanska organisationerna löst sina frågor.

Visst kostar programmet pengar, säger fru Sigurdsen. Jag vill inte bestrida att det kan bli fråga om en kostnads-post som t. o. m. kan bli stor, men det är helt och hållet beroende på den form av lösning som man anser sig böra stanna för. Fru Sigurdsen tycker att det är orrealistiskt att tänka sig att lösa problemet utan kostnad och hänvisar till att arbetstid, semester o. s. v. kostar pengar. Men låt mig ännu en gång upprepa att det gäller periodicitet inte bara under kortare tidsintervaller utan under hela den aktiva levnadsperioden. Jag kan ta ett aktuellt exempel på en lösning som något antytts i motionerna, men observera att jag inte vill binda mig vid just detta förslag till lösning, även om det är en tänkbar väg. Man skulle kunna tänka sig att en person i 40-50-årsåldern, som är särskilt stressad eller exempelvis i behov av omskolning, speciell rekreation eller förnyelse i sitt arbete, skulle kunna ta en sabbatsperiod på ett halvt år för att sedan vid pensionsåldern stanna kvar i aktivt arbetsliv ytterligare ett halvår. För den som i organisationslivet har mött människor som kommit upp i pensionsåldern och som vet att den stora önskan och det stora kravet i deras fall ofta är att få vara kvar i aktiv tjänst så länge som möjligt är detta i och för sig inte någon verklighetsfräm-

mande tanke. Det är helt enkelt fråga om att ge individen valfrihet. Kanhända utnyttjandet av den anställde och tillfredsställelsen för honom själv under perioden efter sabbatsledigheten kan bli så oerhört mycket större och bättre än om denna förnyelseperiod inte stätt till buds.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Fränkel begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Fränkel begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 164 ja och 15 nej, varjänte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 18

Lagfäst rätt till tjänstledighet för deltagande i vuxenutbildning

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 9, i anledning av motioner om lagfäst rätt till tjänstledighet för deltagande i vuxenutbildning.

Andra lagutskottet hade behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I: 145 av herr *Werner* samt II: 162 av fru *Ryding*.

I motionerna, vilka var likalydande, hade yrkats, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om att frågan om lagstadgad rätt till tjänstledighet för deltagande i vuxenutbildning blir föremål för snabb utredning och att förslag härom snarast förelägges riksdagen».

Utskottet hemställde,

att motionerna I: 145 och II: 162 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru *RYDING* (vpk):

Herr talman! Departementschefen konstaterar i årets statsverksproposition, bilaga 10, att utbyggnaden av vuxenutbildningen fortsätter i snabb takt och anser det riktigt att i högre grad än hittills varit möjligt satsa på denna verksamhet. Vi har i våra motioner I:145 och II:162 sagt att vi anser denna utveckling på vuxenutbildningens område glädjande och att den på allt sätt måste stödjas av myndigheterna.

Det är som utskottet skriver alldeles korrekt att en motion av likartat slag som de nu förevarande behandlades av denna kammare så sent som i början av december förra året. Denna motion avslogs trots flera mycket positiva remissvar som instämde i motionens yrkande. I årets utlåtande nr 9 från andra lagutskottet hänvisas också till fjolårets

remissyttranden, och vi hörde alldeles nys i debatten här av fru *Sigurdson* att LO just tagit upp problemet med anställningstryggheten i samband med vuxenutbildning.

Det är intressant att läsa vad utskottet i år skriver för att motivera ett avslag på åtminstone en begäran om utredning av frågan om lagstadgad rätt till tjänstledighet vid vuxenutbildning. Utskottet hävdar att vuxenutbildningen inte får medföra produktionsbortfall och därför i görligaste mån bör bedrivas på deltid. Om man skulle behöva hel tjänstledighet någon tid beroende på att man inte orkar med ett pressande förvärvsarbete vid sidan av vuxenutbildning, skall dessa frågor i första hand — som det alltid heter — lösas genom avtal mellan berörda organisationer på arbetsmarknaden. Utskottet vädjar vidare till arbetstagarna som grupp att tänka på de nackdelar som en rätt till uppsägningskydd vid vidareutbildning skulle medföra. Det talas i detta som i så många andra sammanhang mycket vackert om arbetstryggheten för de övriga anställda, d. v. s. för dem som inte genomgår vuxenutbildning.

Över huvud taget konstrueras enligt min mening så många hinder för en utredning av detta slag att man verkligen måste fråga sig hur motsvarande problem någonsin kunde lösas i samband med barnsbörd och militärtjänstgöring.

Kärnpunkten för oss är att denna fråga lösas på ett för de vuxenstudenter tillfredsställande sätt utan onödigt dröjsmål. Man var åtminstone enligt utskottets utlåtande förra året överens med oss om detta, även om man ville gå andra vägar.

Jag skall inte nu ta upp tiden med att upprepa de invändningar vi förra året hade till utskottets motivering, eftersom de utförligt redovisades i den debatt vi hade här i kammaren den 5 december förra året. Vi klaggjorde också då liksom vi gör i dag att vi inte kan

Lagfäst rätt till tjänstledighet för deltagande i vuxenutbildning

acceptera utskottets resonemang i denna fråga.

Men, herr talman, det är kanske väl magstarkt att såsom utskottet gör i sitt utlåtande i år sluta med att påpeka att man vidhåller sin uppfattning med följande motivering: »Sedan frågan behandlades i höstas har inte inträffat något som påkallar lagstiftning på området.»

Är det möjligen obekant för de ärade ledamöterna i andra lagutskottet att vi nu står mitt uppe i en avtalsrörelse, där bland andra trygghetsfrågor även tagits upp frågan om förbättring av avgångsvederlaget och permitteringslönen? Är det vidare obekant för de ärade ledamöterna i andra lagutskottet att Svenska arbetsgivareföreningen viftat med kalla handen mot LO vid årets avtalsförhandlingar, att dessa strandat och att en förlikningskommission arbetar? Varför skulle det med den ställning som nu finns i riksdagen sedan höstens val vara så främmande för socialdemokraterna att genom olika lagstiftningsåtgärder verkligen lösa en hel del trygghetsfrågor för de svenska löntagarna och låta avtalsförhandlingarna mera koncentrera sig på lönerna. Både i fjol och i år hävdas på flera ställen i andra lagutskottets utlåtanden att vi avser att detta skulle gälla årslånga tjänstledigheter. Men varför detta? Själv känner jag fall där vuxna börjat utbilda sig på fritiden i aftonskolor o. s. v., men när dessa människor verkligen i slutspurten behövt dels få möjligheter att helt ägna sig åt studierna för att nå ett så gott resultat som möjligt, dels också ha den trygghet som det innebär att ha ett arbete att komma tillbaka till, så har detta inte lyckats dem. Jag kan ta ett exempel.

En ung pojke hade läst på aftonskola, men han behövde under en termin, d. v. s. fyra månader, tjänstledighet helt och hållet för att klara av studierna med goda betyg.

Han begärde denna tjänstledighet och

fick till svar av sin arbetsgivare: »Nej, skall du vara borta så länge är det lika bra att du slutar med detsamma.»

Herr talman! För att vi skall få bästa möjliga resultat av den satsning som samhället gör för de vuxenstudierande, måste dels det studiesociala stödet få en bättre utformning, dels den fråga lösas som vi motionerat om, nämligen frågan om rätt att erhålla den tjänstledighet vederbörande anser sig behöva. I fråga om det studiesociala stödet pågår en utredning, och jag hoppas innerligt att den snart kommer att lägga fram bra förslag. Men när det gäller frågan om tjänstledighet pågår inte någon utredning. Är den vuxenstudierande rädd för att han eventuellt »utbildar sig till arbetslös», så måste detta givetvis både påverka resultaten och förstärka tveksamheten att ta steget till denna utbildning.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till motionerna I:145 och II:162.

Fru SIGURDSEN (s):

Herr talman! Jag måste medge att jag har mycket större sympatier för denna motion än för den som vi behandlade nyss. Vuxenutbildningen är en mycket angelägen fråga, och den kommer att få ett mycket stort utrymme i den framtida politiken. Det är en jämlikhetsfråga av stora mått.

Fru Ryding finner det märkligt att utskottet kan skriva: »Sedan frågan behandlades i höstas har inte inträffat något som påkallar lagstiftning på området.» Därtill kan sägas, att sedan utskottet behandlade frågan den 25 februari har ändå det inträffat, att Landsorganisationen den 26 februari offentliggjorde sitt program för vuxenutbildningen i betänkandet »Fackföreningsrörelsen och vuxenutbildningen». När det gäller anställningstryggheten i samband med vuxenutbildningen sägs i betänkandet, att detta inte bara är en fråga om ledighet för den period ut-

Inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall

bildningen omfattar. LO utvidgar i sitt program frågan till att även gälla ett bibehållande av de sociala förmånerna under denna tjänstledighet. Detta är också en mycket viktig fråga.

Landsorganisationen anser emellertid att denna fråga bör inrangeras i avtalsförhandlingarna och att lagstiftningen bör tillgripas först sedan det visat sig att den vägen inte är framkomlig.

Mot detta kan givetvis anföras, att LO inte representerar alla som behöver vuxenutbildning och att det kan finnas andra organisationer som har en annan uppfattning i denna fråga. Detta är naturligtvis riktigt, men jag tror inte att någon kan förneka att vi just bland Landsorganisationens över 1,5 miljon medlemmar finner en mycket stor del av de 70 à 75 procent av befolkningen som i dag har enbart 6- eller 7-årig folkskola. Det är väl ändå de grupperna som man i första hand vill nå med en utbyggd vuxenutbildning.

Vi lever i ett land, där arbetsmarknadens parter har en mycket stark ställning. När nu dessa anser att de först vill försöka att lösa denna fråga förhandlingsvägen, så tycker jag att den svenska riksdagen skall respektera det och avvakta resultatet av dessa förhandlingar, innan den vidtar andra åtgärder och tar upp frågan som ett lagstiftningsproblem.

Herr talman! Därmed vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Jag fick nu höra att utskottet behandlade frågan den 25 februari och att LO den 26 februari kom med sitt programförslag. Jag tycker att det är bra att detta förslag har framlagts, men jag vidhåller att jag anser det vara egendomligt att utskottet kunnat skriva att ingenting inträffat sedan föregående år som kan föranleda en *lagstiftning* i frågan. Vi har i vår motion begärt en *utredning*; det framgår av yrkandet.

I mitt föregående anförande hänvisade jag ju också till pågående avtalsförhandlingar.

Jag tycker att det är ensidigt att fru Sigurdsen inte alls fäster avseende vid det remissyttrande som TCO avgav redan förra året. I det framfördes önskemål utöver vad vi själva anförde, och dessa har vi tagit upp i år. TCO är ju i alla fall en rätt stor facklig organisation, även om LO också är det.

Jag håller med om att vuxenutbildningen är ett rättviseproblem, ett jämlikhetsproblem. Därför tycker jag inte att man först skall undersöka hur besvärligt och svårt, kanske t. o. m. omöjligt det är att lösa det avtalsvägen. Alla här vet väl hur många gånger de stackars karensdagarna bollades mellan riksdagen och arbetsmarknadens parter. Därför tycker jag att vi i rättvisans namn kan ta steget fullt ut, göra en utredning som tar upp alla aspekterna på frågan och sedan lagstifta på detta område. Jag vidhåller mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 145 och II: 162; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 19**Inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 10, i anledning av motioner angående inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall.

Andra lagutskottet hade i ett sammanhang behandlat fem till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 762 av fru *Hultell m. fl.* och II: 907 av fröken *Wetterström m. fl.*, i vilka hem-

Inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall

ställt, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att pensionsförsäkringskommittén får i uppdrag att med förtur utreda frågan om avskaffande av inkomstprövningen beträffande änkepension för dem, vars män avlidit före den 1 juli 1960»;

2) de likalydande motionerna I: 784 av herrar *Harald Pettersson* och *Axel Georg Pettersson*, samt II: 873 av herrar *Gustafsson* i Stenkyrka och *Börjesson* i Falköping, i vilka hemställs, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en snabb översyn av reglerna för erhållande av änkepension i syfte att eliminera de orättvisor som gällande bestämmelser innebär i de fall då makens död inträffat före den 1 juli 1960»; samt

3) motionen II: 389 av fru *Ekroth* och herr *Almgren*, i vilken föreslagits, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om sådana direktiv till den sittande pensionsförsäkringskommittén att frågan om 'övergångsänkornas' pension gives förtur i kommitténs arbete, så att delbetänkande därom snarast kan avlämnas».

Utskottet hemställde, att följande motioner, nämligen a) motionerna I: 762 och II: 907, b) motionerna I: 784 och II: 873 samt c) motionen II: 389, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Eric Carlsson* (cp), *Blomquist* (m), *Axelson* (fp) och *Lundberg* (s) samt fröken *Wetterström* (m), fru *Nilsson* (cp) och fru *Fränkel* (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna I: 762 och II: 907, motionerna I: 784 och II: 873 samt motionen II: 389 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att pensionsförsäkringskommittén ålades att med förtur behandla frågan om övergångsänkornas pensionsförhållanden i syfte att nuvarande inkomstprövning skulle avskaffas.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **WETTERSTRÖM** (m):

Herr talman! Det var så sent som den 14 november förra året som vi debatterade denna fråga. Därför skall jag begränsa mitt anförande i dag.

Då var jag ensam reservant i utskottet. Nu har jag glädjen att se att vi är sju reservanter som representerar alla de fyra demokratiska partierna. Frågan gäller då som nu vår strävan att söka undanröja en bestående orättvisa från år 1960, då nya regler för änkepensionen inom folkpensioneringen antogs. Därvid drogs en mer eller mindre godtycklig gräns mellan dem som hade blivit änkor före den 1 juli 1960 och dem som blivit änkor efter detta datum. Inkomstprövningen skulle bestå för de förra medan den slopades för de senare. En översyn av reglerna har begärts i motioner 1960, 1961, 1963, 1964, 1965, 1968 och i år, nu av representanter för de fyra demokratiska partierna.

År 1964 överlämnades det årets motion till pensionsförsäkringskommittén. Vad som hittills skett är att denna kommitté, som tillsattes 1962, i sitt andra betänkande i maj förra året föreslagit en höjning av det avdragsfria beloppet från 1 700 till 2 000 kronor. Kommittén har som vi vet att behandla många både stora och komplicerade frågor, t. ex. efterlevandeskyddet för fränskilda kvinnor, änklingspensioner och — genom tilläggsdirektiv som man erhöll 1967 — utredning av frågor som rör jämställande av män och kvinnor inom den allmänna pensioneringen. Även i fortsättningen skall kommittén visserligen ägna sig åt dessa s. k. äldre änkor. Men när kan man, herr talman, vänta ett förslag? I nio år har orättvisorna bestått. Den tabell som finns intagen i det pensionsförsäkringskommitténs betänkande som jag nyss talade om visar att övergångsfallen minskar starkt år från år. Budgetåret 1960/61 fanns 52 646 än-

Inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall

kor tillhörande denna kategori, 1968/69 beräknades antalet ha sjunkit till 26 300 och budgetåret 1978/79 skulle antalet övergångsfall vara nere i 8 100. Skall vi verkligen behöva vänta på ett eventuellt förslag till dess? Eller kommer kanske aldrig någonsin ett sådant förslag att läggas fram? Jag tillåter mig upprepa vad jag sade i debatten förra året, att ju längre man väntar desto billigare blir naturligtvis det hela för staten.

Av rättviseskäl bör det inte, anser vi reservanter, förekomma att man — allra minst inom ett allmänt pensionssystem — har olika bestämmelser för olika grupper försäkrade. Det är förklarligt att de kvinnor som alltjämt drabbas av inkomstprövningen på ett sådant sätt, att deras änkepension reduceras, inte kan låta sig övertygas om det motiverade i en sådan ordning. Man bör, menar vi, utan dröjsmål försöka finna en lösning på övergångsänkornas pensionsförhållanden med syfte att försöka undanröja nuvarande orättvisor.

Vi reservanter begär ingenting annat än att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga att pensionsförsäkringskommittén åläggs att med förtur behandla frågan om övergångsänkornas pensionsförhållanden i syfte att nuvarande inkomstprövning avskaffas. Jag tycker, herr talman, att det sannerligen är en hovsam begäran. De som velat tränga in i denna fråga måste väl erkänna att här föreligger orättvisor, och därför bör de kunna biträda vårt yrkande.

Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde fru *Kristensson* (m) och fru *Frænkel* (fp).

Fru **EKROTH** (s):

Herr talman! I motionen II:389 hemställer jag tillsammans med herr *Almgren* om sådana direktiv till den sittande pensionsförsäkringskommittén, att övergångsänkornas pension ges förtur

i kommitténs arbete, så att delbetänkande därom snarast kan avlämnas.

Andra lagutskottet har nu behandlat motionen tillsammans med flera andra i vilka samma hemställan görs. Beklagligt nog har samtliga motioner avstyrkts. Utskottet skriver: »Enligt utskottets mening talar skäl för att frågan om övergångsänkornas pensionsförhållande prövas i samband med övriga frågor av familjepensionskaraktär.» Man finner det mindre lämpligt att bryta ut den aktuella frågan ur dess sammanhang och behandla den med förtur. Nu frågar jag: Är inte just denna fråga av den karaktären att den borde prioriteras i utredningen? Det är en liten grupp som har kommit i kläm genom spärregeln, och det råder väl ingen tvekan om att den gränsregel som finns upplevs som mycket orättvis.

Det är nu nio år sedan de nuvarande reglerna för änkepension infördes, och man har under tiden haft goda möjligheter att konstatera hur de verkar. I utskottsutlåtandet framhålles också att alltifrån reglernas antagande har kritik riktats mot att änkor delas upp i två grupper, en för vilken inkomstprövning alltjämt skall ske och en för vilken inkomstprövning inte skall ske. Uppdelningen har ansetts otillfredsställande av rättviseskäl. Man hänvisar till att trots att sådana synpunkter förts fram vid ett flertal riksdagar har principen om inkomstprövning av pension till änkor i övergångsfallen likväl inte rubbats.

1964 års riksdag överlämnade frågan till pensionsförsäkringskommittén. Den har nu haft fem år på sig, och om vi då vill föra frågan framåt genom att ge den förtur nu, så borde man väl i dag ha kommit så långt att en sådan framställning borde kunna villfaras.

Det var några ord om bakgrunden till den inkomstprövade änkepensionen.

Alla de motioner som årligen återkommer med hemställan om en skyndsamt prövning bevisar väl bäst att allt inte står rätt till. Visserligen har in-

Inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall

komstprövningsreglerna mjukats upp i olika avseenden, och utskottet anför nu bl. a. följande: I avvaktan på kommitténs förslag får man fortsätta på den inslagna vägen att genom förbättringar av inkomstprövningsreglerna garantera övergångsänkorna en tillfredsställande ekonomisk trygghet. Redan nu medför gällande regler, säger man, »att änkepension i övergångsfallen kan utgå till sitt fulla belopp i alla de fall där behov av pension är stort». — Men vad innebär detta? Uttrycket »i alla de fall där behov av pension är stort» förefaller mig vara mycket svävande och godtyckligt. Om det emellertid nu skulle vara så som man säger i utskottsutlåtandet, hur vill man då förklara alla de insändare från änkor och deras anhöriga som ofta och till och med mycket ofta återfinns i fråge- och insändarspalter och alla interpellationer och motioner vid upprepade konferenser och andra överläggningar landet runt? Och hur många riksdagsmän har inte blivit påminda om problemet genom telefonpåringningar, telefonkontakter eller på annat sätt.

Antalet utbetalda änkepensioner i de s. k. övergångsfallen var i oktober 1968 omkring 27 000. Av dessa var uppskattningsvis något mindre än hälften nedsatta till följd av reglerna om inkomstprövning. Antalet änkor som på grund av inkomstprövningsreglerna ej erhöll pension angavs år 1964 av socialministern till uppskattningsvis 20 000.

Jag har genom riksdagens upplysningstjänst försökt att få reda på hur dagens aktuella siffror är, och jag har fått till svar att man på riksförsäkringsverket för pensionsförsäkringskommitténs räkning håller på att få fram uppgifter om antalet sådana änkor. Emellertid kan man väl förutsätta att dessa siffror har reducerats i varje fall för den senare gruppen, eftersom fem år har förflutit sedan man fick fram den sistnämnda siffran, och många av de änkor som då var med har kommit upp

i den vanliga folkpensionsåldern eller på andra sätt avförts ut statistiken.

Eftersom den grupp av änkor som motionen åsyftar alltså blir mindre och mindre och med hänsyn till att dessa människor verkligen är missgynnade, bör den spärregel som nu gäller snarast bli föremål för översyn.

Herr talman! Då vår framställning i motionen i första hand siktar till att låta pensionsförsäkringskommittén ge förtur åt detta avsnitt inom utredningen, borde man kunna visa generositet från kammarens sida i detta avseende. Den reservation som är fogad till utskottsutlåtandet tar ju också sikte på att låta förtursbehandla övergångsänkornas pensionsförhållanden och jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Lundberg* och *Almgren* (båda s) samt herrar *Nilsson* i Bästekille och *Lothgius* (båda m).

Fru NILSSON (cp):

Herr talman! Det talas i dagens debatt mycket om jämlikhet, men när det gäller att vidta åtgärder för att åstadkomma största möjliga jämlikhet i olika avseenden mellan människorna i vårt land hånder det tyvärr ibland inte så mycket. I alltför många fall går utjämningssträvandena alldeles oerhört långsamt.

Så är det enligt min mening då det gäller att rätta till de missförhållanden som nuvarande bestämmelser angående änkepension innebär i de fall när makens död har inträffat före den 1 juli 1960. Under ett flertal år har centerpartiet tagit upp denna fråga motionsvägen. Det är enligt vår uppfattning mycket beklagligt att den har förhalats på det sätt som har skett. Det borde vara rimligt att vi kommer ifrån det undermåliga system som vi nu har med en grupp änkor för vilken inkomstprövning skall gälla och en grupp för vilken sådan prövning inte skall före-

Inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall

tas. Vi borde också kunna få fram en sådan lösning utan något längre dröjsmål. De kvinnor som på grund av nuvarande bestämmelser med all rätt känner sig orättvist behandlade har redan väntat alldeles för länge på en sådan lösning.

Med det som jag här har anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är fogad till andra lagutskottets utlåtande nr 10.

I detta anförande instämde herrar *Börjesson* i Falköping, *Polstam* och *Eriksson* i Bäckmora (samtliga cp).

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Jag är något förvånad över att taleskvinnorna för reservanter och motionärer försöker göra en stridsfråga av detta ärende. Det är ingen som har förnekat att skillnaden i förmåner mellan dem som blev änkor före den 1 juli 1960 och dem som blivit änkor efter den 1 juli 1960 är sådan, att den förra gruppen känner sig missgynnad och ser på den senare som en privilegierad grupp. Man säger att detta är en orättvisa, och man kan som fru Nilsson tycka att det inte är någon jämlikhet.

Denna orättvisa eller brist på jämlikhet framträder emellertid lika starkt, och kanske starkare, om man jämför gruppen änkor med andra grupper i samhället som har försörjningssvårigheter. Gör man en sådan jämförelse, framträder det klart att gruppen änkor är privilegierad i förhållande till många andra. Vi kan se på sådana grupper som frånskilda med barn och ensamstående med barn — det gäller både män och kvinnor — överåriga och handikappade som har svårt att hävda sig på arbetsmarknaden. Man kan nog säga, att gruppen änkor har en bättre ställning än dessa andra grupper.

Det har många gånger hävdats att det kan vara svårt för en kvinna, som blir änka uppåt medelåldern och som har arbetat i hemmet, att komma ut på ar-

betsmarknaden. Det gäller även om hon inte har barn. Det är svårt för henne att få en anställning, att komma ut på arbetsmarknaden. Men det handikappet delar hon med många, många andra i medelåldern. Till och med de som hela sitt liv har haft en yrkessysselsättning blir vid en viss ålder svarplacerade, om de måste söka nytt arbete. Det handikapp som änkan liksom många andra har i det avseendet kan ju inte vara en följd av att hon varit gift i mer än fem år.

Enligt 1960 års pensionsreform utgår pension från folkpensionsystemet utan inkomstprövning till de gifta kvinnor som blir änkor efter den 1 juli 1960. Dessutom har dessa änkor i många fall också en familjepension från ATP-systemet. Ankorna är också privilegierade när det gäller ersättning från arbetslöshetskassan. Andra pensioner reducerar ersättningen från arbetslöshetsförsäkringen, men det gör inte änkepensionen. Bestämmelserna för det nya omställningsbidraget, som infördes den 1 juli 1968, fungerar på samma sätt. Den som har tagit ut förtida folkpension kan nämligen inte söka omställningsbidrag, och de som har annan pension av något slag kan erhalla omställningsbidrag men får det reducerat. Den som däremot har full änkepension kan både söka och få omställningsbidrag utan någon reduktion. Det är klart att det har varit och är en källa till missnöje.

När reformen genomfördes var man på sina håll också betänksam mot att pension skulle utgå generellt utan några som helst prövningar av behovet. Det väcktes då motioner, bl. a. från fröken Wetterströms parti, där man begärde att den nya änkepensionen skulle bli inkomstprövad. Men majoriteten i utskottet och riksdagen ansåg då dels att slopanDET av inkomstprövningen innebar en administrativ förenkling, dels att man över huvud taget borde få bort inkomstprövningen inom folkpensionsystemet. Majoriteten menade också att

Inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall

skatteprogressiviteten skulle fungera som ett slags inkomstprövning. För de änkor som hade en god inkomst skulle skatteprogressiviteten verka så, att de kanske inte fick så mycket kvar av änkepensionen. Jag tror att vi har anledning även i dag att tänka på att de nya änkor, om man får kalla dem så, som har en god inkomst drabbas av en hög marginalskatt.

Jag vill också understryka vad utskottet pekar på i sitt utlåtande, nämligen att vad beträffar de s. k. äldre änkor resoneras både utskottet och reservanternas om övergångsänkor, men i själva verket har man väl i den gruppen räknat in både övergångsänkor och dem som blivit änkor tidigare.

Man säger i utskottsutlåtandet att de änkor som har en inkomstprövad pension inte alltid har det sämst ställt. Det visar sig att om man har ett kommunalt bostadstillägg på 2 000 kronor så försvinner inte änkepensionen helt förrän man har nått upp till en inkomst på 22 200 kronor. Om det kommunala bostadstillägget är 2 000 kronor, är det först vid en biinkomst på 6 000 kronor som änkepensionen börjar reduceras. De som har en inkomst som är lägre får pensionen utan reducering.

Där bostadsbidraget är 2 000 kronor är det faktiskt så, att de änkor som har inkomstprövad pension kan få en högre pension och en bättre inkomst än en folkpensionär eller en förtidspensionär som inte har någon sidoinkomst, därför att man vid inkomstprövningen först tar det kommunala bostadstillägget och, när det har tagits i anspråk, vilket sker vid 6 000 kronor, börjar inkomstprövningen verka reducerande på ankans övriga pensionsförmåner. För övergångsänkor elimineras pensionen aldrig helt, därför att de har ju alltid kvar garantibeloppet.

En annan sak, som inte är oväsentlig i detta sammanhang, är att änkor alltid har kvar sin rätt till änkepensionen. Skulle deras ekonomiska förhållanden

förändras, inträder de i systemet igen och har rätt till pension.

Som vi har hört här förut, är hela familjepensionssystemet föremål för översyn hos pensionsförsäkringskommittén. Inte minst andra lagutskottet har flitigt översänt motioner att beaktas av kommittén, vilket kanske är en förklaring till att dessa frågars avgörande har fördröjts, därför att man vill pröva änklingspensioner och möjligheten för frånskilda kvinnor att också få pension.

Man kan då i dag med fog ställa frågan om inte den grundsyn som ledde fram till änkepensioneringen nu har ersatts av en annan inställning till äktenskapet. Man ser inte längre på äktenskapet som något slags försörjningsinrättning, och om några år kanske vi får uppleva, att kvinnor anser det som genant att bli betraktade som presumtiva socialhjälpfall i och med att de ingår äktenskap. Vi ser väl fram mot en lagstiftning på alla områden, där varje människa svarar för sig själv, och det är en prövning av familjepensioneringen som kommittén skall göra.

Det är mycket möjligt att man får lägga tyngdpunkten i familjepensioneringen på förekomsten av barn och knyta familjepensionen till barnen i stället för till de vuxna människorna. Allt detta skall, som sagt, prövas.

Andra lagutskottet tog 1960 ställning för icke inkomstprövade folkpensionsförmåner, och 1964 skickade riksdagen på andra lagutskottets förslag frågan om prövning av de äldre änkorernas situation till pensionsförsäkringskommittén.

I dag är det fråga om huruvida riksdagen nu skall begära att detta avsnitt behandlas med förtur.

Vi vet att pensionsförsäkringskommittén börjar diskutera denna fråga vid ett sammanträde i nästa vecka och att sekreteriatet redan har förberett detta sammanträde med inhämtande av visst material — vi hörde ju av fru Ekroth att hon fått uppgift om att man

Inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall

håller på att utarbета underlag för en diskussion om just denna detalj. Därför anser andra lagutskottet inte att riksdagen har anledning att nu begära en särskild förtur. Det brukar inte vara så att riksdagen, när en fråga är föremål för behandling i en instans, begär ytterligare förtur.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru NILSSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det glädjer mig att fröken Sandell håller med om att vi har mycket att göra i fråga om jämlikhetsproblemen i vårt land. Hon utvidgar fältet i debatten till att gälla även andra områden än andra lagutskottets utlåtande nr 10. Det finns många andra områden där man bör vidtaga åtgärder, men i dag har vi att hålla oss till detta.

Fröken Sandell säger också att ingen har förnekat att det icke är en god lösning vi har i dagens läge, och det förvånar mig då verkligen att man under alla dessa år, sedan bestämmelserna kommit till, inte har kunnat få någon ändring i detta avseende, trots de många påstötningar som har gjorts.

Fröken Sandell drog också upp de ekonomiska aspekterna i sammanhanget. Jag vill gärna medge att de är mycket betydelsefulla, men jag vill också framhålla att detta är en principfråga av högsta rang, vilken kanske många gånger har lika stor betydelse som den ekonomiska frågan.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Fröken WETTERSTRÖM (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag lovar att jag inte skall bemöta fröken Sandell på alla de punkter hon drog upp. Jag skall bara säga att detta är ingen stridsfråga från vår sida — långt därifrån. Det är en fråga som har betydligt djupare innebörd för oss som år efter år strävar

efter att få en rättelse på denna punkt. Det är kort och gott enbart en rättvisefråga. Jag tror att fröken Sandell själv sade att det på sätt och vis låg orättvisa i det beslut som fattades 1960 — ett beslut som vi alla var delaktiga i.

Sedan tar fröken Sandell upp en mångfald andra spörsmål och jämför änkor med andra grupper med försörjningssvårigheter, t. ex. handikappade m. fl. Och visst kan man göra det. Vi kan utvidga den här debatten hur långt som helst, men här gäller det dock en begränsad grupp människor som vid ett visst tillfälle genom ett riksdagsbeslut försattes i en betydligt ogynnsammare ställning än de som rådde bli änkor efter den 1 juli 1960. Det är om *den* gruppen vi talar, och då tycker jag inte vi skall utvidga debatten hur långt som helst.

Fröken Sandell nämnde att vi från vårt håll 1960 hade begärt att även de »nya» fallen skulle bli inkomstprövade. Jag kommer inte ihåg det för ögonblicket, men jag betvivlar inte riktigheten av fröken Sandells påstående. Jag skulle emellertid vilja säga att om vi framställde en sådan begäran var det mera logiskt och mera rättvist att alla änkepensioner skulle vara underkastade inkomstprövning än att man gjorde en uppdelning på sätt som skedde.

Jag har utomordentligt svårt att förstå att man behöver se detta problem i ett större sammanhang. De tilläggsdirektiv som pensionsförsäkringskommittén har fått spänner ju över ett enormt fält. Varför kan man då inte ta upp denna förhållandevis lilla fråga till tidigare behandling med syfte att söka avskaffa inkomstprövningen för de övergångsänkor, som ännu finns kvar och som inte har uppnått 67 års ålder? Det är ofattbart att en sådan liten fråga som den nu begärda förturen skall vara så oändligt svår att få igenom. Jag är, uppriktigt sagt, ledsen över att fröken Sandell inte kan dela min uppfattning på den punkten.

Inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall

Fröken SANDELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste nog fortsätta att göra fröken Wetterström ledsen, ty jag anser liksom majoriteten i utskottet att när man vet, att pensionsförsäkringskommittén i nästa vecka just börjar diskutera de äldre änkor situation, så är det inte riktigt att riksdagen begär förtur. Det skulle väl se ganska egendomligt ut.

Fröken Wetterström säger att det rör sig om en begränsad grupp. För 1969 beräknar man att det är 27 000 änkor som är s. k. övergångsfall. Gruppen är alltså inte så begränsad. Det är ju pensionsförsäkringskommittén som nu har att ta ställning till kostnaderna. Kommittén har att väga dessa änkers situation tillsammans med de andra kraven på pension: till änklingar, till frånskilda kvinnor m. fl. I denna som i många andra frågor som vi har diskuterat måste man naturligtvis rätta sig efter vad man har råd till.

Sedan vill jag säga till fröken Wetterström att jag inte har sagt att det var ett orättvist beslut som fattades 1960. Men jag har påpekat att om man skall tala om orättvisa och om mindre jämlikhet skall man också sätta änkor i relation till andra grupper som är i samma situation. Vad jag närmast vänder mig emot är att vi är kvar i ett gammalt tänkande som innebär att en kvinna bara därför att hon en gång har ingått äktenskap skall vara prioriterad för samhällets hjälp. Jag tror att vi har kommit in i en ny tid med ett nytt tänkande, där man ser mera realistiskt på kvinnornas situation. Jag tror att man får överväga hela systemet med familjepensionen sådan den nu är utformad.

Fröken WETTERSTRÖM (m) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Sandell poängterar igen att pensionsförsäkringskommittén har för avsikt att ta itu med detta spörsmål i nästa vecka. Om jag

inte helt missminner mig talade herr Gustavsson i Alvesta i november månad i fjol om att kommittén då hade ägnat tre dagar åt denna fråga.

Vad är det som säger oss att en utredning konsekvent håller på med samma fråga fortlöpande hela tiden? Det finns ingen garanti för att resultatet av en detaljfråga skall komma fram snabbare om inte regeringen ålägger utredningen att behandla den med förtur.

Det gäller en begränsad grupp, och fröken Sandell återger det antal jag nämnde och säger att det kostar pengar. Ja, det kostar pengar, och anledningen till att man 1960 inte ansåg sig kunna slopa inkomstprövningen över hela linjen var att det kostade för mycket. Nu har antalet änkor reducerats, och, som jag sade förut, det blir billigare ju längre man väntar. Men rättvist är det inte!

Slutligen: fröken Sandell talar om att vi kommit in i ett annat tänkande; vi bedömer inte längre änkor som en grupp som skall försörjas. Nej, det är riktigt, och det är en utveckling som enligt min uppfattning är sund och riktig. Men den grupp vi talar om och som vi fattade beslut om 1960, då vi inte hade den uppfattning som vi har i dag, skall inte särbehandlas och stå i strykklasse.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Då jag också tillhör motionärerna men har en något annan syn på denna fråga än de föregående talarna, vill jag säga några ord.

Fröken Sandell sade att vi har en annan syn på äktenskapet än vad vi hade tidigare, och det är nog riktigt. Men de änkor som vi talar om här i dag är just sådana som såg på äktenskapet och fortfarande ser på det som en, om inte precis försörjningsinstitution så dock något liknande, ty då de gifte sig var det inte så vanligt att kvinnorna gick ut på arbetsmarknaden.

Orsaken till att jag tar kammarens

Inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall

tid i anspråk, herr talman, är att jag i den sista raden i reservationen, där det heter att »nuvarande inkomstprövning avskaffas» inte läser in det som fröken Wetterström säger, nämligen att vi skall ta bort hela inkomstprövningen, ty det är så som man säger, att det kostar 85 miljoner kronor. De övergångsänkor som jag närmast tänker på är de som fått ta ett dåligt betalt jobb på grund av att de inte haft någon som helst utbildning och som därför kanske tjänar 5 000—6 000 kronor om året och strax får sin pension reducerad. Det är möjligt att de som har 2 000 kronor i kommunalt bostadstillägg går fria vid det tillfället, men jag har intrycket att de flesta kommuner har betydligt lägre kommunala bostadstillägg och att reduceringen sätter in redan vid cirka 3 500 à 4 000 kronor.

Om vi då inte har råd att avskaffa hela denna inkomstprövning anser jag att en fortsättning på den väg som vi slagit in på genom att vi infört tredjedelsregeln för hela det överskjutande beloppet är något som man kan fortsätta med. Det är detta som jag tycker att man under alla förhållanden skulle kunna få utrett ganska snabbt, så att man skulle kunna åstadkomma en förbättring för den kategori som har det absolut sämst i detta samhälle.

Därför har jag tänkt mig att man skulle kunna knyta det avdragsfria beloppet till vad basbeloppet är inom hela tilläggs pensioneringen och på så sätt ge alla, som har en inkomst på 6 000 kronor i dagens läge, hel änkepension även om de blivit änkor före den 1 juli 1960.

Om det är så att man kan läsa in i reservationen att en uppmjukning av den nuvarande inkomstprövningen bör ske, kommer jag att stödja reservationen.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag begärde ordet för att helt kort säga att jag i mångt och

mycket kan instämma i de synpunkter som fröken Sandell tidigare framfört. Jag tycker också att det är fel att betrakta en kvinna som ingår äktenskap som ett presumtivt socialhjälpfall. Jag anser att man bör ha en lagstiftning som strävar efter att varje vuxen människa skall kunna tjäna in sina egna sociala förmåner och inte vara beroende av en make för sin framtida försörjning. Man bör satsa på att ge förmåner till barn och inte till vuxna.

Jag vill erinra om att jag redan år 1964 i en motion i riksdagen förde fram dessa synpunkter. Det förefaller nu som om de hade trängt igenom, och jag hörde att det också inom socialdemokratiska partiet finns företrädare för dessa tongångar, vilket är glädjande.

När reformen av änkepensioneringen genomfördes, föreslog jag i den motion, som fröken Sandell talade om, en inkomstprövad änkepension i stället för de generella pensionsförmånerna. Jag beklagar att inte riksdagen gick på en sådan linje. Det hade varit logiskt. Jag förmodar att fröken Sandell då röstade med majoriteten och alltså för en icke inkomstprövad pension. Har man gjort ett sådant ställningstagande då, kan jag inte förstå varför man inte skall vara konsekvent och tycka att alla änkor, vare sig de blivit änkor före eller efter år 1960, skall komma i åtnjutande av dessa förmåner. Det är bara det som vi ifrån moderata samlingspartiet som står bakom reservationen har avsett.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Jag vill bara till fru Kristensson säga att jag visst tycker att det är fullkomligt logiskt i moderata samlingspartiet att följa den här linjen. När man då yrkade på en inkomstprövning av pensionen för dem som blivit änkor efter år 1960 men riksdagen beslutade att inkomstprövningen skulle tas bort inom folkpensionssystemet, är det

Inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall

fullkomligt logiskt att inta den ståndpunkt som ni gör i dag.

Till herr Fagerlund vill jag säga att jag hoppas att pensionsförsäkringskommittén läser protokollet och tar del av de synpunkter som kommit fram. Jag anser att vi i dag har att ta ställning till det krav som ställts om att riksdagen skall begära förtur för en utredning beträffande änkepension för dem, vilkas män avlidit före den 1 juli 1960. Andra lagutskottet anser, att det inte är lämpligt att begära sådan förtur när kommittén arbetar med detta ärende.

Herr FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Vad jag sagt här ingår som ett led i sammanhanget. Den fråga jag vill ha prövad med förtur är om man kan uppmjuka de nuvarande inkomstreglerna och ge dem som tjänar 6 000 kronor möjlighet att behålla hela sin änkepension och därigenom få en inkomst på 12 000 å 13 000 kronor. Det är de ankorna som jag ömmar för och inte för dem som kanske har inkomster på 30 000 å 40 000 kronor. För dem anser jag inte att vi behöver begära någon förtursrätt.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Fröken Wetterström åberopade vad jag yttrade här före jul. Eftersom jag är ledamot av pensionsförsäkringskommittén, kan jag säga att vi har arbetat med frågan. Den 14 mars har kommittén ett nytt sammanträde, och riksförsäkringsverket har lovat att vi då skall få ett fullständigt material, som vi sedan kan diskutera vidare.

Fru LÖFQVIST (s):

Herr talman! Med risk för att bli ansedd för att vara tjugig ber jag att än en gång få ta till orda ett litet ögonblick i det här ärendet.

Eftersom det har gjorts bekant att pensionsförsäkringskommittén så snart som den 14 mars skall få möjlighet att titta på ärendet i dess helhet, vill jag

skicka med en liten hälsning: Jag hoppas att kommittén i första hand ser över den s. k. femtonstegstrappan, som ju är den största orättvisan. Inkomstprövning är en sak för sig, men när jag har tagit till orda och besvärat kammaren så många gånger i den här frågan så har det inte varit främst för att få inkomstprövningen avskaffad utan för att ge dem möjlighet att få sin sak prövad som i dag inte har några utsikter därtill på grund av den här »trappan».

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Wetterström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Eric Carlsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 77 ja och 95 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen av herr Eric Carlsson m. fl.

Särskild markering å långsamtgående fordon

§ 20

Meddelande ang. fortsättningen av
dagens sammanträde

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN
yttrade:

Talarlistorna för återstående ärenden på föredragningslistan upptar sammanlagt fyra talare. Dagens sammanträde avses, såsom tidigare meddelats, skola fortsättas till omkring kl. 18.00. De ärenden som då ej medhunnits kommer att företas till avgörande nästa onsdag, den 12 mars, varigenom något arbetsplenium inte behöver hållas i morgon. Torsdagen den 6 mars anordnas alltså, i enlighet med de ursprungliga planerna, frågestund och bordläggningsplenium med början kl. 15.30.

§ 21

Föredrogs vart för sig

andra lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av motioner om rätt för fränksild kvinna till änkepension; samt

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av motioner om införande av provisoriskt körkort, och

nr 7, i anledning av motioner om viss ändring av bestämmelserna angående återkallelse av körkort.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 22

Särskild markering å långsamtgående
fordon

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av motioner om särskild markering å långsamtgående fordon.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Utskottet avstyrker den motion som här skall behandlas, och jag kan på sätt och vis förstå att man är litet generad över att man på det sättet skall behöva avslå en motion. Man säger i utlåtandet att en liknande motion har väckts vid ett par tidigare tillfällen. Det är riktigt så till vida att motionen har väckts vid fyra tillfällen. Man säger vidare att motionerna inte föranlett någon åtgärd och att detta »berott bl. a. på invändningar från praktisk synpunkt mot de konkreta förslag till lösningar som motionärerna framlagt».

Det är riktigt att vi i början kanske inte hade så välgrundade förslag till utformning av en varningsskylt att förslaget kunde godkännas som det var. Men vid ett senare tillfälle hemställde vi att riksdagen skulle uppdraga åt Kungl. Maj:t att ombesörja att en lämplig form utarbetades så att det verkligen gick att få till stånd en märkning.

Denna gång har vi åter väckt en motion som vi faktiskt trodde skulle kunna tillstyrkas av utskottet. Vi har kunnat hänvisa till att stora utredningar har gjorts i Amerika där man har utformat en skylt som är synlig på 270 meters avstånd. Jag har en sådan skylt här och kan nu visa kammarens ledamöter hur den ser ut. Denna skylt har antagits genom lagstiftning i flera stater i Amerika. Jag har också i motionen erbjudit utskottet att få ta del av både de utredningar som gjorts genom vetenskapliga institutioner i samarbete med ett stort antal organisationer inom trafikområdet i Amerika och dessutom gällande lagförslag samt en identisk skylt.

Utskottet har nöjt sig med att säga att motorredskapsutredningen har sin uppmärksamhet riktad på dessa frågor och har införskaffat vissa uppgifter från Amerika. Jag får väl tyda detta så att utskottet har förvissat sig om att motorredskapsutredningen verkligen har sett skylten, de utredningar som gjorts i Amerika och lagförslagen och vet i vil-

Särskild markering å långsamtgående fordon

ka stater man har kunnat införa den. Om man inte kunnat förvissa sig om att utredningen fått del av detta material och ändå inte antar det erbjudande vi gjort att ställa materialet till utskottets förfogande, är jag förvånad över att utskottet skriver på sätt som skett.

Jag skall inte yrka bifall till motionen denna gång, men om det inte nu sker någonting trots att man alltid tidigare sagt att motionärerna pekat på en mycket angelägen sak kommer jag att väcka en motion för femte gången. Någon gång måste väl i alla fall myndigheterna här i Sverige upphöra med att säga att motionärerna har fäst uppmärksamheten på ett mycket viktigt område men att man förutsätter att åtgärder skall vidtagas inom ramen för den trafikforskning och ytterligare utredning som skall ske.

Vi skall väl inte behöva få flera onödiga olyckor, många med dödlig utgång, innan man verkligen gör någonting, när det nu har visat sig att problemet är så angeläget att man gjort stora utredningar och att man åstadkommit resultat och lagstiftning i andra länder. Sverige borde väl inte vara så u-landsbetonat på detta område utan kunna följa med åtminstone vad som sker i andra länder.

Herr talman! Jag yrkar alltså inte bifall till motionen denna gång, men om inte något händer återkommer jag i frågan.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jag kan försäkra herr Löfgren att utskottet fått alla de upplysningar som det här talats om — även beträffande skyltarna liksom också om herr Löfgrens benägenhet att komma och demonstrera. Men vi har räknat med att den nu sittande utredningen skall inhämta de upplysningar som kan lämnas och jag är alldeles övertygad om att den beaktar dem.

Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr JOSEFSON i Arrie (cp):

Herr talman! Utskottet har som redan framhållits i år hänvisat till den utredning som arbetar med frågan, och vid 1967 års riksdag har bland annat sagts att det även finns andra fordon, exempelvis de tunga lastbilarna, som ibland har en mycket låg hastighet. Detta visar att den här frågan inte är så enkel att lösa som herr Löfgren ville göra gällande. I praktiken är det ju inte alltid det egna fordonet som bestämmer med vilken hastighet det skall framföras, utan ofta avgör ett framförvarande fordon hastigheten. Man kan ju fråga sig om det blir större trafiksäkerhet, om man bestämmer att alla långsamtgående fordon skall bära denna skylt, då det i praktiken på grund av omständigheter som vederbörande inte själv råder över finns andra fordon som går med lika låg hastighet.

Jag har velat framhålla detta eftersom det av herr Löfgrens anförande verkade som om det skulle vara en mycket enkel fråga att lösa. I verkligheten är det säkerligen ytterst svårt att finna en lösning. Det kan också diskuteras hur man skall kunna hålla skylten ren och synlig, men för mig är dock denna fråga viktigast. Skapar man större eller mindre trafiksäkerhet genom att bestämma, att alla långsamtgående fordon skall bära en speciell skylt — samtidigt som i praktiken en stor del av de andra trafikanterna av olika skäl tvingas hålla en lika låg hastighet? Detta kan vara ganska diskutabelt.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Jag är rädd att utskottets senaste talesman kanske inte tillräckligt har tagit del av erfarenheterna i USA. Om man läst utredningsresultaten hade man nog inte talat så mycket om att man är tveksam om på vilket sätt den största trafiksäkerheten kan skapas, hur skyltarna skall kunna hållas rena o. s. v. Det är emellertid angeläget att man åtminstone försöker råda bot på

Interpellation ang. barns vårdnadsplacering

de normalt största påfrestningarna som istadkommes av den långsamtgående trafiken. Jag har ingenting emot att motorredskapsutredningen gör ytterligare undersökningar, men om man studerar de erfarenheter och utredningar som gjorts i Amerika och framför allt läser det som redan finns att läsa, går det inte i längden att säga att man inte vet om man skall göra någonting, eftersom detta eventuellt inte hundra procentigt skulle kunna eliminera alla olycksrisiker.

Vi som åker på den skånska landsbygden — och härvidlag tycker jag att herr Josefson i Arrie skulle ha erfarenheter — vet ju vid hur oerhört många tillfällen vi råkar ut för dessa långsamtgående fordon, i synnerhet i samband med betransporter. Har ni inte de erfarenheterna i andra delar av landet beklagar jag att ni inte riktigt kan förstå dessa problem. Jag har i mitt arbete anledning att åka rätt mycket på vägarna där nere och det har gjort att jag väckt motionerna på området. Men man kan inte hålla på hur länge som helst. 1961 väcktes den första motionen med anledning av min framstöt, och nu har vi 1969. Jag hoppas verkligen att det sker någonting.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 23

Föredrogs vart efter annat tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av motioner om viss utbildning för erhållande av körkort, och

nr 10, i anledning av motioner angående sammansättningen av vattendomstolarna.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta — *Andra kammarens protokoll 1969. Nr 9*

ta behandlingen av återstående på fördragningslistan upptagna ärenden till kammarens sammanträde onsdagen den 12 innevarande mars.

§ 24

Interpellation ang. barns vårdnadsplacering

Ordet lämnades på begäran till

Herr HENNINGSSON (s), som yttrade:

Herr talman! I samband med myndigheters ingripande i tvister rörande barns vårdnadsplacering har under de senare åren vid flera tillfällen inträffat händelser som starkt upprört allmänheten.

Det har rört sig om tvister mellan f. d. makar om vårdnadsrätten för de gemensamma barnen, men också om barn som varit placerade i s. k. fosterhem där någon av de biologiska föräldrarna önskat att återtaga sitt barn. Allmänhetens reaktion har ofta kommit till uttryck genom insändarspalterna i pressen i samband med att polismakten tvingats ingripa vid placeringen av barn. Jag utgår naturligtvis ifrån att såväl barnavårdsnämnd som polismyndighet har handlat helt korrekt. Vad man däremot kan ställa sig tvivlande till är om gällande lagar är utformade med hänsyn till de värden som är mest betydelsefulla för barnens harmoniska utveckling.

Möjligen har de lagar som reglerar hithörande frågor inte hunnit att följa med i den snabba förändring som skett i allmänhetens tänkande beträffande barnens rätt.

Tolkningen av våra lagar på detta område har ett drag av egendomstänkande som överskuggar de psykologiska såväl som de biologiska sanningar som måste betecknas som de mest relevanta i frågor av denna allvarliga natur.

Interpellation ang. regler för fastställande av tidpunkt då en person skall anses som död

När man exempelvis väger olika makars lämplighet att handha vårdnaden om ett barn efter vilken av föräldrarna som har den bästa ekonomin för att kunna ge barnet en god utbildning må det finnas skäl till starka betänkligheter. Det må likväl stå klart att den starkaste faktorn för ett barns utveckling ligger däri att barnet har en orubbad tillit till sin uppfostrare. Samhörighets-känslan mellan barn och förälder är den starkaste garantin för barnets harmoniska utveckling.

Dessa faktorer kan inte anses vara i tillräcklig grad tillgodosedda, när man t. ex. helt utelämnar ett 13-årigt barns klart uttalade vilja i sin egen vårdnadsfråga. I fråga om adoption av barn anses barnets egen uppfattning ha betydelse om barnet uppnått tolv års ålder. I vårdnadstvister mellan makar anses femton år vara gränsen för hänsynstagande till barnets vilja. Varför dessa olikheter?

Med stöd av det anförda anhåller jag härmed om kammarens tillstånd att få rikta följande frågor till justitieministern:

1. Anser justitieministern att barnets rätt är tillfredsställande beaktad i nu gällande lagar och regler vid fastställandet av vårdnadshavare?

2. Anser justitieministern att avvägningen mellan de ekonomiska och de socialpsykologiska faktorerna är riktig eller finns det skäl för en högre prioritering av den socialpsykologiska sektorn?

3. Anser justitieministern att skäl föreligger för att barnets egen vilja får större betydelse vid fastställandet av vårdnadshavare i framtiden?

4. Anser justitieministern att åldersgränsen för hänsynstagandet till barnets vilja kan sänkas med hänsyn till den tidigare mognad barnen uppnår i det moderna samhället?

Denna anhållan bordlades.

§ 25

Interpellation ang. åtgärder mot våld från antidemokratiska grupper

Ordet lämnades på begäran till

Herr HOVHAMMAR (m), som yttrade:

Herr talman! Den utomparlamentariska och antidemokratiska aktivitet, som på senare tid blivit allt vanligare och som vid månadsskiftet februari—mars ledde till att en kontaktkonferens mellan Lunds universitet och näringslivet måste avbrytas, väcker allt större oro. Händelsen i Lund var ingalunda någon tillfällig aktion. Vissa försök till ockupation av arbetsplatser har också förekommit, bl. a. i Göteborg, där en banklokal besattes av unga demonstranter. Om dessa antidemokratiska företeelser, som kraftigt ökat under senare år, kommer att fortsätta, finns risk för skadegörelse på enskild egendom och kanske också — vilket är ännu värre — skador på person. Såväl grupper av människor som enskilda individer kan komma i fara.

Åberopande det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få ställa följande fråga:

Vilka åtgärder är herr statsrådet beredd att vidtaga för att trygga individer och egendom mot våldsåtgärder från antidemokratiska grupper?

Denna anhållan bordlades.

§ 26

Interpellation ang. regler för fastställande av tidpunkt då en person skall anses som död

Ordet lämnades på begäran till

Fru KRISTENSSON (m), som yttrade:

Herr talman! Till följd av läkarvetenskapens landvinningar har under se-

Interpellation ang. regler för fastställande av tidpunkt då en person skall anses som död

nare är aktualiserats vissa problem av den största räckvidd för den enskilda individen. Möjligheten att med konstlade medel hålla en människokropp vid liv, långt efter det spontan andning och hjärtverksamhet upphört, har rubbat invanda föreställningar om gränsen mellan liv och död. Transplantationskirurgins snabba framsteg har gett en särskild aktualitet åt dessa frågor. Det har också förts en livlig debatt om dessa och angränsande problem, såsom skyldigheten att ge livsuppehållande behandling till dödssjuka patienter.

Det finns inga regler om när en människa skall anses död. Det har räckt med att konstatera att hjärtat slutat att slå eller att andningen upphört. Som en följd av utvecklingen har det på allvar börjat ifrågasättas om inte hjärndödsbegreppet borde ersätta det hittills tillämpade hjärtdödsbegreppet. Bestämmandet av dödstillståndet har självfallet utomordentligt stor betydelse i olika avseenden. De arvsrättsliga och äktenskapsrättsliga konsekvenserna är uppenbara liksom, beträffande rätten till lön, änkepension, livförsäkring o.s.v. Frågan är också väsentlig för de straffrättsliga bedömningarna av åtgärder riktade mot kroppen.

Debatten i hithörande frågor har på nytt aktualiserats sedan socialstyrelsen framlagt förslag i ämnet. Det finns dock anledning erinra sig att den arbetsgrupp, som utarbetat förslaget, enligt direktiven endast skulle pröva frågan om en författningsmässig reglering av transplantationsverksamheten med användande av levande givare. Det var således ett till sin omfattning ganska begränsat uppdrag, men arbetsgruppen kunde givetvis inte undgå att komma in på hela problematiken med dödsbegreppet.

Riksdagen har tidigare — i anledning av en motion som väckts i januari 1967 — behandlat dessa problem. Första lagutskottet ansåg i sitt utlåtande över mo-

tionen (1967:50) att något initiativ av riksdagen i frågorna då inte var erforderligt. De synpunkter som de olika remissinstanserna framlade på arbetsgruppens resultat och socialstyrelsens slutliga ställningstagande med anledning härav borde avvaktas. Utskottet framhöll emellertid att det var av vikt att ståndpunktstaganden i ämnet gjordes beroende av fortsatta överväganden av främst läkare och jurister. Mera väsentliga ändringar i praxis eller lagstiftning på området måste enligt utskottet även föregås av en bred allmän debatt och ha starkt stöd i den allmänna opinionen. Utskottets utlåtande godkändes av riksdagen.

Olika meningar råder för närvarande mellan läkare inbördes och mellan läkare och jurister om behovet av ett nytt dödsbegrepp. Samtidigt har de snabba framstegen inom transplantationskirurgin medfört att frågan ej längre kan skjutas åt sidan. Enligt min mening är nu tiden inne att tillsätta en allsidigt sammansatt utredning för att penetrera hithörande för människor i ordets verkliga mening livsviktiga problem. Frågan rymmer självfallet inte bara medicinska och juridiska aspekter utan har dessutom i hög grad etisk, religiös och allmänmänsklig anknytning. Den bör därför belysas på ett betydligt mera allsidigt sätt än vad som hittills skett. Ingen har förmodligen heller hävdvat att den utredning som arbetsgruppen gjort skulle vara till fyllest för att belysa frågorna. Utvecklingen går oerhört snabbt inom läkarvetenskapen och en utredning tar tid. Det är därför enligt min mening nödvändigt att utan dröjsmål tillsätta en allsidigt sammansatt utredning med uppdrag att pröva frågan om det finns anledning att fastställa regler eller riktlinjer för när en människa skall anses död. Väsentligt är att en grundlig belysning ges av regler och praxis som för närvarande tillämpas i andra länder på området. Utredningen

Interpellation ang. en kampanj i radio och TV mot nedskräpning i naturen, m. m.

torde också böra pröva frågan om utformningen av transplantationsverksamheten, i fråga om såväl levande som döda givare, liksom också de etiska regler, som sammanhänger härmed. Människor får ej förmenas en värdig död för att tillgodose transplantationsteknikens utveckling. De humanitära synpunkterna får också ökad tyngd i samma mån som överlevnadstekniken utvecklas.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få ställa följande fråga:

Har herr statsrådet för avsikt att tillätta en allsidigt sammansatt utredning med uppdrag att bl. a. pröva frågan huruvida det finns anledning att fastställa regler eller riktlinjer för när en människa skall anses död?

Denna anhållan bordlades.

§ 27

Interpellation ang. en kampanj i radio och TV mot nedskräpning i naturen, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr HEDIN (m), som yttrade:

Herr talman! Nedskräpningen av naturen har blivit ett allvarligt samhällsproblem. Skräp av olika slag förekommer alltmer efter våra landsvägar, på fritidsområden och inte minst vid stränderna av våra många vackra sjöar och efter vår långa havskust. Alltför många medborgare tycks av tanklöshet eller oförstånd bidra till denna nedskräpning. För de flesta är det helt naturligt att kasta ut emballage av olika slag genom bilfönstret eller överbord från båten.

Under senare år har allt flera kampanjer mot nedskräpningen genomförts som »håll rent»-aktioner i hela län eller enskilda kommuner. Frivilliga har

engagerat sig för att t. ex. plocka bort skräp efter de allmänna vägarna. Det är i och för sig glädjande att sådana kampanjer genomföres men det löser inte problemet, om allmänheten i obegränsad utsträckning fortsätter att skräpa ned igen. Tvärtom innebär detta att många skräpsamlare och organisationer av renhållningsaktioner mister intresset för dessa aktiviteter i synnerhet om man förgäves efterlyser åtgärder från berörda myndigheter och massmedia. Det är inte minst därför angeläget att intensiva och effektiva åtgärder vidtages för att genom upplysning och propaganda förändra svenska folkets mentalitet i dessa avseenden och skapa intresse och förståelse för att umgås med naturen på ett riktigt sätt.

Kommittén för ett renare samhälle har till uppgift att utreda bl. a. dessa frågor och framlägga förslag till lösningar. Då utredningen emellertid har ett vidsträckt och besvärligt problemkomplex att utreda torde det dröja relativt lång tid innan utredningen blir färdig. I avvaktan på detta bör redan nu åtgärder vidtagas för att söka minska nedskräpningen, och lämplig tidpunkt härför är under våren inför årets semester- och turistsäsong.

Dels bör undervisning och information om gällande lagar och naturvårdens allmänna betydelse meddelas i skolorna och då i samtliga skolor och årskurser, dels skulle det vara möjligt och lämpligt att via TV och radio meddela korta intensiva och ofta återkommande apeller om konsten att umgås med naturen och därmed sammanhängande frågor. Den modell som nu användes för trafiksäkerhetspropagandan i TV kan härvid tjäna som mall.

Med stöd av vad jag här anförut hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet få ställa följande frågor:

1. Är statsrådet beredd medverka till

Interpellation ang. resultatet av vissa undersökningar rörande ungdomar under samhällsvård

att särskild undervisning i naturvård med speciell betoning på nedskräpningsproblemet genomföres i samtliga skolformer och årskurser?

2. Är statsrådet beredd medverka till att en kampanj mot nedskräpning i naturen kommer till stånd under våren i radio och TV?

Denna anhållan bordlades.

§ 28

Interpellation ang. resultatet av vissa undersökningar rörande ungdomar under samhällsvård

Ordet lämnades på begäran till

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp), som yttrade:

Herr talman! Allmän enighet råder om värdet av att genom olika åtgärder förebygga att ungdomar på grund av brottslighet, asociala handlingar eller av andra skäl måste omhändertagas för samhällsvård. Samhällets ansvar i detta avseende delas i första hand av hem, skola och föreningsliv. Även om de generella förebyggande åtgärderna är omfattande kan det dock tänkas att ungdomar — på grund av brister i hemmiljön eller av andra skäl — begår handlingar eller eljest uppträder på ett sådant sätt att de måste tagas om hand för samhällsvård.

I årets statsverksproposition talas det, beträffande ungdomsvårdsskolor, om ett antal undersökningar som utförts av socialstyrelsen (bilaga 7 s. 162). Det gäller för det första en undersökning som utförts för att kartlägga bakgrund och uppväxtförhållanden hos elever som skrevs in vid ungdomsvårdsskolorna 1964. Undersökningen behandlar också elevernas anpassning under vårdtiden.

Den andra undersökningen gäller lä-

kemedelsmissbruk hos ungdomsvårdsskoleelever och utfördes 1966.

Den tredje undersökningen avser anpassningen av drygt 600 elever som under 1962 skrivits ut från ungdomsvårdsskolorna.

Tyvärr är det ännu så länge endast en av undersökningarna — den om läkemedelsmissbruket — som har publicerats.

Verksamheten vid ungdomsvårdsskolorna har ofta varit uppe till debatt. Det har anförts att vården per elev räknat är dyrbar och att effektiviteten — mätt i antalet återanpassade — är ringa. Vidare säges det ofta att ungdomsvårdsskolorna är en plats där brottsmetoder läres ut, och undersökningar visar att missbruk av narkotika inleds. Det har ofta varit svårt att tillbakavisa dessa allmänna påståenden eftersom bristen på faktamaterial har varit påtaglig.

Under de senaste åren har allt fler elever placerats i vård utom skola. Av speciellt intresse är det därför att göra en jämförelse mellan de två vårdformerna.

Det är med tanke på det fortsatta arbetet inom ungdomsvården och med hänsyn till de stora kostnadsskillnaderna ytterst angeläget att få vetskap om vilka vårdresultat som uppnåtts inom de olika verksamhetsformerna.

Det skulle vara av stort intresse att få en redogörelse från statsrådet av vilka resultat som framkommit genom de utförda undersökningarna och vilka konkreta åtgärder som planeras beträffande ungdomsvården.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet fru Odhnoff få ställa följande frågor:

1. Vill statsrådet lämna kammaren en redogörelse för de resultat som de nämnda undersökningarna har kommit fram till?

2. Vilka slutsatser drar statsrådet av de resultat som framkommit?

Interpellation ang. åtgärder till skydd för mötes- och yttrandefriheten

3. Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidtaga med anledning av de gjorda undersökningarna?

Denna anhållan bordlades.

§ 29

Interpellation ang. åtgärder till skydd för mötes- och yttrandefriheten

Ordet lämnades på begäran till

Herr WERNER (m), som yttrade:

Herr talman! Allvarliga kränkningar av mötes- och yttrandefriheten har på senare år blivit alltmer förekommande. Ansvaret härför åvilar framför allt viss vänsterradikal ungdom vid landets universitetsorter. Vid allmänna sammankomster av olika slag har inbjudna talare ej givits tillfälle att framträda på grund av våldsamma protester från sådana grupper, som infunnit sig bland publiken. Sammankomsterna har därför fått inställas. Störningsaktionerna har således givits en sådan omfattning, att såväl mötes- som yttrandefriheten vid upprepade tillfällen helt satts ur spel.

Detta allvarliga missförhållande har redan tidigare rönt viss uppmärksamhet i riksdagen. Polisens möjligheter att ingripa till skydd för mötes- och yttrandefriheten har därvid främst diskuterats. Utvecklingen mot ökad nonchalans för demokratins spelregler har emellertid inte kunnat hejdas. Polisens och rättsväsendets möjligheter att ingripa i den pågående utvecklingen har emellertid sannolikt starkt försvårats på grund av att antalet ungdomar som deltagit i dylika störningsaktioner ökat i omfattning. Störningsverksamheten har på senare tid dessutom drabbat även sådana sammankomster, som på förhand svårligen kan bedömas medföra oroligheter av detta slag. En ökad beredskap är nödvändig

och torde kräva en förnyad översyn från statsmakternas sida.

Lika nödvändigt är emellertid att i förebyggande syfte söka verka för en ökad information och upplysning om demokratins mest elementära spelregler. Ökad kontakt och informationsverksamhet mellan polis- och rättsväsendet och skol- och universitetsmyndigheterna samt de många ungdomsorganisationerna synes särskilt önskvärd.

Med stöd av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få ställa följande fråga:

Vilka åtgärder är herr statsrådet beredd att vidtaga för att garantera och vidmakthålla mötes- och yttrandefriheten?

Denna anhållan bordlades.

§ 30

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts tre enkla frågor: nämligen av:

herr *Andersson* i Örebro (fp), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående skyldighet för tillverkare av kemiskt-tekniskt preparat att utsätta firmanamn på förpackning,

fru *Ryding* (vpk), till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående en översyn av förordningen om erkända arbetslöshetskassor, och

herr *Thylén* (m), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående beviljandet av statsbidrag till hamnar.

§ 31

Justerades protokollutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 18.18.

In fidem
Sune K. Johansson

Torsdagen den 6 mars

Kl. 15.30

§ 1

Svar på fråga ang. den inverkan biståndet till återuppbyggnad av Vietnam får på den totala svenska u-landshjälpen

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Ahlmark har frågat mig om det mycket viktiga, framtida biståndet till återuppbyggnaden av Vietnam kommer att öka den totala svenska u-landshjälpen utöver den plan som fastställdes av riksdagens majoritet förra året.

Vi har en plan för det svenska biståndets tillväxt som kan karakteriseras som ambitiös. Denna plan omfattar hela det svenska biståndet. Stora delar av biståndsverksamheten planeras på lång sikt. Samtidigt skapas emellertid utrymme för att tillgodose behov som efter hand gör sig kända. En betydande flexibilitet i biståndet blir följden.

Återuppbyggnadsbistånd till Vietnam efter fiendligheternas upphörande kommer att utgöra en del av vår totala u-hjälp. Omfattningen av biståndet bör därför, som jag anført i årets statsverksproposition, bedömas inom ramen för tillgängliga medel. Återuppbyggnaden kommer att tillerkännas särskilt hög prioritet inom biståndets ram, eftersom den avser ett land som sargats svårt av ett mångårigt krig.

Vi kan inte i dag säga när det ohyggliga kriget kommer att ta slut. Den rådande ovissheten i fråga om den tidpunkt då biståndsaktioner i Vietnam kan inledas ställer särskilda krav på biståndets flexibilitet. Utrymme för de in-

satser som vi i dag bedömer möjliga då fiendligheterna upphör finns emellertid nu i biståndsbudgeten och kommer att finnas också vid den tidpunkt då åtgärder kommer att aktualiseras.

Vidare anförde:

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret på min fråga.

Förra året lade majoriteten i riksdagen, socialdemokraterna och högern, fast en plan för u-landshjälpens ökning. År 1974/75 skulle vi uppnå 1 procent av bruttonationalprodukten. Mittenpartierna ville gå fram snabbare, men vi blev nedröstade.

Nu är frågan: Skall det framtida, mycket viktiga och, som vi hoppas, mycket omfattande biståndet till Vietnam ingå som en del av den u-landshjälp, som redan är beslutad? Eller skall vi lägga Vietnamhjälpens ovanpå den fastlagda planen och alltså uppnå 1-procentmålet något tidigare än 1974/75?

Jag hoppas att Vietnamhjälpens läggs utöver den beslutade planen. För annars kommer *antingen* någon annan post, ett bistånd till något annat land, att få göra åt sig, *eller* riskerar man att hjälpen till Vietnam inte blir så stor. Ingen av de lösningarna är särskilt trevlig. Bäst är det att låta biståndet till Vietnam öka den totala u-landshjälpen.

Så trodde jag också skulle ske när u-landsfrågan behandlades förra året, att regeringen var inställd på det. I statsutskottets utlåtande står det nämligen: »Utskottet förutsätter emellertid att det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget om budgetåret 1974/75 som det år då 1-procentmålet senast skall ha uppnåtts är att

Svar på fråga ang. den inverkan biståndet till återuppbyggnad av Vietnam får på den totala svenska u-landshjälpen

betrakta som en minimimålsättning. Därav följer att i den mån det allmänna budgetläget så tillåter en snabbare ökningstakt bör eftersträvas. De uttalanden som på sistone gjorts från regeringens sida om ett massivt svenskt bistånd till återuppbyggnaden av Vietnam kan snabbt aktualisera en väsentlig ökning av det totala svenska u-landsbiståndet.»

Här talas det alltså om »en väsentlig ökning av det totala svenska u-landsbiståndet» som en följd av framtida insatser i Vietnam. Så skrev majoriteten i statsutskottet — och minoriteten ville gå ännu längre.

Men nu tycks det som om SIDA planerar för att låta Vietnamhjälpens gå in i den fastlagda planen för biståndets utveckling, alltså inte öka den. Samma sak antyds i årets statsverksproposition och i utrikesministerns svar till mig i dag.

Då vill jag fråga utrikesministern: Har regeringen för avsikt att på denna punkt strunta i den uppfattning som statsutskottet uttryckte förra året?

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Om jag skall dra någon slutsats av vad herr Ahlmark nyss anförde blir det, att för herr Ahlmark är det väsentliga inte vårt bidrag till Vietnam utan att vi når 1-procentmålet före den tidpunkt som är av riksdagen fastlagd.

När vi senast resonerade om detta och då utskottet gjorde sitt uttalande, hade vi ingen möjlighet att överblicka vilka anslag som skulle kunna komma i fråga när det gällde Vietnam. Vi hade inte heller klart för oss huruvida behovet av hjälp skulle bli så stort på ett tidigt stadium, att man kunde tänka sig ett över-skridande av i varje fall den del av biståndsbudgeten som det skulle röra sig om i ett tidigare skede.

I dag har vi däremot möjlighet att överblicka detta. Och vår slutsats är,

att vi inom biståndsramen kan bevilja de anslag för en återuppbyggnad av Vietnam som kan anses nödvändiga inom överskådlig tid. Herr Ahlmark skall veta, att när det gäller att ge bistånd till ett land — i synnerhet ett land som Vietnam som svårt härjats av krig — är det inte fråga om att i och för sig ösa ut pengar, utan i första hand fråga om att projektera, förbereda och planera hjälparbetet. Med hänsyn till erfarenheterna och med hänsyn till de kontakter som vi har haft med representanter för Vietnam, har vi kommit till den slutsatsen, att de anslag som kan komma i fråga väl rymmes inom den nuvarande budgetramen.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag uttalar bara den uppfattning som statsutskottet uttryckte i klartext vid förra årets behandling av u-landsfrågan. Det är den enda mening som jag här givit uttryck åt. När vi gör en massiv insats till Vietnam, så bör den göras utöver den plan som redan är beslutad.

Då säger utrikesministern, att det viktiga för mig inte skulle vara Vietnam i och för sig, utan att vi snabbt kommer upp till en procent av bruttonationalprodukten i u-landshjälp. Jag försökte förklara, att om vi lägger in Vietnamhjälpens i den uppgjorda planen — och vi hoppas ju att biståndet till Vietnam fram till 1974/75 skall bli mycket stort — löper vi endera av två risker. Den ena är att Vietnamhjälpens blir stor, som vi båda hoppas, och då kommer att inkräkta på något annat och mycket viktigt. Den andra är att man, för att hjälpen inte skall inkräkta på något annat och mycket viktigt, gör biståndet litet — och det vill jag inte vara med om.

Det är klart att det här än inte är någon viktig fråga, om man låter stödet till Vietnam bli mycket litet. Ett par miljoner kronor skulle ju falla inom felmarginalerna. Men om vi tänker oss att

Svar på fråga ang. den inverkan biståndet till återuppbyggnad av Vietnam får på den totala svenska u-landshjälpen

ge ett massivt stöd åt Vietnam, ett stöd som blir mycket stort, kommer det att spela en betydande roll vilket synsätt man här har.

Utrikesministern säger, att det viktiga nu är att planera och projektera för den verksamhet som skall sättas i gång när fred nåtts i Vietnam. Jag delar helt den uppfattningen. Men jag har haft ett samtal med SIDA för en timme sedan och då fått veta, att läget beträffande denna hjälp är att det i dag inte behövs några ytterligare pengar för fältverksamhet, om det skulle bli fred inom mycket kort tid. Flaskhalsen är nämligen resurserna för planering och projektering. Den frågan har herr Ullsten tagit upp och den kommer att diskuteras om en liten stund. Men om det går som generaldirektören i SIDA vill — alltså att mer pengar för personal och planering ställs till SIDA:s förfogande — kan det mycket väl om ett eller två år hända, att flaskhalsen blir resurserna för fältverksamheten. Om vi då prioriterar Vietnamhjälp, vilket vi bör göra, kan detta komma att gå ut över något annat.

Jag håller alltså fast vid den uppfattning som uttrycktes av majoriteten i statsutskottet förra året.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag kan inte tänka mig att majoriteten inom utskottet hade den uppfattningen, att man till varje pris skulle öka anslagen utanför ramarna för att få till stånd en massiv hjälp åt Vietnam. Jag uppfattade utskottsmajoritetens uttalande på det sättet, att det viktiga var att en massiv hjälp gavs åt Vietnam.

Då vi nu har möjligheter att överblicka läget har vi funnit, att vi *kan* ge en massiv hjälp åt Vietnam utan att gå utöver biståndsramen. Det kan nämligen aldrig bli tal om ett par tre miljoner, som herr Ahlmark antydde. Vi har re-

dan anslagit 10 miljoner kronor till humanitär hjälp, men i fortsättningen blir det fråga om helt andra belopp än de som herr Ahlmark förutsåg i sitt senaste anförande. I så fall finns det väl ingen anledning att i nuvarande läge till varje pris söka göra gällande, att vad statsutskottet har sagt innebär att man måste gå utanför biståndsramarna.

Då invänder herr Ahlmark, att detta måste betyda att man får ge avkall på mycket väsentlig hjälp till andra länder.

Våra huvudmottagarländer kommer *inte* att ta skada av hjälpen till Vietnam inom den ram för u-hjälpen som riksdagen har fastlagt. Det ligger i själva verket till på det sättet, att det med den snabbt accelererande ökning, som anslagsramarna kommer att innebära inom de närmaste åren, verkligen finns möjligheter till en starkt utvidgad hjälp. Den kommer bl. a. att gå till Vietnam, eftersom vi har siktet inställt på en rejäl hjälp åt just detta krigshärjade land.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Nu börjar jag bli litet orolig. Statsutskottet sade förra året, att »ett *massivt* bistånd» kunde aktualisera »en *väsentlig* ökning av det totala svenska u-landsbiståndet» och att planen var en »*minimimålsättning*».

Nu menar utrikesministern, att den massiva hjälpen går att lägga innanför ramen och planen. Enkel logik säger då att någonting annat måste maka åt sig. Jag undrar vad det är.

Utrikesministern förklarar att det *inte* blir biståndet till huvudmottagarländerna, som får maka åt sig; den saken är klar. Då blir det alltså biståndet till länder som *inte* är huvudmottagarländer eller som annars skulle kunna bli det i framtiden; det kan t. ex. gälla förvaltningsstöd till Zambia eller en väsentlig satsning på familjeplanering till Latinamerika.

Är det rätt uppfattat att det är de länder, som inte är huvudmottagarländer i

Svar på fråga ang. den inverkan biståndet till återuppbyggnad av Vietnam får på den totala svenska u-landshjälpen

dag, som kommer att bli lidande, om man lägger en massiv svensk Vietnamhjälp innanför ramen i stället för att öka ramen?

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! För att undvika varje missförstånd vill jag upprepa, att det inte kan bli fråga om att Vietnamhjälp går ut över hjälpen till våra huvudmottagarländer. En sådan u-hjälp måste ju också förberedas, och mottagarländerna måste ha möjlighet att ta emot den. Detta kan förorsaka många praktiska svårigheter; det har vi tidigare erfarenheter av.

För att nämna Zambia kan jag försäkra herr Ahlmark att hjälpen till Vietnam *inte* kommer att gå ut över de kostnader vi eventuellt kan få för att ställa förvaltningshjälp till Zambias förfogande. Det rör sig nämligen om så begränsade belopp, att de inte är något problem i sammanhanget.

Dessutom kan jag säga att Vietnamhjälp *inte* kommer att påverka den eventuella möjligheten att vi sätter in familjeplaneringshjälp i Latinamerika. En sådan planering är dessutom i hög grad beroende av huruvida mottagarländerna vill ta emot den.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Utrikesministern som ekonomisk trollkarl är verkligen imponerande! Vi skall göra en massiv svensk insats för Vietnam innanför denna ram; tidigare hade man tänkt sig den utanför. Den skall inte gå ut över huvudmottagarländerna, inte över Zambia och inte heller över familjeplaneringen i Latinamerika.

Vad skall den egentligen gå ut över?

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Det rör sig om mycket enkel matematik! Det hela innebär bara

att vi kanske inte kommer att åta oss u-hjälp till ett antal länder som vi hittills inte har inriktat oss på att ge någon sådan.

I själva verket, herr talman, kan Sverige inte åta sig att lämna u-hjälp till alla länder som önskar sådan. Det måste ändå alltid bli en begränsning. Vi har nämligen inte obegränsade möjligheter, och vi har därför sagt oss att vi skall koncentrera vår verksamhet till ett visst antal s. k. huvudmottagarländer. Vi kan inte lämna u-hjälp i obegränsade mängder — det orkar vi inte med. Det är därför jag säger, att det *inte* kommer att förorsaka några svårigheter beträffande vår hjälpverksamhet till de länder som vi hittills i huvudsak har inriktat oss på.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det var också det jag var rädd för! Anta att man från olika håll i den svenska riksdagen eller i den svenska debatten kräver, att ett land eller kanske två länder i Latinamerika skall göras till huvudmottagarländer inte bara för familjeplaneringsprojekt utan för u-landshjälp i dess helhet. Då kan regeringens nuvarande hållning att lägga Vietnamhjälp *innanför* ramen leda till att vi tvingas säga: Nej, det blir inga huvudmottagarländer i Latinamerika!

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Herr Ahlmark måtte väl ändå kunna förstå, att om han eller någon annan får riksdagen med sig på att vi skall ta in ett nytt s. k. huvudmottagarland i vår u-hjälp så får vi ta ståndpunkt till finansieringsfrågan när beslutet fattas.

Men det är inte fråga om det nu. De ekonomiska konsekvenserna av ett beslut som en gång eventuellt kommer att fattas får vi diskutera då. Så enkelt är det herr Ahlmark.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

**Svar på fråga ang. SIDA:s personalbehov
med anledning av den svenska
hjälpinsatsen i Vietnam**

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Ullsten har frågat mig om regeringen i samband med bedömningen av SIDA:s personalbehov för nästa budgetår tagit hänsyn till de krav som planering och genomförande av den svenska hjälpinsatsen i Vietnam kommer att ställa.

Som jag tidigare nämnt i mitt svar till herr Ahlmark kommer utrymme för svenskt återuppbyggnadsbistånd i Vietnam vid fientligheternas upphörande att finnas i biståndsbudgeten vid den tidpunkt då åtgärderna kommer att aktualiseras. Detta utrymme avser inte endast finansiella tillgångar utan även tillräcklig personal för planering och genomförande av den svenska hjälpinsatsen. Så snart läget klarnar kommer personal att avdelas inom SIDA för detta ändamål. Redan i dag bedrivs emellertid, som herr Ullsten vet, förberedelsearbete inom utrikesdepartementet. Finansdepartementet är också sedan en tid inkopplat i detta arbete.

Vidare anförde:

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Vi har — det hoppas jag i varje fall — samma uppfattning beträffande behovet av att ge en massiv hjälp till Vietnam. Men vad vi uppenbarligen inte är överens om — det framgick ganska klart av utrikesministerns debatt med herr Ahlmark nyss — är på vilket sätt den insatsen skall påverka vår övriga svenska u-hjälp. Om det skall bli tal om en verkligt stor insats, som det står i regeringens och statsutskottets uttalanden, kan det — det har också utrikesministern nyss bekräftat — inte bli tal om några få miljoner utan

det måste bli fråga om summor av en helt annan storlek. Då måste det innebära att insatser på annat håll blir lidande därav.

Utrikesministern sade att det väsentliga med biståndet till Vietnam, i varje fall i inledningsskedet, inte kommer att vara den ekonomiska utan den personella insatsen — planeringsåtgärder måste vidtas. Jag håller fullständigt med om det. Vad som kommer att ske, förmodar jag utan att vara närmare insatt i det hela, är att man skickar ut planeringsgrupper eller tjänstemän till Vietnam, till de mellanstatliga organ där hjälp förbereds, att detta material bearbetas, att genomförandet av hjälpen detaljplaneras och så småningom genomförs.

Detta kommer självfallet, såsom utrikesministern själv påpekade, att innebära en kraftig ansträngning av SIDA:s personalresurser. Jag tycker därför det är en smula märkligt, att man anser att denna uppgift utan vidare skall kunna läggas på SIDA utan att ämbetsverket får ytterligare personal till sitt förfogande — det är ju såvitt jag förstår innebörden av utrikesministerns svar. Man planerar nu för detta inom utrikes- och finansdepartementen, men uppgiften skall så småningom överföras till SIDA. Något besked huruvida SIDA för detta ändamål skall få mera personal har dock icke givits.

Min fråga var alltså om regeringen vid bedömningen av anslagsbehovet för avlöningar till SIDA:s personal hade tagit hänsyn till de särskilda krav som Vietnamhjälpen kommer att ställa. Jag kan inte se annat än att svaret på denna fråga är nej. Några sådana hänsyn har inte tagits, vilket är desto allvarigare som SIDA har aviserat att verket redan med de uppgifter man har i dag har svårt att klara sina uppgifter.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Till herr Ullsten kan jag

Svar på fråga ang. ökning av SIDA:s personalresurser

bara säga, att det inom utrikes- och finansdepartementen samt inom SIDA när denna frågan blir aktuell kommer att finnas tillräcklig personal avdelad för att man skall kunna klara förberedelsarbetet för en massiv insats i Vietnam.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. ökning av SIDA:s personalresurser

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Ullsten har till mig ställt frågan om den svenska regeringens syn på den från SIDA-håll gjorda bedömningen att en utbyggnad av biståndsinsatserna i enlighet med den av riksdagen antagna långtidsplanen är svår att genomföra utan ökning av personalresurserna för nästa budgetår.

Som bekant medför den av riksdagen antagna långtidsplanen för utvecklingsbiståndet att anslagen till biståndsbudgeten kommer att öka i accelererande takt under de närmaste åren. Såväl de administrativa resurserna för det bilaterala utvecklingsbiståndet som planeringsresurserna måste anpassas till de krav som denna volymökning ställer.

Regeringen är fullt medveten om vikten av att SIDA, som ju bär det direkta ansvaret för det bilaterala utvecklingsbiståndet, tillförs tillräckliga personella resurser. Sålunda har större delen av de önskemål om personalförstärkning som SIDA framfört i sina årliga anslagsframställningar tillgodosetts — i en del fall genom bemyndigande för verket att överskrida sina avlöningsanslag — och detta under de år då regeringen tvingats iakfta stor restriktion

itet i behandlingen av de statliga myndigheternas anslagsframställningar. Utvecklingsbiståndet har förvisso fått en gynnad behandling.

SIDA har vidare möjligheter att fortsätta sina ansträngningar att inom den givna ramen dryga ut de personella resurserna genom en fortlöpande decentralisering av biståndsadministrationen, genom anlåtande av utomstående konsulter och institutioner för planering och genomförande av biståndsprojekt, genom mera utvecklade arbetsmetoder samt inte minst genom efter hand ökad erfarenhet och kunskap om biståndssamarbete. För närvarande pågår i samarbete med statskontoret en undersökning inom SIDA av myndighetens organisation och personalutnyttjande. Regeringen avvaktar undersökningens resultat, som bör kunna ge underlag för dedömninng av SIDA:s framtida behov av administrations- och planeringsresurser. Redan nu föreslås emellertid för budgetåret 1969/70 30 nya tjänster.

Vidare anförde:

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret på min fråga.

Såsom herr Ahlmark påpekat ville mittenpartierna när planen antogs att 1-procentmålet skulle uppnås redan senast budgetåret 1972/73. Det blev nu inte riksdagens beslut. Men vi var ändå tacksamma för att vi äntligen fick en plan och därmed ett reellt innehåll i löftet till u-länderna att satsa 1 procent av vår bruttonationalinkomst.

Nu tycks den målsättningen redan vara i fara. SIDA har för litet pengar och för litet folk för att kunna planera och genomföra det biståndsprogram som riksdagen beslutat, och regeringen har sagt nej till extraanslag under året och dessutom prutat ned SIDA:s krav på ytterligare personal med ungefär 25 procent inför nästa budgetår.

Svar på fråga ang. ökning av SIDA:s personalresurser

SIDA:s chef, generaldirektör Ernst Michanek, har reagerat på ett sätt som är ganska ovanligt för svenska ämbetschefer, men jag tycker att han har starka skäl för detta. I en TV-intervju för en tid sedan pekade han på att regeringens snålhet på denna punkt kan få tragiska följder för svensk u-landshjälp. Han nämnde flera exempel på projekt som inte skulle kunna bli genomförda.

Det finns givetvis anledning att se upp med att biståndsbyråkratin inte blir för omfattande, att det inte skall bli för många tjänstemän och för liten u-hjälp. Men det finns också en annan risk, nämligen att biståndet i brist på kvalificerad personal blir dåligt planerat och dåligt genomfört. Och jag tror att det snarast är den senare risken som i dag är aktuell för SIDA.

Man kan se några siffror som visar detta. SIDA administrerar i dag ungefär fem gånger så stor u-landshjälp som man gjorde i mitten av 1960-talet, men uppgiften klaras med bara dubbelt så stor personal. Andelen av administrationskostnaderna i biståndsanslagen är för SIDA:s del — om de uppgifter jag fått är riktiga — 4 à 5 procent, vilket kan jämföras med vissa FN-organs administrationskostnader med cirka 20 procent.

Man kan alltså inte rimligen påstå att SIDA skulle slösa med administrationskostnader och personal.

Givetvis måste man också vara på det klara med att ett ämbetsverks och dess chefs uppgift är att ställa krav. Det är regeringens sak att bedöma och kanske också ofta pruta på dessa krav. Men det måste också vara regeringens uppgift att se till att de beslut, man fattar om vad som skall göras, följs av beslut som innebär att det blir möjligt för ämbetsverken att också genomföra dessa beslut.

Såvitt jag kan förstå kvarstår efter det svar som utrikesministern har givit alla de svårigheter som generaldirektör Michanek talade om i sin TV-intervju vad

gäller möjligheterna att genomföra det svenska biståndsprogrammet.

Jag skulle därför till sist vilja fråga utrikesministern, om han menar att den bedömning som generaldirektör Michanek gör är alldeles felaktig.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag skall gärna instämma i vad herr Ullsten sade om att det kan vara förståeligt om verkscheferna ställer krav på en utvidgning av byråkratin. Men det tillkommer regeringen att se till att byråkratin inte växer oss över huvudet.

Vi har erfarenheter inte bara av SIDA och u-hjälpen utan det gäller alla områden av statlig verksamhet, där varje år mycket stora krav ställs på regeringen om att man skall öka antalet tjänstemän. Om inte regeringen varit återhållsam kunde det visa sig att byråkratin växt ut på ett sätt som inte heller skulle tillfredsställa herr Ullsten.

Men när det nu gäller speciellt SIDA och de önskemål som framförts från detta verk kan jag nämna, att för budgetåret 1968/69 begärde verket i sina petita 7 737 000 kronor för avlöningsanslaget, d. v. s. en höjning med 1 549 000 kronor. SIDA erhöll också 7 737 000 kronor för detta ändamål. Exakt vad man begärt! Uppräkningen av 1 549 000 kronor accepterades således *helt*, utan inskränkning av regeringen.

Om vi sedan går över till budgetåret 1969/70 begärde SIDA 39 nya tjänster. SIDA erhöll 30 sådana nya tjänster i avvaktan på SIDA:s personalutredning. Eftersom riksdagens ledamöter väl känner till hur vi behandlar verken i allmänhet måste också var och en erkänna, att SIDA verkligen i jämförelse med praktiskt taget alla andra verk och institutioner haft en gynnad ställning.

Sedan frågade herr Ullsten om jag ifrågasatte riktigheten av de påståen-

Svar på fråga ang. ökning av SIDA:s personalresurser

den som SIDA:s verkschef hade gjort. Jag vill bara ställa en motfråga: Kan herr Ullsten visa mig den verkschef som är nöjd med antalet tjänster som tilldelats hans verk? Jag har aldrig sett en sådan.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Det må vara att ämbetsverken i regel inte får vad de begär, men jag tycker att det finns anledning fortsätta den linje som regeringen tidigare har drivit och som utrikesministern nu i någon mån skryter med att ha drivit, nämligen att ge SIDA vad SIDA begär för att kunna genomföra de beslut som riksdagen har fattat.

Här har vi nämligen en situation som inte alls har att göra med de reservationsanslag och överskridanden, som det talats om i sammanhanget, utan detta är en klart politisk situation. Vi har här i riksdagen beslutat att vi skall öka biståndet i viss takt för att budgetåret 1974/75 uppnå 1 procent. Den som är högste ansvarig för det ämbetsverk som skall genomföra planerna säger, att med nuvarande personaltilldelning går det inte att klara den saken. Och då menar jag, att man inte bara kan reagera på det sätt som utrikesministern gör genom att fråga mig, om jag har sett någon ämbetsverkschef som är nöjd med vad han får i anslagstilldelning. Utrikesministern måste helt enkelt svara på kritiken från SIDA:s chef.

Är det riktigt som herr Michanek säger, att SIDA måste avstå från silobyggnader i Östafrika eller familjeplaneringsinsatser i Latinamerika eller från vattenförsörjningsprojekt i Tanzania eller livsmedelshjälp till samma land? Är dessa påståenden felaktiga eller är de riktiga?

Det är ett intresse inte bara för mig utan också för allmänheten att få veta hur det är med den saken. Här står fakta mot fakta. Den ansvarige ämbets-

verkschefen säger en sak och utrikesministern en helt annan.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag har från min tidigare verksamhet i andra departement mer än en gång fått höra från vederbörande verkschefer, att om man inte får det antal tjänster man har begärt, så kan man inte på ett tillfredsställande sätt fullgöra sina uppgifter. Det har trots detta alltid varit så att cheferna tvingats pruta på de uppställda kraven. I annat fall skulle både riksdag och regering kanske så småningom ha hamnat i en ohållbar situation.

Vad SIDA beträffar vill jag göra herr Ullsten uppmärksam på att verket utöver de tjänster, som finns för den centrala planeringen, har möjligheter att anlita konsultfirmor. Man kan anställa experter på kontrakt. För verksamheten i Indien, när det t.ex. gäller att bygga silobyggnader och annat, kan man göra det. Man har sålunda möjligheter som i allmänhet inte står något annat ämbetsverk till buds just därför att u-hjälpen har en särskild karaktär. Chanserna att använda sig av dessa rättigheter har SIDA alltjämt.

Vad vi alltså här i första hand resonerar om är centralplaneringen. Och som jag påpekat i mitt svar har SIDA för innevarande budgetår fått exakt vad man begärt, och för kommande budgetår har verket fått 30 tjänster av begärda 39. Hur många verk har blivit tillgodosedda på ett sådant sätt? Jag tvivlar på att u-hjälpsplaneringen skulle rasa samman om verket inte tilldelats dessa nio tjänster.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Det är säkert ingen nyhet för herr Michanek att han kan anlita konsultbyråer och lägga över en del av SIDA:s uppgifter på enskilda organisationer. Det är också vad man pekar på i sina skrivelser till regeringen

Svar på fråga ang. tillhandahållandet av deklarationsblanketter

att man tänker göra. Men sedan man gjort detta kvarstår ändå ett behov av 25 tjänster för innevarande budgetår och ungefär 25 procent mera i anslag till personal än vad man har fått för nästa budgetår.

Jag ställde min fråga mot bakgrunden av vad SIDA-chefen Michanek sagt i TV. Han sade där: »Jag bedömer det så att SIDA kan med nuvarande resurser och de resurser som vi ser att vi är på väg att få i en nära framtid inte uppfylla sin del av planen så som det begärdes av oss» — d. v. s. av riksdagen.

Här står alltså uppgift mot uppgift. Ämbetsverket anser sig inte kunna fullfölja riksdagens beslut — utrikesministern säger att ämbetsverket får lov att klara saken. Jag vet inte vilken av herrarna som kommer att ta de faktiska konsekvenserna av den motsättningen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. tillhandahållandet av deklarationsblanketter

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRANG, som yttrade:

Herr talman! Herr Eriksson i Bäckmora har frågat mig om jag anser att deklarationsblanketter tillhandahålles för allmänheten på ett tillfredsställande sätt.

Enligt vad jag erfarit kan jag svara ja.

Vidare anförde:

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för det korta och klara svaret på min fråga.

Jag kanske får begagna tillfället att begära en bekräftelse av om det från centralt håll utfärdats några direktiv eller andra bestämmelser för hur dekla-

rationsblanketter skall tillhandahållas allmänheten. Det har nämligen framförts klagomål därvidlag i år. Blanketterna har — det känner jag till — tillhandahållits i lokaler som stänger kl. 15, 17 eller 18. Och för folk som har sitt dagliga arbete att sköta kan det vara svårt att passa dessa tider.

Nu fanns det en del människor som inväntade sin arbetsfria lördag för att skaffa behövliga blanketter — men det gick naturligtvis inte bättre, eftersom en del av dessa utlämningsställen då var helt stängda. Jag gjorde själv ett försök — mest i studiesyfte, ty jag hade skaffat mina blanketter här i riksdagen — sista lördagen före den 17 februari för att se hur det fungerade. Först gick jag till poliskontoret, som tidigare haft denna blankettservice, men där möttes jag av en skylt som meddelade att polisen i år inte tillhandahöll några blanketter. Man hänvisade till posten, häradsskrivarkontoret och bankerna.

Jag gick till posten, men där möttes jag av en annan skylt, på vilken det stod att posten endast tillhandhöll de mest vanliga blanketterna. Och sortimentet var verkligen begränsat — där fanns en hel del personer som inte kunde få de blanketter de sökte.

Jag fortsatte till häradsskrivarkontoret i förhoppningen att man där — med den omtanke man hyser om skattebetalarna — skulle ha ordnat utdelning av blanketter i en trapphall e. d. på lördagen. Men det var igenbommat. Och hos bankerna gjorde jag självfallet inget försök, eftersom de alltid har lördagsstängt.

När jag den aktuella dagen försökte få fatt i vissa blanketter gick det alltså inte. Jag tycker att när det finns en lagstadgad skyldighet att vi skall lämna in våra deklARATIONER en viss dag — i år blev det den 17 februari — borde skattemyndigheterna ändå sörja för att blanketterna hålls tillgängliga på ett mer tillfredsställande sätt än vad de av mig anförda exemplen visar.

Svar på fråga ang. tillhandahållandet av deklarationsblanketter

Vad är det som hindrar exempelvis att posten tillhandahåller alla blanketter och inte bara, som nu var fallet, de mest vanliga? Och vad är det som hindrar att häradskrivarkontoren skulle kunna ha öppet någon timme på kvällen eller ordna med utlämning en lördag, så att folk kan hämta ut blanketter?

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag har svarat med mina erfarenheter som underlag. De ställen jag besökt har haft en välsorterad upplaga av alla olika blanketter, och det har inte varit någon svårighet att få ut dem.

Genom interpellantens intressanta inlägg har vi emellertid nu allesammans blivit upplysta om att det i — som jag utgår ifrån — Bäckmora med omnejd tydligen varit brister. Och jag försäkrar interpellanten att om jag lever och har hälsan skall jag intressera mig för Bäckmora med omnejd inför nästkommande år!

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag tackar för finansministerns löfte men i så fall får nog finansministern vidga intresseområdet litet mera, så att han också för in Hudiksvalls stad i sammanhanget; det var nämligen där jag gjorde detta försök. Så god service har vi aldrig räknat med att få i Bäckmora, men i Hudiksvalls stad borde det faktiskt ha varit litet bättre ordnat på den punkten.

Jag fordrar inte att finansministern skall veta hur saken är ordnad på skilda håll. Jag efterlyste däremot om det finns några direktiv eller några bestämmelser om sättet att tillhandahålla blanketter åt allmänheten. Det kan uppenbarligen inte vara tillfredsställande med en sådan ordning som den jag har beskrivit.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. restförandet av kvarstående skatt

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Sjöholm har frågat mig om jag ämnar lägga fram förslag om att kvarstående skatt i sin helhet restförs först efter andra uppbördsterminens utgång.

Frågan har tidigare behandlats av riksdagen med anledning av ett betänkande av bevillningsutskottet som bl. a. avsåg en motion av herr Sjöholm. Motionen föranledde inte annan åtgärd än att frågan ansågs värd att prövas.

Vid undersökningar som finansdepartementet därefter vidtagit har framkommit att skattemyndigheterna och indrivningsorganisationen har delade meningar i saken. Jag anser att frågan behöver ytterligare prövas innan slutlig ställning kan tas.

Vidare anförde:

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret. Det är alldeles riktigt att frågan har varit uppe tidigare och att bevillningsutskottet då sade att den var värd uppmärksamhet. Anspråkslösa som vi är inom oppositionen — vi har tvingats att bli det — tyckte jag att detta lät rätt hoppingivande.

Nu vill jag alltså efterlysa vad denna uppmärksamhet har resulterat i. Jag förvånar mig litet över att det finns delade meningar i denna fråga, ty jag kan inte hitta en enda olägenhet förenad med den föreslagna metoden. Däremot finner jag massor av fördelar, men jag skall inte gå in på dem; enkla frågor bör ju vara vad de är avsedda att vara.

Svar på fråga ang. restförändret av kvarstående skatt

Jag vill bara ta ett exempel. Inom Hälsingborgs kronofogdemyndighet får vi årets kvarstående skatt i ungefär 5 000 poster varje termin. Först får vi alltså 5 000 kort, och varje kortset innehåller fem blad. Efter två månader får vi ytterligare ungefär 5 000 likadana kort för samma personer. Var och en förstår vilket jättearbete det är att sortera upp allt detta. Det är inte bara vi som arbetar med korten, utan det förekommer också en arbetsrutin dessförinnan. Papperskostnaden torde även vara rätt stor och vi skall skicka ut krav två gånger.

En rationellare ordning skulle spara mycket pengar, och jag finner det angeläget att statsförvaltningen försöker spara pengar när det går att göra det. Kanske är det alldeles speciellt angeläget inom exekutionsväsendet; det olycksaliga beslutet i höstas om att införsel skall beviljas för alla sorters fordringar kommer att medföra en stor fördyring utan ett öres ytterligare inkomst för statsverket. Denna idé skulle inte bara spara stora pengar; den skulle dessutom spara mycket arbete, och det är också pengar. Statsverket skulle kanske få in ännu mer genom att vi skulle kunna ägna mer arbete åt väsentliga saker i stället för åt improduktiva sysslor som denna.

Jag hoppas att finansministern är intresserad av detta problem och att detta intresse tar sig uttryck i ett förslag i den riktning jag har antytt. Något gott kan trots allt komma från oppositionen, herr finansminister!

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Sedan denna fråga år 1966 debatterats i bevillningsutskottet anförde utskottet i sitt betänkande, att det kunde finnas vissa fördelar förknippade med de tankar som låg bakom herr Sjöholms motion. Utskottet ansåg emellertid att det också fanns skäl som

talade mot de föreslagna åtgärderna. Det var utifrån denna värdering utskottet kom fram till meningen att frågan borde prövas ytterligare.

Vad som talar för herr Sjöholms uppfattning är en viss arbetskostnadsbesparing och en viss lättnad för exekutionsmyndigheterna och kronofogdarna. Jag vet att herr Sjöholm har gehör för sin åsikt inom denna myndighet. Mot herr Sjöholms förslag talar bl. a. att det skulle medföra en viss ränteförlust för staten. Därför har både riksskattenämnden och riksrevisionsverket gått emot herr Sjöholms tanke.

På 1950-talet prövades herr Sjöholms idé under några år inom Stockholmsområdet, men man gick tillbaka till det gamla efter en direkt framställning från riksrevisionsverket, som vid detta tillfälle ansåg att nackdelarna övervägde fördelarna. Så kontroversiellt har det alltså varit, och därför har jag sagt att jag inte för dagen är beredd att ta ställning utan vill fundera vidare på frågan.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag tackar för den ytterligare intressanta upplysningen att vissa myndigheter ställt sig avvisande. Jag undrar om det möjligen inte beror på att man i någon mån har blandat ihop två ting — och det kanske även bevillningsutskottet har gjort. En sak vore nämligen om man skulle skjuta på hela uppbörden till den sista terminen — man skulle alltså betala in kvarskatten bara en gång, i maj månad. I så fall skulle det bli en betydande ränteförlust. Men om man begränsar det till just indrivningsmetodik blir ränteförlusten fämligen ringa. Statsrevisorerna var också inne på samma tankegång och ställde sig positiva till denna tanke.

Härmed var överläggningen slutad.

Svar på fråga ang. beskattning av kapitalvinst vid försäljning av bostadsrättslägenhet

§ 6

Svar på fråga ang. eventuell minskning av antalet befattningshavare inom övriga statsdepartement i samband med tillkomsten av industridepartementet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Agnäs har frågat mig, om tillkomsten av industridepartementet kan leda till en minskning av antalet befattningshavare inom andra departement, som tidigare handlagt dessa frågor, eller om tillkomsten innebär en reell ökning av den statliga administrationen.

Som svar vill jag meddela, att antalet tjänstemän i andra departement, som tidigare handlagt frågor inom industridepartementets område, har minskat avsevärt. Detta har skett genom överföring av personal från handelsdepartementet till finansdepartementet och därifrån vidare till industridepartementet. Nettotillskottet av personal sedan januari 1967 uppgår till drygt 30 tjänstemän vilket behövs för att lösa de stora arbetsuppgifter — bl. a. en aktiv näringspolitik — som det nya departementet ställs inför.

Vidare anförde

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret.

Vid ett hastigt studium verkar svaret i någon mån tillfredsställande. Min fråga var avsedd att vara ett litet försök att röra vid en företeelse som har skrämt många här i landet: administrationen synes lida av elefantiasis eller »mammutokrati» — ett departementens och verkens växande. Jag tyckte att utrikesministern för en stund sedan var inne på tanken då han talade

om byråkrati och annat som kunde verka oroande.

Jag hoppas att effektiviteten hos departementen skall öka. Man kan naturligtvis säga att ett ökat antal tjänstemän innebär anställning och arbete åt fler, men å andra sidan innebär det inte produktion i egentlig mening, inte skapande verksamhet eller ökad nationalinkomst. När jag för något år sedan läste propositionen om det nya vägverket, som skulle komma i stället för en lång rad andra verk, fann jag att antalet nya tjänster var så stort att jag satte ett frågetecken i kanten.

I slutet av svaret säger statsrådet några ord om en aktiv näringspolitik. Den får naturligtvis inte utebli — särskilt är den efterlängtd i Norrland. Men jag har den uppfattningen, att det är viktigare att vi får några få genier — t. ex. sådana som herr Sträng — än en växande grupp tjänstemän.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. beskattning av kapitalvinst vid försäljning av bostadsrättslägenhet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Lindkvist har frågat mig, om jag ämnar lägga fram förslag i syfte att införa en beskattning av kapitalvinster vid försäljning av bostadsrättslägenheter såsom exempelvis är fallet beträffande försäljning av småhus.

Jag får hänvisa till den korta tid som gått sedan bostadsrättskontrollen upphörde och som ännu ej medger några slutsatser om huruvida ett sådant ingripande behövs. Utvecklingen bör dock följas med uppmärksamhet.

Vidare anförde

Svar på fråga ang. vaccinering mot röda hund

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min fråga.

När 1968 års riksdag beslöt slopa bostadsrättskontrollen hade en del överlåtelseärenden beträffande bostadsrättslägenheter magasinerats. Avsikten därmed var att ägarna ville utnyttja den skattefrihet som finns i våra skattebestämmelser. Sedan man haft en bostadsrättslägenhet i fem år är den nämligen skattefri vid försäljningen. Det innebär att bostadsrättsinnehavare med centralt belägna bostäder kunnat tillgodogöra sig en icke obetydlig förtjänst vid försäljningen.

Jag har den uppfattningen att skattelagstiftningen skall vara rättvis. Vill man göra förtjänster på en vara — i detta fall på bostadsrättslägenheter — skall man också betala skatt på de vinster som uppstår vid denna försäljning.

Finansministern hänvisar nu till den korta period som förflutit sedan kontrollen upphörde och vill avvakta ännu en tid. Jag tycker att denna väntan är onödig. Det finns enligt min bestämda uppfattning mycket goda skäl för att redan nu lägga fram förslag om en skattelagstiftning, som tillför samhället en del av den vinst som nu helt kommer bostadsrättsinnehavaren till godo.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på fråga ang. vaccinering mot röda hund

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Agnäs har frågat, om jag avser att lägga fram förslag om vaccinering mot röda hund

för alla kvinnor vid inträde i puberteten och i fertil ålder.

Röda hund är en godartad virusinfektion. Ett allvarligt problem i samband med sjukdomen är dock att dess virus kan framkalla missbildning hos fostret, om en kvinna får sjukdomen under de tidigaste graviditetsmånaderna. Tillförsel av gammaglobulin till en person som smittats med röda hund anses förhindra utbrott av sjukdomen om det ges under inkubationstiden snart efter smittotillfället. Därför får gravida kvinnor kostnadsfritt gammaglobulin på mödravårdscentral eller hos tjänsteläkare om de utsatts för smitta i början av graviditeten och inte tidigare haft röda hund. Genom blodprov kan man numera avgöra om en person tidigare haft sjukdomen.

Herr Nilsson säger att man nu utomlands har framställt effektiva vacciner mot röda hund. Det är riktigt att man lyckats framställa sådant vaccin. Detta vaccin befinner sig emellertid fortfarande på försöksstadiet. På grund härav och då vaccineringen också har vissa biverkningar kan tiden ännu inte anses mogen att införa någon allmän vaccinering av det slag herr Nilsson ifrågasätter.

Frågan är emellertid föremål för vetenskapligt studium. En grupp svenska forskare deltog i slutet av förra månaden i en internationell konferens i USA rörande röda hund, och dessa och andra experter har kallats till sammanträde i socialstyrelsen i nästa vecka för att diskutera röda hundsinfektion och graviditet. Frågan skall också behandlas vid sammanträde mellan de centrala nordiska medicinalmyndigheterna i maj i Helsingfors.

Vidare anförde:

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Jag måste till att börja med beklaga att jag i denna kammare förknippats med en plats med ett så

Svar på fråga ang. rabatter på tidningar för undervisningsändamål

svåruttalat namn — det skall faktiskt heta »Angnäs». Det är ett mycket gammalt namn, som skall uttalas på detta sätt.

Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min fråga. Den upplysning jag sökt få har jag därmed erhållit. Beträffande sakfrågan kan ingen diskussion föras under den begränsade tid som medges vid en enkel fråga i kammaren. Jag tycker att den första frågan på dagens föredragningslista var ett avskräckande exempel på hur lång tid enkla frågor ibland kan ta. Några ord vill jag dock tillfoga.

Anledningen till min enkla fråga är bl. a. uppgifter i Läkartidningen, vilka gjorde att jag började intressera mig för vaccinering mot röda hund. Vid en epidemi i röda hund 1951—1952 uppstod många fosterskador. En undersökning av 463 rubeola-barn, vilken företagits och redovisats, har beräknat risken för fosterskador i dessa sammanhang till 10 procent. Det förekommer varierande uppgifter men jag anser denna uppskattning vara den riktigaste. Skadorna är inte alltid allvarliga, men alla skador inger naturligtvis oro.

Vid misstanke om infektion av röda hund hos blivande mödrar blir dessa naturligtvis skrämde av tanken på att få allvarligt skadade barn och det uppges att abort rekommenderas i sådana fall. Det är ingen överdrift att säga att en del blivande mödrar, som vid graviditetens början haft röda hund, skräms till abort. Detta gäller även sådana som allvarligt önskar få ett barn. Det sker utan tanke på att bara en tiondel av de mödrar som får infektion av röda hund får skadade barn. Om alla mödrar som haft eller misstänks ha haft röda hund i det skede som medför risker för fosterskador skulle få abort, betyder detta alltså att nio friska foster borttages för varje skadat foster. Detta är upprörande. När nu utmärkta vacciner finns utomlands, borde dessa prövas här.

Nu säger socialministern i sitt svar att proven kanske ännu inte blivit slutförda och att vissa biverkningar visat sig. Enligt de uppgifter jag fått ur Läkartidningen nr 37 år 1968 anser man sig dock utomlands ha nått mycket fina resultat.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag vill bara göra några tillägg. Vaccinet finns inte ännu kommersiellt tillgängligt, vilket beror på att det befinner sig på försöksstadiet. Vid den konferens som jag omnämnde i mitt svar och som hållits i Amerika deltog chefen för SBL, professor Lundbäck. Därmed kan man säga att Sverige i hög grad är à jour med utvecklingen på det här området. Självfallet kommer vi från svensk sida att följa utvecklingen. Så fort betryggande förutsättningar föreligger för att kunna introducera ett vaccin skall detta naturligtvis också ske, men ännu befinner sig, som sagt, allt detta på försöksstadiet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på fråga ang. rabatter på tidningar för undervisningsändamål

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustavsson i Näs-sjö har frågat, om jag anser det riktigt att rabatter skall påverka avgörandet vid val av tidningar för undervisningsändamål i skolor.

Jag utgår från att skolmyndigheter och lärare låter läroplanens principer om objektivitet och neutralitet i skolundervisningen vara vägledande även vid val och användande av olika former av bredvisläsningsmaterial, vilket

Svar på fråga ang. åtgärder för att motverka att subjektiva uppfattningar sprides genom skollitteratur

inte är underkastat granskning av läroboksnämnden.

Herr Gustavssons frågan har emellertid också en annan, minst lika betydelsefull aspekt. Det får inte vara så att tidningarnas ekonomi och därmed förmodligen att ge rabatter skall vara avgörande för vilket arbetsmaterial som eleverna får i skolan. Det är min förhoppning att de kommunala förtroendemännen vid beslut som rör arbetsmaterial värnar om den fria opinionsbildningen.

Vidare anförde

Herr GUSTAVSSON i Nässjö (s):

Herr talman! Jag tackar utbildningsministern för svaret. Det är en självklar uppgift för skolan att ge eleverna en orientering om aktuella politiska och kulturella frågor. Dagstidningarna utgör härvidlag en mycket god informationskälla. Därför är det också positivt när skolorna visar en ökad vilja till att anskaffa allt fler tidningar. Självklart är det också positivt när en skola beslutar sig för att prenumerera på en hel- eller halvklassuppsättning av tidningar. Men i så fall är det oerhört viktigt att denna prenumeration sker på rimliga grunder.

Åtskilliga skolor i landet har blivit erbjudna speciella förmånsprenumerationer med kanske upp till 30 procents rabatt om de väljer en viss tidning. En skola i Skåne valde exempelvis att prenumerera på Svenska Dagbladet dels med motiveringen att denna tidning skulle erbjuda de bästa och tillförlitligaste internationella politiska nyheterna samt de bästa informationerna om handel och ekonomi, dels med motiveringen att just denna tidning erbjudit denna speciella rabatt vid denna form av prenumeration.

Den första delen av motiveringen är det meningslöst att polemisera mot. Den bygger på en värdering, som jag för

övrigt anser vara felaktig, men däremot är det av avgörande betydelse om just det faktum, att en viss tidning erbjuder en speciell förmånsprenumeration, skall få påverka ställningstagandet från ett beslutande organs sida. Konsekvenserna av ett sådant förfarande skulle bli orimliga. De tidningar som är störst och som har god ekonomi blir också de enda som får en reell möjlighet att erhålla prenumerationen. Följden härav blir naturligtvis att opinionsbildningen i detta avseende blir ytterligt snedvriden. En allmän principiell uppfattning bör vara, att vi inte skall tillåta att snävt ekonomiska faktorer får vara avgörande för ett opinionsbildande organs möjligheter att verka. Därför är det också angeläget att skolstyrelserna uppmärksammas på detta problem.

Herr talman! Jag är självfallet tacksam för utbildningsministerns positiva svar på min fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

Svar på fråga ang. åtgärder för att motverka att subjektiva uppfattningar sprides genom skollitteratur

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustavsson i Nässjö har frågat, om jag ämnar vidta ytterligare åtgärder för att motverka att subjektiva uppfattningar sprides genom skollitteraturen.

De läroböcker som används i skolväsendet skall med vissa undantag granskas av statens läroboksnämnd. Det åligger självfallet nämnden att sörja för att läroböckerna är så utformade att de svarar mot i läroplanen ställda krav på skolans neutralitet i t. ex. samhällsfrågor. En engagerande undervisning

Svar på fråga ang. åtgärder för att motverka att subjektiva uppfattningar sprides genom skollitteratur

utesluter emellertid inte att även ett material med kontroversiellt innehåll utnyttjas om det behövs för att ge en allsidig belysning av skilda frågor.

I den mån läroböckerna inte granskas av läroboksnämnden — vilket är fallet bl. a. i fråga om läroböckerna för fackskolan — måste det självfallet vara en betydelsefull uppgift för skolstyrelsen att införskaffa endast sådana läroböcker vilkas innehåll överensstämmer med läroplanerna för skolformen.

Jag hälsar med tillfredsställelse den intensifierade diskussionen om läromedlens utformning. Det kan nämnas att SECO nyligen har erhållit medel för sin verksamhet kring denna fråga.

Jag vill slutligen erinra om att bl. a. den framtida läromedelsgranskningen för närvarande utreds av läromedelsutredningen.

Vidare anförde:

Herr GUSTAVSSON i Nässjö (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på även denna fråga.

Den konkreta bakgrunden till frågan är en lärobok i företagsekonomi för fackskolan. Den boken — och säkert flera andra läroböcker — utgör i sig ett utomordentligt exempel på den indoktrinering som förekommer i våra skolor. Säkerligen är det oundvikligt, jag vill tillägga det, att helt komma ifrån sådan indoktrinering i någon form. Därför måste uppgiften bli att komma till rätta med de grövsta och mest ensidiga yttringarna.

Den bok som här är aktuell speglar tankar som jag inbillar mig att inte ens den mest konservativt mörkblå människa skulle skriva under på. Sålunda får eleverna veta att »den som lägger in sig på sjukhus skall betala vad det kostar». Vidare står det i boken: »De västerländska staternas näringsliv bygger

på frihet. Grundtanken är att varje individ bör ha frihet att använda sina inkomster efter egen önskan och frihet att starta och driva företag.» Denna naiva skildring speglar tankar från laissez-faire-teoretikernas glansdagar för hundratal år sedan.

Utbildningsministern anförde i sitt svar — vilket jag kan instämma i — att en engagerande undervisning inte utesluter att även ett materiel med kontroversiellt innehåll utnyttjas för att ge en allsidig belysning av skilda frågor. Men dess värre utgör denna bok, och säkert flera andra, exempel på en mycket ensidig och dessutom felaktig beskrivning av verkligheten.

Naturligtvis finns det fler exempel i boken — liksom det även finns exempel på fler böcker. Dess värre är kontrollmöjligheten när det gäller läroböckerna fortfarande starkt begränsad. Statens läroboksnämnd har sålunda ingen befogenhet att granska vare sig fackskolans eller yrkesskolans läroböcker. Svårigheter föreligger också därigenom att bredvidläsningslitteratur, filmer, bildband etc. är svåra att kontrollera. Dessutom råder det inom flera ämnesområden brist på goda läroböcker.

Utbildningsministern hänvisade till att den statliga läroboksutredningen arbetar med just dessa frågor, vilket naturligtvis är mycket positivt. Men jag kan fördenskull inte finna det rimligt att det inte skulle vidtagas åtgärder under det att utredningen arbetar. Vi skulle enligt min mening vinna mycket på om det redan nu vidtogs åtgärder mot uppenbart olämpliga böcker. En möjlighet borde kunna vara att bygga ut Söförlagets verksamhet. Härför talar naturligtvis också en rad andra skäl, som det inte finns anledning att gå in på i detta sammanhang.

En annan åtgärd som borde kunna vidtagas är att statens läroboksnämnd i avvaktan på utredningens slutförande fick befogenheter att granska litteratu-

Svar på fråga ang. åtgärder för att motverka att subjektiva uppfattningar sprides genom skollitteratur

ren även inom andra skolformer än dem som nu är föremål för granskning.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! För att ingen skugga skall falla på herr Johansson i Trollhättan vill jag nämna att de citat som anförts är hämtade ur en lärobok för fackskolan, som enligt riksdagsbeslut 1964 inte skall granskas av läroboksnämnden på grund av att arbetsbördan då skulle bli alltför stor. Det nya förslaget träder i verksamhet den 1 juli i år, och läromedelsutredningen arbetar. Det är mycket viktigt att vi får till stånd effektiva former för arbetet.

Några möjligheter till ingripande från departementet föreligger inte, utan man får lita på de lokala skolstyrelserna. Jag kan inte ha någon mening om saker och ting härvidlag — jag kan möjligen läsa högt ett tag. Jag har tagit fram den bok som herr Gustavsson i Nässjö nämnde. Där står bl. a. följande, vilket bör vara intressant för riksdagens ledamöter att ta del av: »Skatter är ett tvångsbidrag utan direkt motprestation från samhällets sida. Stat och kommun lägger så att säga 'beslag på' en förhållandevis stor del av medborgarnas inkomster för gemensamma ändamål — — —.»

Det är presentationen av statsbudgeten — utan kommentar från min sida alltså.

Det finns också en definition på begreppet konsumtionsfrihet som är lik som en portal inne i denna bok och som jag skall be att få återge. Herr Gustavsson i Nässjö har redan återgivit en del av definitionen. Det står:

»Konsumtionsfriheten ger en man rätt att bo i tält, leva på potatis och gå i utslitna kläder för att ha råd att hålla sig med en Cadillac. Konsumtionsfriheten betyder också att konsumenten inte skall betala för sådant han inte vill ha. Den som inte har TV, skall inte behöva betala TV-licens; den som lägger in sig

på sjukhus skall betala vad det kostar.»

Om sålunda definitionen på konsumtionsfrihet, som våra elever får lära sig, är att man inte skall betala för det man inte vill ha, så exemplifieras det med att de som inte behöver lägga in sig på sjukhus inte skall betala för dem som dess värre behöver lägga in sig på sjukhus. Och jag tyckte — utan att göra några speciella kommentarer — att det var intressant att låta riksdagens ledamöter ta del av denna definition på konsumtionsfrihet som finns i en nyutkommen lärobok för fackskolan, årskurs 2, ämnet företagsekonomi.

Herr **GUSTAVSSON** i Nässjö (s):

Herr talman! Jag vill bara kortfattat kommentera första delen av utbildningsministerns inlägg, där han sade att man får lita på den lokala granskningen i skolstyrelserna av läroböckerna. Men jag inbillar mig att det i det skede där vi befinner oss måste vara mycket svårt för en lokal organisation att kunna klara hela den granskning som är förutsättningen för att komma till rätta med problemen. Det är därför jag efterlyst åtgärder från departementet i denna fråga.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! År 1964 sade min företrädare i ämbetet till riksdagen att det måste göras en förutsättningslös omprövning av läromedelsgranskningen. Innan den var slutförd var det icke möjligt att pålägga läroboksnämnden någon granskning av läroböcker för fackskolan och i tekniska och ekonomiska ämnen för gymnasiet.

Sedan dess har läromedelsutredningen tillsatts och arbetar för högtryck med denna fråga. Intill den dag då läromedelsutredningen har lagt fram sitt betänkande och vi kan omsätta det i verkligheten får vi beträffande dessa speciella böcker lita på att de lokala

Svar på interpellationer ang. sysselsättningsläget i Gävleborgs län

skolstyrelserna försöker följa med. Vi kan, var och en på sin kant, försöka bidra en smula med upplysningsverksamhet, som kanske i någon ringa mån kan underlätta detta skolstyrelsernas arbete.

Härmed var överläggningen slutad.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren medgiva, att besvarandet av återstående på dagens förteckning upptagna frågor uppsköttes till ett senare sammanträde.

§ 11

Justerades protokollet för den 26 nästlidne februari.

§ 12

Svar på interpellationer ang. sysselsättningsläget i Gävleborgs län

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Fru Jonäng har frågat vilka åtgärder som planeras för att motverka arbetslösheten i Gävleborgs län och förbättra sysselsättningsläget samt om någon central statlig förvaltningsverksamhet är planerad att förläggas till Gävle.

Herr Westberg har vidare frågat vilka åtgärder som planeras för att förbättra sysselsättningsläget i Ljusdalsregionen och när jag räknar med att åtgärderna kommer att sättas in.

Då de båda interpellationerna delvis berör samma område har jag funnit det lämpligt att besvara dem i ett sammanhang.

Befolkningsutvecklingen i Gävleborgs län har under de senaste åren kännetecknats av en förskjutning söderut och en omflyttning från glesbygder till regioncentra. Från år 1960 till år 1968 ökade sålunda folkmängden i Gävle-

Sandvikens A-region med 7 600 personer, medan samtidigt hela befolkningsökningen i länet stannade vid 1 900 personer. Detta sammanhänger med de förändringar som inträtt i näringslivet. Inom jord- och skogsbruket har sysselsättningen minskat med cirka 5 procent årligen. Inom industrin, som huvudsakligen är lokaliserad till södra delen av länet och till kustområdena, har antalet sysselsatta ökat med cirka 1 600 personer.

Antalet arbetslösa i Gävleborgs län uppgick i mitten av februari i år till 2 983. Det innebär en minskning sedan januari med 441 personer. Jämfört med februari förra året är det 19 fler. Antalet lediga platser är nu 158 fler än vid samma tid i fjol. En fortsatt förbättring av sysselsättningsläget förutses för de närmaste månaderna.

Olika lokaliserings- och arbetsmarknadspolitiska åtgärder har vidtagits för att upprätthålla sysselsättningen. Sedan den 1 juli 1963 har i Gävleborgs län ett stort antal företag beviljats statligt stöd i lokaliseringssyfte. Statsbidrag till beredskapsarbeten i form av industribyggnader och statligt lokaliseringsskott har utgått med cirka 60 miljoner kronor. Medgivande att ta i anspråk investeringsfonder har lämnats i lokaliseringssyfte för investeringar som uppgår till 260 miljoner kronor. Bidrag till utbildning har av lokaliseringsskott beviljats för närmare 15 miljoner kronor. Vidare har statliga kreditgarantier lämnats för 10 miljoner kronor och hantverks- och industrilån har beviljats med 7 miljoner kronor. De totala investeringar, som initieras genom stödet, kan beräknas komma att belöpa sig till cirka 400 miljoner kronor. Lokaliseringsverksamheten i länet har sålunda varit ganska omfattande, och den kommer att fortsätta. Några planer på att förlägga ytterligare statlig förvaltningsverksamhet till Gävleborgs län föreligger för närvarande inte.

Beredskapsarbeten bedrivs för när-

Svar på interpellationer ang. sysselsättningsläget i Gävleborgs län

varande i stor omfattning i länet. Antalet sysselsatta vid dessa arbeten uppgick i januari till 1 907 personer mot 1 201 vid samma tid år 1968 och 618 år 1967. I arbetsmarknadsutbildning deltar nu drygt 300 fler personer än förra året. Även andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder har fått större omfattning.

Herr Westberg pekar i sin interpellation på den bristande tillgången på arbetstillfällen och det minskade befolkningsunderlaget i Ljusdalsregionen. Jag är ense med interpellanten om denna beskrivning. Från statens sida har därför åtgärder vidtagits under senare år för att söka bryta denna utveckling.

Sedan den 1 juli 1963 har investeringar till vilka utgått lokaliseringsstöd tillkommit i Ljusdals kommunblock för en total kostnad av cirka 20 miljoner kronor. Det reella sysselsättningsstillskott som de till området lokaliserade företagen hittills resulterat i uppväger i det närmaste de inskränkningar och nedläggningar som skett i områdets industrier de senaste fem åren. Det har dock inte varit tillräckligt för att ersätta det bortfall som skett inom basnäringarna skogs- och jordbruk. Strävandena att tillföra Ljusdalsregionen nya arbetstillfällen kommer att fortsätta. De medel som lokaliseringspolitiken ställer till förfogande kommer att anlitas så snart realistiska lokaliseringsprojekt föreligger.

Vidare anförde:

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för svaret som inte endast berör min interpellation angående sysselsättningsläget i Ljusdalsregionen utan arbetsmarknadsläget i hela det län som vi interpellanter representerar.

Gävleborgs län är i flera avseenden ett gränslän, där vi inom vissa områden har glädjande erfarenheter av den konjunkturuppgång och de ökade sys-

selsättningsmöjligheter som för närvarande kännetecknar Mellansverige och Sydsverige men där vi också har de stora svårigheter som skogslänen fortfarande brottas med: brist på sysselsättningsmöjligheter och en betydande fortsatt befolkningsuttunning. Inom framför allt södra delen av länet — jag tänker bl. a. på Sandviken och Hofors — söker man arbetskraft medan det i norra delen, framför allt i Ljusdalsregionen, råder stor arbetslöshet. Men även om läget i södra delen av länet och vid kusten är sådant att man vid vissa industrier söker arbetskraft har läget inte heller där enbart ljusa sidor. Gävle stad t. ex. brottas med betydande sysselsättningsvärigheter och nära en tredjedel av länets 2 983 arbetslösa finns där.

Även jag vill därför understryka att det behövs ökade sysselsättningsmöjligheter även i denna region. Det kan mycket väl ifrågasättas om det inte vore möjligt att förlägga statlig förvaltningsverksamhet dit. Gävle är en stor och attraktiv centralort i Mellansverige med ett utomordentligt gott läge, bl. a. från kommunikationssynpunkt — något som jag för övrigt hade tillfälle att framhålla redan för fem år sedan i en interpellationsdebatt med handelsminister Lange då vi diskuterade en flyttning av penninglotteriet till Gävle. Tyvärr ville handelsministern inte medverka till en sådan åtgärd.

Nu har det nya inträffat att inrikesministerns företrädare i ämbetet har framhållit att en väsentligt ökad lokalisering utanför huvudstadsregionen bör övervägas i anslutning till framtida beslut som innebär tillväxt av den statliga centralförvaltningen — och sådana beslut hör som bekant inte precis till ovanligheterna. Han har därjämte pekat på Gävle-Sandviken-regionen som en lämplig pendang till huvudstadsområdet. Jag vill gärna för egen del ansluta mig till de synpunkter som förre inrikesministern framfört och ifrågasätter

Svar på interpellationer ang. sysselsättningsläget i Gävleborgs län

om man inte redan nu kunde gripa sig an med att vidta sådana åtgärder. Vår för inte förlägga t. ex. riksförsäkringsverket eller sjöfartsstyrelsen till Gävle, vilket ju varit aktuellt vid några tillfällen? En sådan åtgärd skulle givetvis innebära en verklig stimulans, inte bara för Gävle utan för hela länsdelen. Jag är övertygad om att de synpunkter som förre inrikesministern framförde i detta sammanhang är värda allt beaktande. Det borde enligt min mening äntligen bli något resultat av den s. k. Eckerbergiska utredningen.

Även om det är flera områden i länet som kämpar med svårigheter är dock läget allvarligast för Ljusdalsregionen. Såsom jag framhållit i min interpellation har befolkningsminskningen där till följd av sysselsättningssvårigheterna under flera år ingett oro. Enbart under förra året minskade folkmängden med 573 personer. Sysselsättningsläget är fortfarande mycket besvärligt med 420 anmälda arbetslösa. Detta innebär en liten ökning jämfört med siffran för samma tid föregående år men en minskning i förhållande till siffran för januari månad i år.

Det är dock i detta sammanhang värt att observera hur minskningen skett. Den har nämligen till övervägande del uppstått genom utflyttning till expansiva industriorter inom södra delen av länet eller utanför detta. En sådan lösning, som innebär avflyttning från regionen, hjälper visserligen den enskilde och hans familj i ekonomiskt avseende men medför ofta betydande anpassnings- och omställningsproblem för de berörda, och det är ingen bra lösning för bygden som sådan.

Ljusdalsregionen har genom utflyttningen råkat in i ett mycket allvarligt läge. Under de senaste åtta åren har befolkningsmängden minskat till 23 400 personer. Däremot har antalet äldre människor, från 65 år och däröver, ökat under samma tid, närmare bestämt med cirka 300 personer.

Befolkningsuttunnningen har gått så långt, att underlaget för den service vi behöver och som allmänheten begär hotar att äventyras. Vi har för närvarande en väl utbyggd service med lasarett, gymnasium, fackskola, yrkesskola, egen domsaga, lantmäterikontor etc. och därjämte en mycket väl fungerande kommersiell service. Allt detta kräver ett befolkningsunderlag av tillräcklig storlek. Länsutredningen har stannat för 25 000 invånare såsom en riktpunkt för fortsatta samhälleliga åtgärder. Jag har tidigare nämnt att invånarantalet vid det senaste årsskiftet var 23 400. Denna negativa utveckling fortsätter tyvärr.

I det läge som vi befinner oss i måste alla förstå vår oro och otålighet över att ingenting händer, som kan förändra vår situation. Det är inte heller någon liten satsning som behövs. Målsättningen måste vara 2 000—3 000 nya arbetstillfällen. Utan tvivel erbjuder Ljusdal som centralort och även Ljusdalsregionen i sin helhet goda förutsättningar för en stor satsning både med hänsyn till läge och förutsättningar i övrigt. Vi har god tillgång till lämplig mark och även till arbetskraft. Den pågående rationaliseringen och strukturförändringen inom jord- och skogsbruket, som inrikesministern hänvisar till, leder till friställning av arbetskraft, och det är detta som gör det så angeläget att skapa andra sysselsättningsmöjligheter.

Läget är nu sådant att snabba och tillräckligt långtgående åtgärder måste till. Det räcker inte med konferenser och vaga löften — det är konkreta åtgärder vi efterlyser.

Vi noterar med tillfredsställelse att regeringen fört in Ljusdalsregionen bland de regioner i Norrland, i vilka statsmakterna anser det vara riktigt och nödvändigt med särskilda insatser för att deras funktionsduglighet skall kunna bevaras för framtiden. Detta är gott och väl och vi kan väl också så småningom vänta oss sådana åtgärder.

Svar på interpellationer ang. sysselsättningsläget i Gävleborgs län

Något har väl också redan skett. Det redogjorde inrikesministern för i sitt svar, och det skall noteras med tacksamhet. Det är dock tyvärr inte på långt när vad som behövs för att vi på sikt skall kunna förändra utvecklingstrenden.

Inrikesministern säger vidare att strävandena att tillföra Ljusdalsregionen nya arbetstillfällen kommer att fortsätta och han hänvisar till de möjligheter som lokaliseringpolitiken ger. Självfallet uppskattar jag detta även om det inte inrymmer något direkt svar på mina frågor. Men det räcker inte med att vänta och se. Åtgärder måste vidtas snarast, och jag undrar om inte statsrådet med hjälp av kollegan Wickman kunde finna någon lämplig industri att förlägga i Ljusdal. Jag behöver inte närmare redogöra för vad detta skulle innebära för Ljusdalsregionen i nuvarande läge, där även psykologiska synpunkter bör tillmätas stor betydelse.

Statsrådet nämner i svaret att beredskapsarbeten i stor omfattning bedrivs i länet. Detta är riktigt, och det gäller även Ljusdalsregionen där vi har ett drygt hundratal sysselsatta i sådana arbeten. Varför skall dessa arbeten, herr statsråd, i det bekymmersamma läge vi befinner oss i upphöra den 3 april? Detta ökar våra förut stora bekymmer. En partivän till statsrådet hemma i Ljusdal uttrycker det så, att han finner detta vara helt horribelt. Det betyder, säger han, att ett antal hyggliga arbetare, som har detta jobb som enda födkrok, kastas ut i arbetslöshet med allt vad detta för med sig. Olika typer av beredskapsarbeten som berör våra förhållanden kommer genom detta i farozonen, bl. a. ett hantverks- och industrihus som är under byggnad i Ljusdal. Det måste vara alldeles huvudlöst att avbryta byggnadsarbetet när det rör sig om bara några veckor innan det är färdigt. Jag förutsätter givetvis att detta inte behöver ske. Vem skall i annat fall betala skadestånd till de hyresgäs-

ter som är beroende av att få sina lokaler i kontrakterad tid?

Ett annat mycket angeläget projekt som också är i farozonen gäller vår viktigaste utfartsväg mot kusten. Den är under ombyggnad, och jag kan försäkra att ombyggnaden på den sträcka som är under arbete verkligen är ytterst angelägen. Det kan alla intyga som har rest på denna väg. Jag vet inte om kommunikationsministern har gjort det, men om så är fallet kan han intyga detta.

Man har kommit så långt att ombyggnadsarbetet blivit ytterligare ett trafikhinder och då avser man att helt plötsligt avbryta arbetet. Vore det inte riktigt att arbetet finge fortsätta, åtminstone så länge som de berörda inte kan få arbete på den öppna marknaden? Kanske man också där kunde tänka sig ett samarbete mellan två statsråd, denna gång mellan inrikesministern och kommunikationsministern?

Tillåt mig att helt hastigt få beröra också en annan fråga. Det är även enligt min mening angeläget att staten inte med den ena handen motverkar det som den gör med den andra. Vi fick i höstas i Ljusdal uppleva hur domänverket flyttade bort sitt revirkontor från vårt samhälle. Detta upplevde vi som en åtgärd i strid mot de strävanden som inrikesministern här gör sig till talesman för. Vi hoppas slippa åtgärder av det slaget i fortsättningen.

Fru JONÅNG (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min interpellation. För klarhetens skull vill jag först tala om att jag i mitt svar tänker hålla mig till de frågor som jag har ställt och som gäller sysselsättningen i Gävleborgs län och frågan om lokaliseringen av central statlig förvaltningsverksamhet till Gävle. Jag tänker inte beröra Ljusdalsregionens problem, eftersom herr Westberg har tagit upp

Svar på interpellationer ang. sysselsättningsläget i Gävleborgs län

dessa särskilt. Jag vill bara understryka att det är angeläget att något görs också för Ljusdalsregionen. Man befinner sig där i ett mycket prekärt läge. Om denna region skall kunna bevaras som en funktionell enhet, måste kraftiga åtgärder sättas in.

Vi är två ledamöter som ställt frågor, och man har också frågat i första kammaren. Detta måste tas som ett belägg för att vi finner sysselsättningsproblemen i vårt län allvarliga.

Jag tycker att inrikesministerns svar är värdefullt, framför allt kanske ur historisk synpunkt. Det handlar ju om åtgärder som vidtagits sedan 1963, och som gävleborgare är jag tacksam för alla de åtgärderna. Men jag är mera intresserad av dagsläget och framtiden.

År 1968 var för vårt län ett negativt år. I Hälsingland har vi noterat en flyttningsförlust på nära 1 000 personer, och arbetslösheten är besvärande. Siffrorna över arbetslösheten var i januari avsevärt högre än motsvarande siffror i fjol. I Gävle ökade arbetslösheten med 19 procent, i Ljusdalsregionen med 13 och i länet i dess helhet med 3 procent. Arbetslösheten har sålunda ökat trots att antalet personer som befann sig under utbildning i januari i år var 331 fler än i januari 1968 och trots att antalet beviljade starthjälpansökningar under det senaste året ökade med 73 procent.

Februariräkningen i år visar att vi hade 2 983 arbetslösa, vilket innebär en minskning från månaden före men ändå en ökning med 19 personer jämfört med samma tid föregående år. Ett problem som jag tycker är svårt i det sammanhanget är att nära hälften av de arbetslösa är över 50 år. Ett annat problem är att 467 personer är 25 år eller därunder.

I februari i år var antalet sysselsatta i beredskapsarbeten drygt 1 200. Sedan jag framställde min interpellation har man aviserat en avveckling av beredskapsarbetena, för vårt läns vidkomman-

de den 3 april. Detta kommer givetvis att medföra stora svårigheter. Då får vi dels den gamla arbetslösheten, dels nedskärningen på beredskapsarbetena. Jag förutsätter — och jag hoppas att jag gör det med rätta — att vi får dispens för att klara av och slutföra de arbeten som inte kan slutföras före den 3 april. Jag tänker här till exempel på byggnadsarbeten och vägarbeten, som inte kan avbrytas utan vidare.

Vad skogsvårdsarbetena beträffar blir det en avtrappning från 420 personer i mars till 190 i juni. Storarbetsplatserna kommer att skäras ner, och totalt kan man räkna med att av de 1 200 personer, som i dag är sysselsatta i beredskapsarbete, kommer ungefär 600 att vara kvar i maj—juni. Då är frågan vad vi skall göra med de övriga 600. Många av dem är handikappade och många är äldre och därigenom svårplacerade. Många är också lokalt bundna. Man måste se allvarligt på dessa nedskärningar av beredskapsarbetena eftersom de har mycket bekymmersamma konsekvenser och bestämda negativa effekter. Såvitt jag förstår är bakgrunden till nedskärningarna den ökade efterfrågan på arbetskraften, men var finns den? Jo, den finns framför allt söderut i landet. Detta innebär att man medvetet medverkar till en utflyttning från mitt hemlän och från skogslänen över huvud taget. Det blir den omedelbara effekten.

Den obalans som finns i landet beträffande sysselsättningen medför givetvis stora svårigheter, det förstår jag, och samhället får problem av stora mått att lösa. Men jag måste fråga: Löser man verkligen problemen genom att omflytta arbetskraften? En stor procent av dem som flyttar kommer dock tillbaka, och då har samhället haft flyttningskostnader som varit helt bortkastade. Likaså har samhället fått ökade problem för att skaffa arbete åt alla som vill ha det. Det blir mer problem och mer arbete över hela linjen, för

Svar på interpellationer ang. sysselsättningsläget i Gävleborgs län

arbetsgivare, arbetstagare och arbetsförmedling.

Det viktigaste för människan är självfallet arbetet. Men jag tror att man i första hand måste bedriva lokaliseringpolitiken så, att man flyttar arbetstillfällena dit där det är brist på dem och dit där man har arbetskraften. Förväntningarna söderut på norrländsk arbetskraft förefaller vara stora, och under den senaste veckan såg jag i TV ett program om industriutbyggnad i södra Sverige där man som vanligt räknade med att skaffa arbetare från Norrland.

Detta är mycket allvarligt. Om den konjunkturuppgång vi nu har följs upp med aktivering och fortsatt satsning på rörlighetsfrämjande åtgärder, medför detta uppenbara risker för skogslänen, däribland Gävleborgs län. Socialdemokratisk politik innebär i första hand rörlighetsstimulerande åtgärder och i andra hand lokaliseringpolitiska åtgärder. Och vi har en konjunkturuppgång nu. Det innebär expansion och industriutbyggnad, det innebär ökad efterfrågan på arbetskraft. Detta innebär i sin tur en ökad utflyttning från skogslänen och från Norrland. Det är därifrån arbetskraften skall hämtas. Resultatet blir en accelererad utflyttning och en ytterligare urgröpning av befolkningspyramiden. Problemen och svårigheterna i våra norrlandslän kommer därmed att öka.

Slutligen vill jag säga några ord om lokalisering till Gävleborgs län av central statlig förvaltning.

Inrikesministern uttalar i sitt svar att några planer på att förlägga ytterligare statlig förvaltningsverksamhet till Gävleborgs län inte föreligger. När man tar del av detta besked får man en känsla av att vi i Gävleborgs län har fått så mycken statlig förvaltningsverksamhet att det nu får räcka. Men såvitt jag vet förhåller det sig inte på detta vis. Någon lokalisering till just Gävle, som jag speciellt frågade om, har inte förekommit under 1960-talet. Tidigare har det

snarare förekommit lokalisering därifrån, om jag inte tar fel.

Ifall man mot inrikesministerns uttalande, att några planer härvidlag för närvarande inte föreligger, ställer vad som skrivits i statsverkspropositionen, förefaller det vara en principiell skillnad i uppfattningen mellan den förutvarande och den nuvarande inrikesministern. I statsverkspropositionen talas nämligen om en väsentligt ökad lokalisering utanför huvudstadsregionen när det gäller statlig centralförvaltning. Jag skulle vilja fråga inrikesministern: Finns det en principiell skillnad i uppfattningen härvidlag?

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag tyckte att fru Jonäng var så sympatisk när hon började med att säga att hon, i motsats till herr Westberg, skulle hålla sig till det hon frågat om. Men efter hand som hon fortsatte sitt anförande blev jag ledsen. Jag tycker att båda interpellanterna har utvecklat denna fråga så vitt som man över huvud taget kan göra — funderingarna hade egentligen inga gränser.

Jag skall i dag inte fresta kammarens tålmod med att ta upp en stor principiell debatt. Jag vill bara som ganska intressant notera att jag här hört två borgerliga ledamöter av kammaren ge uttryck åt funderingar om framtiden, och båda har ställt sina förhoppningar på staten. Det är staten som skall ordna saken, det är regeringen som skall gripa in. Detta är helt andra tongångar än vi hörde för bara några år sedan.

Det är inte tio år sedan folkpartiets ledande män for runt i landet och förklarade att nu hade vi nått gränsen för vad det allmänna kan ta på sig i fråga om utgifter, nu gällde det att sätta stopp. Därför är det intressant att man nu, när vi har en statsbudget som ligger kanske tre gånger så högt som vid detta tillfälle begär ytterligare insatser från staten. Jag tror att vi är överens; det är mycket

Svar på interpellationer ang. sysselsättningsläget i Gävleborgs län

möjligt att vi inte kan få någon annan lösning på detta problem.

Naturligtvis är det bra — jag anknyter här till herr Westbergs i Ljusdal resonemang — med konferenser och upp- vaktningar och interpellationer och enkla frågor och besök i kanslihuset. Under de rätt få veckor jag har sysslat med min nya uppgift har jag verkligen fått min uppmärksamhet riktad mot Gävleborgs län av flera delegationer, frågor och interpellationer, och det är inget fel i det. Jag har också sagt i mitt svar att vi bedömer situationen i Gävleborgs län och även i Ljusdalsregionen som sådan att vi gärna vill fortsätta att stödja tillkomsten av företag. På samma gång får vi emellertid räkna med att det måste finnas initiativkraft, att det måste komma fram uppslag till hur vi skall lösa detta problem. Därför får vi inte glömma — jag säger det inte som en anmärkning mot interpellanterna — att det är mycket viktigt att man lokalt försöker aktualisera tillkomsten av företag och annan verksamhet som kan ha möjligheter att bestå, utvecklas och ge sysselsättning åt bygden. Vi i kanslihuset orkar inte med att försöka leta upp alla kontakter vi möjligen kan ha och pressa dem på uppslag. Jag tror att det är värt att tänka igenom detta.

Jag skall återkomma till de frågor som togs upp här i debatten. Först och främst vill jag förklara att jag inte har någon annan uppfattning än den som min företrädare gav till känna. Jag tror att vi bör eftersträva att försöka flytta ut central verksamhet på olika håll i landet. Vi skall alltså pröva alla sådana uppslag mycket seriöst. Jag förstår inte hur båda interpellanterna kunde undgå att observera vad jag yttrade om centrala myndigheter; jag sade att det för närvarande inte förelåg några sådana planer. Det enda svar jag kan ge på era frågor måste väl vara att vi för närvarande inte har något uppslag beträffande vad som skulle kunna förläggas till Gävle. Det betyder emellertid inte —

det borde var och en begripa — att jag därmed har tagit något slags principiell ställning för framtiden. Jag hoppas verkligen att vi skall få anledning att pröva sådana ärenden.

Kanske jag får ta upp ett annat problem, som också kan ha betydelse både för Gävleborgs län och för ytterligare län. Vi har faktiskt i dag inom vissa områden av vår industri en överkapacitet — det gäller inte minst träindustrin, t. ex. snickerifabriker som tillverkar olika element för bostadsbyggandet o. s. v. Därför står vi i det läget — vi vet om det — att om vi gör en satsning på en ort, kan det betyda att vi vållar arbetslöshet på en annan ort, såvida vi inte kan få någon utfästelse om att marknaden skall kunna vidgas. Vårt eget land kan egentligen inte ens med ett fortsatt högt bostadsbyggande svälja den produktion som vi i dag har inom vissa av de sektorer jag har antytt, och vi kan inte finna exportmöjligheter. Det räcker alltså inte med att ställa sig positiv till alla uppslag, utan vi tvingas att försöka värdera dem. Vi måste fråga oss hur ett nytt företag kommer att inverka på andra företag som redan är i gång. Det gör att problemet blir ännu mer komplicerat. Det är inte bara fråga om god vilja att stödja alla tankar som kan uppkomma — jag vill försäkra att den finns — utan vi får också göra en seriös bedömning av hur tillkomsten av ett nytt företag kan verka för hela det område som berörs.

Fru Jonäng sade att det var intressant med data för den historiska forskningen. När jag talar om utvecklingen är det dock från 1963 fram till nu som lokalisering av företag har förekommit. Ett företag växer inte upp över en natt, utan det tar sin tid innan det kommer i gång. Vidare har ett företag som startat en verksamhet möjlighet att expandera; det betyder ofta ökad aktivitet i bygden. Därför hoppas jag att ett nytt företag skall innebära ett mer bestående tillskott i fråga om sysselsättning.

Svar på interpellationer ang. sysselsättningsläget i Gävleborgs län

Den redovisning som jag lämnade anser jag därför vara ett uttryck för att vi med den förda politiken kunnat nå betydelsefulla resultat. Vi kan säga att det är otillräckligt — det kan råda delade meningar om det, någon kan tycka att vi borde ha gjort ännu mer. Den uppsummering jag gjort visar ändå att vi är på väg att uträtta något, och därför tycker jag nog att redovisningen i detta sammanhang var motiverad. Att jag inte i dag kan peka ut vad som skall hända detta år, nästa år o. s. v. förstår var och en. En sådan redogörelse måste alltid bli tillbakablickande, eftersom det av olika skäl inte är möjligt att i riksdagen avhandla ett ärende som eventuellt bereds i kanslihuset.

Fru Jonäng ville också försöka att dra upp en skiljelinje mellan socialdemokratisk politik och centerpartiets handlingslinje. Jag tycker nog att hon överbetonade att socialdemokraterna vill att folk skall flytta. Den redogörelse som jag lämnat visar att regeringen varit med om att göra åtskilliga insatser just för att bereda möjlighet för människor att stanna i sitt län, i sin egen bygd, och få sin utkomst där. Men det vore att hänge sig åt illusioner om vi trodde att vi varaktigt skulle kunna lösa dessa frågor på det sättet. Vi måste ta med även de rörlighetsfrämjande åtgärderna i vår arbetsmarknadspolitik, om vårt näringsliv skall kunna utvecklas så, att det kan bibehålla internationell konkurrenskraft och ge människorna en god utkomst. Och då kan vi inte bortse från nödvändigheten att samhällsåtgärderna anpassas på sådant sätt att vitala intressen inom näringslivet tillgodoses.

Vi måste således följa upp detta arbete på båda sektorerna. Den politik som min företrädare har fört i det avseendet anser jag i stort sett ha varit framgångsrik och vi tänker fortsätta på det sättet.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag förstår inrikesministern när han säger att han inte här i

kammaren kan ta upp ärenden som eventuellt behandlas i departementet — det uttalandet inger dock ett litet hopp.

Inrikesministern kritiserade oss interpellanter för att vi nu hoppas så mycket av staten. Det var andra tongångar tidigare, sade han. Vi har dock, herr statsråd, här i riksdagen tillsammans beslutat en omfattande lokaliseringspolitik. Den är ingalunda ett påhitt av socialdemokraterna ensamma. Och det är det frågan gäller: att bedriva en effektiv lokaliseringspolitik. Därvidlag måste regeringen ta sitt ansvar. Alla större ärenden måste ju som bekant gå genom regeringen innan det slutgiltiga ställningstagandet kan ske. Att man mot denna bakgrund efterlyser regeringens åtgärder i detta fall tycker jag inte behöver karaktäriseras som någon ändrad inställning i dessa frågor.

När statsmakterna för en viss politik, bör ju denna komma också Gävleborgs län och Ljusdalsregionen till godo. Regeringen har därjämte ett departement och en särskild expertgrupp, som arbetar med dessa frågor. Man borde därför kunna förutsätta att det från detta håll skulle komma en del uppslag att föra ut till våra bygder.

Inrikesministern framhåller vidare att det gäller att få lämpliga uppslag, och jag förstår att man arbetar med detta. Det gäller emellertid också att avgöra var de företag som bedöms ha förutsättningar härför skall placeras. Att man söker goda uppslag tycker jag är självklart. Det är ju inte någon mening med att placera ut företag, som inte har förutsättningar att leva vidare, utan man bör inrikta sig på sådana företag som verkligen på längre sikt kan vara till nytta för den bygd, där de placeras.

Ett uppslag som för närvarande diskuteras i riksdagen är en omplacering av myntverket. Man föreslår från departementet att det skall förläggas till Eskilstuna, medan vi i Gävleborgs län anser att det bör lokaliseras till Söder-

Svar på interpellationer ang. sysselsättningsläget i Gävleborgs län

hamn. Det är ett exempel på att det inte är tillräckligt att konstatera att förutsättningar föreligger för flyttning av ett företag utan att man också måste utreda frågan om var det lämpligen skall placeras.

Inrikesministern säger att han *för närvarande* inte har några uppslag beträffande flyttning av någon statlig förvaltningsverksamhet. Detta innebär inget ställningstagande för framtiden, vilket jag med tillfredsställelse noterar. Det bör innebära att han är beredd att pröva dessa frågor i den anda som före inrikesministern givit uttryck för i statsverkspropositionen.

Det har vidare diskuterats huruvida man främst skall satsa på rörlighetsfrämjande åtgärder eller på lokaliseringspolitiken. Jag delar inrikesministerns mening att vi behöver båda dessa former av åtgärder, men jag vill starkt understryka vikten av att tyngdpunkten läggs på lokaliseringspolitiken. Därvidlag delar jag helt fru Jonängs uppfattning. Båda formerna av insatser behövs, men det får inte bli så att arbetskraften sugts bort från skogslänen i allmänhet eller från det område som jag närmast representerar, varigenom förutsättningarna för en fortsatt funktion duglighet hos denna region så småningom ominnetgörs. Det gäller i stället att i tid se till att sysselsättningstillfällen utplaceras där, så att det nödiga befolkningsunderlaget kan bibehållas.

Fru JONÄNG (cp):

Herr talman! Inrikesministern fann det glädjande att vi bland de borgerliga talade om framtiden. Jag tycker att det är symptomatiskt för åtminstone centerpartiet och folkpartiet att tala om framtiden. När inrikesministern i sitt svar talade om det förgångna, skall jag då ta detta som symptomatiskt för socialdemokratin?

Inrikesministern sade att detta att staten skall ingripa är något som centerpartiet inte har velat vara med om ti-

digare. Det förvånar mig något, eftersom det inte är en riktig historieskrivning. Såvitt jag vet har centerpartiet alltid arbetat för att staten skall vara förutsättningsskapande, medverka och lägga grunden till lokaliseringspolitiken över huvud taget.

Centerpartiet har säkerligen sedan tjugo år tillbaka talat om lokaliseringspolitik, och vi har varit tämligen ensamma om detta. Först på 1960-talet har socialdemokraterna insett att det behövs en aktiv lokaliseringspolitik. Inrikesministern säger att man måste hjälpa till ute i bygderna, och det är helt riktigt. Man måste komma med initiativ och uppslag till lokaliseringspolitiska åtgärder.

I mitt län har man arbetat på alla plan för att söka finna lösningar. Kommunerna är aktiva och länsarbetsnämnden bedriver ett mycket variationsrikt arbete. Centerpartiet har också i olika motioner på riksplanet lämnat uppslag till lokaliseringspolitiska åtgärder.

Det som inrikesministern nu sade om rörlighetsfrämjande åtgärder kontra lokaliseringspolitiska var glädjande. Centerpartiet har alltid ansett att man måste satsa på de lokaliseringspolitiska åtgärderna i första hand, ty de är de viktigaste. Om också inrikesministern har denna uppfattning är jag glad. Det är dock självklart att båda dessa slag av åtgärder behövs.

Om man gör en satsning för utbyggnad på ett håll kommer detta enligt inrikesministern att kunna innebära arbetslöshet på ett annat håll, och detta är ju riktigt. Men jag frågar: Måste vi alltid göra utbyggnaden söderut och alltid ta arbetskraften norrifrån?

Jag vill speciellt tacka för den deklaration som inrikesministern gav när jag frågade om det fanns någon principiell skillnad i inställning mellan den förutvarande och den nuvarande inrikesministern. Han svarade då att detta inte var fallet, vilket jag är tacksam för.

Jag vill gärna understryka att Gävle

Svar på interpellationer ang. sysselsättningsläget i Gävleborgs län

och Gävleborgs län erbjuder stora möjligheter när det gäller central förvaltningsverksamhet. Där finns utomordentligt goda förutsättningar för en sådan verksamhet. Jag skall inte trötta kammarens ledamöter med att räkna upp alla de fördelar som Gävle har, eftersom jag tror att inrikesministern känner till dessa. Gävle har möjligheter att hävda sig på alla tänkbara områden i fråga om utbildning, kultur, bostäder, kommunikationer o. s. v. I likhet med herr Westberg i Ljusdal hjälper jag gärna till med sådana förslag som inrikesministern efterlyste. Jag tror att man t. ex. kan decentralisera hålkortsavdelningar på statistiska centralbyråer, något som nu sker åt visst håll och där man framför allt sysselsätter kvinnor. Vi har Penninglotteriet, som varit aktuellt många gånger, vi har postgirot och riks försäkringsverket. Jag hoppas att något av dessa tips skall kunna användas för Gävleborgs län.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Det sista som fru Jonäng sade blev ju också det litet av historieskrivning. Jag tycker mig nämligen ha hört de uppslag hon talade om någon gång tidigare. Men vi kanske inte skall fördjupa oss i historia.

Jag vill dock säga till herr Westberg i Ljusdal: Glöm inte bort 1958! När vi tillsatte den utredning som sedan ledde fram till de åtgärder vi nu har vidtagit på lokaliseringens område, så var det en socialdemokratisk motion som låg till grund för beslutet. Positiva till den motionen var då socialdemokrater och centerpartister. Folkpartiet och högern gjorde sällskap och yrkade avslag på kravet om utredning. Men som jag sade tidigare var det annorlunda för tio år sedan. Nu är situationen en annan. Jag antar att mina partivänner på gävleborgsbanken gläder sig över att de nu har fått betydligt fler medkämpar

när det gäller att vidta aktiva lokalisering åtgärder.

Nu skall jag emellertid inte polemisera mera i den frågan. Jag har noterat att man här i de senare inläggen har uttalat tillfredsställelse över det som gjorts och över de deklamationer som lämnats. Det var inte svårt för mig att lämna de deklamationerna, eftersom de stod helt i överensstämmelse med riktlinjerna för den förda politiken. Sedan kan vi alltid diskutera var tyngdpunkten skall ligga, och där betonade ju fru Jonäng att man i centerpartiet lade stor vikt vid de lokaliseringenspolitiska åtgärderna. Men hur har det varit tidigare? Jag tror att alla i och för sig väl har varit överens om att de lokaliseringenspolitiska åtgärder som vidtagits verkligen skulle vidtas, men nog var det väl ändå en falsk föreställning ni hade i centerpartiet, när ni talade om det finmaskiga nät av tätorter som skulle finnas i vårt land. Utvecklingen har ju visat, att om vi skall kunna hålla kvar livet ute i bygderna, så får vi bestämma oss för att vidta en betydande koncentration inom länen. Det blir på vissa punkter som insatserna kan göras. Och där har det säkerligen skett en betydande omvärdering bland dem som har varit med om att diskutera lokaliseringenspolitiken. Jag har anledning att säga det eftersom fru Jonäng ju försökte karakterisera den socialdemokratiska lokaliseringenspolitiken som något helt annat än vad den har varit.

Jag skall, herr talman, inte förlänga denna debatt ytterligare.

Herr **NILSSON** i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag skulle inte ha begärt ordet, om inte statsrådet i sin senaste replik sagt att centerpartiet väl ändå ingett folk en falsk föreställning när man talade om behovet av ett nät av tätorter över hela vårt land. Vi har sagt att nätet av tätorter måste ha en växlande finmaskighet i olika delar av landet.

Svar på interpellationer ang. sysselsättningsläget i Gävleborgs län

Vårt landsting har beslutat uppvakta inrikesministern om lokaliserings- och sysselsättningsfrågor i länet, och till grund för den uppvakningen ligger landstingets yttrande till länsstyrelsen med förslag till målsättning för framtiden av länets utveckling. Landstinget har i sitt yttrande föreslagit åtskilliga konkreta åtgärder, som jag hoppas att statsrådet vill beakta.

Vidare sade statsrådet att socialdemokraterna har ett mycket stort intresse för lokaliseringpolitiken. Jag tror inte att herr statsrådet kan påstå annat än att även vi i centern är och har varit mycket intresserade av den saken och att vi år efter år har väckt motioner som syftat till en utveckling och intensifiering av lokaliseringpolitiken. De motionerna har emellertid socialdemokraterna alltid avslagit.

För ett par veckor sedan uttalade sig arbetarkommunen i Umeå mot regeringens handläggning av frågan om Volvos investeringsfonder och kritiserade att ifrågasättande investeringar så starkt koncentrerades till Göteborg. Arbetarkommunen instämmer alltså i de protester som vi tidigare anfört mot koncentrationen till storstäderna via investeringsfonderna.

Som jag ser saken har den socialdemokratiska politiken inneburit att förutsättningarna för lokalisering av arbetstillfällen till storstäderna har varit utomordentligt goda och även stimulerats genom den socialdemokratiska politiken. Vi har t. ex. motionerat om att investeringsfonderna skulle få användas såsom lokaliseringspolitiskt medel på samma sätt som under tiden från den 1 januari 1963 till den 1 juli 1965 — en användning som enligt inrikesministerns redovisning gav ett utomordentligt gott resultat. Återigen är vi inne i en konjunkturuppgång som ger utslag i koncentrationsorterna men inte ger något nämnvärt utslag i de områden som redan har en mycket besvärlig sysselsättningsituation.

Inom centerpartiet förväntar vi nu faktiskt att regeringen försöker att vid frisläppning av investeringsfonder i fortsättningen inte koncentrera detta kapital i så hög grad som i fallet Volvo till orter där man redan har bostadsbekymmer och överhettning i ekonomin. Jag tror att det bör vara möjligt att få till stånd en kanalisering av investeringskapitalet i större utsträckning till de orter som verkligen är i behov av särskild stimulans. Herr Holmqvists företrädare som inrikesminister skriver i årets statsverksproposition att han förutser en fortsatt obalans i befolkningsutvecklingen. Som jag uppfattar utvecklingstendenserna i dag finns det all anledning misstänka att suget från glesbygderna blir ännu starkare under den kommande konjunkturuppgången och att strömmen av folk från glesbygderna blir ännu stridare än under de senaste åren.

Stor enighet råder ju om arbetsmarknadspolitiken, men vi uppfattar nog ändå den socialdemokratiska lokaliseringpolitiken som mera kallsinnig än vår. Vi har fått avslag på åtskilliga förslag genom vilkas motsvarigheter man i andra länder nått positiva resultat men som vi alltså inte fått pröva här i Sverige. Det gäller bl. a. investeringsfonderna. Skulle man inte därvidlag liksom när det gäller arbetsmarknadspolitiken kunna få pröva sig fram i större utsträckning för att se om åtgärderna ger effekt? Den prövningen har vi mig veterligt inte haft möjligheter att göra på grund av att socialdemokraterna avvisat den.

Nu uttalar sig inrikesministern positivt om åtgärder som syftar till att skapa större balans i befolkningsutvecklingen. Jag hoppas att statsrådet noga studerar resultaten av den av länsstyrelserna utförda planeringen. Den ger vid handen att det föreligger ett verkligt behov av en viss samhällelig styrning. Det innebär inte att centerpartiet nu plötsligt börjar ropa på staten. Sam-

Svar på interpellation ang. upprustning av vägnätet i Gävleborgs län

hället är ju vårt gemensamma organ som skall vidtaga förutsättningsskapande åtgärder för samhällets utveckling.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag tyckte att fru Jon-äng själv ganska väl utvecklade vad hon menade. Men herr Nilsson i Tvärälund har funnit anledning att ytterligare försöka förklara centerpartiets lokaliseringspolitik, och det för oss in på Volvo och en mängd andra ting som i och för sig skulle vara intressanta att ta upp.

Nu talar herr Nilsson i Tvärälund om att han skall uppvakta mig någon av de närmaste dagarna, och därför skall jag avstå från att föra detta samtal vidare i dag. Vi får ju tillfälle att knyta an till det och kanske också att diskutera hur vi skall se på de initiativ som enskilda företag i vårt land tar, värdefulla initiativ som skapar ökade resurser för vårt samhälle. Hur långt samhället i detta sammanhang skall ingripa för att försöka korrigera de tankar som vederbörande själva har om den riktiga utvecklingen, kan vi alltså resonera om när vi träffas vid uppvaktningen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13

Svar på interpellation ang. upprustning av vägnätet i Gävleborgs län

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **LUNDKVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Eriksson i Bäckmora har frågat om jag är beredd att medverka till att ökade resurser för vägändamål tilldelas Gävleborgs län.

De statliga insatserna på väghållningsområde syftar till att vägnätet skall

få en från samhällsekonomisk synpunkt lämplig utformning. Detta innebär avvägningar mellan städer och landsbygd, mellan olika geografiska områden, mellan skilda vägkategorier på landsbygden samt mellan olika tekniska utförandealternativ. Bestämmande vid dessa avvägningar är i princip företagens angelägenhetsgrad från samhällsekonomisk synpunkt.

Riksvägarna och de genomgående länsvägarna — d. v. s. de vägar som har den största betydelsen för näringslivet — har i Gävleborgs län högre standard än genomsnittet för hela riket. Den 1 januari 1968 hade enligt statens vägverks inventering 68 procent av riksvägarna och 57 procent av de genomgående länsvägarna i länet fullgod eller godtagbar standard. För hela landet var motsvarande värden 65 procent och 49 procent.

Det finns enligt min mening för närvarande ingen anledning att ändra på de prioriteringsprinciper som gäller vid fördelningen av medel för den statliga väghållningen.

Vidare anförde:

Herr **ERIKSSON** i Bäckmora (cp):

Herr talman! Sammanträffande hän- delser har gjort att det har blivit mycken diskussion om Gävleborgs län här i kammaren i slutet av dagens debatt. Två interpellanter har efterlyst sysselsättning och arbete, och jag har genom min interpellation anvisat möjligheter att skapa sysselsättning och arbete — om jag skulle få som jag önskar.

Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min interpellation. Det hade naturligtvis varit mera tillfredsställande om vi hade varit överens om innehållet. Tyvärr kan jag inte dela den uppfattning som statsrådet uttrycker i svarets slutord. Jag finner det synnerligen allvarligt att rambeloppet för vägbyggnadsändamål för 1969 är reducerat med 4 miljoner kronor jäm-

Svar på interpellation ang. upprustning av vägnätet i Gävleborgs län

fört med föregående år; i jämförelse med år 1967 är reduceringen 5 miljoner kronor. En sådan åtgärd står inte i överensstämmelse med länets vägstandard och tar inte heller hänsyn till den arbetslöshet som där råder; t. o. m. Gästrikland har höga arbetslöshetssiffror. De planer som nu föreligger på att avbryta vissa vägarbeten rimmar också dåligt med sysselsättningsläget i Gävleborgs län. Jag hoppas liksom de båda föregående interpellanterna att de vägarbeten som är i gång inte skall behöva avbrytas. Rimligen borde i denna situation ytterligare beredskapsmedel ha anvisats för vägarbeten i Gävleborgs län.

Jag skall gärna medge att det under senare år har gjorts betydande väginvesteringar i länet, men fortfarande har nästan hälften av länsvägarna icke godtagbar standard. På flera av dessa har knappast några som helst förbättringar gjorts under de senaste årtiondena.

Dessa vägar kommer i 1970-talets växande ström av bilar att utgöra stora risker. De är trafikfällor som i många fall skulle kunna elimineras med relativt små åtgärder, varigenom trafiksäkerheten skulle ökas. Framställningar i denna riktning har emellertid avisats av vägverket med hänvisning till att det råder brist på medel. Ser man till trafiksäkerheten, borde det vara ett naturligt krav i dagens läge att någonting gjordes åt svåra kurvor och vägsträckor, vilkas bredd inte tillåter ett möte mellan två bilar.

Till sådana punktinsatser borde det rimligen finnas extra anslag vid sidan om det ordinarie vägbyggnadsanslaget. De personella och materiella skador som uppstår till följd av dessa dåliga vägar medför dryga kostnader, och det blir i längden dyrt för både de enskilda och samhället.

Polisen känner till dessa vägar, och länstrafikgruppen inom Hudiksvallsregionen har gjort en som jag tycker mycket intressant insats på detta område. Den har nämligen gjort en inventering

av sådana vägar inom området som har trafikfällor — svåra kurvor och hinderande stenblock vid vägkanterna. Länstrafikgruppen har översänt materialet till vägverket — självfallet för kännedom men också med förhoppningen att åtgärder skulle vidtagas för att få bort dessa trafikfällor. Till denna inventering har gruppen fogat fotografier som utmärkt illustrerar situationen på vägarna.

Jag skulle vilja rekommendera kommunikationsministern att se till att det på centralt håll tas ett liknande initiativ. Jag förutsätter nämligen att en sådan inventering skulle leda till att åtgärder vidtogs för att med ganska låga kostnader öka trafiksäkerheten. I sådana fall där det inte nu är möjligt att inom överskådlig tid bygga om en väg av sämre standard skulle dock förbättringsarbeten i form av breddning och kurvrätning kunna förhindra många trafikolyckor som måste betraktas som helt onödiga. Jag hade hoppats att kommunikationsministern ville ge oss mer pengar för att rusta upp de vägar i länet, där det enligt polisens trafikgrupp existerar trafikfällor.

Jag vågar påstå att vi är missgynnade i Gävleborgs län i fråga om vägan-slag. En jämförelse med våra grannlän av hur rambeloppen för vägändamål föreslås fördelade för 1969 visar att Gävleborgs län får 14,9 miljoner kronor, Kopparbergs län 22,2 miljoner kronor och Västernorrlands län 33,7 miljoner kronor. Det finns därför alla skäl för kommunikationsministern att med hänsyn till vad jag här har sagt försöka öka vägan-slagen till Gävleborgs län.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Det går inte att som herr Eriksson i Bäckmora gjorde blanda ihop å ena sidan hur vi skall fördela de ordinarie vägan-slagen och å andra sidan vilka åtgärder vi skall vidta via arbetsmarknadsanslagen för att öka väg-

Svar på interpellation ang. upprustning av vägnätet i Gävleborgs län

byggandet. Den fråga som herr Eriksson i Bäckmora ställt till mig gäller de ordinarie väganslagen, och dem får vi fördela med hänsyn till angelägenhetsgraden.

Herr Eriksson i Bäckmora var förvånad över att jag inte kunde svara ja på hans fråga om jag var beredd att medverka till att Gävleborgs län skulle få mer pengar för vägbyggande. Om herr Eriksson i Bäckmora tänker efter inser han säkert att ett sådant svar skulle ha inneburit att vi fått lika många sådana interpellationer som vi har län, och alla interpellanterna skulle ha gjort anspråk på att få svaret ja. Så kan vi inte prioritera frågorna på detta område.

Det finns ett utomordentligt gott samarbete mellan vägverket och arbetsmarknadsstyrelsen samt mellan inrikesdepartementet och kommunikationsdepartementet på det sättet att när arbetsmarknadssituationen är sådan att man har anledning att ta AMS-medel i anspråk för vägbyggandet, görs dessa insatser på de mest angelägna vägprojekten. Även i Gävleborgs län har man fått vägprojekt på just detta sätt framflyttade i tiden på grund av arbetsmarknadsläget gett anledning till insatser.

En något underlig kombination i denna diskussion är alltså att de som tidigare fått sina interpellationer besvarade hävdar att man borde försöka lokalisera mera industri till Gävleborgs län med hänsyn till bl. a. dess utomordentligt förnämliga kommunikationer, medan näste interpellant klagar över att dessa kommunikationer är så dåliga, att det skulle behövas extra insatser från staten för att hjälpa just detta län. Herrar interpellanter får väl försöka avgöra hur det egentligen är ställt i hemlänet.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Låt mig först säga att det inte föreligger någon motsättning mellan herr Eriksson i Bäckmora och mig beträffande vägarna i Gävleborgs

län. Vi har visserligen tidigare sagt att Gävle ligger utomordentligt väl till ur kommunikationssynpunkt för att kunna dra till sig statlig förvaltningsverksamhet, men det är inte detta som det nu gäller utan andra frågor.

Jag uppmärksammade emellertid att kommunikationsministern knöt samman dessa båda spörsmål, vilket jag konstaterar med stor tillfredsställelse. Det är nämligen precis det riktiga tillvägagångssättet. Kommunikationsproblemen och lokaliseringsfrågorna måste knytas samman. En ovillkorlig förutsättning för en starkare satsning på lokaliseringpolitiken inom ett område är nämligen att man har goda vägar och över huvud taget är väl utrustad i kommunikationshänseende.

Jag vill nu för ett ögonblick återkomma till frågan om Ljusdal. Genom Ljusdal går en huvudjärnväg med en bibana ned till kusten. Samhället ligger i en dalkorsning där flera vägar löper tillsammans och där andra möts. Ljusdal har det alltså utomordentligt väl förspänt kommunikationsmässigt, dock under förutsättningen att de landsvägar det gäller verkligen håller standarden. Tyvärr har dock regeringen ännu inte kunnat ordna detta. Ljusdal har ännu år 1969 ingen fullgod utfartsväg, och för min del tycker jag det är närmast upprörande att vi skall behöva vänta på detta så länge.

Mot detta anför troligen kommunikationsministern att det inte är han som bestämmer prioriteringen inom länet utan att detta sker i Gävle. Jag medger att det ligger till så. Det är emellertid kommunikationsministern som bestämmer hur mycket pengar vägförvaltningen i Gävle får att fördela. Även om äskandena naturligtvis kommer från den högsta vägledningen i landet är det ändå till syvende og sidst kommunikationsministern som har att ta ställning i detta avseende.

Jag delar herr Erikssons i Bäckmora uppfattning att Gävleborgs län fått för

Svar på interpellation ang. upprustning av vägnätet i Gävleborgs län

litet pengar på vägområdet, och jag har därför motionerat om en ökad satsning på Gävleborgs län i detta avseende. Jag har redogjort för min syn på denna fråga. Vi behöver ett stomvägnät från den inre delen av länet och ned till kusten. Här behövs en upprustning, och jag har begärt att få ytterligare 6 miljoner kronor.

Nu har riksdagen beviljat eller åtminstone har statsutskottet tillstyrkt en höjning av dessa väganslag med drygt 6 miljoner kronor — jag kommer inte riktigt ihåg hur långt frågan har avancerat. Detta kan kanske göra det möjligt för kommunikationsministern att leda över litet pengar också till Gävleborgs län.

Sedan har vi frågan om beredskapsarbetena som jag tidigare varit inne på. Vi har den viktigaste utfartsvägen mot Hudiksvall, och denna är till drygt hälften riktigt bra. Sedan återstår emellertid vissa delar, vilka befinner sig fullständigt under all kritik. De är mycket trafikfarliga och lämnar mycket övrigt att önska. Där har man nu satt in beredskapsarbeten på den allra sämsta biten. Man har kommit så långt att arbetet där som jag tidigare sade blivit till ett ytterligare trafik hinder. Där står man nu i begrepp att avbryta arbetet. Det är meningen att försöka vidtaga några avslutande åtgärder för att förhindra ras o. s. v., så att bilarna inte skall få några stenar över sig. I övrigt skall vägen få stå uppbruten och förstörd.

Jag frågar mig nu hur länge den skall få vara så. Tills nästa lågkonjunktur kanske? När kommer den i så fall?

Skulle det i stället inte vara möjligt för kommunikationsministern att ta denna fråga under omprövning i ett läge då vi behöver sysselsättningstillfällen, då vi behöver stimulans i lokaliseringspolitiskt hänseende, att ta under omprövning huruvida man inte kan slutföra detta arbete när det har påbörjats, varigenom man kunde få vägen

någorlunda i ordning ned mot kusten. Detta skulle betyda mycket för oss, och det borde vara möjligt att slutföra arbetet i ett sammanhang när det ändå har kommit i gång. Jag vill därför fråga hur kommunikationsministern ser på detta och om han tror sig ha några möjligheter att medverka till att så sker.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Som herr Westberg förmodligen vet är det riksdagen som bestämmer om våra väganslag. Om vi skulle hantera både dispositionen av de i runt tal 300 miljoner kronor som går till beredskapsarbeten för vägar per år och väganslagen över huvud taget på det sätt som interpellanten och herr Westberg menar att vi skall göra med hänsyn uteslutande till våra lokala intressen, så är jag rädd för att riksdagsarbetet skulle bli utomordentligt betungat av diskussioner av denna kraktär. Dessamma skulle bli fallet om vi skulle tro att bekymmer av denna karaktär återfinnes enbart i våra hemlän, om vi skulle tro att det vore möjligt att genom aktioner i riksdagen kunna få en omfördelning till stånd till förmån för de egna hemlänen. Herr Westberg inser nog detta.

Vi måste nog acceptera den ordning som vi har när det gäller prioritering av vägmedel. Härvidlag får man från länsplanet göra sina anspråk gällande, och vägverket får centralt försöka att göra en så rättvis fördelning över hela landet som det över huvud taget är möjligt. Jag måste understryka att det för oss i kanslihuset är utomordentligt svårt att sätta oss ned och prioritera om fördelningen av våra vägmedel för hela landet i dess helhet. Som regel vågar man nog säga att den fördelningen sker med den omsorg och med det hänsynstagande till alla de omständigheter som här har åberopats.

Vi har en planering som ger en så

Svar på interpellation ang. upprustning av vägnätet i Gävleborgs län

långt möjligt rättvis fördelning av anslagen. Denna sker i samverkan mellan vägverket och arbetsmarknadsstyrelsen, i samverkan med de planeringsorgan som över huvud taget sysslar med samhällsplanering och lokaliseringspolitik.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag bestrider inte ett ögonblick, herr kommunikationsminister, att det finns ett klart samband mellan lokalisering, goda vägar och kommunikationer. Interpellanterna har här talat om Gävleborgs län, och inom Gävleregionen har vi kanske bättre vägar än på andra håll i länet. Vi har till och med en bit motorväg, nämligen mellan Gävle och Sandviken och därför är Gävle en bra lokaliseringsort. Men jag kan försäkra kommunikationsministern att E 4:an mellan Söderhamn och Hudiksvall är en av de mest olycksbelastade vägar vi har här i landet. Det har inträffat åtskilliga dödsolyckor där. Och med det långa dröjsmål vi nu har med ombyggnaden av E 4:an på den sträckan i brist på medel befarar jag att ännu fler människoliv kommer att krävas på den vägen. Det är mycket beklagligt.

Sedan kommer väl kommunikationsministern inte ifrån att han måste pröva de olika länens behov av pengar från väganslagen. Jag vet inte efter vilka principer den prövningen sker, men om vägstandarden i länet ligger till grund för Kungl. Maj:ts prövning av väganslagen, så anser jag att vi har blivit missgynnade i Gävleborgs län. Det har jag också försökt att visa med siffror. Om vi till exempel ser på anslagsfördelningen 1969, så får två län ungefär 92 miljoner kronor av ett totalt anslag på 491 miljoner. Inte mindre än 20 procent av hela anslagsbeloppet går sålunda till två län. Med hänsyn till vägarnas standard i olika län tycker jag att skillnaderna i anslagsfördelningen är alldeles för stora.

De beredskapsarbeten som nu pågår förekommer på sådana vägar som är

i stort behov av att rustas upp. Jag instämmer helt med herr Westberg i Ljusdal om att för den händelse de beredskapsarbetena avbrytes, exempelvis på sträckan Ljusdal—Delsbo, skulle detta vara högst beklagligt, särskilt när det gäller den vägen från Ljusdalsregionen ner mot kusten. Där har vi nämligen många farliga trafikfällor och svåra kurvor, som med det snaraste måste elimineras.

Det är synd att jag här inte kan visa kommunikationsministern länstrafikgruppens inventering av vissa dåliga vägar. Om vi i lugn och ro kunnat studera den, så hade jag kanske kunnat få löfte av kommunikationsministern om pengar att reparera de vägarna med.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag har stort förtroende för kommunikationsministerns planeringsförmåga och planeringsomsorger. Jag vill gärna säga det. Men jag tycker att han är litet väl blygsam, när han skjuter ifrån sig allt ansvar för fördelningen av väganslagen och säger att det är vägverket och riksdagen som därvidlag bestämmer; kommunikationsministern har nära nog ingenting med den saken att göra. Detta tycker jag är litet överdrivet blygsamt av en kommunikationsminister. Litet måste han väl ändå ha att säga till om vid fördelningen av pengarna; annars vore det illa.

Vad våra möjligheter här i riksdagen beträffar vet ju kommunikationsministern också att vi oppositionspolitiker just nu har oerhört svårt att utöva något avgörande inflytande på fördelningen av väganslagen. Därför får kommunikationsministern ta det största ansvaret. Det kommer han inte ifrån.

Jag förstår att planeringen är mycket omsorgsfull och väl genomtänkt. Men jag anknyter till vad jag sade tidigare och frågar: Vore det inte möjligt för kommunikationsministern att nu, när han fått ett extra påslag på vägpengar, göra ett litet ingrepp och hjälpa oss?

Interpellation ang. riksplaneringen inom plan- och byggnadsväsendet

Det är nog riktigt som kommunikationsministern säger, att det blir mycket arbete och att ansökningar kommer från olika håll. Men är det inte, herr kommunikationsminister, ett speciellt besvärligt avfolkningsproblem som det här gäller och där det föreligger behov av en mycket stark satsning på lokaliseringspolitik? Dessutom finns ju i det aktuella området inte någon enda fullgod utfartsväg, vare sig söderut eller österut.

Beredskapsarbeten har satts i gång för att klara de värsta trafikfällorna efter den ena huvudvägen. Och är inte de tre ting jag nämnt jämte sysselsättningssvårigheterna av sådant slag att ett undantag skulle kunna göras utan att det behövde få alla de konsekvenser som kommunikationsministern fruktar?

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag vill helt kortfattat säga att dessa ting inte är så speciella för Gävleborgs län som herr Westberg i Ljusdal vill göra gällande. De ligger också med i bedömningen av hela planeringen.

Vi har här i riksdagen sedan rätt många år tillbaka i stort varit överens om anslagen till vägbyggande. Ingen har heller rest några invändningar mot de principer för prioriteringen som tillämpats.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 14

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Henningson* (s), till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående barns vårdnadsplacering,

herr *Hovhammar* (m), till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående åtgärder mot våld från antidemokratiska grupper,

fru *Kristensson* (m), till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående regler för fastställande av tidpunkt då en person skall anses som död,

herr *Hedin* (m), till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående en kampanj i radio och TV mot nedskräpning i naturen, m. m.,

herr *Gustavsson* i Alvesta (cp), till statsrådet fru Odhnoff angående resultatet av visa undersökningar rörande ungdomar under samhällsvård, samt

herr *Werner* (m), till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående åtgärder till skydd för mötes- och yttrandefriheten.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 15

Interpellation ang. riksplaneringen inom plan- och byggnadsväsendet

Ordet lämnades på begäran till

Herr *TOBÉ* (fp), som yttrade:

Herr talman! Begreppet riksplanering har förekommit i den allmänna debatten mer och mer under senare år. I propositioner från kommunikationsdepartementet har frågan berörts några gånger, och riksdagen har anslagit medel för en del förberedande arbeten inom departementet. Någon redovisning för riksdagen av hittills uppnådda resultat har däremot inte förekommit. Detta har i och för sig inte varit oroväckande så länge det rört sig om probleminventering och metodikutredningar, men av årets statsverksproposition torde man kunna utläsa att det inom kommunikationsdepartementet nu pågår arbete med att upprätta en skiss till en riksplan för markanvändning.

Det torde råda allmän enighet om att vissa betydelsefulla markanvändningsfrågor skulle må bra utav att lösas i rikssammanhang. Däremot är det svårt

Interpellation ang. länsplaneringen inom lokaliseringpolitiken

att acceptera att en sådan planering på riksnivå, även om det bara gäller en planskiss, skall ske bakom stängda dörrar inom ett departement. De plantekniska problemen är visserligen invecklade men det stora problemet här torde vara att föra ut en sådan plan till de politiskt beslutande organen i län och kommuner. En kommunindelingsreform i avsikt att göra kommunerna bättre lämpade som planeringsenheter pågår, och länsplanering i olika former är också på gång. Samtidigt sker den ena lokaliseringen efter den andra av miljöpåverkande storanläggningar och reservatbildningar. Det kan inte i längden var lämpligt att fortsätta med att avgöra sådana ärenden ett i taget.

Ytterligare anledning att få en bredare debatt om riksplaneringsfrågorna är det samband som de uppenbarligen bör ha med den regionala utvecklingsplanering som pågår i inrikesdepartementets regi. Den fysiska planeringen får inte bli ett självändamål. Den skall snarare vara ett hjälpmedel för annan planering av utvecklingen.

Med stöd av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande fråga:

Vill statsrådet lämna en redogörelse för hur långt förberedelserna för en riksplanering kommit och samtidigt förklara hur det är tänkt att en sådan planering skall kunna infogas i den demokratiska beslutprocess, som eljest gäller i planärenden?

Denna anhållan bordlades.

§ 16**Interpellation ang. länsplaneringen inom lokaliseringpolitiken**

Ordet lämnades på begäran till

Herr TOBÉ (fp), som yttrade:

Herr talman! I årets statsverksproposition redogör inrikesministern för den

prognosverksamhet som ägt rum under beteckningen Länsplanering 67. Stöd för detta initiativ har departementet funnit i en del uttalanden i 1964 års lokaliseringsproposition och riksdagens beslut med anledning därav. Det skulle bli en försöksplanering med lokaliseringpolitisk inriktning. Arbetet utfördes på länsstyrelserna med kommunblocken som remissorgan och planeringsråden som testgrupp. En intressant redogörelse för arbetsresultatet redovisas i statsverkspropositionen samtidigt som en fortsättning av verksamheten antydes.

Nästa etapp skulle kunna bli en planering av kommunernas investeringar, en uppgift som nu ankommer på kommunerna själva, dock med hänsyn till utvecklingen inom kommunblocket. En statlig planering av detta slag berör själva livsnerven i kommunernas verksamhet och borde därför rimligen föranleda en öppen debatt innan den ens försöksvis kommer till utförande. Det är många frågor som uppställer sig i detta sammanhang. En av dem är det ansvar för utvecklingen som den, som planerar, bör ta. En annan fråga är hur en sådan statlig inblandning i kommunernas verksamhet skall kunna förenas med talet om att den pågående kommunindelingsreformen är avsedd att skapa kommuner, som är mera ägnade än förut att handha sina angelägenheter.

Med stöd av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande fråga:

Vill statsrådet lämna en redogörelse för hur det fortsatta arbetet med s. k. länsplanering är avsett att utföras och hur en sådan planering skall kunna förenas med grundsatsen om självständiga kommuner?

Denna anhållan bordlades.

§ 17

Anmälades och godkändes följande för-

slag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från första lagutskottet:

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 20 mars 1964 (nr 163) om införande av brottsbalken; och

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.; samt

från andra lagutskottet:

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i narkotikastrafflagen den 8 mars 1968 (nr 64), m. m., jämte motioner i ämnet.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning att första kammaren fattade samma beslut som andra kammaren i ifrågavarande ärenden.

§ 18

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 29, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), och

nr 30, angående riktlinjer för den fortsatta utformningen av fordonsregistreringen, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 19

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Jönsson* i Ingemarsgården (fp) till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående byggandet av bostäder för äldre i glesbygdskommuner.

§ 20

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 18.10.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 7 mars

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 27 nästlidne februari.

§ 2

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition, nr 29, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 30, angående riktlinjer för den fortsatta utformningen av fordonsregistreringen,

m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg fordonsskatten till bevillningsutskottet, i vad den gällde ändring i vägtrafikförordningen till lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

§ 3

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Tobe* (fp), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående riksplaneringen in-

om plan- och byggnadsväsendet, samt herr *Tobe* (fp), till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående länsplaneringen inom lokaliseringspolitiken.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 4

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av motion om kvinnlig tronföljd;

statsutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till teckning av aktier i AB Gullhögens Bruk jämte motioner;

bevillningsutskottets betänkanden och memorial:

nr 2, med anledning av motioner angående den s. k. 80-procentregeln vid inkomst- och förmögenhetsbeskattningen,

nr 3, med anledning av motioner om indexreglering av ingångsvärde m. m. vid beräkning av utskiftningsskatt,

nr 4, med anledning av motioner om utsträckning av tiden för skattskyldigs besvär över taxeringsnämnds beslut,

nr 5, med anledning av motioner angående vissa frågor rörande utskänkning av rusdrycker,

nr 6, med anledning av motioner om skattelättnader för fiskare,

nr 7, med anledning av motioner om skattemässig täckning av kommuns kostnad för fritidsbebyggelse,

nr 8, med anledning av motioner om rätt till avdrag vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande m. m.,

nr 9, med anledning av motioner om skatteavdrag i vissa fall för ökade levnadskostnader,

nr 10, med anledning av motioner angående resultatutjämning vid beskattningen m. m., och

nr 12, angående överlämnande till

statsutskottet av vissa till bevillningsutskottet hänvisade motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av motioner om inrättande av en riksdagens informationstjänst, och

nr 8, i anledning av motion om uppdrag åt talmanskonferensen att förmedla enkätfrågor till riksdagsmän;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av motioner om förbättring av de värnpliktigas sociala förmåner,

nr 13, i anledning av motioner om ekonomiskt stöd i samband med adoption m. m.,

nr 14, i anledning av motioner om lagstadgad skyldighet för företag att varsla vid driftsnedläggning och om lagstadgad minsta uppsägningstid vid avskedanden från arbetsanställning, m. m.,

nr 15, i anledning av motioner angående korum i militärtjänst, och

nr 16, i anledning av motion om obligatorisk begravningsförsäkring; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av motioner om statistik för bedömning av levnadsnivån och om åtgärder för att mäta olika välfärdskomponenter,

nr 8, i anledning av motion om en förebyggande ungdomsvård, m. m., och

nr 9, i anledning av motioner om kontinuerlig forskning angående ungdomens situation i samhället.

§ 5

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1969/70 inom utrikesdepartementets verksamhetsområde jämte motioner;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-

ställningar rörande utgifterna för budgetåret 1969/70 inom finansdepartementets verksamhetsområde jämte motioner; och

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser statistiska centralbyrån.

§ 6

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts skrivelse nr 27, med redogörelse för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté under år 1968, överlämnats till kammaren

Denna skrivelse bordlades.

§ 7

Till bordläggning anmäldes skrivelse från den svenska parlamentariska delegationen hos Europarådets rådgivande församling med överlämnande av

redogörelse för församlingssessionerna under år 1968.

§ 8

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

herr *Westberg* i Ljusdal (fp), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående utsträckning av tiden för avgivande av självdeklaration för mindre företagare, och

herr *Hyllander* (fp), till herr statsrådet och chefen för industridepartementet angående driftsinskränkningar vid Ranstadsverket.

§ 9

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.02.

In fidem

Sune K. Johansson